

REVISTA DE ISTORIE

DIN SUMAR:

ANUL INTERNAȚIONAL AL TINERETULUI

TRADIȚIA SPIRITULUI REVOLUȚIONAR, PENTRU LIBERTATE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ, UNITATE ȘI INDEPENDENȚĂ ÎN MIȘCAREA COMUNISTĂ DE TINERET, DIN ROMÂNIA

CONSTANTIN PETCULESCU

TINERETUL ROMÂN - FACTOR ACTIV AL PROMOVĂRII IDEALURILOR DE LIBERTATE, PROGRES ȘI PACE ÎN LUME

ELENA-ANA CRISTESCU

DEZBATERI

TINERETUL ÎN ISTORIA NAȚIONALĂ ȘI UNIVERSALĂ: PARTICIPARE, DEZVOLTARE, PACE (I)

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

CONFERINȚA DE LA LOCARNO - O ÎNCERCARE DE CONSOLIDARE A PĂCII ÎN EUROPA

CONSTANTIN BUȘE

DESPRE PROIECTELE DE PACE UNIVERSALĂ DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

MIHAI MANEA

CRONICA VIETII ȘTIINȚIFICE

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

9

TOMUL 38

1985

SEPTEMBRIE

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE A REPUBLICII
SOCIALISTE ROMÂNIA**

SECȚIA DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE

COMITETUL DE REDACȚIE

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, (redactor șef), ION APOSTOL (redactor
șef adjunct); NICHITA ADĂNILOAI, LUDOVIC DÉMÉNY,
GHEORGHE I. IONIȚĂ, VASILE LIVEANU, AUREL LOGHIN,
DAMASCHIN MIOC, ȘTEFAN OLTEANU, POMPILIU TEODOR
(membri).

Prețul unui abonament este de 180 lei.
În țară abonamentele se primesc la oficiile poștale și difuzorii de
presă din întreprinderi și instituții.

Cititorii din străinătate se pot abona adresându-se la ROMPRES-
FILATELIA Departamentul Export-Import presă P.O. Box
12—201. Telex 10378 prsfi r — București, Calea Griviței nr. 64—66.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru
schimb precum și orice corespondență se
vor trimite pe adresa Comitetului de re-
dacție al revistei „REVISTA DE ISTO-
RIE”. Apare de 12 ori pe an.

Adresa Redacției:
B-dul Aviatorilor, nr. 1
71247 — București, tel. 50.72.41
www.dacoromanica.ro

REVISTA DE ISTORIE

TOM. 38, nr. 9
septembrie 1985

S U M A R

ANUL INTERNAȚIONAL AL TINERETULUI

- CONSTANTIN PETCULESCU, Tradiția spiritului revoluționar, pentru libertate națională și socială, unitate și independență în mișcarea comunistă de tineret din România 827
- ELENA-ANA CRISTESCU, Tineretul român—factor activ al promovării idealurilor de libertate, progres și pace în lume 841

DEZBATERI

- Tineretul în istoria națională și universală: Participare, Dezvoltare, Pace (I) 857

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

- CONSTANTIN BUȘE, Conferința de la Locarno — o încercare de consolidare a păcii în Europa 868
- MIHAI MANEA, Despre proiectele de pace universală din secolul al XVIII-lea 892

CRONICA VIETII ȘTIINȚIFICE

- Al VIII-lea simpozion național de istorie și retrologie agrară a României (*Constantin Șerban*); Simpozionul „Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Cercetare și valorificare” (*Mariana Mihăilescu*); A XI-a întâlnire a Comisiei mixte româno-sovietice de istorie (*Gh. I. Ioniță*); Cronica. 901

CARTEA ROMÂNEASCĂ ȘI STRĂINĂ DE ISTORIE

- * * * *Prin Țările Române. Călători străini din secolul al XIX-lea*. Antologie, traducere, studiu introductiv și note de Simona Vârzar, Edit. Sport-Turism, București, 1984, 203 p. + il (*Paul Cernovodeanu*) 906
- VICTOR NEUMANN, *Vasile Maniu. Monografie istorică*, Edit. Facla, Timișoara, 1984, 212 p. (*Stelian Mîndruț*). 910
- NICOLAE CONSTANTINESCU, *Cartea de Argeș (1200—1400). Asupra începuturilor Țării Românești*, Edit. Academiei R.S.R., București, 1984, 170 p. (*Nona Palincăș*) 912
- MIROSLAV KROPILÁK, *Postbanie a Revolúcia (Răscoală și revoluție)*, Vydavateľstvo „Obzor”, Bratislava, 1984, 208 p. + 48 anexe (*Tr. Ionescu-Nișcov*) 914
- ZIJA SIIKODRA, *Qyteti shqiptar gjatë Rilindjes Kombëtare (Orașul albanez în vremea Renașterii naționale)*, Tirana 1984, 488 p. (*Gelcu Maksutovici*) 916
- PIERRE VILĂR, *Une histoire en construction. Approche marxiste et problematiques conjoncturelles*, Gallimard, Le Seuil, Paris, 1982, 482 p. (*Mihai Manea*) 917

REVISTA DE ISTORIE

TOME 38, no. 9
septembre 1985

S O M M A I R E

L'ANNÉE INTERNATIONALE DE LA JEUNESSE

- CONSTANTIN PETCULESCU, La tradition de l'esprit révolutionnaire, pour la liberté nationale et sociale, l'unité et l'indépendance dans le mouvement communiste de la jeunesse de Roumanie 827
- ELENA-ANA CRISTESCU, La jeunesse roumaine—facteur actif de la promotion des idéaux de liberté, de progrès et de paix dans le monde 841

DÉBATS

- La jeunesse dans l'histoire nationale et universelle: Participation, Développement, Paix (I) 857

PAGES D'HISTOIRE UNIVERSELLE

- CONSTANTIN BUȘE, La Conférence de Locarno — un essai de consolidation de la paix en Europe 868
- MIHAI MANEA, A propos des projets de paix universelle du XVIII-e siècle 892

CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE

- Le VIII-e simposium national d'histoire et rétrologie agraire de la Roumanie (*Constantin Șerban*); Le simposium „Valeurs bibliophiles du patrimoine culturel national. Recherche et valorisation” (*Mariana Mihăilescu*); La XI-e réunion de la Commission mixte roumano-soviétique d'histoire (*Gh. I. Ioniță*); Chronique 901

LE LIVRE ROUMAIN ET ÉTRANGER D'HISTOIRE

- * * * *Prin Țările Române. Călători străini din secolul al XIX-lea.* (A travers les Pays roumains. Voyageurs étrangers du XIX-e siècle). Anthologie, traduction, étude introductive et notes de Simona Vărzaru, Edit. Sport-Turism, București, 1984, 203 p. + il. (*Paul Cernovodeanu*) 906
- VICTOR NEUMANN, *Vasile Maniu*. Monographie historique, Edit. Facla, Timișoara, 1984, 212 p. (*Stelian Mindruț*) 910
- NICOLAE CONSTANTINESCU, *Curtea de Argeș (1200—1400). Asupra începuturilor Țării Românești* (Curtea de Argeș (1200—1400). A propos des commencement des pays roumains), Edit. Academiei R.S.R., București, 1984, 170 p. (*Nona Palincas*)
- MIROSLAV KROPILÁK, *Povstanie a Revolúcia* (Révolte et révolution), Vydavateľstvo „Obzor”, Bratislava, 1984, 208 p. + 48 anexs (*Tr. Ionescu-Nișcov*) 914
- ZIJA SIKODRA, *Qyteti shqiptar gjatë Rilindjes Kombëtare* (La ville albanaise au temps de la Renaissance nationale), Tirana, 1984, 488 p. (*Gelcu Maksutovici*) 916
- PIERRE VILAR, *Une histoire en construction. Approche marxiste et problématiques conjoncturelle*, Gallimard, Le Seuil, Paris, 1982, 482 p. (*Mihai Manea*) 917

TRADIȚIA SPIRITULUI REVOLUȚIONAR, PENTRU LIBERTATE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ, UNITATE ȘI INDEPENDENȚĂ ÎN MIȘCAREA COMUNISTĂ DE TINERET DIN ROMÂNIA

CONSTANTIN PETCULESCU

Caracterizată prin receptivitate și atașament organic la marile idealuri ale dăinuirii și devenirii istorice a poporului nostru, prin atitudine angajată în slujba afirmării valorilor și ideilor novatoare, regeneratoare din viața economică, social-politică și culturală, tinăra generație s-a înscris, de la începuturile ei, ca un important factor de progres în societatea românească. Izvorul resorturilor sale de gândire și de acțiune revoluționară, patriotică l-au constituit condițiile vieții sociale și politice a timpului, antecedentele lor istorice — toate încercate de învățăminte și profunde semnificații —, lupta aspră și eroică — generatoare de progres — a poporului român pentru dreptate socială, unitate națională și neatîrnare, pentru apărarea dreptului sacru de a se rîndui în istorie potrivit cu vocația sa, de a fi stăpîn în propriul edificiu național.

Marile deschideri și fecunditatea în idei, acțiunea temerară, dinamică, pentru promovarea acestora, au aparținut dintotdeauna modului de a fi și a se manifesta al tineretului; aceste distincții definitorii s-au ilustrat în implicarea sa, alături de cele mai înaintate forțe social-politice, în toate marile înfăptuiri din istoria națională, în șuvoiul luptelor revoluționare desfășurate de clasa muncitoare, de partidul său politic pentru înnoirea structurală a societății românești. Prin toate acestea, tineretul revoluționar, democratic s-a exprimat ca puternic factor de acțiune politică, racordîndu-și în permanență gîndurile și aspirațiile celor ale maselor poporului, pentru a asigura ascensiunea patriei pe noi coordonate de civilizație materială și spirituală.

Rodnică și mereu pilduitoare a fost strădania tinerei generații, statornică de-a lungul deceniilor, de a fi prezentă și a se afirma plenar în istorie, de a asigura unitatea de acțiune a tuturor forțelor sale revoluționare, democratice și progresiste în procesul transformărilor novatoare din societatea românească. Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret cunoaște remarcabile momente de polarizare, de aceeași parte a baricadei, a tuturor energiilor tineretului interesat în progresul și propășirea țării, în realizarea dezideratelor sale fundamentale, aceleași ca ale întregului popor român.

În modul cel mai expresiv s-a vădit această atitudine înaintată în noua etapă istorică inaugurată de Marea Unire din 1918, și cu precădere, odată cu făurirea, în martie 1922, a Uniunii Tineretului Comunist¹, cînd potențialul social și politic revoluționar al tinerei generații a găsit un teren fertil de manifestare și afirmare plenară în acțiunile viguroase desfășurate de Partidul Comunist Român împotriva exploatării, pentru promovarea drepturilor și libertăților democratice ale maselor, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României, a integrității sale teritoriale.

Moment istoric de referință, făurirea Uniunii Tineretului Comunist a conferit mișcării revoluționare de tineret noi dimensiuni, o și mai mare forță și capacitate de înrîurire politică, influențînd, în mod hotărîtor, cursul luptei sale revoluționare. „Formarea în 1922 a Uniunii Tineretului Comunist, la un an după crearea Partidului Comunist Român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constituit un moment crucial în istoria mișcării revoluționare de tineret din România. Se poate spune că Uniunea Tineretului Comunist a desfășurat în toată perioada ilegalității o intensă activitate de organizare a tineretului, de conducere a luptelor sale alături de clasa muncitoare, de toate forțele revoluționare și progresiste din România”².

Întreaga existență a Uniunii Tineretului Comunist în anii regimului burghez, întregul său drum de luptă și izbînzi, de glorioase împliniri, sînt indisolubil legate de conducerea și îndrumarea permanentă a Partidului Comunist Român în care aceasta a văzut, de la început, exponentul fidel și consecvent al intereselor fundamentale nutrite de clasa muncitoare, de poporul român de-a lungul zbuciumatei sale istorii. Văzînd în tineret un uriaș potențial revoluționar, o forță socială mereu deschisă înnoirii, unul din principalele izvoare de cadre, schimbul său de mîine — capabil să continue opera de transformare democratică a societății românești — Partidul Comunist Român a îndrumat pas cu pas activitatea politică și organizatorică a U.T.C., a mișcării revoluționare și democratice de tineret, a manifestat o stăruitoare atenție pentru asigurarea unei linii tactice corespunzătoare momentului istoric, imperativelor majore ale luptei revoluționare. „Eu vă sfătuesc să acordați toată atenția tineretului — scria, în toamna anului 1922, secretarul general de atunci al partidului, Gheorghe Cristescu. El va fi mîine pionierul lumii noi. În el e speranța ce partidul și-o pune pentru a desăvîrși opera în numele căreia lucrează”³. Iar practica politică avea să înregistreze angajarea activă a tineretului muncitor de la orașe și sate, a elevilor și studenților, a tinerilor din unitățile militare, în marile bătălii de clasă ale proletariatului, identificarea sa cu lupta comuniștilor, animați de convingerea fermă că aceștia exprimau, în cuget și în faptă, flacăra vie a spiritului revoluționar și patriotic.

Confruntată încă din primii ani ai existenței cu mari greutăți — în primul rînd cele provocate de scoaterea sa în afara legilor în vara anului 1924 — Uniunea Tineretului Comunist s-a orientat — în spiritul indicațiilor partidului comunist și cu sprijinul său direct — spre elaborarea unei linii tactice realiste și a unui program politic care interesa toate categoriile sociale ale tineretului muncitoresc de la orașe și sate. Astfel, au fost puse bazele unei largi rețele de celule U.T.C. în fabrici, ateliere, școli, universități, la sate și chiar în unele unități militare⁴; au fost create, pe lîngă și în colaborare cu Sindicatele Unitare, Blocul Muncitoresc-Țărănesc, Ajutorul roșu și alte organizații de masă legale ale partidului comunist, secțiuni speciale ale tineretului⁵; s-a realizat, temporar, unitatea de acțiune a studențimii indiferent de orientarea politică, prin constituirea, în iulie 1925 — din inițiativa partidului comunist —, a Uniunii Studenților Independenți⁶.

Toate aceste înfăptuiri au permis Uniunii Tineretului Comunist să se afirme, printr-o intensă activitate propagandistică, politico-ideologică (publicații ilegale și legale, manifeste și broșuri, acțiuni culturale-artistice, sportive și turistice)⁷ ca o reală școală de educație revo-

luționară și patriotică a partidului comunist în rîndurile tinerei generații, să asigure dinamizarea și antrenarea activă a tineretului muncitoresc, fără deosebire de naționalitate, în spiritul celei mai depline unități proletare de acțiune⁸, în toate marile bătălii purtate de clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, împotriva exploatării și nedreptății, pentru salvagardarea democrației, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei. Vor rămîne în istorie, ca nepieritoare pilde de eroism și spirit de sacrificiu, prezența viguroasă și combativă a mișcării revoluționare și democratice de tineret în amplele acțiuni revoluționare din perioada crizei economice și, în mod deosebit, în eroicele lupte ale muncitorimii române din ianuarie — februarie 1933⁹, cînd tineretul muncitoresc a demonstrat — așa cum aprecia Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1933 — „un eroism și curaj demn de tînăra gardă a proletariatului revoluționar”¹⁰.

Cu experiența acumulată în timpul marilor bătălii de clasă din anii crizei economice, Uniunea Tineretului Comunist se va afirma și mai viguros în arena vieții politice românești în perioada imediat următoare, cînd, varianta cea mai agresivă a fascismului — nazismul, proaspăt înscăunat în Germania, și stipendiata acestuia de la noi — Garda de fier, amenințau tot mai mult independența națională a țării, democrația, libertatea, dreptul la liberă cugetare și la cultură. Un pericol în plus îl constituia periculoasa acțiune declanșată de Garda de fier pentru atragerea tineretului sub influența sa nefastă, utilizînd în acest scop, cu abilitate, un arsenal demagogic și o mare paradă de patriotism.

Cum se știe, violența organizată a fascismului în România a întîmpinat, de la primele ei manifestări, rezistența hotărîtă a imensei majorității a poporului nostru care a văzut în fascism un corp străin societății românești, intereselor de stat, factorilor tradiționali ai ideologiei, civilizației și culturii. Forțele politice revoluționare, progresiste, unele grupări și personalități politice burgheze, tot ce avea mai autentic, mai valoros știința și cultura românească au repudiat fascismul. În fruntea acestui puternic front de acțiune antifascistă și antinazistă s-a aflat Partidul Comunist Român care a avertizat de la început și consecvent asupra gravității și nocivității fascismului și, totodată, și-a asumat patriotica răspundere de a organiza — într-o diversitate de forme politice — lupta poporului român împotriva acestui adevărat flagel ideologic și politic.

Remarcabilă, exemplară și demnă a fost, în aceste împrejurări, atitudinea covârșitoare a majorității a tinerei generații care s-a manifestat vehement potrivnică propagandei vătămătoare, orientărilor nefaste și acțiunilor teroriste ale organizațiilor fasciste, și, în primul rînd, ale Gărzii de fier, situîndu-se ferm de acea parte a baricadei de pe care se acționa în sensul intereselor majore ale națiunii — prezervarea democrației și culturii, apărarea independenței și integrității României, grav amenințată de politica agresivă și revizionistă a statelor fasciste. „Fascismul — avertiza «Tînărul leninist» — înseamnă terorizarea cea mai sălbatică a muncitorilor și țărănilor cu ajutorul poliției, armatei, al bandelor de bătăuși plăți și înarmați de burghezie. Fascismul înseamnă legi de exploatare și mai sălbatică. Fascismul înseamnă militarizarea și fascizarea tineretului, încercarea de a îndrepta pe tineri pe drumul urii de neam, înseamnă creșterea primejdiei războiului”¹¹.

S-a exprimat această patriotică atitudine prin contribuția de substanță a Uniunii Tineretului Comunist, a tineretului democrat, antifas-

cist — în coloanele gazetelor sale legale sau ilegale, precum „Tinărul leninist”, „Brazda”, „Cazarma”, „Studentul român” ș.a., al celorlalte publicații democratice, antifasciste — la vasta ofensivă declanșată de partidul comunist împotriva ideologiei de circumstanță înjghebată de doctrinarii fascismului din țara noastră, a odioasei ideologii a răului, ale cărei coordonate principale erau rasismul, antidemocratismul, cultul morții și al aventurii, misticismul cel mai întunecat, spiritul antinațional; prin preocuparea sa susținută pentru încheierea unității de acțiune a tineretului muncitor și, pe această bază, a unui cuprinzător front de luptă antifascistă al tinerei generații — indiferent de profesie, naționalitate sau apartenența politică — conceput ca parte componentă a Frontului Național Antifascist, pentru încheierea căruia milita partidul comunist ¹².

Acestui imperativ major i s-a circumscris activitatea rodnică desfășurată de tineretul comunist, democrat, prin intermediul Comitetului Național Antifascist și cu deosebire al Comitetului Național Antifascist al Tineretului — creat în septembrie 1933 ¹³ — care a reprezentat nucleul dinamic, mobilizator de ralieri și de acțiune a unor foarte diverse forțe sociale și politice ale tinerei generații, animate de dorința de a se opune expansiunii fascismului pe plan internațional și ascensiunii lui spre putere în România. Activitatea sa, desfășurată sub conducerea și îndrumarea directă a Comitetului Național Antifascist, a fost puternic înrădită de personalitatea și elanul revoluționar al tînărului comunist Nicolae Ceaușescu — reprezentant al tineretului democrat din Capitală în conducerea C.N.A. — care a imprimat C.N.A.T.-ului forță și dinamism, angajare fermă în frontul mișcării antifasciste românești ¹⁴.

Rațiunea politică care a stat la baza creării Comitetului Național Antifascist al Tineretului, și, deopotrivă, activitatea pe multiple planuri desfășurată în scurta sa existență, au dat rezultate fructuoase, determinând, în anii imediat următori, o vie activizare a tuturor forțelor naționale ale tinerei generații interesate în înfăptuirea unui larg front patriotic de luptă antifascistă. S-a demonstrat, cu acest prilej, realismul politicii de alianțe a partidului comunist, posibilitatea reünirii, în jurul obiectivelor general-democratice, naționale, a unor foarte largi forțe sociale și politice ale tineretului, conferind mișcării antifasciste românești un profund caracter național.

Pornind de la experiența valoroasă dobândită cu acest prilej — îmbogățită cu noile concluzii tactice și strategice rezultate din hotărârile plenarelor C.C. al P.C.R. din februarie 1935 dar, mai ales, din iulie 1936 — și pe fondul efervescenței antifasciste a maselor, Uniunea Tineretului Comunist a promovat, în continuare, o largă politică de colaborare cu celelalte organizații muncitorești de tineret, cu organizațiile burgheze de orientare democratică în vederea unirii tinerei generații, indiferent de naționalitate, apartenență politică sau concepție filozofică, într-un cuprinzător front de luptă antifascistă. Eforturile stăruitoare depuse în acest sens aveau să-și aple o nouă și concludentă formă de manifestare prin crearea, în mai 1935, a Frontului Studențesc Democrat (F.S.D.) ¹⁵, în fruntea căruia s-au aflat studenți afirmați pe frontul luptei pentru apărarea drepturilor tineretului universitar.

Frontul Studențesc Democrat a fost răspunsul viguros al studențimii revoluționare și democrat față de ascensiunea hitlerismului pe plan internațional și de recrudescența activității Gărzii de fier, față de insistențele violente ale legionarilor de atragere a studențimii în această noto-

rie organizație fascistă de tip nazist. F.S.D. a apărut și s-a dezvoltat ca o largă coaliție democratică, antifascistă a tineretului universitar care a polarizat, în jurul unui program unitar de revendicări general-democratice, studenți comuniști, socialiști, național-tărăniști, radical-tărăniști sau fără apartenență politică. Din acest punct de vedere se poate aprecia că F.S.D. a reprezentat, în condițiile istorice de atunci, principala formă de manifestare, în jurul și sub îndrumarea partidului comunist, a studențimii antifasciste de diferite orientări politice, constituind, atît sub aspect programatic, cît și organizatoric, un important și semnificativ pas pe calea făuririi consensului național antihitlerist al tinerei generații.

Departate de a fi un succes singular, F.S.D. avea să stimuleze colaborarea forțelor democratice, antifasciste ale tinerei generații, care, trecînd peste deosebiri de vederi politice, și-au unit eforturile pe temeiul unor acțiuni împotriva hitlerismului agresiv și revizionist, a manifestărilor teroriste, huliganice ale Gărzii de fier și ale altor organizații fasciste, pentru apărarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a României. Ilustrative sînt, în acest sens, crearea și activitatea „Comitetului de organizare a acțiunilor de masă ale tineretului din Capitală”¹⁶ și, îndeosebi, a „Frontului tineretului pentru pace”¹⁷ — organisme politice care au reunit reprezentanți ai U.T.C., F.S.D., tineretului Blocului democratic, tineretului din MADOSZ, tineretului socialist, național-tărănesc, radical-tărănesc ș.a. precum și ai secțiunilor de tineret de pe lîngă organizațiile de masă democratice, antifasciste aflate sub influența P.C.R. Se adevereau, astfel, în practica politică, largile disponibilități de manifestare și afirmare a opiniei antifasciste de masă ce se conturase în rîndul tinerei generații.

Asemenea realizări în plan organizatoric — expresie a atitudinii potrivnice față de fascismul hitlerist și față de agentura sa din România, Garda de fier — au facilitat afirmarea tinerei generații ca o importantă forță socială în lupta poporului român pentru salvagardarea democrației și valorilor perene ale culturii naționale, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei. O demonstrează, cu prisosință, activitatea politică legată de demascarea caracterului diversionist, antidemocratic al Congresului studentesc de la Tîrgu Mureș din aprilie 1936 și a grevei studentești legionare din 7—9 mai același an, demonstrația tineretului Capitalei de la Mormîntul Eroului Necunoscut din Parcul Libertății din 21 mai 1936 — acțiuni, cu puternic și statornic ecou în epocă, care au întrunit largă participare a tinerei generații, adeziunea și sprijinul opiniei publice democratice, progresiste; o demonstrează și situarea tineretului, alături de forțele democratice, antifasciste, în timpul campaniilor electorale pentru alegerile parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara (februarie 1936) sau generale (decembrie 1937), implicarea lui viguroasă în marile întruniri și demonstrații antifasciste, în ampla mișcare pentru apărarea păcii inițiate de comuniști în deceniul patru, cu momentul lor de maximă amplitudine — marea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939, în organizarea și conducerea căruia un rol important a revenit tînarului militant comunist Nicolae Ceaușescu¹⁸. Cu forțe unite, pe care le raliau de aceeași parte a baricadei interese naționale fundamentale, tînara generație și-a unit glasul cu glasul mulțimii pentru a rosti hotărîrea unanimă a poporului român de a apăra independența și integritatea țării, de a da o ripostă fermă oricărui agresor.

Rolul decisiv în forjarea și oțelirea conștiințelor, în fertilizarea acțiunii politice a tineretului l-a avut Partidul Comunist Român, prezență marcantă în rîndurile tinerei generații, prin noblețea idealurilor sale revoluționare, prin puterea de influențare a politicii sale autentic patriotice, prin atitudinea curajoasă și activitatea însuflătoare a tinerilor săi militanți. O deosebită forță mobilizatoare și un vibrant exemplu a reprezentat pentru tinăra generație, tinărul militant comunist Nicolae Ceaușescu care, intrat de la o vîrstă fragedă în focul luptei revoluționare, a dobîndit foarte repede admirația și prețuirea tineretului revoluționar, ale muncitorilor în mijlocul căruia se afla în permanență și ale unor intelectuali de prestigiu. Cel care, avînd mereu aproape de inimă vrerile și nădejdiile poporului său, s-a ilustrat în șuvoiul luptei revoluționare, antifasciste printr-o energie și putere de muncă clocotitoare, printr-o impresionantă capacitate organizatorică, profunzime și maturitate în gîndire, combativitate și fermitate revoluționară, patriotism înflăcărat și devotament față de cauza clasei muncitoare și a partidului comunist, față de interesele majore ale poporului român ¹⁹.

În toate muncile de răspundere ce i-au fost încredințate de partid în anii deceniului patru — în conducerea Comitetului Național Antifascist și a Comitetului Național Antifascist al Tineretului, ca secretar al Comitetului județean U.T.C. Prahova, în ampla acțiune de reorganizare a Uniunii Tineretului Comunist ²⁰ iar apoi, din decembrie 1939, în conducerea sa, ca secretar al C.C. al U.T.C. — tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a relevat drept exponentul strălucit al aspirațiilor fundamentale ale întregului tineret din România, contribuind hotărîtor la intensificarea activității partidului în rîndurile tinerei generații și înriurind profund unitatea de acțiune a acesteia în lupta împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a patriei, periclitată de marșul tenebros al fascismului și hitlerismului. O activitate tumultoasă care ilustrează elocvent înalta sa viziune și discernere politică, adîncă înțelegere a imperativelor istoriei, devotamentul fierbînte față de cauza patriei primejduite. O activitate desfășurată în condițiile unei permanente și dure prigoane a aparatului represiv, marcată de un lung și greu pelerinaj al temnițelor care l-au călit, i-au sporit dîrzenia și energia revoluționară, credința fermă în împlinirea nobilului ideal căruia i-a închinat viața, în viitorul luminos al patriei, al poporului.

Atitudinea net antihitleristă a tineretului din România, hotărîrea sa fermă de a se opune nazismului, planurilor și acțiunilor sale războinice și revizioniste, s-au făcut cunoscute și în planul mai larg al luptei internaționale pe care o desfășurau forțele antifasciste din Europa și din lume împotriva războiului, pentru pace între popoare, pentru democrație. Spiritul de solidaritate militantă al tinerei generații din România cu victimele fascismului și reacțiunii, cu lupta popoarelor împotriva nazismului, s-a concretizat în fapte dintre cele mai diverse, mai elocventă fiind însă participarea multora din reprezentanții săi la lupta cu arma în mîni pe diferitele fronturi ale rezistenței, mai întii în Spania, iar apoi, după declanșarea războiului, în Franța, în Iugoslavia, în Belgia ș.a.m.d. ²¹.

Prin acțiunile revoluționare desfășurate sub îndrumarea partidului comunist pentru făurirea unității de acțiune și, pe această bază, a unei opinii antifasciste de masă, prin întreaga lor activitate politico-ideologică de combatere și demascare a fascismului și a variantei sale celei mai

agresive—nazismul, Uniunea Tineretului Comunist, celelalte organizații revoluționare, democratice de tineret și-au adus o importantă contribuție la stăvilirea temporară a ascensiunii spre putere a organizațiilor fasciste și înfeudarea țării Germaniei naziste. Regăsim în această contribuție meritul incontestabil al partidului comunist care, prin conținutul profund patriotic al obiectivelor sale programatice, a ridicat activitatea tinerei generații la înălțimea marilor răspunderi impuse de momentele grele prin care trecea țara.

Spiritul de puternică angajare revoluționară, patriotică ce caracteriza tot mai pregnant acțiunea politică a mișcării revoluționare și democratice de tineret avea să-și găsească o elocventă formă de manifestare și afirmare în anii dictaturii militare-fasciste și ai războiului hitlerist—în care a fost împinsă vremelnice și România, contrar voinței poporului nostru — când Uniunea Tineretului Comunist a fost unica organizație care a activat continuu, a fost cea mai importantă și apropiată organizație de masă a partidului comunist, reprezentând cu adevărat rezerva de cadre și principalul său ajutor.

Situându-se de la începutul celui de-al doilea război mondial pe poziții antihitleriste, organizația comunistă de tineret a desfășurat o amplă acțiune propagandistă pentru integrarea tuturor forțelor democratice, progresiste ale tinerei generații în Frontul Național Antihitlerist. Sub îndrumarea directă a partidului comunist, U.T.C. a inițiat, organizat și condus numeroase acțiuni revendicative ale tineretului muncitor de la orașe și sate, ale elevilor și studenților, și-a făcut auzit glasul său de protest, alături de cel al întregului popor, împotriva Dictaturii fasciste de la Viena — care a silit România să cedeze Ungariei horthyste partea de nord a Transilvaniei împreună cu o populație de peste 2 600 000 locuitori, în majoritate români — , pronunțându-se ferm pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României, grav știrbite în acele momente.

În spiritul liniei generale a partidului comunist, clar definită în platforma program din 6 septembrie 1941 intitulată *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională*, Uniunea Tineretului Comunist a elaborat, în februarie 1942, o platformă proprie care prevedea ca organizația comunistă de tineret să-și desfășoare în așa fel activitatea încât în cel mai scurt timp să atragă întregul tineret din România la lupta partidului comunist împotriva dictaturii militare-fasciste și a Germaniei naziste, pentru scoaterea țării din războiul hitlerist și eliberarea ei de sub dominația fascistă. Pentru realizarea acestei sarcini, platforma considera ca principală îndatorire a U.T.C. crearea unui larg Front patriotic antihitlerist al tineretului — înțeles ca parte componentă a frontului Național Antihitlerist al poporului român — , în vederea sporirii contribuției tinerei generații la lupta împotriva fascismului, a dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist, pentru redobândirea independenței naționale a României ²². Pe acest temei, U.T.C., mișcarea revoluționară și democratică de tineret, s-au implicat activ în ampla mișcare de rezistență antihitleristă a poporului român, în pregătirea și înlăturarea istoricului act al renașterii noastre naționale de la 23 August 1944 — eveniment epocal în procesul devenirii istorice a poporului român, care a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

Angajat ferm după 23 august 1944 pe calea profundelor transformări social-economice, politice și culturale, partidul comunist a aplicat o strategie revoluționară suplă care i-a permis să atragă pe făgașul noului flux al istoriei, alături de clasa muncitoare și țărănime, un evantai foarte larg de forțe interesate, într-un fel sau altul, să ia parte activă la împlinirea a ceea ce propuneau comuniștii. În acest context istoric, tinăra generație nu numai că și-a regăsit, din perspectiva istorică înfățișată de partid, propriile sale aspirații dar, prin intermediul organizațiilor în care s-a încadrat — îndeosebi al U.T.C. — și-a putut formula opțiuni concordante cu noul sens al istoriei.

În perioada imediat următoare declanșării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, activitatea tineretului revoluționar, patriotic, a Uniunii Tineretului Comunist — în fruntea căreia se afla tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a desfășurat, ca și pînă atunci, pe direcțiile principale ale acțiunii maselor populare conduse de partidul comunist : lupta pentru eliberarea definitivă a teritoriului patriei și, în continuare, pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei naziste, susținerea eforturilor de război ale României, înfăptuirea unor profunde prefaceri revoluționare în societatea românească. „Sarcina principală a U.T.C. în momentul de față — arăta tînărul comunist Nicolae Ceaușescu, într-un interviu acordat ziarului „Luptătorul bănățean” — este mobilizarea întregului tineret în lupta pentru zdrobirea fascismului. Aceasta înseamnă că tinerii comuniști trebuie să fie cei mai buni muncitori pentru mărirea producției de război”²³.

Făcînd dovada înțelegerii imperativelor majore ale noii epoci istorice în care pășise țara, a sensului profund patriotic al apelurilor partidului comunist, tinăra generație a constituit o prezență activă, eroică în luptele purtate de poporul român pentru eliberarea teritoriului național de sub ocupația hitleristo-horthystă și, apoi, dincolo de hotarele țării — în Ungaria, Cehoslovacia și Austria — pînă la înfrîngerea definitivă a fascismului, s-a integrat în marea bătălie a forțelor democratice conduse de comuniști pentru cucerirea puterii politice și instaurarea, la 6 martie 1945, a primului guvern revoluționar democrat din istoria României, a sprijinit cu entuziasm înfăptuirea programului său de guvernare (reforma agrară, democratizarea aparatului de stat, reconstrucția economică a țării pe marile șantiere ale muncii voluntar-patriotice, abolirea monarhiei și proclamarea Republicii ș.a.), într-un cuvînt, și-a adus contribuția la făurirea temelilor pe care trebuia edificată noua societate²⁴.

În pofida dispersării sale în mai multe organizații, tinăra generație s-a afirmat, în marile bătălii politice din perioada revoluției democrat-populare, ca o puternică forță socială, animată de convingerea fermă că reprezintă viitorul țării, că aportul său la derularea procesului revoluționar poate și trebuie să fie cît mai mare posibil, cît mai prețios. O realitate incontestabilă exprimată în gânduri limpezi, de un robust optimism revoluționar, de tovarășul Nicolae Ceaușescu în coloanele primului număr legal al ziarului „Scinteia” din septembrie 1944 : *„Tineretul este viitorul unui popor; spre el își îndreaptă privirea și speranța toți oamenii de știință și politici. Cu energia și entuziasmul său, tineretul este o forță creatoare, care, pusă în serviciul științei și progresului, poate da un ajutor prețios pentru dezvoltarea economică, socială, politică și științifică a*

unui popor. Educat în spiritul luptei antifasciste consecvente, tineretul va contribui la lărgirea și apărarea libertăților democratice. Numai așa poporul român va putea privi cu încredere în viitor, fiind sigur că fiii săi vor ști să apere cu viața lor libertățile și drepturile câștigate”²⁵.

O trăsătură caracteristică a evoluției mișcării revoluționare și democratice de tineret din această perioadă o constituie preocuparea constantă pentru cristalizarea unei structuri organizatorice corespunzătoare, aptă a realiza unitatea de acțiune a întregului tineret interesat în propășirea democratică a țării. Diferitele forme organizatorice sub care tineretul și-a desfășurat activitatea după dizolvarea Uniunii Tineretului Comunist în vara anului 1945²⁶ — care au cuprins mase eterogene din punct de vedere social și politic — nu au fost de natură să asigure coeziunea mișcării de tineret, nu au putut suplini lipsa unei organizații revoluționare, de clasă. Numai odată cu constituirea Uniunii Tineretului Muncitoresc²⁷ și, ulterior, prin făurirea, în martie 1949, a unei singure organizații revoluționare a întregului tineret din România — Uniunea Tineretului Muncitor, s-a asigurat cadrul care a permis manifestarea plenară a potențialului revoluționar al tinerei generații în vasta operă de construire a unui nou edificiu social-politic — acela al societății socialiste.

Trecerea la construcția socialismului, pe baza politicii elaborate de partidul comunist, a deschis în fața întregului tineret al țării, fără deosebire de naționalitate, perspective luminoase, de împlinire a gândurilor și aspirațiilor sale, dar, a însemnat, în același timp, creșterea răspunderii și gradului de angajare, pe măsura sarcinilor complexe ale edificării noii orânduiri sociale²⁸. Implicat temeinic, cu întreg potențialul său creator pe calea noii dezvoltări economico-sociale a țării — mai ales în perioada ultimelor două decenii, cea mai fertilă perioadă din istoria noastră milenară, care poartă amprenta gândirii profunde, de mare cutezanță și autentică originalitate a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și pe care cu legitimă mândrie patriotică o denumim *Epoca Ceaușescu* — tineretul României socialiste și-a pus și își pune neconținut semnătura pe tot ce se construiește, pe tot ce reprezintă efectul roditor al muncii și creației poporului român. „La toate mărețele înfăptuiri din acești ani — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — o contribuție activă, de seamă a adus tineretul patriei, care, împreună cu întregul popor, a muncit cu energie și entuziasm, neprecupețindu-și forțele pentru realizarea Programului partidului, pentru ridicarea României pe trepte tot mai înalte de bunăstare și progres. În fabrici și uzine, pe șantiere, în miile de întreprinderi noi, în unitățile agricole socialiste, în laboratoare, școli și universități, în cadrul amplelor acțiuni de muncă patriotică, pretutindeni tineretul a fost prezent la datorie, înscriind pagini luminoase de abnegație și devotament, de adevărat eroism în măreța epopee a edificării socialismului în România”²⁹. . .

Pornind de la tradițiile revoluționare și de muncă ale tineretului, de la locul și rolul său în construcția socialistă, de la rezultatele pozitive înregistrate, Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a societății, centrul vital al națiunii noastre socialiste — a desfășurat, cu deosebire după 1965, o vastă și susținută muncă politică și organizatorică pentru reevaluarea, pe baze științifice, în conformitate cu condi-

țiile concrete din țara noastră, a întregii activități desfășurată de tînăra generație, de organele și organizațiile sale³⁰. Pe această linie, un rol important în definirea cu claritate a locului, rolului și răspunderilor tînerei generații, a organizațiilor sale, l-au avut Congresele al IX-lea (1965), al X-lea (1969), al XI-lea (1974), al XII-lea (1979) și al XIII-lea ale partidului, Conferințele naționale și plenarele Comitetului Central al P.C.R. De o covârșitoare importanță pentru direcționarea acțiunii politice a tînetului au fost cuvîntările rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu la forumurile tînerei generații, ca și dialogul viu, permanent și fructuos pe care, secretarul general al partidului, președintele țării l-a purtat cu prilejul diferitelor întîlniri cu oamenii muncii.

Într-adevăr, imaginea a ceea ce este astăzi România — țară liberă, independentă, înfloritoare —, a ceea ce este viața noastră — o viață dreaptă, luminoasă, optimistă — însumează și capacitatea creatoare, gîndul înaripat și voința fermă de acțiune a tînerei generații. O demonstrează, în mod elocvent, aportul entuziast al sutelor de mii de tineri din uzine, șantiere, instituții de cercetare, din agricultură, la realizarea planurilor economice stabilite de partid, participarea lor activă la acțiunile vizînd dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului, creșterea eficienței întregii activități economice, strădaniile elevilor și studenților de a asimila cît mai profund cunoștințele viitoarei profesioni, de a-și însuși cele mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice contemporane. O nouă dimensiune a dobîndit în acești ani rodnici epopeea muncii voluntar-patriotice pe marile șantiere naționale ale tineretului sau la obiectivele economice de interes local. Zeci de mii de tineri muncitori, țărani, elevi, studenți, ostași — români, maghiari, germani și de alte naționalități —, înfrății în muncă, au așezat, cu entuziasm patriotic și responsabilitate revoluționară, în piatra durabilă a marilor magistrale ale socialismului — de la sistemul hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier și pînă la Canalul Dunăre-Marea Neagră, cea mai recentă și mai impunătoare citorie din istoria patriei — toată pricepera și hărnicia lor.

Rezultatele obținute de Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști și Organizația Pionierilor în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, în toate domeniile de activitate, își au cheazăia în conducerea și îndrumarea lor permanentă de către Partidul Comunist Român, în deosebita sa grijă pentru destinele tînerei generații, pentru creșterea și educarea sa în spiritul celor mai avansate idei ale epocii noastre. Și aceasta datorită noii viziuni a partidului nostru, a secretarului său general, asupra locului și rolului tînerei generații în grandioasa operă de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, magistral concretizată în însuși Programul partidului, în ideea conform căreia „tineretul reprezintă o puternică forță socială, viitorul însuși al națiunii noastre socialiste”³¹. Ea exprimă, în datele sale esențiale, concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, vasta sa experiență de luptă revoluționară, valorificată astăzi la înalta tensiune a exigențelor practicii sociale și a ritmului istoric, deosebit de trepidant, pe care îl cunoaște societatea noastră socialistă.

Investite cu largi atribuții și răspunderi în acest domeniu, Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști și Organizația Pionierilor au reușit să închege într-un sistem unitar acțiunile proprii de educare comunistă, patriotică a tineretului, de dezvoltare

tare continuă a conștiinței sale socialiste, în consens cu imperati­vele și exigențele noii etape de dezvoltare a țării. Acesta vizează formarea unui tineret plin de cutezanță comunistă, de spirit de inițiativă în muncă, de sete nepotolită de a cunoaște, de a descoperi, de a învinge orice greu­țăți, un tineret pregătit la nivelul cerințelor actuale și de perspectivă ale dezvoltării României socialiste.

Cu sprijinul celorlalți factori educaționali, U.T.C., U.A.S.C.R. și Organizația Pionierilor au inițiat o largă și variată paletă de acțiuni menite să stimuleze interesul tinerilor pentru însușirea concepției filo­zofice despre lume și societate a Partidului Comunist Român, să contri­buie la educația prin muncă și pentru muncă a tinerei generații, să cul­tive în rindul acesteia disciplina exemplară în îndeplinirea sarcinilor de producție, entuziasmul, hărnicia, spiritul revoluționar, novator, în toate domeniile de activitate. O atenție deosebită a fost acordată formării tinerei generații în spiritul patriotismului socialist, al dragostei și ata­șamentului față de patrie, popor și partid, a sentimentelor de mindrie și demnitate națională, în spiritul idealului comunist de viață, al angajării sale ferme și responsabile pentru împlinirea Programului Partidului Comunist Român.

Un instrument cu reală forță de înriurire, de formare și modelare a conștiinței tineretului s-a dovedit a fi activitatea cultural-educativă, sportivă și turistică prin intermediul căreia organizațiile U.T.C., U.A.S.C.R. și de pionieri urmăresc stimularea preocupărilor tinerei generații pentru îmbogățirea vieții sale spirituale, pentru cultivarea receptivității față de valorile culturii, științei și tehnicii naționale și universale; prin aceasta contribuie la lărgirea orizontului de cunoaștere a tineretului, la atragerea acestuia în mișcarea cultural-artistică și sportivă de masă. Participarea la marele festival al muncii și creației „Cântarea României”, la ampla manifestare polisportivă „Daciada” ș.a. constituie minunate prilejuri de afirmare a potențialului său creator, de intensificare a vieții spirituale a tinerei generații.

Participant entuziast, alături de întregul popor, la traducerea în viață a celui mai grandios și cutezător program de dezvoltare a României pe drumul progresului și civilizației socialiste, tineretul susține, totodată, în mod unanim, politica externă a partidului și statului nostru, inițiati­vele și contribuțiile remarcabile ale președintelui României socialiste, tova­rășul Nicolae Ceaușescu, la soluționarea, în interesul popoarelor, a pro­blemelor majore ale epocii contemporane, la instaurarea unui climat de pace, securitate și colaborare între toate națiunile lumii. Această opțiune fundamentală se regăsește în implicarea activă a tinerei generații în pre­gătirea și marcarea, în acest an, 1985, a Anului Internațional al Tineretului (A.I.T.)³².

După cum se știe, Anul Internațional al Tineretului — punct cul­minant în suita inițiativelor românești la O.N.U. referitoare la tineret — a intrat în stadiul pregătirilor concrete odată cu convocarea la Viena, în aprilie 1981, a primei sesiuni a Comitetului consultativ al O.N.U. pentru Anul Internațional al Tineretului — organism interguvernamental, alcă­luit din 24 de state reprezentînd toate zonele geografice. Ca o recunoaș­tere a laborioasei activități desfășurate de România pentru extinderea cooperării internaționale în domeniul tineretului, a înaltului prestigiu de care se bucură țara noastră în direcția promovării la O.N.U. a proble-

maticii tinerei generații, tovarășul Nicu Ceaușescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim secretar al C.C. al U.T.C. — a fost ales, prin consens, președinte al Comitetului Consultativ. Acțiunile inițiate și organizate de Comitetul Național Român pentru A.I.T. ca și cele ce urmează a fi întreprinse în timpul Anului Internațional al Tineretului vizează participarea activă, responsabilă a tinerei generații, alături de întregul popor, la realizarea obiectivelor fundamentale rezultate din istoricele hotărâri adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului, la făurirea unei lumi a păcii, securității, înțelegerii și colaborării între națiuni, din care să dispară spectrul amenințător al unui nimicitor război nuclear, la modelarea viitorului popoarelor și a propriului său viitor pașnic și prosper ³³.

Tinerii României socialiste, fără deosebire de naționalitate, uniți prin aceleași gânduri și idealuri trăiesc și acționează astăzi, alături de întreaga națiune, sub semnul unanimei aprobări și a deplinei angajări revoluționare și patriotice generate de hotărârile istorice adoptate de Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român, la înfăptuirea cărora sînt chemați și ei să participe cu mintea, cu brațul, cu entuziasmul lor cutezător. Din acest punct de vedere, Forumul tineretului desfășurat între 16—18 mai 1985 a dat expresie crezului milioaneilor de tineri de toate categoriile socio-profesionale, atașamentului lor neclintit la politica partidului, hotărârii unanime de a răspunde prin fapte inflăcăratelor chemări adresate de secretarul general al partidului de a-și asuma și onora exemplar înaltele răspunderi și îndatoriri ce le revin, de a se situa întotdeauna în primele rînduri ale luptei pentru progres, pentru bunăstarea și prosperitatea poporului român. Este legămîntul de faptă, de ideal prin care tînăra generație — pregătită la nivelul cerințelor prezentului eroic, clocotitor pe care îl străbate țara — și-a definit și își definește idealurile de progres și bunăstare, de libertate și independență, prietenie și colaborare cu toate popoarele lumii, care au animat dintotdeauna lupta organizată și condusă de Partidul Comunist Român; este sentimentul tonic al implicării sale plene în opera de edificare a propriului viitor, avînd întotdeauna ca pilduitor exemplu atît gîndul și fapta contemporană a secretarului general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cît și imaginea tinereții sale revoluționare.

Acum, în anul 1985 consacrat pe plan mondial tinerei generații — Anul Internațional al Tineretului, al aniversării a patru decenii de la victoria popoarelor asupra fascismului și hitlerismului, combaterea și demascarea celor ce încearcă, astăzi, pe diferite meridiane, reinvierea unui trecut condamnat de istorie, apar ca o necesitate imperativă, pentru ca acel trecător dar fioros regim politic, care a provocat atîtea suferințe umanității, atîtea abominabile orori să rămînă în memoria omenirii ca un vis al unei nopți de coșmar. Și, din acest punct de vedere, deviza, sub care se desfășoară Anul Internațional al Tineretului — „*Participare, Dezvoltare, Pace*” răspunde unor înalte comandamente contemporane, legate de rolul și contribuția tinerei generații la viața națională și internațională, în participarea sa totîr ai activă la făurirea propriului destin și, cu deosebire, la izbăvirea generațiilor prezente și viitoare de flagelul unui pustiitor război nuclear, în apărarea dreptului sacru al oamenilor, al popoarelor la viață, la existență liberă și demnă, la pace.

- ¹ C. Petculescu, *Crearea Uniunii Tineretului Comunist*, Edit. politică, București, 1972, p. 105—274.
- ² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Edit. politică, București, 1973, p. 220.
- ³ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 3, mapa 64 1922.
- ⁴ Ilie Ceaușescu, *U.T.C. și tineretul din armată (1922—1944)*, Edit. militară, București, 1974, p. 42.
- ⁵ Constantin Petculescu, *Sceșiunile de tineret de pe lângă Sindicatele Unitare — importante pîrghii ale activității U. T. C. în anii ilegalității*, în volumul *În slujba cercetării marxist-leniniste a istoriei P.C.R.*, București, 1971, p. 258—264.
- ⁶ M.C. Stănescu, *Uniunea Studenților Independenți*, în „Anale de istorie”, nr. 3/1975, p. 127—137.
- ⁷ N.G. Munteanu, *Activitatea educativă muncitorească și cultural-educativă în rîndurile tineretului în anii 1921—1933*, în *Tineretul comunist în acțiune*. Edit. științifică, București, 1972, p. 163—182.
- ⁸ Florian Tănăsescu, *Tineretul revoluționar — susținător activ al luptei P.C.R. pentru înfăptuirea unității de acțiune a proletariatului din România în anii 1921—1933*, în *Tineretul comunist în acțiune*, p. 139—162.
- ⁹ *File din istoria U.T.C.*, Ediția a II-a, revăzută și completată, Edit. politică, București, 1980, p. 156—172.
- ¹⁰ Arhiva Institutului de studii istorice și social politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Cota B b. XVII-3.
- ¹¹ „Tinărul leninist” din mai 1933.
- ¹² *File din istoria U.T.C.*, p. 173—228.
- ¹³ Vezi, pe larg: Constantin Petculescu, *Comitetele naționale antifasciste ale tineretului și femeilor, organizații de acțiune și de luptă contra pericolului fascist*, în „Anale de istorie”, nr. 4 1984, p. 83—102.
- ¹⁴ Olimpiu Măcișescu, Stelian Neagoc, *Ani de luptă comunistă*, Edit. politică, București 1982, p. 15—51.
- ¹⁵ Vezi, pe larg: Fl. Dragne, C. Petculescu, *Frontul Studențesc Democrat. Pagini din lupta antifascistă a studențimii române*, Edit. politică, București, 1977; Gh. I. Ioniță, *Pagini din istoria luptei studențimii democratice din România*, în *Tineretul comunist în acțiune*, p. 259—280.
- ¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul 3, dosar 623, f. 126.
- ¹⁷ Loc cit., fondul 25, dosar 4 162, f. 208—211; „Zorile”, anul II, nr. 444 și 455 din 28 iulie și 7 august 1935; „Dimineața”, anul XXXII, nr. 10 640 din 7 august 1936.
- ¹⁸ Olimpiu Măcișescu, *1 Mai 1939*, Edit. politică, București, 1981.
- ¹⁹ Olimpiu Măcișescu, *Tineretea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu*, „Știința tineretului”, București, 1981.
- ²⁰ *File din istoria U.T.C.*, p. 229—243.
- ²¹ C. Petculescu, *Tradițiile internaționaliste ale mișcării revoluționare și democratice de tineret din România*, în *Tineretul comunist în acțiune*, p. 313—324.
- ²² *File din istoria U.T.C.*, p. 260—294.
- ²³ „Luptătorul bănățean” din 18 decembrie 1944.
- ²⁴ Vezi, pe larg: *File din istoria U.T.C.*, p. 295—334; Aurică Simion, *Activitatea tineretului pe șantierul național în anii puterii populare*, în *Tineretul comunist în acțiune*, p. 389—406.
- ²⁵ „Știința” din 21 septembrie 1944.
- ²⁶ Vezi: C. Bărbulescu, *Mișcarea revoluționară a tineretului din România în perioada august 1944—maiie 1945*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.”, nr. 5 1965, p. 68—86; Marieta Matei, *Înființarea și rolul Frontului Democrat Universitar (1946—1947)*, în „Studii”, nr. 5/1965, p. 1057—1074.
- ²⁷ Vezi, pe larg: Gheorghe Sbirnă, *Crearea și activitatea Uniunii Tineretului Muncitoresc*, în „Revista de istorie”, nr. 5/1979, p. 825—842.
- ²⁸ *File din istoria U.T.C.*, p. 356—389; Gh. Surpat, Alexandru Popescu, *Participarea activă a tineretului la înfăptuirea politicii P.C.R. de construire a societății socialiste*, în *Tineretul comunist în acțiune*, p. 407—420.
- ²⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Edit. politică, București, 1976, p. 145—146.
- ³⁰ Vezi, pe larg: *File din istoria U.T.C.*, p. 390—569.
- ³¹ *Programul Partidului Comunist Român de săturire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*. Edit. politică, București, 1975, p. 138.
- ³² Vezi, pe larg: Gheorghe Prisăcaru, *Inițative românești la O.N.U. privind linăra generație. Anul Internațional al Tineretului*, în „Anale de istorie”, nr. 1/1985, p. 31—43.
- ³³ Nicu Ceaușescu, *Tineretul viitorului și viitorul tineretului*, în „Știința” din 4 ianuarie 1985.

LA TRADITION DE L'ESPRIT RÉVOLUTIONNAIRE POUR LA LIBERTÉ NATIONALE ET SOCIALE, L'UNITÉ ET L'INDEPENDANCE DANS LE MOUVEMENT COMMUNISTE DE LA JEUNESSE DE ROUMANIE

Résumé

La continuité et l'ascendance de l'esprit révolutionnaire, patriotique, exprimé par son apport et sa contribution à toutes les réalisations prestigieuses de l'histoire nationale dans le torrent des luttes révolutionnaires menées par la classe ouvrière, par son parti politique pour la transformation révolutionnaire de la société roumaine constituent le trait fondamental du mouvement révolutionnaire et démocratique de la jeunesse de Roumanie. La jeunesse révolutionnaire, démocratique a, depuis toujours, représenté un puissant facteur d'action politique qui a constamment raccordé ses pensées et aspirations à ceux des masses populaires pour assurer l'élévation de la patrie à de nouveaux échelons de civilisation matérielle et spirituelle.

L'existence de l'union de la Jeunesse Communiste, son chemin de lutte et de succès, de glorieux accomplissements, sont indissolublement reliés à la direction et à l'orientation permanentes, du Parti Communiste Roumain. Sous la direction de celui-ci, la jeune génération s'est affirmée de manière plénière dans la lutte contre l'exploitation et l'injustice sociale, pour la promotion et la défense des droits et libertés démocratiques des masses, pour la défense de l'indépendance et de la souveraineté nationale de la Roumanie, de son intégrité nationale; elle est devenue pendant les années du socialisme une puissante force sociale, participante active et responsable à la vaste œuvre d'édification de la société socialiste multilatéralement développée, de la marche en avant de la Roumanie vers le communisme, d'édification d'un monde de la paix, de la sécurité, de l'entente et de la collaboration entre les nations, d'où soit exclu le spectre menaçant d'une guerre nucléaire dévastatrice, de création de l'avenir des peuples et de son propre avenir pacifique et prospère.

TINERETUL ROMÂN — FACTOR ACTIV AL PROMOVĂRII IDEALURILOR DE LIBERTATE, PROGRES ȘI PACE ÎN LUME

ELENA-ANA CRISTESCU

Proces cu adânci semnificații în istoria poporului nostru, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a deschis era unor profunde transformări structurale, democratice și revoluționare în viața economică, socială și politică a țării, marcând un moment de cotitură pentru dezvoltarea ulterioară a patriei pe calea progresului, a civilizației, a socialismului, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României.

Tot ceea ce poporul nostru a realizat în anii ce au urmat actului istoric de la 23 August 1944, încorporează în mod organic și energia, talentul și priceperea tineretului — muncitori, țărani, elevi, studenți ș.a., fără deosebire de naționalitate — care nu a precupețit nici un efort pentru ridicarea patriei pe noi culmi de progres și civilizație. „Doresc să subliniez, cu deplină satisfacție — arăta secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, că în toate marile realizări din anii construcției socialiste, tineretul, împreună cu întregul popor, a adus o contribuție de mare însemnătate în toate domeniile dezvoltării noastre economice și sociale. De la primele detașamente de muncă patriotică, de la Bumbăști-Livezeni și Salva-Vișeu, la Canalul Dunăre-Marea Neagră, la toate șantierele industriale, la dezvoltarea agriculturii, industriei, științei, culturii, tineretul a fost prezent, a răspuns chemării partidului, și-a făcut datoria față de patrie, față de popor, față de cauza socialismului, demonstrând că este ferm hotărât să contribuie la realizarea unei societăți moderne, înaintate, în care întregul popor, generațiile viitoare să ducă o viață liberă, demnă!”¹.

În strînsă legătură cu contribuția adusă la făurirea noii societăți, tineretul român a desfășurat o bogată și dinamică activitate internațională.

Activitatea internațională a tineretului, a organizațiilor sale are drept coordonată definitorie promovarea idealurilor de libertate, progres și pace în lume, care se înscrie, într-o continuitate ascendentă, determinată de noile condiții istorice, în glorioasele tradiții ale mișcării revoluționare și democratice a tineretului din România.

Făurind, împreună cu întregul popor, o societate a libertății, progresului și păcii — idealuri scumpe pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași — tineretul român a promovat și promovează cu consecvență aceste nobile aspirații, cu ferma convingere că în felul acesta contribuie la apropierea între popoare, la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, la slujirea intereselor majore ale tineretului de pretutindeni.

Unindu-și eforturile în marele efort colectiv al forțelor democratice, progresiste și revoluționare de pretutindeni, tînăra generație a României a acționat în forme și modalități specifice, în funcție de etapele istorice

de dezvoltare socială ale țării, de transformările complexe petrecute în viața internațională. Astfel, în minunata carte a istoriei poporului nostru, în paginile sale de glorie și jertfă, cu litere de aur — care marchează curajul, vitejia, dăruirea și chiar sacrificiul vieții — se înscrie contribuția tinerei generații — în frunte cu uteciștii — la eliberarea întregului teritoriu al țării de sub ocupația hitleristo-horthystă și obținerea victoriei finale asupra Germaniei naziste. Săvârșind, în cele aproape 9 luni de acțiune în războiul antihitlerist, nepieritoare acte de eroism în lupta pentru înfrângerea definitivă a celui mai grav pericol pentru omenire — fascismul —, tineretul român a demonstrat cu puterea faptei, atașamentul la idealurile de libertate, progres și pace în lume.

Tineretul din România este membru fondator în două organizații internaționale de tineret care se constituie în perioada postbelică: Federația Mondială a Tineretului Democrat* în noiembrie 1945, la Londra și Uniunea Internațională a Studenților** în august 1946, la Praga. În cadrul F.M.T.D. și U.I.S. organizațiile tineretului român au desfășurat și desfășoară o constructivă și bogată activitate pentru îndeplinirea obiectivelor propuse, a păcii, progresului și libertății.

Concomitent cu munca eroică, plină de dăruire pe marile șantiere ale reconstrucției, tineretul din România a acordat, în anii 1946 și 1947, un substanțial sprijin activității constructive a tineretului dintr-o serie de țări vecine și prietene, ca expresie a spiritului de solidaritate internațională de care a fost animată dintotdeauna tinăra generație a patriei și care în acei ani a cunoscut noi și superioare forme de manifestare².

Crearea — în condițiile în care poporul român se angajase pe calea construirii socialismului —, în martie 1949, a Uniunii Tineretului Muncitor***, organizație revoluționară unică de tineret din patria noastră, reprezintă un eveniment pozitiv, deosebit de important în istoria mișcării de tineret, cu consecințe decisive pentru întreaga activitate — atât internă cât și internațională — a tinerei generații.

Fiind un factor activ al făuririi orînduirii socialiste, tineretul, condus de Partidul Comunist Român, a desfășurat — în perioada făuririi economiei socialiste unitare, a bazelor socialismului — o bogată activitate internațională, în cadrul căreia a sprijinit cu hotărîre politica externă a partidului și statului, aducîndu-și contribuția activă la dezvoltarea legăturilor de prietenie și colaborare ale poporului român cu popoarele lumii. În acest sens, U.T.C. a dezvoltat continuu legăturile și prietenia cu organizațiile de tineret din țările socialiste, legate prin țelurile și idealurile comune ale făuririi aceleiași orînduiri. Cunoșcînd din propria istorie prețul luptei pentru libertate socială și națională, tineretul, U.T.C. au adîncit relațiile de cooperare și și-au manifestat sprijinul și solidaritatea activă cu tineretul din Africa, Asia și America Latină, cu lupta sa pe care a dus-o, alături de popor, pentru cucerirea și consolidarea independenței naționale, împotriva imperialismului și colonialismului, pentru pace și progres social. De asemenea, U.T.C. a dezvoltat legăturile și contactele cu organizațiile de tineret comuniste și muncitorești, cu toate organizațiile democratice ale tineretului din țările capitaliste, a căror luptă pentru apărarea și cucerirea drepturilor politice și economice, pentru îndeplinirea năzuințelor legitime ale tineretului s-a bucurat de sprijinul și caldă simpatie³.

O dovadă elocventă a opțiunii și acțiunii ferme a poporului și tineretului nostru în direcția păcii, prieteniei și înțelegerii între popoare o

reprezintă și desfășurarea, în vara anului 1953, la București, a două manifestări internaționale complexe, deosebit de importante pentru mai buna cunoaștere și apropiere a tineretului lumii: al III-lea Congres Mondial al Tineretului și al IV-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților. Deosebit de semnificativ pentru a ilustra rolul tineretului român în cadrul luptei generale a tineretului pentru pace este și *Apelul* C.C. al U.T.C. către tineretul din patria noastră în legătură cu convocarea la București a Congresului și a Festivalului, dat publicității pe 18 martie 1953⁴.

Mobilizator îndemn la muncă și creație, documentul subliniază faptul că organizarea Congresului și Festivalului Mondial la București constituie o deosebită cinste pentru tineretul nostru și pentru U.T.C., „o dovadă a încrederii de care se bucură în rîndurile tinerilor luptători ai păcii din întreaga lume tineretul muncitor român, educat în spiritul păcii și muncii creatoare, al patriotismului și solidarității cu luptătorii pentru pace de pretutindeni”. În spiritul năzuințelor tinerilor de pretutindeni, *Apelul* celui de al III-lea Congres Mondial al Tineretului⁵ — Congres desfășurat între 25—30 iulie 1953⁶ — se încheie printr-o vibrantă chemare adresată tineretului lumii, pentru pace și prietenie, pentru un viitor luminos.

Cel de al IV-lea Festival Mondial al Tineretului și Studenților desfășurat — în august 1953 — tot sub semnul păcii și prieteniei, a determinat — ca de altfel și în cazul Congresului — o amplă mobilizare și participare a forțelor tineretului, a U.T.C., a poporului nostru, în vederea buneii pregătiri și organizării⁷. La cea de a IV-a ediție a Festivalului Mondial al Tineretului și Studenților organizată de România, au participat peste 30 000 de tineri, din peste 100 de țări, de pe toate continentele⁸.

O contribuție importantă la cauza păcii și colaborării între popoare a adus-o și Întilnirea tineretului și studenților din țările regiunii Balcanilor și Mării Adriatice, desfășurată la București, între 30 ianuarie și 4 februarie 1960, organizată din inițiativa U.T.C. și U.A.S.C.R. ****, care a avut un larg ecou în rîndurile tinerilor și organizațiilor lor din această regiune. La lucrări au luat parte peste 250 de tineri, asistînd, de asemenea, reprezentanți ai F.M.T.D., U.I.S. etc. Ca o dovadă a preocupării tinerilor față de problemele cu care această regiune era confruntată — probleme a căror importanță depășea, în fapt, aria geografică respectivă, ele fiind ale lumii contemporane — a fost prezentat raportul general: „Contribuția tineretului și studenților din regiunea Balcanilor și Mării Adriatice pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii, denuclearizată, pentru lărgirea cooperării și dezvoltării relațiilor de prietenie între tineretul și studenții din această parte a lumii”.

Problemele stringente cu care se confrunta omenirea și anume cele ale luptei pentru pace, pentru libertate și progres au fost dezbătute și în cadrul Conferinței internaționale a tineretului și studenților pentru dezarmare, pace și independență națională, desfășurată la Florența între 26—29 februarie 1964, la ale cărei lucrări au participat delegații ale organizațiilor de tineret și studențești din peste 80 de țări, între care și România. Cea mai mare parte a lucrărilor conferinței s-a desfășurat în comisii pe următoarele probleme: 1) dezarmarea și problemele economice, sociale, educative și culturale; 2) dezarmarea și coexistența pașnică; măsurile care favorizează dezarmarea generală, totală și controlată; 3) dezarmarea, pacea și lupta de eliberare națională a popoarelor contra colonialismului, neocolonialismului și imperialismului, pentru dezvoltarea economică și

culturală a acestor țări ; 4) acțiunile tineretului din fiecare țară și coope-
rarea internațională a organizațiilor de tineret și studențești pentru
dezarmare, pace și independență națională.

O perioadă nouă, deosebit de fertilă în progresul multilateral al
țării s-a deschis o dată cu cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist
Român, din iulie 1965, care se înscrie ca un eveniment remarcabil în
istoria socialistă a patriei⁹. În cele două decenii care au trecut de la memo-
rabilul eveniment, țara noastră s-a transformat într-un vast șantier de
creație politică, economică și socială, perioada inaugurată de Congresul
al IX-lea al partidului înscriindu-se în conștiința întregului nostru popor
ca fiind cea mai bogată în realizări mărețe din întreaga existență a României
moderne. „De aceea, pe drept cuvânt, istoria noastră consemnează cel
de-al IX-lea Congres al partidului drept eveniment crucial, de însemnătate
decisivă în ascensiunea procesului revoluționar unic de edificare socialistă
a țării, care a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu,
revoluționar și patriot înflăcărat, militant de frunte al mișcării comuniste
și muncitorești internaționale, neobosit luptător pentru triumful idealu-
rilor nobile de independență și libertate, de progres social, colaborare
și pace în lume”¹⁰.

În temeiul concepției revoluționare, generoase și mobilizatoare a
partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit
căreia „Partidul pornește de la faptul că tineretul reprezintă o puternică
forță socială, că tinăra generație este viitorul însuși al națiunii noastre
socialiste”¹¹, în perioada consolidării și făuririi multilaterale a socialis-
mului, tineretul a fost investit cu noi și sporite atribuții și responsabilități,
pe linia creșterii rolului său în înfăptuirea politicii partidului.

Suflul innoitor al Congresului al IX-lea al partidului și-a pus pecetea
și în domeniul activității internaționale a partidului și statului nostru,
care se bucură de un imens prestigiu internațional, de o largă și binemerit-
tată apreciere în rîndul națiunilor lumii. Această recunoaștere unanimă
este consecința directă și firească a inițiativelor și propunerilor de amplă
rezonanță ale țării noastre, a acțiunii hotărîte, în slujba intereselor fun-
damentale ale poporului român, ale tuturor popoarelor, a politicii de
pace, progres, independență și colaborare rodnică între națiuni, politică
promovată cu clarviziune și strălucire, în spiritul profundului umanism
și înaltei responsabilități, de președintele României socialiste, tovarășul
Nicolae Ceaușescu, personalitate proeminentă a vieții internaționale, *erou
al păcii*, așa cum s-a impus în conștiința omenirii, căruia îi revin rolul hotă-
rîtor și meritul esențial atât în elaborarea cât și în promovarea politicii
externe, a întregii activități internaționale a partidului și statului nostru¹².

Așezînd cu consecvență la baza relațiilor sale internaționale princi-
piile deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității
naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunțării
la forță și la amenințarea cu forța, afirmării largi a dreptului fiecărui popor
de a-și hotărî de sine stătător dezvoltarea economică și socială, corespon-
zător voinței sale, România socialistă manifestă o înaltă răspundere pentru
crearea condițiilor optime de pace și încredere între popoare, care sînt atât
de necesare progresului, împlinirilor. În cadrul politicii internaționale, un
loc distinct îl ocupă preocuparea consecventă a României socialiste pentru
promovarea problematicii tineretului generației pe plan internațional și, în mod
deosebit, în sistemul Națiunilor Unite. Poziția țării noastre — care se bucură
de un amplu ecou în rîndul tineretului de pretutindeni, al factorilor de deci-

zie politică, ca și al unor instituții interguvernamentale — izvorăște, în primul rînd, din concepția revoluționară, profund mobilizatoare a secretarului general al P.C.R., președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la statutul tineretului în lumea contemporană, la rolul său activ, alături de celelalte forțe ale progresului, în transformarea novatoare a societății, în făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu aprecia că : „prin elanul și combativitatea sa, prin idealurile sale generoase, tineretul reprezintă un imens potențial în transformarea progresistă, revoluționară a lumii. Totodată, tinăra generație aspiră din toate puterile la eliminarea pericolelor care pot duce la izbucnirea unui nou război mondial nimicitor — în care ea este chemată să dea cel mai greu tribut de sînge — , dorește cu ardoare să-și spună cuvîntul asupra problemelor grave ce confruntă astăzi omenirea, frămîntă viața internațională și, mai ales, să ia parte activă, nemijlocită, la făurirea propriului viitor de pace și prosperitate, a zilei de mîine în care dorește să trăiască și să muncească !”¹³.

În condițiile sporirii preocupărilor și inițiativelor constructive ale României la O.N.U., în cadrul cărora un loc de seamă revine propunerilor privind tinăra generație, promovării în rîndul tineretului a ideilor păcii, respectului reciproc și colaborării între popoare, participării sale la dezvoltarea socială și națională, creșterii aportului tineretului la progresul societății contemporane, în 1975 a fost constituită *Asociația Tineretului și Studenților din România pentru Națiunile Unite* (A.T.S.R.N.U.); printre obiectivele sale prioritare și-a fixat : popularizarea în rîndul tinerilor din țara noastră a inițiativelor și contribuției României socialiste la activitatea O.N.U. și a instituțiilor specializate din sistemul Națiunilor Unite ; desfășurarea unor acțiuni largi de informare privind preocupările actuale ale O.N.U. cu deosebire în materie de tineret etc. O preocupare de prim ordin în ansamblul acțiunilor inițiate de A.T.S.R.N.U. a reprezentat-o cunoașterea fondului de o inestimabilă valoare de idei și orientări cuprins în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, a prezenței active a României în viața internațională. A.T.S.R.N.U. este membră, din 1975, a Mișcării Internaționale a Tineretului și Studenților pentru Națiunile Unite *****.

În întreaga activitate desfășurată, tinăra generație a României socialiste a susținut și susține unanim politica externă și ampla activitate internațională ale partidului și statului nostru, exprimîndu-și totala adevărată față de analiza privind realitățile, fenomenele și tendințele caracteristice lumii contemporane, de obiectivele și direcțiile de acțiune stabilite de Congresele P.C.R. Ferm angajată în procesul de dezvoltare a dialogului și colaborării în mișcarea internațională de tineret, U.T.C. și-a extins permanent relațiile de prietenie, cooperare și solidaritate cu organizațiile revoluționare și progresiste ale tineretului, cu organisme de stat pe linie de tineret în întreaga lume. Relevant pentru poziția activă a tineretului român în cadrul mișcării internaționale de tineret și studenți este și faptul că, la data întrunirii Forumului național al tinerei generații, din mai 1985, U.T.C. și U.A.S.C.R. întrețineau relații de prietenie și colaborare cu peste 550 de organizații, asociații și mișcări naționale, regionale și internaționale ale tinerei generații de pretutindeni¹⁴, acționînd pentru unitatea tineretului lumii pe platforma comună a luptei pentru libertate, progres și pace.

La baza relațiilor sale cu aceste organizații, U.T.C. situează principiile promovate consecvent de partidul și statul nostru¹⁵.

Un obiectiv important al activității pe plan extern îl reprezintă dezvoltarea și diversificarea legăturilor de prietenie și colaborare cu organizațiile de tineret din toate țările socialiste. Consecvent solidară cu tineretul din țările angajate în lupta pentru dobândirea și consolidarea libertății și independenței, pentru înlăturarea oricăror forme de dominație și asuprire, U.T.C. și-a intensificat legăturile de cooperare și solidaritate cu tineretul mișcărilor de eliberare națională, cu organizațiile din țările în curs de dezvoltare, nealiniat din Africa, Asia, America Latină și Orientul Mijlociu.

O expresie directă a sprijinului și solidarității active pe care România, tineretul român le acordă popoarelor care au pășit pe calea dezvoltării economico-sociale independente o constituie prezența în amfiteatrele țării noastre a mii de tineri din țări ale Africii, Asiei și Americii Latine, care se pregătesc pentru a deveni cadre de specialiști necesare țărilor în care se vor întoarce după ce vor absolvi studiile.

În activitatea pe care o desfășoară, U.T.C. și U.A.S.C.R. dau expresie sentimentelor de solidaritate cu lupta tinerilor împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, a rasismului și apartheidului, pentru libertate și independență națională, pentru lichidarea subdezvoltării și instaurarea noii ordini economice internaționale, aspecte cu care omenirea se mai confruntă, iar tineretul este în primul rând afectat de existența lor¹⁶.

În cadrul amplului dialog în care este angajată, U.T.C. și-a extins relațiile de colaborare cu organizații ale tineretului comunist, socialist, social-democrat, radical, liberal, de centru, democrat-creștin din întreaga lume, cu consilii naționale ale tineretului, cu alte organizații din țările capitaliste, susținând activitatea acestora pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, pentru pace, securitate și colaborare între popoare.

De asemenea, în cadrul F.M.T.D., U.I.S. etc. organizațiile revoluționare de tineret din țara noastră desfășoară — de pe poziții principiale, constructive — o intensă activitate.

În strânsă legătură cu activitatea desfășurată pentru dezvoltarea unor ample relații de prietenie, cooperare și solidaritate cu organizații de tineret de pretutindeni, tineretul român se manifestă ca un factor activ al progresului, libertății și păcii prin participarea activă la înfăptuirea politicii partidului și statului nostru privind soluționarea echitabilă a marilor probleme ale lumii contemporane. Realitățile vieții internaționale demonstrează că efectele tendințelor de ordin politic, economic sau social se răsfring și afectează tinăra generație. Fie că este vorba de cursa înarmărilor, de conflictele militare sau de criza economică mondială, tineretul este cel mai expus consecințelor acestora.

În situația internațională deosebit de gravă — în care este pusă în pericol însăși existența civilizației materiale și spirituale a omenirii —, tineretul de pretutindeni a devenit din ce în ce mai conștient de rolul pe care îl are în rezolvarea marilor probleme ale contemporaneității. „Tineretului îi revine astăzi — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — un rol de mare importanță în viața social-politică contemporană, în lupta pentru cauza progresului și păcii, pentru o lume mai bună și mai dreaptă. Nefiind legat de vechile rînduiri din trecut, el aspiră la un viitor de dreptate și egalitate, de pace și colaborare, în care să se poată manifesta liber și demn, să-și împlinească năzuințele de progres și o viață mai bună.

Prin însăși natura idealurilor sale, tineretul reprezintă o uriașă forță a progresului și păcii, care poate aduce o contribuție deosebit de importantă la transformarea înnoitoare a societății umane, la lupta popoarelor pentru libertate și independență, împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, la instaurarea unei politici de echitate între state, bazată pe respectarea dreptului sacru al fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, fără amestec din afară”¹⁷. În spiritul propunerilor și inițiativelor constructive ale României socialiste, al politicii externe a partidului și statului nostru, tineretul român, organizațiile sale revoluționare au desfășurat și desfășoară o bogată activitate — prin organizarea în țara noastră a numeroase reuniuni cu caracter internațional sau prin participarea la diferite acțiuni internaționale —, manifestându-și solidaritatea militantă cu lupta popoarelor lumii, a tinerei generații de pretutindeni împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste de dominație, inechitate și asuprire, pentru libertate și independență națională, pentru progres și democrație, pentru transformări înnoitoare în societate, pentru pace. Astfel, în cadrul acțiunilor privind o problemă atât de importantă, cum este cea a securității, se înscrie contribuția de pionierat a U.T.C., care, avînd convingerea că tineretul din țările europene poate juca un rol tot mai activ în dezvoltarea cooperării internaționale și asigurarea securității pe continentul nostru a avut inițiativa de a organiza, încă în iunie 1969, la Snagov, „masa rotundă” privind „Rolul și contribuția tineretului la realizarea unui climat de pace și securitate în Europa”, la care au participat 71 de delegații din aproape toate țările europene și aparținînd unei largi diversități de convingeri politice, filozofice, ideologice și religioase. Această întâlnire, care a reunit pentru prima dată în mișcarea de tineret europeană organizații de o atât de mare diversitate, a dovedit că există posibilități multiple de dezvoltare a dialogului și acțiunilor comune ale unor forțe largi politice și sociale care se pronunță și acționează pentru realizarea destinderii, păcii și securității europene și mondiale¹⁸.

„După părerea noastră — aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu în *Mesajul* adresat participanților —, asigurarea securității europene poate constitui o largă platformă de mobilizare și unire a celor mai diverse cercuri și categorii ale tinerei generații de pe continent, vital interesate în salvagardarea păcii și destinderii internaționale”¹⁹. Pornind de la rolul tineretului în lumea contemporană, de la viziunea românească asupra păcii — potrivit căreia pacea se făurește prin acțiunea tuturor popoarelor —, de la prioritatea acordată de țara noastră dezarmării, care decurge și din importanța deosebită a acestei problematice pentru securitatea și cooperarea pe continentul nostru, U.T.C. și U.A.S.C.R. au mai găzduit în ultima perioadă o serie de manifestări, cum ar fi, spre exemplu: Seminarul internațional „Studentii și securitatea europeană” (1974), Întîlnirea europeană a uniunilor naționale studențești (1975), Seminarul european „Rolul și locul tineretului în procesul dezvoltării sociale și naționale” (1978), Seminarul, organizat împreună cu Uniunea Europeană a Tineretului Democrat-Creștin, cu tema „Participarea tineretului la traducerea în viață a Actului final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa” (1979). Referindu-se la continentul nostru, în Cuvîntarea la Întîlnirea cu participanții la Seminarul internațional „Studentii și securitatea europeană” tovarășul Nicolae Ceaușescu aprecia: „În Europa sînt țări socialiste, sînt și țări capitaliste și trebuie să înțelegem că secu-

ritatea europeană înseamnă a învăța să lucrăm în mod liber, pe principiul egalității, și să realizăm realmente o nouă politică în Europa. Să facem ca Europa să devină un continent al păcii și colaborării, care să exercite o influență puternică în lume, să asigure triumful politicii noi, de egalitate între toate națiunile, al unei lumi a păcii și dreptății sociale”²⁰. În seria acțiunilor cu rezonanță în mișcarea europeană de tineret, organizate de U.T.C. și U.A.S.C.R. se înscrie și Seminarul internațional desfășurat la București, în perioada 9—11 octombrie 1980, cu tema „Contribuția tinerei generații la edificarea păcii și securității, la înfăptuirea dezarmării în Europa”²¹. Organizat de U.T.C. din România, la seminar au participat reprezentanți ai unor organizații de tineret, de diferite orientări politice, ideologice și religioase din țări europene semnatare ale Actului final de la Helsinki, precum și ai unor organizații internaționale de tineret. Ampla reuniune internațională a fost onorată de *Mesajul* adresat participanților de președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vibrant apel la unirea eforturilor tinerei generații pentru a determina, alături de celelalte forțe progresiste și democratice, evitarea unui război nimicitor. Totodată, România a găzduit, în primăvara anului 1983, lucrările Seminarului internațional organizat în cooperare cu I.S.M.U.N., „Tineretul și studenții — solidaritate pentru pace, dezvoltare națională, dreptate socială și o nouă ordine economică internațională” și lucrările celei de-a XXV-a Conferințe Generale a Mișcării Internaționale a Tineretului și Studenților pentru Națiunile Unite. *Mesajul* adresat participanților la Seminar și la lucrările Conferinței Generale a I.S.M.U.N. de președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu se constituie într-o nouă și elocventă mărturie a concepției conducătorului statului român cu privire la necesitatea formării tinerei generații în spiritul celor mai înalte idealuri ale umanității: „Fiecare țară, fiecare popor au responsabilitatea de a crește și educa tineretul în spiritul datoriei față de patrie, al ideilor nobile ale păcii și prieteniei, al respectului față de valorile culturii și civilizației altor popoare”²². De asemenea, U.T.C. și U.A.S.C.R. au participat activ la toate marile reuniuni consacrate problemei atât de actuale și complexe a securității și păcii, cum au fost cele de la Varșovia, Budapesta etc. O dovadă grăitoare a voinței și acțiunii de pace a tinerei generații a României socialiste o constituie și faptul că, printre cele 18 milioane de semnături puse pe „Apelul păcii”, transmis Sesiunii speciale, din 1982, a Adunării Generale a O.N.U., multe aparțin tinerilor.

Tineretul român își manifestă atitudinea constructivă, fermă în apărarea păcii și prin participarea, alături de întregul popor, la numeroase manifestări publice, marșuri, încadrându-se astfel în uriașul val al amplelor manifestări pentru dezarmare și pace care a cuprins oameni de cele mai diferite convingeri, practic din toate țările. Conștient de faptul că viitorul tineretului și tineretul viitorului depind de gradul în care însăși tinăra generație acționează, tineretul României socialiste s-a angajat plener în lupta pentru încetarea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmare, în primul rând la dezarmare nucleară, pentru eliminarea pericolului unui nou război mondial, care reprezintă problema prioritară a zilelor noastre. În acest sens, genericul *Tineretul României dorește pacea* caracterizează un larg ansamblu de acțiuni desfășurate în rândul și cu participarea tineretului din întreaga țară. Ca momente culminante ale acestora se înscriu marile marșuri și mitinguri ale tineretului desfășurate la București, pe

14 noiembrie 1981²³ și 12 noiembrie 1983²⁴, impresionante acțiuni prin care întreg tineretul patriei și-a exprimat adevărată deplină față de strălucitele inițiative și acțiuni ale tovarășului Nicolae Ceaușescu consacrate cauzei păcii, la *Apelurile* pentru dezarmare și pace ale Frontului Democrației și Unității Socialiste. Cu prilejul primei manifestări, la care au participat 70 000 de tineri și copii din întreaga țară, cei prezenți au adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R., președintele R.S. România, *Mesajul* tinerei generații a României socialiste prin care au dat expresie hotărârii ferme a întregului tineret de a urma neabătut cuvântul partidului, al secretarului său general. Exprimându-și voința lor unanimă de solidaritate cu toate forțele progresiste ale tineretului din întreaga lume, participanții la acțiunea din noiembrie 1981 au adoptat și *Apelul adresat de tineretul Republicii Socialiste România tuturor organizațiilor de copii, tineret și studenți, tinerei generații a lumii pentru acțiuni unite consacrate păcii, securității și colaborării, pentru o lume mai bună și mai dreaptă*. Participanții la marea manifestare pentru pace din noiembrie 1983 au adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R., președintele R. S. România, *Mesajul* tinerei generații a României socialiste în care se exprimă angajamentul organizațiilor revoluționare ale tineretului de a face totul pentru unirea forțelor revoluționare, progresiste și democratice ale tinerei generații de pretutindeni în lupta pentru încetarea cursei înarmărilor, pentru dezarmare și pace, pentru o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră. Cu prilejul aceleiași manifestări, consacrate dreptului tineretului la viață, la pace a fost adresat un *Apel* organizațiilor naționale, regionale și internaționale de tineret din Europa cu care U.T.C., U.A.S.C.R. și Organizația Pionierilor întrețin relații de colaborare și, de asemenea, a fost adresată o *Scrisoare* secretarului general al O.N.U. — documente care se constituie în înflăcărâte apeluri la pace, bunul cel mai de preț al omenirii. Tineretul României socialiste, organizațiile sale revoluționare, sprijină consecvent — prin forme și modalități specifice de activitate — politica partidului și statului nostru privind instaurarea unei noi ordini economice internaționale, soluționarea conflictelor din diferite zone, a problemelor litigioase dintre state numai pe cale pașnică, prin tratative, cu convingerea fermă că în felul acesta se poate asigura o pace reală și durabilă, progresul omenirii.

Amplă acțiune internațională, marcarea, în 1985, sub egida O.N.U., ca urmare a unei valoroase inițiative românești, a Anului Internațional al Tineretului (A.I.T.), sub deviza *Participare, Dezvoltare, Pace* reprezintă cea mai importantă acțiune din istorie pe linie de tineret.

Cei peste 922 de milioane de tineri ai planetei reprezintă un imens potențial nu numai prin numărul lor, dar și prin contribuția activă adusă la procesul dezvoltării naționale, la lupta pentru asigurarea libertății și independenței popoarelor, pentru promovarea păcii, dezarmării, înțelegerii și colaborării internaționale.

În această perspectivă, marcat în anul 1985 de către comunitatea internațională — an cu deosebite semnificații pentru istoria contemporană prin împlinirea a patru decenii de la crearea O.N.U., a 10 ani de la semnarea Actului final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa de la Helsinki și a două decenii de la adoptarea de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite a primului document programatic referitor la tineret — , Anul Internațional al Tineretului constituie o amplă manifestare menită să atragă atenția lumii întregi asupra situației și aspira-

țiilor tinerilor, să determine o intensificare a preocupărilor factorilor de răspundere pentru cunoașterea, dezbateră și soluționarea problemelor care interesează tineretul. Crearea, în 1945 a Organizației Națiunilor Unite a însemnat nu numai instituirea primei organizații internaționale cu vocație de universalitate din istoria relațiilor interstatale, ci și înscrierea problematicii generației viitorului în preocupările unei instituții internaționale. În decursul timpului a fost nevoie, însă, de acțiunea de durată, perseverentă, a unor state membre — între care se detașează cea a României — pentru ca predispoziția aceasta a Organizației mondiale să se contureze într-un interes instituționalizat pentru tînăra generație ²⁵. Faptul că problematica tinerei generații s-a consacrat în sfera preocupărilor instituționalizate ale Națiunilor Unite se datorează unei propuneri românești, devenită rezoluție a Adunării Generale în 1965. Supusă atenției Adunării Generale a O.N.U. încă în anul 1960, inițiativa României s-a materializat prin adoptarea, în unanimitate, la 7 decembrie 1965, a *Declarației cu privire la promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare* ²⁶, o adevărată Cartă a educației pașnice a tineretului. Documentul consacră un ansamblu de șase principii în legătură cu promovarea idealurilor nobile ale păcii în rîndul tinerilor, subliniind că „Tineretul trebuie să fie educat în spiritul păcii, dreptății, libertății, respectului reciproc și al înțelegerii, pentru a promova drepturi egale pentru toți oamenii și toate națiunile, precum și progresul economic și social, dezarmarea și menținerea păcii și securității internaționale” ²⁷.

Întrucît starea de pace — problema fundamentală a omenirii —, depinde nu numai de guverne, ci de fiecare dintre noi, inițiativele românești la O.N.U. privind educația pentru pace a tineretului capătă o înaltă semnificație și valoare.

Desfășurînd o rodnică activitate, în total, România socialistă a inițiat sau a fost coautoare la circa 30 de rezoluții ale Națiunilor Unite privind tineretul ²⁸.

Procesul de continuă afirmare a inițiativelor și propunerilor românești referitoare la promovarea, în cadrul O.N.U. și al altor organisme internaționale, a problematicii tinerei generații își are originea și împlinirea în concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind locul și rolul tineretului în lumea contemporană, ca principală forță a progresului.

Pentru tineretul român constituie o adevărată mîndrie, că, în contextul preocupărilor și inițiativelor constructive ale României la O.N.U., un loc important revine propunerilor privind tînăra generație. La rîndul său, U.T.C. contribuie la dezvoltarea cooperării dintre Națiunile Unite și mișcarea internațională de tineret. În acest sens, în 1975, în cadrul celui de-al X-lea Congres al U.T.C. se sublinia faptul că în vederea îmbunătățirii căilor de comunicație dintre O.N.U. și tineret, U.T.C. militează pentru proclamarea unui An internațional al tineretului, elaborarea unei Carte a tinerei generații, pentru organizarea periodică a unei Conferințe mondiale a tineretului ²⁹, deci pentru o abordare globală, multidimensională a problematicii tinerei generații, a cărei necesitate a fost fundamentată încă din 1972, de către țara noastră.

Punctul culminant în suita inițiativelor României socialiste la O.N.U. referitoare la tineret îl reprezintă, cu certitudine, proclamarea anului 1985 drept An Internațional al Tineretului (A.I.T.). Adoptînd, prin consens, la sesiunea Adunării Generale din anul 1979, rezoluția prezentată de România : „Anul Internațional al Tineretului — Participare, Dezvoltare, Pace”,

„Organizația Națiunilor Unite a dat expresie receptivității și interesului față de situația, cerințele și aspirațiile tinerei generații, disponibilității de a-și oferi cadrul pentru intensificarea cooperării între state în vederea soluționării problemelor care-i preocupă pe tineri”³⁰. Această manifestare, care are drept obiect și subiect principal tinăra generație, constituie, totodată, o recunoaștere a rolului deosebit ce revine generației viitorului în lumea contemporană, a importanței participării sale directe la făurirea viitorului propriu, la transformarea novatoare a societății. În concepția secretarului general al partidului, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cadrul Anului Internațional al Tineretului, trebuie acordată o deosebită atenție problemelor fundamentale ale tineretului, legate de asigurarea dreptului la muncă, la învățătură, la sănătate și cultură, la instrucție și educație. Deviza Anului Internațional al Tineretului — *Participare, Dezvoltare, Pace* reunește în mod sintetic principalele opțiuni și aspirații ale tinerei generații contemporane, în deplin consens cu cele ale popoarelor, ale tuturor forțelor progresiste și democratice. *Participarea* înseamnă însăși condiția de a fi a tinerei generații, dacă ținem seama de faptul că tinerețea este prin definiție activă, dinamică, receptivă la transformare și innoire; ea vizează participarea nemijlocită la dezbateră și soluționarea, atât la nivel național cât și internațional, a marilor probleme ale lumii de azi. *Dezvoltarea* reprezintă un obiectiv ce coincide în mod deplin cu statutul tinerei generații, care urmează să trăiască și să se afirme în viitor; obiectivele referitoare la dezvoltare trebuie să urmărească reducerea progresivă și eliminarea în final a tuturor anacronismelor lumii de azi: subnutriția, șomajul, analfabetismul etc. *Pacea* reprezintă condiția esențială pentru viața și pentru viitorul tineretului. Nevoile, interesele și drepturile tineretului se pot realiza numai în condițiile unei păci autentice³¹. În cadrul amplului proces pregător al A.I.T., în 1981 a fost creat, cu prilejul primei sesiuni, Comitetul Consultativ al O.N.U. pentru Anul Internațional al Tineretului, organism interguvernamental, avînd sarcina de a coordona pregătirile în vederea marcării, în 1985, a Anului Internațional al Tineretului; este compus din 24 de state reprezentînd, pe baze echitabile, toate regiunile geografice. Ca o recunoaștere a bogatei activități desfășurate de România pentru extinderea cooperării internaționale în domeniul tinerei generații, a înaltului prestigiu de care se bucură țara noastră în direcția promovării problematicii tineretului la O.N.U., tovarășul Nicu Ceaușescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al C.C. al U.T.C., ministru pentru problemele tineretului, președintele Asociației Tineretului și Studenților din România pentru Națiunile Unite, a fost ales, prin consens, președinte al Comitetului Consultativ al O.N.U. pentru Anul Internațional al Tineretului. Cu prilejul reuniunii din 1981, Comitetul Consultativ a adoptat Programul de măsuri și activități ce urmează a fi întreprinse înaintea și în timpul Anului Internațional al Tineretului; tot în același an, Programul a fost adoptat prin consens de Adunarea Generală a O.N.U., la cea de a 36-a sesiune. La a doua sesiune a Comitetului Consultativ al O.N.U. pentru A.I.T., de la Viena, din 1982, a fost pus în dezbateră, în baza unei inițiative a României socialiste, la care s-au alăturat în calitate de coautoare alte 5 state, proiectul de rezoluție *Declarația privind drepturile și responsabilitățile tinerei generații*³².

Contextul pregătirii A.I.T. a prilejuit pentru România, pentru tineretul român aducerea în atenția opiniei publice mondiale a unor inițiative,

între care și organizarea unei Conferințe mondiale privind tineretul. Un important pas în această direcție a fost întreprins, prin însușirea, de către Adunarea Generală a O.N.U., a recomandării elaborate de Comitetul Consultativ al O.N.U. pentru A.I.T., la cea de-a III-a reuniune, din 1984, potrivit căreia un număr adecvat de ședințe plene ale Adunării Generale, în cea de a 40-a sesiune, din 1985, să fie consacrat politicilor și programelor referitoare la tineret; reuniunile respective să fie desemnate drept Conferință Mondială a Națiunilor Unite pentru Anul Internațional al Tineretului.

În perspectiva marcării A.I.T., un loc important îl ocupă reuniunile regionale, care au analizat situația tinerilor din regiunile respective, elaborând, pe baza acestora, programe concrete de acțiune. Astfel, în 1983 au avut loc cinci reuniuni regionale consacrate A.I.T., respectiv pentru Africa (Addis-Abeba — Etiopia); Asia și Pacific (Bangkok — Thailanda); Europa (Costinești — România); America Latină (San José — Costa Rica); Asia de Vest (Bagdad — Irak). Reuniunea regională pentru Europa, desfășurată în septembrie 1983 în România, la Costinești, a reprezentat, prin participarea amplă, prin spiritul constructiv și conținutul bogat al dezbaterilor, un pas semnificativ pe calea pregătirilor în vederea marcării Anului Internațional al Tineretului. În *Mesaajul* adresat participanților la reuniune, președintele Nicolae Ceaușescu apreciază: „Noi considerăm că actuala reuniune, ca, de altfel, întreaga pregătire și desfășurare a Anului Internațional al Tineretului, trebuie să ducă la intensificarea participării tinerei generații din Europa și din toate țările lumii la eforturile generale pentru soluționarea marilor probleme ale epocii noastre, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune, a păcii și colaborării”³³. Pentru România, Anul Internațional al Tineretului s-a constituit într-un nou și prielnic cadru atât pentru afirmarea unor valoroase inițiative și propuneri privind statutul actual și de perspectivă al tinerei generații cât și pentru desfășurarea, pe pământ românesc, a unor importante reuniuni, ca o contribuție efectivă la impulsivitatea pregătirilor pentru marcarea A.I.T. Astfel, prima manifestare semnificativă la nivel internațional în contextul pregătirilor pentru Anul Internațional al Tineretului, masa rotundă „Tineretul anilor '80” s-a desfășurat la Costinești, în perioada 31 mai—4 iunie 1982³⁴. La această importantă reuniune internațională organizată de către Centrul de cercetări pentru problemele tineretului din România, în cooperare cu Divizia de tineret din cadrul U.N.E.S.C.O. au participat reprezentanți ai O.N.U., U.N.E.S.C.O., ai unor instituții guvernamentale și neguvernamentale, ai unor organizații de tineret naționale, regionale și internaționale, cercetători, sociologi din circa 40 de țări ale lumii.

Participanții la dezbateri au abordat pe larg aspecte privind contribuția generației la eforturile concertate pentru promovarea dezvoltării, cooperării, progresului social și a păcii.

Desfășurată într-o atmosferă de stimă și respect reciproc, masa rotundă „Tineretul anilor '80” — al cărei președinte a fost ales tovarășul Nicu Ceaușescu, președintele Comitetului Consultativ al O.N.U. pentru A.I.T. — a prilejuit un larg schimb de opinii privind preocupările tinerei generații contemporane, a generat un bogat și semnificativ fond de experiență. De asemenea, Conferința europeană a Crucii Roșii de Tineret, desfășurată sub deviza A.I.T. : *Participare, Dezvoltare, Pace*, a avut loc tot în România, în 1984. Organizată de către Societatea de Cruce Roșie din Republica Socialistă România, în cooperare cu Liga Societăților de Cruce Roșie,

conferința și-a fixat ca obiectiv examinarea modalităților de implicare a Crucii Roșii de Tineret în realizarea principalelor direcții de acțiune ale A.I.T., în probleme deosebit de importante : educația sanitară, eradicarea maladiilor etc. A.I.T.a generat diverse și numeroase preocupări la nivel local, național, regional și internațional, de evaluare și soluționare a unor importante aspecte ale statutului tineretului. Astfel, spre exemplu, create în peste 143 de state, comitetele naționale de coordonare desfășoară activități multiple în sensul împlinirii obiectivelor participării, dezvoltării și păcii, în funcție de tradițiile și particularitățile existente pe glob, în diferite țări și regiuni. Dar, oricât de judicios ar fi organizat, oricât de ample și complexe ar fi acțiunile din cadrul A.I.T., acest An nu poate rezolva toate multiplele aspecte cu care țînăra generație se confruntă. În concepția țării noastre, acțiunile prevăzute în cadrul A.I.T. „nu reprezintă un punct terminus al eforturilor pentru abordarea practică a problematicii generației tinere la O.N.U. Această problemă implică o preocupare de durată, care nu se încheie cu Anul Internațional al Tineretului. Dimpotrivă . . . , acest an poate și trebuie să reprezinte deschiderea unei noi etape spre un efort conjugat, mai intens, al tuturor statelor în direcția soluționării marilor probleme ale generației tinere, o soluționare durabilă, de substanță”³⁵. Iată de ce România socialistă a propus lansarea, de către Națiunile Unite, a unui „Deceniu al tineretului (1986—1995)”.

Promotoare a valoroasei inițiative privind proclamarea A.I.T., România, tineretul român au dat un grăitor exemplu și în ceea ce privește pregătirile pentru marcarea, în 1985, a acestui eveniment cu profunde rezonanțe la scară planetară. În această direcție, încă din 1981 în țara noastră a fost creat Comitetul Național Român pentru Anul Internațional al Tineretului (C.N.R.A.I.T.), organism interdepartamental larg reprezentativ, format din reprezentanți ai organizațiilor de tineret, studenți și copii, precum și ai unor organe și instituții centrale cu atribuții în domeniul tineretului. Președinte al Comitetului Național Român pentru A.I.T. este tovarășul Nicu Ceaușescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al C.C. al U.T.C., ministru pentru problemele tineretului. Pornind de la obiectivele fundamentale ale A.I.T., în acord cu condițiile concrete în care trăiește și muncește tineretul din România, Comitetul Național Român pentru Anul Internațional al Tineretului și-a elaborat și adoptat un Plan propriu de măsuri și acțiuni referitoare la : participarea tineretului la realizarea obiectivelor de dezvoltare economico-socială a țării ; participarea tinerilor la organizarea și conducerea societății, la activitatea organelor colective de decizie ; intensificarea acțiunilor pentru dezarmare și pace, pentru înțelegere și largă colaborare internațională, în contextul acțiunii desfășurate sub genericul „Tineretul României dorește pacea”. Însăși deviza *Participare, Dezvoltare, Pace* a reprezentat și reprezintă pentru tineretul român un generos cadru de implicare în întreaga operă de edificare a socialismului și comunismului.

Educată prin muncă și pentru muncă, tînăra generație a patriei și-a intensificat eforturile, inițiind, organizînd și desfășurînd ample acțiuni în toate domeniile de activitate. Continuînd și ridicînd pe o treaptă superioară glorioasele tradiții ale muncii patriotice, în 1984 în țara noastră și-au desfășurat activitatea 12 șantiere naționale, 40 șantiere județene și 199 șantiere locale ale tineretului, în cadrul cărora s-au executat lucrări

în valoare de 3,2 miliarde lei ³⁶. În România, în cadrul sistemului democrației muncitorești, revoluționare este creat un cadru organizatoric adecvat pentru participarea tineretului la procesul decizional, la toate nivelurile, ca o formă concretă și eficientă a implicării directe a tinerilor în modelarea viitorului propriu. Constructor pașnic al socialismului, tineretul patriei și-a exprimat cu hotărâre voința fermă de pace în cadrul marilor manifestări desfășurate sub genericul „Tineretul României dorește pacea”.

În 1985, când se marchează propriu-zis Anul Internațional al Tineretului, în cadrul unor impresionante adunări și mitinguri, tineretul României, asemenea întregului popor, își exprimă deplina adevărată la noile și strălucitele inițiative de pace ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, la ideile cuprinse în *Apelul pentru dezarmare și pace al F.D.U.S.*

Tot în cadrul generos oferit de A.I.T. a fost înscrisă o gamă largă de acțiuni politice, cultural-artistice, sportive și turistice consacrate marilor obiective ale participării, dezvoltării și păcii. De asemenea, a fost lansată ancheta „Anul tinerei generații — o viziune internațională”, realizată sub egida Comitetului Național Român pentru Anul Internațional al Tineretului, la care au fost invitați să participe reprezentanți ai unor organizații internaționale și organisme ale O.N.U., ai unor organizații de tineret și studenți etc.

Cu ferma convingere că *participarea, dezvoltarea și pacea* reprezintă și pentru el fondul principal de aspirații și împliniri, tineretul României socialiste a acționat și acționează pentru a răspunde prin noi și semnificative fapte de muncă și viață vibrantei chemări adresate de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu: „Pregătiți-vă să fiți demni urmași și continuatori ai înaintașilor voștri! Învățați să prețuiți și să respectați trecutul și pe înaintași, să prețuiți și să respectați pe părinții voștri! Învățați pentru a fi demni constructori ai socialismului și comunismului, pentru a asigura ridicarea necontenită a României pe noi trepte de progres și civilizație, pentru a fi gata oricând să apărați independența și suveranitatea patriei, viața liberă și demnă a poporului!” ³⁷.

Educat în spiritul patriotismului socialist, al respectului față de valorile cele mai de preț ale umanității, tineretul României socialiste este ferm angajat în marea operă de edificare a noii omeniri pe pământul patriei, în politica externă constructivă și consecventă a partidului și statului nostru de apărare a păcii, a libertății, independenței și suveranității tuturor popoarelor lumii.

NOTE

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Forumul național al tinerei generații. 16 mai 1985*, Edit. politică, București, 1985, p. 8.

* *Federația Mondială a Tineretului Democrat (F.M.T.D.)*, organizație care reunește organizații naționale de tineret, în principal de orientare comunistă, care se pronunță pentru pace, libertate și democrație, independență națională, pentru un viitor mai bun al tineretului lumii.

** *Uniunea Internațională a Studenților (U.I.S.)*. Scopurile organizației „ca organizație studențească internațională reprezentativă” sint: participarea studenților la lupta pentru libertate și independență națională, pentru progres, democrație, pentru pace și securitate, împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, a reacțiunii și tuturor formelor de discriminare, în particular, de discriminare rasială, etc.

² În legătură cu activitatea internațională desfășurată de tineretul din România în perioada 1944—1949, vezi, pe larg El. Cristescu, *Tineretul în anii revoluției populare-democratice și la începutul edificării socialismului (1944—1949)*, cap. VI al lucrării *File din istoria U.T.C.*, ediția a II-a, revăzută și completată, Edit. politică, București, 1980, p. 295—355.

*** În august 1965 Plenara lărgită a C.C. al U.T.C. a hotărât schimbarea denumirii Uniunii Tineretului Muncitor în Uniunea Tineretului Comunist. Congresul U.T.C. din martie 1966 a hotărât numerotarea congreselor organizației începând cu Conferința generală a Tineretului Socialist din martie 1922, Congresul de unificare a organizațiilor de tineret din martie 1949 fiind deci cel de al V-lea Congres al U.T.C. Pentru perioada 1949—1985 vom folosi denumirea de Uniunea Tineretului Comunist — U.T.C.

³ Pentru activitatea desfășurată de tineretul din România pe plan internațional vezi *Congresul al III-lea al Uniunii Tineretului Muncitor. 18—20 august 1960*, Edit. politică, [București], [1961]; *Congresul al VIII-lea al Uniunii Tineretului Comunist din Republica Socialistă România. 23—26 martie 1966*, Edit. politică, București, 1966.

⁴ „Scinteia tineretului”, nr. 1215, din 18 martie 1953; vezi și nr. 1214, din 17 martie 1953.

⁵ Ibidem, nr. 1329, din 31 iulie 1953.

⁶ Ibidem, nr. 1331, din 2 august 1953.

⁷ Ibidem, nr. 1214, din 17 martie 1953; nr. 1275, din 29 mai 1953; nr. 1319, din 19 iulie 1953; nr. 1380, din 29 septembrie 1953.

⁸ *Mică enciclopedie de relații internaționale pentru tineret*, Edit. politică, București, 1984, p. 136.

**** Conferința a IX-a a U.A.S.R. din 1973 a adoptat hotărârea de a schimba denumirea organizației în Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România (U.A.S.C.R.). Pentru întreaga perioadă vom utiliza această denumire.

⁹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Edit. politică, București, 1975, p. 59.

¹⁰ Ion Popescu-Puțuri *Congresul al IX-lea al P.C.R. — deschizător al unei noi etape istorice în dezvoltarea socialistă și comunistă a României*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 3/1985, p. 3—4.

¹¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, 1975, p. 138.

¹² Vezi, pe larg, Gheorghe Prisăcaru, *Două decenii de strălucită afirmare în nișa internațională a concepției și activității profund umaniste ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, consacrate înfrupturii păcii, dezarmării și colaborării între popoare*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 3/1985, p. 63—79.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Edit. politică, București, 1976, p. 166.

***** *Mișcarea Internațională a Tineretului și Studenților pentru Națiunile Unite* (I.S.M.U.N.) — are ca obiective principale: activitatea în rindul studenților și tinerilor pentru realizarea scopurilor Națiunilor Unite privind înfăptuirea idealurilor de pace și dezarmare, de egalitate socială, independență națională și dezvoltare, etc.

¹⁴ *Raportul Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist cu privire la activitatea desfășurată în perioada dintre congresele al XI-lea și al XII-lea și sarcinile ce revin Uniunii Tineretului Comunist, întregului tineret al patriei. în vederea participării tinerei generații la înfăptuirea hotărârilor Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român*, în „Scinteia tineretului”, nr. 11186, din 18 mai 1985.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Vezi și Ioan Bari, Ilie Șerbănescu, *Criza economică mondială și problemele tineretului*, Edit. politică, București, 1985.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, 1981, p. 503—504.

¹⁸ *Mică enciclopedie de relații internaționale pentru tineret*, p. 110; *File din istoria U.T.C.*, ediția a II-a, p. 543—544.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, 1970, p. 118.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, 1974, p. 788—789.

²¹ „Scinteia tineretului”, nr. 9760, din 10 octombrie 1980; nr. 9761, din 11 octombrie 1980; nr. 9762, din 13 octombrie 1980.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, 1984, p. 423.

²³ „Scinteia tineretului”, nr. 10100, din 16 noiembrie 1981.

²⁴ Ibidem, nr. 10718, din 14 noiembrie 1983.

²⁵ În legătură cu problematica privind preocupările O.N.U. în materie de tineret, vezi *România în sistemul Națiunilor Unite*, Edit. politică, București, 1974.

²⁶ *Rezoluția nr. 2 037 (XX)* din 7 decembrie 1965, în *România în sistemul Națiunilor Unite*, p. 284—286.

²⁷ Ibidem, p. 285.

²⁸ Ioan Timofte, Aurel Perva, *Viitorul la ordinea zilei. Anul Internațional al Tinerețului, Participare, Dezvoltare, Pace*, Edit. politică, București, 1984, p. 19–20.

²⁹ *Congresul al X-lea al Uniunii Tineretului Comunist din Republica Socialistă România. 3–5 noiembrie 1975*, Edit. politică, București, 1975, p. 94.

³⁰ Gheorghe Prisăcaru, *Inițiative românești la O.N.U. privind tînăra generație. Anul Internațional al Tineretului*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 1 1985, p. 37; „Scinteia tineretului”, nr. 9508, din 19 decembrie 1979; nr. 9509, din 20 decembrie 1979.

³¹ Dan Mihai Bărliba, *Anul Internațional al Tineretului. Concept și realitate*, în „Revista română de studii internaționale”, anul XIX, nr. 2 (76), 1985, p. 98–99.

³² Nicu Ceaușescu, *În numele idealurilor de progres, al răspunderii pentru viitorul umanității*, în „Scinteia”, nr. 12401, din 7 iulie 1982.

³³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, 1984, p. 219.

³⁴ „Scinteia tineretului”, nr. 10267, din 1 iunie 1982; nr. 10268, din 2 iunie 1982; nr. 10269, din 3 iunie 1982; nr. 10270, din 4 iunie 1982; nr. 10271, din 5 iunie 1982.

³⁵ Nicu Ceaușescu, *Semnificații majore ale unei inițiative românești*, în „Lumea”, nr. 17, din 23 aprilie 1981, p. 7.

³⁶ Nicu Ceaușescu, *Anul tinereții generații — contribuție marcantă la afirmarea aspirațiilor de pace și progres ale tineretului lumii*, în „Munca de partid”, anul XXVIII, nr. 4 1985, p. 35.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Forumul național al tinereții generații. 16 mai 1985*. 1985, p. 17.

LA JEUNESSE ROUMAINE – FACTEUR ACTIF DE LA PROMOTION DES IDÉAUX DE LIBERTÉ, DE PROGRÈS ET DE PAIX DANS LE MONDE

Résumé

Dans le contexte de la présentation de l'activité déployée par les jeunes de Roumanie sur le plan international entre le 23 Août 1944 et 1985, l'article relève que la jeunesse roumaine a agi et continue d'agir suivant des voies spécifiques pour les nobles idéaux de la liberté, du progrès et de la paix dans le monde avec la conviction qu'elle contribue par là au rapprochement et à l'entente entre les peuples, à l'édification d'un monde meilleur et plus juste. Une place importante est accordée à l'Année Internationale de la Jeunesse proclamée par l'Assemblée Générale de l'O.N.U. comme suite d'une initiative roumaine. On présente les principales actions déployées aussi bien sur le plan international que national dans le cadre de l'Année Internationale de la Jeunesse 1985, sous le mot d'ordre *Participation, Développement, Paix*.

TINERETUL ÎN ISTORIA NAȚIONALĂ ȘI UNIVERSALĂ: PARTICIPARE, DEZVOLTARE, PACE (I)

În România, și în lumea întreagă, progresistă și democratică, în acest an, 1985, se realizează *Anul Internațional al Tineretului*, prin multe semnificații remarcabilă manifestare de anvergură mondială, proclamată de Organizația Națiunilor Unite, la inițiativa, exprimată în 1981, de patria noastră. Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, dau o înaltă și simbolică semnificație însăși ideii de a fi constituit un An al tinerei generații, — importantă forță social-politică a contemporaneității, prin natura, prin esența ei aflată în sensul progresului, al edificării unei lumi mai bune, lipsite de groaza războiului nedrept și catastrofal. Un indiciu de rezonanță particulară este faptul că România este țara care a avut inițiativa acestei activități de relevare a trăsăturilor tinerei generații, și rolului ei, foarte mare, în ansamblul complex al rezolvării problemelor contemporaneității.

Pornind de la aceste înalte semnificații, catedra de Istorie a României de la Academia „Ștefan Gheorghiu” și redacția „Revistei de istorie” de la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” au organizat o dezbatere pe tema enunțată în titlu, cu scopul de a contribui la desfășurarea amplă și consistentă a manifestărilor din România dedicate Anului Internațional al Tineretului.

La dezbateri au participat profesori, cercetători științifici, publiciști, activiști de partid de la Academia „Ștefan Gheorghiu”, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, Academia militară, Universitatea din București, Academia de Studii Economice filiala din București a Societății de Științe Istoric: *Constantin Amarițchi, Ion Apostol, Ovidiu Bădina, Dumitru Băldăieș, Radu-Ștefan Ciobanu, Gheorghe I. Ioniță, Tatiana Isticioaia, Constantin Mocanu, Gheorghe Mocanu, Milică Moldoveanu, Mihai Opreșescu, Petre Otu, Vasile Păsăilă, Stelian Popescu, Costică Prodan, Louis Roman, Gheorghe Sbârnă, Ion Spălățelu, Marian Stroia, Gheorghe Surpat, Traian Udrea, Elena Voiculescu, Marin Voiculescu, Ion Zară.*

Constantin Mocanu: A vorbi despre rolul tineretului în istoria universală, și, ca parte a acesteia, în istoria țării proprii, este a aborda una din temele cele mai interesante și capabile să ofere învățăminte pregnante, care, în substanța lor, sprijină idealurile care se afirmă încă o dată sau pentru prima oară cu prilejul de acum, al Anului Internațional al Tineretului. De altminteri, chiar în cadrul manifestărilor pregătitoare, după ce s-a adoptat la Organizația Națiunilor Unite această hotărâre, s-a pus problema ca — în cuprinsul studiilor și cercetărilor multilaterale privind *tinăra generație* — să se ia în considerare și dimensiunea istorică; bună oră, în *Recomandările* adoptate la Masa rotundă *Tineretul anilor '80*, Costinești, 1982, s-a preconizat încă de la primul lor punct: „Pregătirea și difuzarea unui studiu comparativ, în timp și spațiu, a istoriei tineretului și a conceptului de tineret”.

Istoria *generală* a tineretului nu a fost întocmită, nici în țara noastră, nici pe plan internațional; la noi și în alte state sînt unele lucrări, nu puține valoroase, foarte bine documentate, însă rămîn consacrate unei etape sau alteia, mai ales începînd din epoca modernă, consacrate unei teme sau alteia, mai ales condiției sociale și luptei de clasă, încît tocmai împrejurările în care se organizează și care ele însele sînt întrunite de Anul Internațional al Tineretului pot fi în măsură să stimuleze încercări spre o tratare mult mai cuprinzătoare și în raport de problematica multilaterală a contemporaneității, exprimată și de deviza: *Participare, Dezvoltare, Pace*. Dezbateri pe care o organizăm aici, în coloanele „Revistei de istorie”, este considerată drept o deschidere de noi orizonturi, dar ea rămîne însă ceea ce este, o *dezbatere*, și de aceea într-o seamă de privințe schițează și exemplifică numai.

S-a pornit cu gîndul, care își face tot mai mult loc în România, că *mișcarea* de tineret, desigur cu diferențe de la etapă la etapă, și cu grad diferit de manifestare pe treptele respective ale istoriei, a existat nu numai în epoca modernă, și în epoca contemporană, ci și în timpurile premoderne de cînd au început să se formeze structuri social-politice, diferențieri social-umane, inclusiv de vîrstă. A pune problema în acest fel nu înseamnă a estompa rolul epocii moderne, al mișcării muncitorești, care apare și se dezvoltă în cadrul ei. Pentru a răspunde pozitiv, am, mai întîi, ca sprijin teoretic-ideologic o cunoscută apreciere: „Tineretul, prin dinamismul și receptivitatea lui la idealurile de libertate și dreptate socială, la schimbările innoitoare, a reprezentat întotdeauna de-a lungul istoriei un însemnat factor al progresului societății. Din veac în veac, el a preluat și dezvoltat virtuțile și valorile epocii anterioare, înfruntînd greutăți, cînd

numeroase jertfe, el a jucat un rol de seamă în lupta împotriva asupritorilor, pentru dezrobirea socială, pentru cucerirea și apărarea independenței și suveranității naționale". Am citat din cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu rostită în ziua de 23 martie 1966, la Congresul al VIII-lea al Uniunii Tineretului Comunist.

În al doilea rînd, dar nu secundar, am ca sprijin rezultate ale cercetării în istoria antică și medie, universală și a patriei noastre, întreprinse pe documente și mai ales pe opere literare, filosofice; această cercetare — care încă trebuie continuată stăruitor — descoperă fapte din care rezultă rolul general, dar și specific, al tineretului în existența și mișcarea socială, și, totodată, valoroase reflecții despre ce înseamnă tineretul, și predispozițiile lui angajante, progresiste, revoluționare.

A pune problema în acest fel înseamnă a se deschide posibilități și mai mari ca însăși comentarea de tip istoric să fie precedată de culegerea de pe întregul cuprins al istoriei omenirii a numeroaselor asemenea aprecieri care sînt foarte importante în a ne edifica noi înșine imaginea globală a ceea ce au fost și sînt *tineretea, tineretul, tinerii*. Am folosit mai multe cuvinte, deși puteam prefera pe unul dintre ele, însă e mai bine așa, întrucît ele nu numesc o identitate absolută.

Marin Voiculescu: Tineretea a ispitit toate vîrstele. Spre ea s-au îndreptat științele psihologice și sociale, științele antropologice și fiziologice, literatura folclorică și cultă. *Tineretea* a chemat totdeauna reflecția spre origini, spre începuturile istorice ale istoriei Omului. Și totul era firesc. Flindcă, mărturiscea Cicero: „Să nu știi ce s-a întîmplat înainte de a fi tu născut înseamnă a fi mereu copil. Căci ce este viața omului, dacă ea nu se împletește, prin istoria evenimentelor trecute, cu viața înaintașilor”.

Dar cercetînd istoria, istoria cît mai îndelungată a oamenirii dai de însăși *tineretea* acestel istorii, de începuturile aprecierilor despre vîrste, și caracteristicile lor, despre *tineret* și mentalitatea despre el și a lui însuși.

Și pentru psihologi, și pentru filosofi sau sociologi, pentru istorici ori politologi studierea tinerei generații a constituit și constituie un subiect tentant. Pentru că, de-a lungul istoriei tinăra generație a fost căutătoarea noului. Ea a trebuit să răspundă cît mai argumentat și împlădit la întrebarea: *de ce?* Aș fi, de aceea, îndemnat să spun că tinăra generație e mai *filosofică* decît alte vîrste.

Tineretea mi se pare un prag obligatoriu nu numai din punct de vedere fiziologic, psihologic, dar și din punctul de vedere al maturității raționale de mai târziu. Ea este trunchiul din care pleacă razele întrebărilor din anii care-i urmează. *Tineretea* conține în ea laolaltă trecutul, prezentul și viitorul unei națiuni. Întotdeauna *tineretea* a semnificat pasiune, căutare, îndrăzneală. N-au speriat-o și n-o sperie nici eșecurile, nici poticnelile, moravurile și mentalitățile conservatoare. Mai totdeauna tinăra generație s-a aflat în fruntea novatorilor din timpul activității productive, materiale, dar și în sfera intelectuală. Așa și înțelegem de ce Jules Michelet, de pildă, mărturisise: „Pasiunile intelectuale m-au devorat *tineretea*”.

În ale sale *Reflecții*, Albert Thibaudet ne relevă că: „A nu fi avut tinerețe înseamnă a nu fi avut pasiune, pasiunea iubirii sau pasiunea inteligenței, sau, la un nivel inferior, pasiunea ambiției”. În adevăr, *tineretea* este epoca zborurilor spirituale neîngrădite, vîrsta visurilor fără limite. Atunci se pun întrebările și tot atunci se avansează răspunsurile cele mai temerare. *Tinerete-vis-pasiune*, iată triada care din fericire ne întîmpină la începutul reflecțiilor despre ce ne înconjoară, despre noi înșine.

Cum spunea Victor Hugo în *Mizrabilit*: „*Tineretea*, chiar în mijlocul mîhnirilor, are o lumină a ei”. Da, o lumină care vine din sinceritate, din puritate, din convingerea că și imposibilul este posibil, din certitudinea că mîine poate deveni azi. Este adevărat însă că, așa cum observa Titu Maiorescu în *Critice*: „*Tineretea* e totdeauna o enigmă, vîrsta mîtură e dezlegarea enigmei”. În fond, maturitatea este o continuă și treptată restituire a întrebărilor ce ne urmăresc din tinerețe. Soluționarea unor dintre ele cere adeseori nu numai o viață de om, ci o viață de epocă.

„În tinerețe, cînd stările sufletești sînt vil și multe, timpul trece plăcut și încet, așa că, privind îndărăt la o distanță de cîțiva ani, îți pare o eternitate”, ne spune Garabet Ibrăileanu. Nostalgie privind lucrurile retrospectiv observăm că, în fond, timpul trece foarte repede, iar de eternitate este temerar a vorbi atunci. Unul din aforismele de o rară adîncime și exactitate al lui Barbu Ștefănescu-Delavrancea ne înștiințează: „*Tineretea*, capital mic cu dobîndă mare”. Cu cît ne distanțăm de acest capital, cu atît conștientizăm mai responsabil costul respectivei dobînzii. Căci ce altceva facem dacă nu să urmărim petalele pe tulpină pînă la rădăcina lor? Și unde în altă parte rezidă aceste sacre rădăcini dacă nu în tinerețe?

Constantin Mocanu: Aprecieri, caracterizări de o distinctă profunzime cu privire la tineret, la virtuțile și rolul în făurirea istoriei omenirii, a realizării idealurilor ei la progres și libertate conțin opera teoretică, ideologică, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru comunist, președintele republicii, care și-a început remarcabila activitate social-politică încă de la fragedă vîrstă. Tînărul militant acționînd în rîndurile organizației comuniste de tineret, și totodată, în rîndurile partidului, avea să-și verifice și să-și dezvolte trăsăturile proprii tinereții, și să reflecte asupra

aceste aprecieri, caracterizări, odată cu întemeierea lor pe multilaterală experiență actuală, poartă în ele o viguroasă sevă a experienței istorice. Ne este tuturor foarte cunoscută ideea, așa de importantă, pe care lădată după 23 August 1944, când se afla în fruntea Uniunii Tineretului Communist, o face asupra faptului că „Tineretul este viitorul unui popor, spre el își îndreaptă privirea și speranța toți oamenii de știință și politici”. În cele peste patru decenii ale noii ere din istoria României nu a existat moment mai important din viața partidului, a organizației de tineret în care tovarășul Nicolae Ceaușescu să nu aducă noi și fundamentale idei în legătură cu tânăra generație și menirea ei progresistă, revoluționară: contribuția ei în toate epocile istorice; participarea tineretului român la toate înfăptuirile socialiste în patria noastră; vocația tineretului român și universal pentru pace; tineretul ca forță socială activă a istoriei, a istoriei epocii contemporane mai cu seamă; tineretul și valențele lui în construirea viitorului. Reamintese, mai deparle, elvea din asemenea aprecieri și chemări la acțiune constructiv-istorică: „În toate evenimentele și momentele importante din istoria poporului nostru, în lupta sa pentru nealtnare și independență, pentru formarea națiunii române, a statului unitar, tineretul s-a găsit în primele rinduri ale forțelor revoluționare, progresiste, și-a adus contribuția activă — inclusiv jertfa supremă — pentru realizarea idealului de libertate națională și socială a întregii națiuni” — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu la a 60-a aniversare a U.T.C.-ului. Sau, mai recent, la Forumul național al tinerei generații: „Este cunoscut că tineretul a dat întotdeauna cele mai grele pierderi în toate războaiele. De aceea, tineretul trebuie să facă totul pentru a contribui la triumful luptei popoarelor pentru dezarmare și, în primul rind, pentru dezarmare nucleară, pentru eliminarea războiului din viața societății, pentru o lume a păcii și colaborării”. În cuvîntarea rostită cu prilejul alegerii sale ca membru titular și președinte de onoare al Academiei Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Să facem ca tineretul patriei noastre să cunoască istoria — și nu numai atât, dar să lupte pentru a adăuga noi fapte și euceriri la istoria glorioasă a poporului român, prin noi înfăptuiri în toate domeniile de activitate”.

Dumitru Bălăuț: De la Homer și pînă astăzi, literatura lumii nu a încetat să-și întoarcă fața spre vîrsta tînără a omului, ca spre una din sursele ei de inspirație cele mai puternice și mai fertile. De aici au rezultat nemuritoarele expresii ale prieteniei dintre Ahile și Patrocle din *Iliada*, dintre Oreste și Pilade din *Orestia*, adîncimile sufletesti ale Antigonei lui Sofocle, iubirea față de părinți a lui Eneas la Vergiliu, eflorescența dragostei dintre Romeo și Julieta la Shakespeare, personaje tinere reprezentative ca Eugenie Grandet la Balzac, Andrei Boloconski și Natașa Rostova la Tolstoi, pentru a cita numai cîteva dintre marile modele ale tinereții eternizate în literatura universală.

Pe la începuturile literaturii române moderne, unul dintre criticii care a contribuit mult, înainte de Măiorescu, la precizarea conceptului estetic la noi — îl evocăm pe Radu Ionescu — atrăgea atenția asupra tinereții ca sursă de inspirație literară, citîndu-l în acest sens pe marele filosof al Antichității, Aristotel: „Tinerețea este cea mai frumoasă vîrstă, este primăvara vieții, este soarele care iluminează totul, este iluziunea pentru tot ce este frumos, este speranța într-un viitor mai bun, este generozitatea care ajută, este sufletul curat care se revoltă de tot ce este rău, nedrept și apăsător, este căldura care se comunică la toți de care se apropie, este entuziasmul care te mișcă, te înduplecă, te elșiță. Iată ce sunt, ce trebuie să fie tinerii, tinerii adevărați tineri, . . . tinerii precum i-a descris Aristotel acum două mii de ani: « Iuți, arzători, purtați de focul lor, ei sînt pasionați pentru ceea ce onorează, ei aleargă către speranță fiindcă simt întruși focul naturii care-i însuflește, ei trăiesc mai mult în viitor, fiindcă speranța este viitorul, ei sînt curajoși și întreprinzători fiindcă inima lor este plină de foc: ei sînt simțitori pentru rușine căci nu iubesc decît lucrurile frumoase, ei au sufletul generos pentru că n-au fost osteniți de viață și n-au pierdut speranța necesităților lumii; ei iubesc tot ce este frumos pentru că trăiesc mai mult cu sentimentul și simlimentul înaltă la frumosul moral » . . .”.

Am dat acest lung citat fiindcă el subliniază cum nu se poate mai bine legătura indisolubilă între gîndirea literară românească și gîndirea literară universală în privința aprecierii tinereții ca modalitate ideală de a ființa în lume, cu vigoarea și dăruirea care-i sînt specifice. Literatura română, înec de la începuturile ei, a căutat să recupereze tinerețea în simboluri reprezentative și s-o redea îmbogățită conștiinței umane. Astfel, eroii ideali ai basmelor noastre populare, Făt-Frumos și Licana Cosnuzana, au constituit și constituie pentru generații și generații modele nemuritoare de frumusețe fizică și morală, intruchipată în tiparele unei eterne tinereți. Pornind de la folclor, nu puțini sînt scriitorii români care au rămas în conștiința generațiilor, fie prin imaginea tinereții lor vibrante, închinată înfloririi patriei, fie prin eroii reprezentativi ai creației lor, inspirați din modelele unei realități dinamice, încercată de semnificațiile vieții lîneretului. Din prima categorie am putea cita pe deschizătorul de drumuri în poezia română modernă, Vasile Cărlava, întreaga generație de scriitori în frunte cu Nicolae Băleescu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, care a participat într-un mod alt de pilduitor la realizarea idealurilor Revoluției de la 1848 și ale Unirii, pe „vesnie” tînărul, „înfășurat în manta”-l, Eminescu, iar mai aproape de noi, pe Nicolae Labiș, poetul „evului de foc” al construirii socialis-

Dintre eroii reprezentativi ai literaturii române inspirați din luminile tinereții am putea cita pe Sava Comăneșteanu la Duiliu Zamfirescu, pe Titu Herdelea la Liviu Rebreanu, „sufletele tari” ale dramaturgiei lui Camil Petrescu — un Gelu Ruscanu, un Andrei Pietraru —, nenumărați eroi sadovenieni, în frunte cu minunatul, epopeicul Ionuț Jder, pe Felix Sina și Otilia la George Călinescu, pe Parasca și Lae Cordovan la Ion Lăncrăjan.

Eternizarea tinereții prin literatură și artă, căutarea și extragerea din liparele vieții a unor modele reprezentative, care să contribuie la formarea și modelarea frumoasă a generațiilor tinere, constituie nu numai o posibilitate a literaturii și artei de a se găsi pe ele însele, ci și una dintre marile lor chemări și obligații morale în fața societății omenești.

Gheorghe Mocanu: Condiția tinereții a fost și este o stare de vîrstă, dar — în conexiune — și de creație, științifică de exemplu. S-a spus deseori că nu puține opere ale artei, în speță ale literaturii, au fost începute sau chiar încheiate la o vîrstă foarte mică. Eu aș dori, în această dezbateră predominantă de istorici, să relatez cîteva situații identice ori numai asemănătoare din domeniul (sau domeniile) științei matematice. Voi aduce numai cîteva exemplificări din etapa modernă a matematicii universale și românești.

Isaac Newton (1642—1727), unul dintre cei mai mari matematicieni ai lumii, a intuit și formulat cele mai cutezătoare idei — calculul diferențial și legile gravitației — cînd era numai de 24 de ani; dealtfel, ansamblul marilor descoperiri l-a realizat pînă la vîrsta de 40 de ani. La 20 de ani, Evariste Galois (1811 — 1832) a propus idei care au exercitat o considerabilă influență asupra dezvoltării matematicii moderne; s-a format chiar o disciplină științifică, numită *Teoria lui Galois*, care se studiază în universități. Să mai amintesc — nu e timp mai mult — că tot de la vîrstă tină Bernard Riemann (1826 — 1866) a adus idei esențiale în direcția elaborării geometriilor neeuclidiene. Intrucît a venit vorba de geometriile non-clasice să aduc în atenție aportul lui Imos Bolyai (1802—1860), care abia avea 21 de ani cînd s-a apucat de calculul stăruitor pentru a dezlega problema neeuclidiană a paralelor; la 30 de ani își scrie singura lui lucrare de matematică, care însă l-a făcut celebru: *Știința absolut adevărată a spațiului, independent de temeinicia sau folosirea axiomei nr. XI a lui Euclid*. Traian Lalescu (1882—1929) la 29 de ani a ajuns cunoscut pe plan internațional prin teza de doctorat *Sur l'équations intégrales*, prima lucrare de sinteză valoroasă din acest nou domeniu al ecuațiilor integrale. Într-un articol publicat în *Scintila*, din 13 iulie 1982, acad. Caius Iacob aprecia astfel: „Această primă carte de ecuații integrale care a apărut în literatura matematică universală reprezintă capitolul introductiv al noii discipline matematice, care este analiza funcțională, și-l situează pe Traian Lalescu printre fondatorii acesteia”. Mă opresc aici cu exemplificările, deoarece fie și numai prin atît de puține cite am înfățișat a fost suficientă exemplificarea posibilităților de originalitate ale tinereții, care dacă este și ratașată la condiții social-politice favorabile, la condiții de pace și înțelegere, cooperare, poate sluji cît mai bine istoria omenirii, și istoria a însăși tincrii generații.

Stelian Popescu: În cunoscuta sa *Estetică*, de la publicarea cărții s-au împlinit nu demult cincizeci de ani, în capitolul *Prima impresie și desfășurarea receptării artistice*. Tudor Vianu arată ce rol important are *nîrsta* omului în descifrarea și pătrunderea sensurilor operei literare, artistice. Marele estetician, în vederea unei argumentări indubitabile, aduce propriul său exemplu. La o vîrstă fragedă, mai precis — în adolescență, a citit romanul *Dan de Alexandru Vlahuță*, care l-a fermecat. Reluînd lectura romanului după ani de zile, cînd condiția și formația „contemplatorului” erau altele, cartea n-a mai stîrnit același farmec, și același ecou ca la prima lectură. Receptarea operei literare, a evenimentului deosebit se află, așadar, în legătură cu vîrsta. Altfel, cum spune Tudor Vianu, „s-ar compromite o bună parte din farmecul artei”.

În ceea ce îi privește pe adolescenți, pe tineri în general, ei citesc totul ce le cade în mînă, citesc din curiozitate, și din dorința de a descoperi lumea, citesc romane de dragoste, legende și anecdote, povești despre întîmplări mai mult sau mai puțin adevărate, pentru că se află la vîrsta „primelor iubiri”, cărți polițiste și aventuri pentru că fantezia lor este fără margini, iar spiritul de „aventură” le este mai propriu și le vine mai bine ca oricărei alte vîrste.

S-a spus despre tinerețe că este „anticamera maturității”. Această reflecție, această judecată despre tinăra generație, care în toată istoria universală și națională a fost purtătoare a noului, este exprimată cu multe sute de ani în urmă de mari savanți și artiști ai umanității. Astfel, Leonardo da Vinci spunea: „Dacă vei pricepe că bătrîneța se hrănește din înțelepciune, te vei strădui, în anii tinereții, ca anii bătrîneții să nu ducă lipsă de hrană”. Iar marele filozof englez, John Locke, în ale sale *Cîteva cugetări despre educație*, scria: „Tinărul înainte de a ieși de sub ocrotirea casei părintești și de sub supravegherea educatorului său, trebuie înarmat cu oarecare tîrzie de caracter” și „informat despre oameni, fără de care virtuțile sale vor fi primejdii”. Fără îndoială, cea mai mare parte din „informația tinărului despre oameni” și despre tot ce îl înconjoară provine pe calca titlului. Mai ales într-o țară ca a noastră, unde accesul tinerilor la cărți și reviste este foarte larg, unde librăriile și bibliotecile publice cunosc o mare răspîndire, iar biblioteca școlară este o prezență în fiecare unilate de învățămînt.

'Constantin Mărcu: Dacă acceptăm — și acceptăm — că istoria universală este și succesiunea generațiilor, evident că în întreaga istorie ontică, practică: prin însăși această postulare existența și rolul virstei tinere (indiferent de felul filosofării despre ea). Însă *succesiunea* generațiilor nu s-a petrecut și se petrece ca o juxtapunere în care fiecare dintre ele să fie singură, unică în istoria etajei date, ci în interferare, întrucât oricare etapă cuprinde oameni aparținând *tuturor* virstelor. Mai mult, oricare generație, cînd a apărut și apare pe scena istoriei — parafrazez cunoscutul enunț al lui Karl Marx — găsește anumite condiții istorice obiective, pe care le moștenește, și de la care generația tină ră porneste spre realizarea de istorie nouă.

Progresul istoric nu a devenit și nu devine *uniform* tocmai pentru că nu a fost și nu este o *simplă* succesiune de generații, și mai mult — de generații uniforme. Dinpotrivă — și folosesc aici o precizare făcută de Ortega y Gasset — „Fiecare generație are o vocație a ei proprie pe care nu trebuie să și-o refuze”. De aceea pot spune, alături de alți autori, *așa cum sînt* generațiile, în succesiunea lor, așa este și *istoria*.

Multe studii au fost efectuate asupra așa de îndelungatei perioade pe care o numesc pre-Antică: am în vedere vremurile gențilico-tribale. Mai special despre *tineret* nu s-a comentat; specialiștii au afirmat însă că se dădea atenție *bătrîneții*, oricum — căpetenia ginții ori tribului era un om vîrstnic. Obiectiv, desigur, exista *copilăria*, dar era subapreciată (ca să folosesc termenii de acum: ca participare la istorie). Colectivitatea subaprecia *copilăria*, deși în practica vieții colective o înconjură cu maximă atenție, „asigurîndu-i nu doar supraviețuirea, ci și încorporarea în tradițiile grupului și conformarea întocmai la regulile acestuia” (F. Mahler, *Introducere în Juventologie*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 17). *Tineretea*, ca fază de după *copilărie*, era aproape inexistentă (în mentalitatea oamenilor), întrucît prin „ritualuri de inițiere” se consacra trecerea, direct, de la *copilărie* la *maturitate*. Odată cu intrarea în Antichitate, mai ales în spațiul istoric helen și roman, s-au produs însemnate mutații, a început să se ia în seamă *vîrsta*. *Tineretea* este înțeleasă ca o fază a virstelor: copilărie, tinerețe, maturitate, bătrînețe. Însăși *tineretea* a început a fi împărțită în etape proprii.

Tema nu este ușor de lămurit, întrucît intervin o mulțime de exigențe, și mai înții cerința reflectării ei mai autentică a mentalității Antichității. M-am convins de aceasta și în ultimele zile, citind, în versiunea română recentă, celebra operă a lui Fustel de Coulange, *La cité antique*. O interpretare amplă trebuie făcută, nu se poate acum în numai cîteva minute; evident, tinerii participau, și nu puteau să nu participe, inclusiv ca sclavi, și mai ales ca sclavi, la producția materială; participau, de asemenea, și nu puteau să nu participe la răzvrătirile sociale pentru recîștigarea libertății,

În singur exemplu e pilduilor, întrucît, în afară de faptul că în el se constată starea de *tinerete* ca atare, se surprinde încă de atunci — și am în vedere pe Hesiod, secolul al VIII-lea helenic î.e.n. — condiția *socială* a tineretului, care se răsfrînge în atitudinea față de muncă, în sensul că e prestată rău de un slav, un slav tinăr. În rînduri în care dă îndemnuri cum să se semene, autorul poemului *Munci și zile* avertizează:

„(.....) Sclavul nevîrstnic din urmă
Lucru la păsări va da, sub brazdă îngropînd cu hîrlețul
Bolul semințelor, căci muritorilor oameni mai bună
E-ntre virtuți rînduiala, iar cea mai rea, nepăsarea”
(Hesiod, *Opere*, Editura Univers, București, 1973, p. 7).

Desigur, a fost participarea tinerilor — și mai ales a tinerilor — în lupta militară; au fost însă momente în care lupta militară nu însemna acțiune de cîmpire, dominație, ei de apărare, de învictorie la invazii, bunăoară războiul ateniilor cu imperiul persan, și, în acest sens, episodul de la Maraton este și simbol al jertfei tineretului. Să mai spun că mulți oameni politici, militari, gînditori ai Antichității au realizat evenimente istorice ori opere scrise la vîrstă tină ră, și este suficient să amintesc de Alexandru, fiul lui Filip al II-lea al Macedoniei, și pentru faptul că, încă foarte tinăr fiind, în fața statuiei reprezentînd pe acel om celebru exclama: cîte glorii are, și el, Alexandru, încă nu a ajuns să fie la fel. În ceea ce privește consemnarea trăsăturilor *tineretii* filosofa antică devine bogată în reflecții; Platon, dar mai ales Aristotel.

Vasile Păsănilă: Și cu sînt de părere că tină ră generație în toate epocile istorice a fost o forță socială dinamică, receptivă la nou, purtătoare, în general, a progresului. Cu alte cuvinte, concepția despre rolul și importanța tinerii generații în societatea contemporană se bazează pe o realitate istorică ce merge mult mai departe de timpurile zise „istorice”, adică — privind ei mai larg — în preistoria și proto-istoria omenirii. Reluînd o expresie a lui B.P. Hașdeu, aflat sub înriurirea curentelor de idei din a doua jumătate a veacului trecut, și anume că „pruncia” și „gîndia” sînt „singurele chei pentru dezlegarea enigmelor bărbăției într-o națiune sau în totalitatea umană”, putem afirma că forța unu popor, a unei epoci, a societății pe o anumită treaptă a evoluției ei stă tocmai în „cantitatea” și „calitatea” *tineretii* de care dispune.

Deși născută în vremea noțiunii de *medium aevum* din cauza tendințelor umaniste și a celor reformatoare a fost asociată cu ideea de obscuritate, de întinerire, lucrurile nu au stat în toate privințele chiar așa. Este drept, progresele înregistrate, mai cu seamă în prima parte a epocii, au fost mai lente, dar ascendența spre nou nu a fost inexistentă, ci doar temporizată.

Tinăra generație și-a adus și în această perioadă istorică o contribuție însemnată, reprezentanții ei au fost între primii care au reconsiderat aprecierile. Mai mult, disprețul față de evul de mijloc s-a transformat chiar în admirație romantică. Au fost descoperite mișcări reformatoare în plin ev mediu încă înainte de Renaștere, și felul cum au continuat ecourile antichității până mai târziu. Chiar perioada de „cumpănă” dintre mileniul I și mileniul al II-lea, acel *saeculum obscurum*, a fost reconsiderată, începând în timpul Reformei. Faptul că au existat laolaltă aspecte luminoase și aspecte mai sumbre nu constituie un specific al evului mediu. Pentru oricare altă perioadă se poate pune întrebarea: cât de întunecată este o epocă fără lumină și cât de luminoasă este una însoțită, scria pe bună dreptate Harald Zimmermann; am la îndemână traducerea în românește a lucrării, dedicată studiului unui veac considerat a fi fost cel mai întunecat. Veacul al X-lea.

Prin urmare, putem afirma că tinăra generație în istoria universală, și în istoria țării noastre a contribuit cu lumina să împrăștie obscuritatea, barierele rigide impuse de concepții osificate ale timpului. Domeniile în care s-a acționat cuprind practic întreaga viață social-umană, de la economie la cultură. Sigur că, un studiu mai aprofundat despre rolul tineretului revoluționar, al tinerei generații în ansamblul ei, își așteaptă încă autorul, însă în dezbaterea de față mi se pare și mie bine venită o referire la rolul acesteia în evul mediu; exemplificările le voi da mai ales în spațiul românesc.

Participarea tinerei generații la viața economică, socială, politico-militară și culturală este un fapt indiscutabil, iar scrierile atestă această realitate. Lupta poporului român pentru nealiniere, independență, și unitate politico-statală oferă multe asemenea exemple, relevă interesul domnitorilor, al cronicarilor, al dascălilor de a educa tineretul în spiritul imperativelor vremii.

Această idee se degajă din fermecătoarea „voroavă” a lui Grigore Ureche; încă de la începutul *Letopisețului* său citim: „Mulți scriitori s-au nevoit de au scris rindul și povestea țărilor, de au lăsat izvod pre urmă și bune și rele, să rămâie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură, despre cele rele să se ferescă și să să socotească, iară pre cele bune să urmeze și să învețe și să să îndrepteze”. Înțeleptele sfaturi ale lui Ureche Vornicul le găsim și la Ion Neculce: „rugăm pe dumnea voastră, iubiiți cetitori tineri, să luați sama aceștii scrisori, de s-ar întâmpla vrodată să mai vie niște lucruri ca aceste în Țara noastră, să vă știți chivernisi, să nu pășiți și voi ca și noi”. Cronicarul se referă la învățămintele luptelor, cu atâtea jertfe, ce au trebuit și trebuiau duse împotriva expansiunii otomane. Despre educația, tradițiile și rolul tineretului ne lasă multe rânduri Dimitrie Cantemir, în *Descrierea Moldovei*, relatând și despre grija domnitorilor de a-și educa și crește fiii în așa fel încât să fie demni și pregătiți a le urma în seau. În acest sens, în mod deosebit sînt de evidențiat *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*.

În *oastea cea mare a țării*, formată în primul rind din tineri, domnitorii și voievozii, tineri mulți dintre ei, găseau o însemnată forță de a se apăra împotriva pericolului extern. Revelator ni se pare faptul că nu puțin s-au aplecat la oastea de oști și mari oameni politici din evul mediu românesc, dar și universal, au fost săvârșite cînd aceștia se aflau la o vîrstă tină, după cum și opere celebre au fost scrise cînd erau tineri, de altfel ca și în alte epoci istorice. Cînd a ridicat steagul luptei antiotomane Vlad Tepeș avea puțin peste 30 de ani. Ștefan cel Mare va veni în scaunul strămoșilor săi pe la 20 de ani, ca la 30 de ani — în 1467 — să repurteze victoria de la Baia. Cu puțină vreme înainte, în 1450, alături de tatăl său, Bogdan al II-lea, luase parte la bătălia de la Crasna; nu avea decît 15—16 ani. Dimitrie Cantemir „priul al culturii românești” premoderne, ajungea domn la numai 20 de ani, în 1693, iar la 25 de ani scria o principală operă a sa: *Dianul sau Gilceava înțeleptului cu lumea*, urmată, în 1700, de *Imaginea științei sacre care nu se poate zugrăvi*, la vîrsta de 27 de ani; la 32 de ani scria *Istoria ieroglifică*. Dimitrie Cantemir avea mare încredere în tineret, în capacitatea gîndirii și acțiunii lui. Ion Neculce, apropiat colaborator al său, doar cu un an mai în vîrstă decît domnitorul, scria că „numai cu sfetniciei săi cei tineri ca și dînsul se sfătuiu”.

Desigur, numeroase exemple pot fi aduse din istoria universală, mă opresc doar la Erasmus de Rotterdam elogiat de Nicolaus Olahus, al nostru, în cuvinte pline de admirație: „Încă din fragezii ani el dăduse dovadă de mîntea sa minunată la toți oamenii cei renumiți”.

Problema adusă în discuție aici despre tinăra generație și rolul ei în evul mediu s-a vrut mai mult un generic pentru cîteva idei, sprijinite pe exemple; preocupările despre tineret cu referire la epocile premoderne nu sînt prea multe și de aceea dezbaterea de față are și menirea a atrage atenția asupra unui subiect care merită cu prisosință a fi tratat, amplu, adecvat, într-o monografie despre tinăra generație și rolul ei în istoria noastră universală.

Stelian Popescu: În acest context, și în acest An Internațional al Tineretului, care are de la început de la 1985 deviza semnificativă a păcii și colaborării între popoare, a fost prezentă la lecțiile istoriei uni-

versale și naționale este bine să amintim că marile momente ale istoriei din epoca modernă, care au deschis căi noi în dezvoltarea lumii, au dispus de participarea efectivă a tinerii generații, a acelor tineri care, în timpul revoluției din Țările de Jos, din Anglia din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și mai ales din Franța de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea au cerut transformări radicale în structura societății.

Mihai Opreșcu : Este adevărat că revoluțiile burgheze au constituit momente de putere afirmare a tineretului în istorie. Cu entuziasmul și dorința de afirmare caracteristice vârstei, el a îmbrățișat ideile progresiste de libertate, egalitate, independență promovate de noua ideologie burgheză, a pus umărul la distrugerea perimatei orinduirii feudale și a constituit o componentă principală a armatei care a apărut în momentele cele mai grele revoluția. Astfel, tineretul a constituit baza „armatei noului model” din Anglia, a armatei conduse de Washington, a celei franceze strălucit afirmată în lungul șir de războaie din anii Marii Revoluții de la 1789, a armatei lui Bolivar în revoluția sud-americană. Din rindurile tineretului s-au afirmat remarcabili comandanți militari: La Fayette în revoluția americană, Bolivar și Sucre în cea sud-americană sau pleiada de militari în frunte cu Napoleon Bonaparte în Revoluția franceză, unii ajunși generali înainte de a implini 30 de ani.

Tineretul s-a afirmat în lupta antispaniolă a „calicilor mărilor” din Țările de Jos, în mișcarea de partizani din coloniile engleze nord-americane și spaniole din America de sud.

Tineretul a dat revoluțiilor și străluciți oameni politici cum au fost Irelon și Henry Vano la 28 de ani — cel mai tânăr dintre conducătorii revoluției engleze, Alexander Hamilton, participant la elaborarea Declarației de Independență, secretar al lui Washington și viitor ministru în guvernul primului președinte american sau Bolivar — conducător al revoluției coloniilor spaniole din America înainte de a implini 30 de ani.

În nici o revoluție nu s-a afirmat mai plener tineretul pe plan politic ca în revoluția franceză. Robespierre, Hebert, Danton aveau cu puțin peste 30 de ani când în 1789 s-au avîntat în arena politică; Saint Just, Tallien, Chaumette, Bazire au fost membrii ai Convenției la 26—27 ani; o mare parte din deputații Adunării Legislative din 1791 nu impliniseră 26 de ani. „Era ca în invazia unei generații în întreginea tinăără fără bătrini, luscăumarea tinereții care zgomotoasă avea să alunge bătrînețea, să detroneze tradiția” afirmă Jules Michelet.

Diffuzate în întreaga Europă, ideile revoluției franceze au avut un puternic impact asupra tineretului și sub influența lor s-au format generațiile de revoluționari ce au făcut parte din societățile secrete ce au precedat revoluția de la 1848.

Mișcarea europeană, de la poalele Pirineilor la hotarele Rusiei, revoluția din 1848 a propulsat din nou în arena istoriei tineretul. În marile demonstrații politice, pe baricade cu arma în mînă, în armatele revoluționare din Italia, Ungaria sau Transilvania tineretul, studențimea a jucat un rol major.

Nu putem încheia fără a arăta că revoluția de la mijlocul secolului trecut a constituit o importantă experiență revoluționară pentru întemeietorii teoriei revoluționare a proletariatului, ei înșiși tineri fiind Marx avea 28 de ani, Engels 30 de ani, când în februarie 1848 publicau la Paris Manifestul Comunist.

Stelian Popescu: În revoluția română, tinerii au luat parte energic la marile adunări de la Iași (27 martie), Blaj (3/15 mai), Islaz (9 iunie), București (14 iunie, 20 iulie, 9 septembrie), unde s-au consumat semnificative momente ale revoluției și s-au formulat programele a căror transpunere în practică urma să deschidă poporului român calea spre progres. Mărturiile ce s-au păstrat și înfățișează pe „unii” români înălțînd la aceste adunări drapelul tricolor — „călăuză și simbol al revoluției” — sau drapelul care prin albul imaculat exprima dorința de pace a românilor transilvăneni, purtînd cocarde și eșarfe, mărturie grăitoare ale atașamentului lor față de „nația” chemată să-și făurească o viață nouă.

Mărturiile vremii atestă, de asemenea, că marea majoritate a armatei lui Avram Iancu și cei mai mulți dintre ostașii reuniți în tabăra de la Rătureni (Cîmpul lui Traian) pentru a participa la rezistența armată împotriva oricărei intervenții din afară erau tineri care prin depunerea jurămintului se angajau să apere cu toate puterile, jertfindu-și chiar viața, cauza națiunii române. Alte documente scot în evidență rolul important pe care l-au avut tinerii în luptările sociale din 1848, responsabilitățile ce le-au fost încredințate. Astfel, unii între ei au fost conducători ai cluburilor revoluționare, au avut funcții de răspundere în gărzile naționale, ori au fost cooperați între comisarii de propagandă a căror misiune de răspundere a fost relevată de toți cei care au cercetat istoria acestei perioade. Petre Orbescu, de pildă, în perioada în care au început frământările sociale din 1848 era scolar în clasa a 6-a gimnazială la „Radu Vodă” din Craiova și deseori vorbea cu „conșcolarii” despre revoluțiile întîmplute la Viena și în Franța; când „a eclatat revoluția și aici au început a se forma cluburi revoluționare”, după propria mărturisire, s-a încadrat în activitatea acestora. Pentru atașamentul pe care l-a dovedit, tînărul elev a fost numit propagandist în plasa Amaradia din județul Dolj. Costache Zaman, în vîrstă de 21 de ani, a devenit subfermier al orașului Calafat, comisar extraordinar al guvernului și în „putere

acestei misii a sa a săvârșit cele mai înfocate fapte revoluționare”; a încrecat, după reinstaurarea de către armata de ocupație a vechiului regim., să apere revoluția în fruntea a inai multor cete de țărani revolute și înarmate din numitul județ”.

Cu prilejul împlinirii unei jumătăți de veac de la revoluția română din 1848, în 1898 apărea la București la cunoscutul Institut de arte grafice „Carol Göbl”, lucrarea *1848 în România*, care are un capitol *Tinerimea română în Franța*. „Tinerimea română, se relatează, începe mai întâi printr-o concentrare a ei, printr-o adunare la un loc, pentru ca astfel comunicându-și unii altora cele ce se aflau în țară, căci atunci în țară nu era slobod a se scrie și tipări fie orice despre suferințele țării, ci numai din corespondențe particulare se putea afla cîte ceva”. Astfel au luat ființă societăți, cabinete de lectură sau biblioteci ale tineretului studios român. În 1845 s-a înființat *Societatea studenților români*, care-și avea bibliotecă sa. În 1845, erau două cabinete de citire: Salon Montpensier, Palais Royal, 230, și La Cour du Commerce, 7, centre, les rues de l'École de médecine et Saint-Andre des Arls.

În daroa de seamă despre mersul *Societății* pe 1845, 1846 și 1847 cilim aceste frumoase cuvinte: „Veniți în Paris foarte tineri, fără a fi mai înainte întăriți și preparați în patric printr-o educație română, trăind aici despărțiți de frații lor . . . Mulți din ei simțeau că au o datorită de a împlini către patria lor, că sint datori a iniția nația română la acca dezvoltare a spiritului și a inimii ce fericesc pe națiile latine, surorii ei din Europa occidentală, și a o relata prin stirpirea acelor prejudecăți absurde, acelor idei ruginite și anti-sociale, acelei corupțiuni și degradații morale, ce valurile care de secole au binuit România, iar mai cu seamă domnia fanarioșilor, au introdus în sinul ei”. „Credem că românii au început a simți poziția lor și mărirea la care pot ajunge de se vor grăbi a păși cu inimă către lumină . . . Rămînc la jumine a se prepara cu inimă pentru misiunea la care este chomată și să nu uite că această misiune a ei este numai morală și intelectuală, că ea trebuie să caute a deștepta, a întări, a renălța marele suflet al României, vîrsînd într-însul lumina, care-l va face a cunoaște legca datorianței, legca dreptății și iubirea”.

Radu-Ștefan Ciobanu: Încă din anii revoluției din 1848—1849 a fost formulată ideea că România modernă se poate dezvolta plenar numai în condiții independenței de stat. Accia care au exprimat acest gînd aparțineau generației tinere, adică oamenilor aflați în jurul virstei de 30 ani. Nicolae Bălcescu, adevăratul mentor spiritual al revoluționarilor din 1848—1849, a sintetizat clar țelurile luptei românilor din epoca modernă în articolul *Mersul revoluției la români*, publicat la Paris în 1850. El arăta că revoluția românească urma să aibă în viitor două obiective majore: obținerea Independenței și realizarea Unirii. Chiar dacă ordinea înfăptuirii nu a fost cea indicată, Unirea fiind anterioară Independenței, obiectivele au rămas aceleași, iar sarcina ducerii lor la bun sfîrșit a revenit în mare măsură tinerilor.

În conștiința tinerilor români, în primăvara anului 1877 cind s-a pus problema înrolării în armată străbătea ideea că prin lupta pentru independență se înfăptuia programul revoluționarilor din 1848. În spiritul continuării acestei tradiții revoluționare, patriotice mii de tineri din România s-au îndreptat spre centrele de recrutare și încorporare.

Alături de tinerii din România, proveniți din toale straturile sociale, au venit îmboldiți de dragostea de țară tineri aflați la studii în străinătate sau tineri din teritoriile românești care erau sub dominație străină. Grupului de studenți mediciști, organizat de dr. Carol Davilla în Corpul medical pentru îngrijirea armatei, i s-a atașat și studentul George Asache, viitor profesor de medicină. El nu s-a renierat numai prin graba cu care a venit în România, întrorupîndu-și studiile, ci și prin pasiunea și priceperea dovedită în timpul lucrului. Remarcabil curaj au vădit și tinerii studenți români care se aflau la Budapesta și Bratislava. Înfruntînd pericoul de a fi condamnați de autorități pe baza legii naționalităților, — cimplită armă de reprimare impusă de guvernul Andrassy — ei au format detașamente de voluntari, au trecut Munții Carpați, au venit în România și s-au înrolat ca voluntari în armata ce urma să lupte contra otomanilor. La fel au procedat și studenții români din Cernăuți, și din societatea bucovineană *Arboroasa*.

Au participat la război, de asemnea, lineri voluntari veniți din Basarabia. Rîcind să cadă în mina Ohranei, să sufere pedepsele țarismului, în primăvara anului 1877 un grup de tineri din sudul provincii au trecut Dunărea, pe la Tulcea, și au intrat în România, unde s-au înrolat ca voluntari. În fruntea lor se găsea Aloxandru Avereseu, în virstă de 18 ani. Viitorul erou al armatei române de la Mărăști, viitorul mareșal, a căpătat atunci, în 1877, gradul de sergent-voluntar.

După o primă estimare statistică, tineretul a reprezentat circa 70% din armata română, angajată în lupte efective, pe front. Procentajul este grăitor și permite să se afirme că războiul a fost purtat și ciștigat în primul rind de tineri. Afirmația este întărită și de faptul că numărul cel mai mare al celor decorați a fost constituit tot de cei proveniți dintre tineri.

Constantin Mocanu: Știm cu toții, nici orînduirea capitalistă — care a fost mai uni-versală (dacă pot să mă exprim așa) decit selavagismul și feudalismul — nu s-a realizat în același timp și pretutîndeni, și mari spații ale planetei au rămas să sufere consecința decalajelor, care, în unele situații, nu se micșorau, ci se mărețeau în timp. În România, în anii de aur a revoluției însăși „erei capitaliste”,

care, de altminteri în virtutea esenței ei de orînduire bazată tot pe exploatare, a extins și instaurat un imens și feroce jaf colonialist în Asia, în Africa, în Australia; Americile ele însele cunoscuseră „binefacerile” coloniștilor, ale conchiștătorilor. Originale și multmilenare civilizații au fost strivite, ori frinate în evoluția lor firească. Dogația colonială nicăieri nu a fost însă primită fără nedumerire, murmur, rezistență. S-a infuripat și a crescut, etapă după etapă, o lenace și tot mai amplă mișcare de eliberare, de „renaștere” a țărilor, a continentelor, luptă care a ajuns la expresii din ce în ce mai manifeste și mai eficiente spre sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului nostru. Însuși Războiul american de Independență, la care a făcut referire Mihai Oprețescu, este un remarcabil fapt al luptei pentru scăparea de sub dominația „metropolei”. Intersante fapte — mai puțin însă studiate pînă acum — au fost în America latină: de la un timp, în Asia se intensifică mișcarea antiimperialistă, anticolonialistă; în Africa fenomenul acesta capătă un contur mai evident, în perioada „interbelică”.

Tatiana Isticioaia: Pot spune că începînd din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, tot mai multe popoare din Asia au fost confruntate cu agresiunea și exploatarea colonială, dar, în același timp, a apărut reacția de rezistență, odată cu un important și complex proces de conștientizare privind necesitatea afirmării ființei naționale.

Îmbrățișînd acest ideal generos, tinerii, deși aparțineau unor categorii sociale diferite și erau formați în cadrul unor sisteme de învățămînt marcate încă de ideologii scolastice-religioase și de servituțiile feudale, au manifestat o deosebită receptivitate față de elementele tehnice și de ideile politice înaintate. În general, erau susținători ai monarhiei autolone și cereau realizarea prin intermediul acestora a unor reforme politice și social-economice care să slujească libertății și independenței naționale. Astfel, numeroși tineri s-au aflat printre partizanii *mișcării Meiji* (1868), care a contribuit substanțial la formarea Japoniei moderne; în China au acționat promptorii *mișcării de reformă de 1898*, iar în Vietnam continuatorii *mișcării Cao Vuong* (1902—1906).

În primele decenii ale secolului al XX-lea, o nouă evoluție s-a produs în formația intelectuală a tinerilor din Asia, căci tot mai numeroși au devenit absolvenți ai școlilor în care se predau științele moderne sau care își desăvîrșeau studiile în marile metropole ale lumii occidentale, unde veneau în contact cu însemnate idei și teorii politice, filosofice și culturale.

Ei au fost cei care, angajați în *mișcarea pentru noua cultură* (1915—1921) din China, în *mișcarea Budi Utomo* (1908) din Java, în mișcările studentești din Birmania anilor 1920—1921 și 1936, în mișcarea universitară din Vietnam din 1907, vor acționa de-a lungul liniilor de forță ale cristalizării unei noi culturi naționale: lupta împotriva ideologice, moralei și culturii feudale, critica ortodoxiei confucianiste conservatoare — baza ideologică a orînduirii feudale din multe țări asiatice —, dezvoltarea literaturii noi în limba propriului popor, modernizarea învățămîntului și adaptarea lui la cerințele naționale, răspîndirea elementelor de gîndire ateistă și dialectică.

În căutarea de soluții pentru problemele vitale ale propriilor națiuni mulți tineri intelectuali au promovat formule politice inspirate de ideologiile burgheze occidentale. Un exemplu care a inspirat și pe militanții revoluționari din alte țări ale Asiei l-au constituit generația tinerilor burghezo-democrați din China — reprezentant strălucit a fost Sun Yat-sen —, a căror acțiune a fost încununată de succes: abolirea monarhiei și instaurarea republicii.

Semnificativ este faptul că, după primul război mondial, tineretul studios, alături de alte categorii sociale, a îmbrățișat ideile socialiste, marxiste — care au contribuit la trecerea spre forme organizate de acțiune — cu speranța că această ideologie poate constitui o călăuză justă în lupta pentru emancipare națională și socială: să menționăm: în China, grupul din jurul ziarului *Noul tineret* sub redacția lui Chen Duxiu, societăți de studiu — printre care și cele conduse de Mao Zedong și Zhou Enlai —, Liga tineretului socialist formată în 1920, grupurile comuniste care au avut un rol esențial în unirea teoriei marxist-leniniste cu mișcarea muncitorească și au pregătît crearea, în 1921, a Partidului Comunist Chinez și în 1923 a Ligii Tineretului Comunist; în Vietnam, Ho Și-min, alături de alți patrioți, a înființat în 1925 Asociația Tineretului Revoluționar; în Coreea, în același an, s-a format Liga Tineretului Comunist; în Japonia — țară cu tradiții socialiste de la sfîrșitul secolului al XIX-lea — în universități își desfășurau activitatea numeroase organizații studentești de studiu marxist: în India, în 1923, a fost editat primul ziar socialist, iar în interiorul Congresului național s-a dezvoltat mișcarea de tineret a Ligii Independenței Pan-indiene.

Însufleții de nobile idealuri patriotice, tinerii au fost întotdeauna cei mai activi participanți la lupta antiimperialistă. O amplă rezonanță a avut în epocă *demonstrația de la 4 mai 1919* a celor 3.000 de studenți din Beijing care au protestat împotriva hotărîrilor Tratatului de la Versailles în măsura în care încălecase suveranitatea Chinei. În Coreea, aflată din 1910 sub dominație japoneză, tineretul a fost prezent, alături de masele largi populare, la demonstrații politice, revolte armate împotriva ocupantului (mișcarea *Mansei* din 1919: demonstrațiile din 1928—1929).

În momentul în care a trebuit să fie înfruntată agresiunea militarismului japonez în unele țări din Asia tînăra generație s-a integrat în lupta desfășurată sub diferite

forme, inclusiv în cadrul acțiunilor de front unit. În China, după 18 septembrie 1931, când a fost ocupată Manciuria, s-a desfășurat o serie de mișcări de protest, declanșate de acțiunea petiționară a studenților din Shanghai împotriva atitudinii conciliatoare, de non-rezistență adoptată de guvernul guomingang-ist. Momentul culminat l-a reprezentat ziua de 1 decembrie 1931 când 30.000 de studenți s-au îndreptat spre sediul conducerii Partidului Naționalist din Nanjing, cerînd guvernului să declare război Japoniei. În perioada în care lupta de rezistență armată a avut loc numai sub conducerea Partidului Comunist Chinez, alături de detașamentele de muncitori și țărani au participat și membrii uniunilor studențești, ai asociațiilor de tineret pentru salvarea patriei, în rîndul acestora remarcîndu-se Armata studenților din China de nord. În aceeași perioadă, în Coreea — transformată de japonezi în bază militară în acțiunea lor de ocupare a Asiei —, studenții, alături de alte categorii sociale, s-au opus războiului, au refuzat înrolarea în armata japoneză, s-au angajat în trupe de partizani care desfășurau lupte anti-japoneze. În Birmania, flamura mișcării antiimperialiste și de emancipare națională a trecut treptat în minile tineretului, grupat în special în mișcarea *Thakin*, care a cunoscut un deosebit avînt în 1936: în timpul ocupației japoneze, din inițiativa acestui grup, în august 1944 s-a organizat Liga antifascistă de eliberare populară, ce va juca un rol important în insurecția armată din 1945 împotriva ocupanților.

În alte țări ocupate de japonezi, precum Malaezia și Filipine, s-au creat, în perioada 1941—1945, armate populare de rezistență, în cadrul cărora tinerii au adus contribuția lor de glorie și sacrificiu, cu conștiința identității naționale și a viitorului țărilor lor primejduite de agresorul străin.

Vasile Păsăilă: Parte inseparabilă a mișcării muncitorești și socialiste, a istoriei moderne a țării, mișcarea socialistă a tinerii generații în România își conturează, mai concret, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, propriile forme de organizare. Și la noi acceptat și însușit în primul rînd de tineretul studios, de intelectualitatea tinăra, socialismul științific a înregistrat o largă răspîndire. După ce, încă înainte de 1877 luaseră ființă în principalele centre universitare, cererile socialiste au propagat idei dintre cele mai nobile privind rolul tineretului, participarea lui la mișcarea socială, politică, pentru dezvoltare și pace. Tineretul socialist a susținut valoroase puncte de vedere privind problemele fundamentale aflate în fața societății românești. La 1 ianuarie 1883, de exemplu, apărea la Paris — pe urmele gazetei *România viitoare* a lui Nicolae Bălculescu — publicația studențească socialistă *Dacia viitoare*, care își anunța cu limpezime scopul ei: a relinva „Dacia așa cum fu, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie Română”.

Înțelegînd necesitatea înfăptuirii statului național unitar român, dreptul fiecărui popor de a se dezvolta liber în granițele aceleiași patrii tineretul revoluționar a militat neabătut ca această idee să devină realitate. În acest sens, într-o declarație a studenților socialiști dată la Iași, la 1 septembrie 1893, se reliefa: „Noi, ca toți socialiștii, recunoaștem fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și de a se cîrmui pe sine însuși, în care drept intră și acel de a dezvolta liber cultura sa națională. Cu atît mai mult nu putem nega acest drept poporului căruia îi aparținem”.

Costică Prodan: În acest loc al dezbaterii, în care s-a subliniat așa de clar rolul tinerilor socialiști în promovarea intereselor patriei, a realizării unității ei depline, dorese să arăt că în practica militară românească a etapci, datorită oamenilor clarvăzători, tinăra generație a fost integrată în diverse forme de pregătire pentru apărarea patriei, a fost educată în spiritul prețuirii libertății, independenței și suveranității naționale. Reliefez numai cîteva aspecte din perioada 1859 și 1916.

Primele măsuri pentru introducerea instruirii militare a tineretului școlar, în anii de după Unirea Principatelor, datează din 1860, cînd printr-un ordin al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice din 7 septembrie se arăta: „Deșteptarea spiritului militar în junimea țării este una din măsurile ce guvernul soește mai de trebuință pentru conducerea națiunii către viitor solid, căci, precum este știut, numai deprinderile ostășești ale străbunilor noștri i-au pus în stare a susține cu tărie drepturile și independența țării”. Ulterior, prin Legea de organizare a puterii armate din 11 iunie 1868, pregătirea militară a tineretului școlar a devenit o obligatie inserisă în programul de învățămînt.

Ideea aceasta a pregătirii tineretului în domeniul științelor militare a fost îmbrățișată cu căldură de conducerea armatei, importanța ei fiind reliefată și în Ordinul nr. 12. 163 din 28 septembrie 1869 al Ministerului de război, prin care se dispunea asigurarea de ofițeri predării instrucției în școli, „căci numai în modul acesta se va perpetua în poporul român vechile deprinderi militare ale neamului nostru și instrucția militară a elevilor va deveni astfel o realitate pentru poporul nostru, la care țara în timpul oportun va găsi garanția integrității și respectului drepturilor sale strămoșești”.

În ansamblul eforturilor depuse pe linia pregătirii tineretului pentru apărarea patriei s-a inseris, cu rezultate deosebit de fructuoase, activitatea societăților și asociațiilor culturale-educative, patriotice și sportive, care au ființat alături de școli și în teritoriile românești aflate

încă sub jugul aspru al dominației străine. Marii noștri bărbați de stat și oameni de cultură au înțeles că pregătirea militară a tinerilor trebuia să se facă pe un fond sufletesc în care iubirea de glia strămoșească, de trecutul de muncă și luptă al înaintașilor, de viitorul neanului să fie izvorul tuturor acțiunilor practice de instruire. De altfel, înșiși tinerii au venit la întîmpinarea acțiunilor *Societății centrale române de arme, gimnastică și dare la semn, Asociației transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, societăților Transilvania, Arboroasa, Carpați, Ligii pentru unitatea culturală a românilor* ș.a., cunoscut fiind că întotdeauna ei au îmbrățișat ideile și aspirațiile progresiste, au fost elementele cele mai active pentru traducerea lor în viață.

S-a vorbit aici despre participarea tinerilor la Războiul de Independență. Vreau să adaug că învățămintele reieșite din războiul pentru cucirirea neatîrnării au făcut ca în deceniile următoare preocupările de pregătire a tinerei generații pentru apărarea patriei să suscite interesul majorității gânditorilor militari și al cercurilor politice conducătoare. Rezultatul imediat a fost constituirea organizațiilor *Micii dorobanți*, în care copii de vîrstă școlară, organizați pe companii și batalioane, sub îndrumarea cadrelor didactice, a unor ofițeri activi și de rezervă, își însușeau cunoștințe generale de ordin militar și dobîndeau o pregătire fizică temeinică și o educație patriotică aleasă.

Ulterior, începînd din 1913, s-au pus bazele asociației *Cercetașii României*, cu important rol educativ-patriotic, despre care Nicolae Iorga arăta: „Se va lega în mintea copiilor cultura noastră seculară, viața poporului nostru de la sate, de amintiri personale care vor face pe viitorii cetățeni ai României să iubească și mai mult aceste mari, nesecate comori ale noastre”. Activitatea intensă de instruire practică și educare național-patriotică desfășurată cu tinerii din asociație și-a dovedit din plin importanța în anii participării țării noastre la războiul din 1916—1918.

Vasile Păsăliu: În ceea ce privește condițiile și caracterul participării la primul război mondial, între august 1916 și noiembrie 1918, în documentele de partid de după 1965, în literatura istorică de specialitate s-a arătat că țara noastră nu a declanșat acțiuni militare pentru cucerirea de teritorii străine, pentru participarea — la fel ca marile puteri — la reîmpărțirea lumii deja împărțite. Apropierea de Puterile Centrale — cum ar fi dorit unii oameni politici, în primul rînd regele Carol I — ar fi însemnat speranța pentru eliberarea provinciei românești din cuprinsul Imperiului Romanovilor; apropierea de coaliția Antantei s-a întemeiat pe speranța eliberării teritoriilor de la vest și nord, aflate în monarhia austro-ungară: Transilvania și Bucovina.

Mobilizați pe front, mii și mii de tineri și-au făcut datoria, mulți jertfindu-și viața pe cîmpul de bătălie, cu gîndul la întregirea teritoriului național, a eliberării lui de sub dominația străină și de sub cucerirea Puterilor Centrale. La Mărășești, Mărăști și Oituz armata română, în cea mai mare parte compusă din tineri, a apărut cu eroism legendar și spirit de sacrificiu pămîntul strămoșesc, acoperindu-se de gloria nepieritoare.

Stelian Popescu: În același timp, tineretul muncitor și intelectual de pe cuprinsul teritoriului locuit de români s-a integrat prompt și plener în eforturile pentru desăvîrșirea unității național-statale. Anii aceștia au prilejuit numeroase manifestări ale tineretului pentru realizarea Unirii. De pildă, consfățuirile politice studențești din Cluj, din toamna anului 1918, în condițiile în care mulți tineri erau sub arme, au dus la hotărîri importante pentru mobilizarea tinerilor în lupta națională. Cînd s-a format Consiliul Național Român Central, tineretul și-a exprimat adeziunea, și l-a recunoscut ca for politic.

În noiembrie, 1918, cînd Transilvania a fost condusă de consilii naționale și de gărzi românești locale, tinerii au participat la aceste forme de administrație, la pregătirea și desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din ziua de 1 decembrie. Pentru asigurarea unei participări cît mai reprezentative tineretul studios a fost un propagandist neobosit.

La Alba Iulia, printre delegații aleși de consiliile naționale românești s-au aflat și 16 reprezentanți ai tineretului, ca și alți numeroși tineri muncitori, țărani, intelectuali prezenți pe cîmpul lui Horea, care au votat din inimă unirea cu România.

Desăvîrșirea unității național-statale a rămas și va rămîne unul dintre cele mai importante momente ale istoriei naționale. „Formarea statului național unitar a constituit înconunarea unor lupte de secole, a năzuințelor românilor de pretutindeni — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — de a-și avea un stat unitar independent, de a trăi liberi, în pace și colaborare cu vecinii, cu alte popoare”.

Marca Unire din 1918 a creat premise noi de dezvoltare a țării întregi, a adus însemnate mutații în toate compartimentele societății românești. Clasa muncitoare, partidul socialist, precum și mișcarea revoluționară de tineret, au cunoscut transformări substanțiale în plan organizatoric și ideologic. Rod al voinței și acțiunii întregului popor, realizarea statului național unitar în memorabilul an 1918 a deschis o etapă nouă în dezvoltarea României, a determinat condiții mai propice dezvoltării pe un plan superior a mișcării revoluționare și democratice de tineret, la scara întregii țări.

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

CONFERINȚA DE LA LOCARNO — O ÎNCERCARE DE CONSOLIDARE A PĂCII ÎN EUROPA

CONSTANTIN BUȘE

La sfârșitul războiului mondial, președintele Statelor Unite, Woodrow Wilson, adresându-se lui Raymond Poincaré, președintele Republicii Franceze, spunea că „va fi mai dificil de realizat pacea decât războiul”, ceea ce, în măsură însemnată, au confirmat evenimentele ulterioare. Pentru că, se știe, nu a existat niciodată unanimitate de vedere între învingători la Conferința de Pace de la Paris. Societatea Națiunilor era departe de a fi un organism universal atîta timp cît Rusia Sovietică nu a fost admisă, învinșii, în frunte cu Germania, au fost ostracizați, iar Statele Unite, care prin președintele Wilson inițiaseră crearea ei, o abandonaseră.

Divergențele dintre învingători nu numai că nu au fost aplanate, dar s-au adîncit la puțină vreme după semnarea tratatelor de pace. Apoi au persistat nemulțumirile învinșilor și s-a accentuat tendința lor de a eluda unele din obligațiile înscrise în tratatele de pace, ceea ce pare că l-a determinat pe ambasadorul francez la Londra, Paul Cambon, să afirme : „Se crede că totul s-a terminat. Mă întreb, ce începe ?”¹

Lipsa de consens dintre marile puteri, atitudinea diferențiată față de învinși, mai ales față de Germania, și-au pus amprenta asupra unora din deciziile adoptate, precum și asupra unora din prevederile Statutului Societății Națiunilor.

Astfel, se datora insistenței englezilor modul de redactare a articolului 19 din Statut care lăsa cale liberă unor posibile revizii ale statu-quo-ului teritorial, așa cum tot insularii s-au opus recurgerii la sancțiuni militare, în cazul violării Pactului Societății, cum cereau cu insistență francezii și italienii. De altfel, lordul Curzon, ministrul britanic de externe, declara în 1920 că „nimic nu este sacrosant în tratate”².

Francezii trebuie că au avut în permanență sentimentul unei victorii incomplete asupra Germaniei și, de aici, obsesia superiorității și posibilei revanșe germane. Aveau nevoie de garanții serioase care să le asigure o securitate desăvîrșită atunci cînd forțele militare aliate se vor întoarce în țările lor.

Mareșalul Foch, președintele Poincaré și André Tardieu au cerut în cadrul Conferinței de pace ca Rinul să devină frontiera Franței, iar teritoriile de pe malul stîng al fluviului să fie transformate în state autonome. În fața lor, linia Rinului și numeroase capete de pod urmau să fie ocupate de forțele interaliate „pînă în momentul cînd Germania își va fi pierdut caracterul de amenințare printr-o schimbare politică și filosofică suficientă”³.

Americanii s-au opus acestor cereri și memorandumul Foch a fost abandonat. În schimb, de www.dacoromanica.ro s-a convenit că Franța avea nevoie de o securitate adevărată și nu de una care izvora din principii

abstracte, Lloyd George și W. Wilson s-au oferit să semneze cu Franța, în numele țărilor lor, un tratat prin care garantau, în cazul unei agresiuni germane neprovocate împotriva Franței, intervenția militară anglo-americană. Alte argumente care trebuiau să liniștească Franța : reducerea armatei germane la 100 000 oameni, demilitarizarea zonei renane (malul stîng și o fișie lată de 50 km pe malul drept al Rinului), ocuparea vreme de 15 ani a unor centre din provincia renană și din Palatinat etc., hotărîri care vor fi înscrise în tratatul de pace cu Germania semnat la 28 iunie 1919 la Versailles.

Dar, se știe, opinia multora față de acest tratat s-a schimbat, uneori radical, încă la sfîrșitul anului 1919. La aceasta a contribuit, nu în mică măsură, și apariția în 11 limbi și difuzarea în 140 000 exemplare a lucrării lui J.M. Keynes, *Consecințele economice ale păcii*. Economistul britanic avertiza că aplicarea Tratatului de la Versailles va agrava criza economică declanșată de război.

În martie 1920 Senatul american respingea ratificarea Tratatului de la Versailles, deci și a Statutului Societății Națiunilor. De asemenea, era respins Pactul de garanții anglo-franco-american, în care guvernul francez își pusese mari speranțe. Americanii aveau să încheie, totuși, tratate separate cu Austria la 24 august, cu Germania la 25 august, cu Ungaria la 29 august 1921 și cu Turcia la 24 decembrie 1922.

Au apărut în primii ani după încheierea războiului mondial și alte numeroase dovezi de nesiguranță și instabilitate care amenințau să modifice edificiul fragil al păcii greu dobîndite. Între acestea, războiul greco-turc în care s-au angajat Anglia, Franța și Italia (1919 – 1922), cele două tentative ale lui Carol de Habsburg de a reveni pe tronul Ungariei (martie și octombrie 1921). Pentru a-și apăra unitatea și independența, România, Cehoslovacia și Iugoslavia au creat în 1920 – 1921, prin convenții bilaterale, alianța defensivă Mica Înțelegere. Aceleași state, ca și Franța și altele, din nevoia de a găsi noi instrumente pentru securitatea proprie, pentru menținerea *statu-quo*-ului și respectarea tratatelor au semnat acorduri și tratate bilaterale de asistență mutuală, în conformitate cu prevederile Statutului Societății Națiunilor (Convenția româno-polonă din martie 1921, acordurile militare defensive franco-belgiene din 7, 10 și 15 septembrie 1922.)

Problemele cele mai dificile, însă, erau cele legate de aplicarea sau respectarea de către Germania a prevederilor tratatului de pace.

Instabilitatea politică din Germania, între care proclamarea la 15 martie 1920 a „Republicii roșii” în Ruhr, și pătrunderea în această zonă demilitarizată a forțelor militare germane, a determinat guvernul de la Paris să ordone trupelor franceze ocuparea, la 6 aprilie 1920, a orașelor Frankfurt pe Main, Darmstadt și Hanau. Era creat un precedent față de care premierul britanic Lloyd George a socotit de cuviință să protesteze pe lângă șeful guvernului francez Alexandre Millerand. Acesta a motivat că era în joc Tratatul de la Versailles.

Una din problemele care au plasat pe poziții opuse nu numai Franța și Germania, ci și Franța și Marea Britanie, a fost cea a reparațiilor germane. Neputîndu-se adopta o decizie finală în această chestiune în cadrul Conferinței de pace, s-a încredințat unei Comisii Speciale sarcina de a fixa cuantumul datoriei Germaniei cu titlul de reparații pînă la 1 mai 1921, interval în care Germania trebuia să plătească în natură (cărbuni

și stâlpi de telegraf) 20 miliarde mărci aur. Principalele reuniuni în care s-au dezbătut chestiunile legate de reparații au fost la San Remo și Spa, în 1920, Paris și Londra în 1921.

La conferința de la Spa (5—16 iulie 1920), la care germanii au fost prima dată prezenți, anglo-francezii au acuzat guvernul german de nerespectarea tratatului, date fiind existența a 200 000 soldați în Reichswehr, a unei poliții organizată ca o veritabilă armată și a unor „miliții” numeroase din foștii combatanți⁴. Aici au fost repartizate sumele ce urmau a fi primite de la Germania cu titlu de reparații : Franța 52%, Marea Britanie 22%, Italia 10%, Belgia 8% etc.

În ianuarie 1921, la Paris, prin *Planul Doumer*, francezii au propus ca datoria germană să fie de 226 miliarde mărci aur care să fie plătite eşalonat în 42 ani.

Reuniunea diplomatică de la Londra din 12 februarie — 14 martie 1921, a discutat — între altele și a respins contraproiectul german la *Planul Doumer*, prin care Berlinul accepta plata cu titlu de reparații a 53 miliarde mărci aur. La 8 martie 1921, în semn de represalii față de refuzul germanilor de a accepta suma de 226 miliarde mărci aur, trupe franco-belgiene au ocupat orașele Düsseldorf, Ruhrort și Duisburg, de pe Rin, stabilind un fel de cordon vamal care despărțea zona Renană de restul Germaniei. Era creat un alt precedent.

Comisia de reparații, întrunită la Londra între 25 aprilie și 5 mai 1921, a fixat reparațiile germane la 132 miliarde mărci aur, la care se adăugau patru miliarde mărci aur reprezentând datorii de război pretinse de Belgia și o dobândă de 5%. La 5 mai, această hotărâre a Comisiei de reparații a fost înaintată în formă ultimativă, sub semnătura reprezentanților Angliei, Franței, Belgiei, Italiei și Japoniei, guvernului german pentru a o accepta într-un termen de șase zile. *În caz contrar se amenința cu ocuparea Ruhrului!* (s.n.).

Sfătuiți de ambasadorul britanic la Berlin, germanii au acceptat ultimatumul aliaților.

La 1 august 1921, Germania a depus suma de un miliard mărci aur în contul reparațiilor, dar la 29 noiembrie 1921, guvernul german a depus o cerere de moratoriu, motivând că din cele 400 milioane mărci aur ce trebuiau plătite la 15 ianuarie 1922, nu va putea achita decît 150 milioane. Germanii propuneau ținerea unei conferințe care să găsească modalitățile pentru reconstrucția economică a Europei, deci cu participarea tuturor statelor europene, inclusiv a Germaniei și Rusiei Sovietice. Fiind de acord, Lloyd George a propus reunirea Consiliului Suprem aliat în ianuarie 1922 care să procedeze la un examen de ansamblu al situației economice din Europa și să pregătească conferința propusă de ministrul german de externe Walther Rathenau⁵.

La conferința de la Washington (22 noiembrie 1921 — 6 februarie 1922), convocată din inițiativa Statelor Unite, Franța a fost singura țară reprezentată de șeful guvernului, Aristide Briand. Aici, francezii s-au simțit nu numai umiliți și izolați, dar și dușmăniți de anglo-americani. Lui Briand i se rezervase un loc la o masă laterală printre reprezentanții dominiilor britanice⁶.

Aparenta înțelegere anglo-americană, acreditată și de cordialitatea dintre Charles Evans Hughes, secretarul de stat american, și lordul Balfour, „a implantat în spiritul francezilor convingerea că Briand fusese o victimă la Washington, ca și Clémenceau la Conferința de la Paris”⁷.

Franța era acuzată de militarism deoarece avea sub arme un milion de soldați, i s-a cerut să-și sisteze producția de submarine. Se ajunsese la o tensiune deosebită în relațiile anglo-franceze încât, la 6 decembrie 1921, Leon Daudet afirma în Adunarea Națională că „politica generală a guvernului riscă să ne ducă în câteva săptămâni la o ruptură cu Anglia și la o reluare a ostilităților cu Germania”⁸.

Franța, spunea Bertrand de Jouvenel, putea să ignore Anglia și să ducă o politică de pe poziții de forță împreună cu aliații ei din Europa centrală și de răsărit, asigurându-și astfel securitatea, dar riscând să piardă la capitolul reparații, ori să realizeze o apropiere de Anglia. Briand prefera cea de-a doua cale⁹.

La 18—22 decembrie 1921, la Londra, D. Lloyd George și Aristide Briand au purtat discuții ample în legătură cu un complex de probleme care interesau cele două țări.

În legătură cu această întâlnire, Briand relata : „La Conferința de la Londra, care a urmat Conferinței de la Washington, unele polemici destul de vii, în legătură cu submarinele, riscau să învenineze raporturile între cele două țări. Am zis primului ministru : « Există un mijloc de a înlătura orice echivoc, de a risipi orice neînțelegere între țările noastre, acela ca Franța și Anglia să-și dea hotărît mîna și să se asocieze într-o alianță ». Lloyd George a răspuns : « Este o problemă gravă. Personal, sînt favorabil tezei Dvs. Voi informa pe membrii guvernului meu. Nu vă ascund că starea de spirit, la ora actuală, este destul de puțin propice unei soluții de acest fel, dar, dacă doriți, la viitoarea conferință, noi vom putea lua în considerație această problemă »”¹⁰.

Lordul Curzon a pregătit, în ultimele zile ale lui decembrie 1921 un memoriu în care era expusă și argumentată poziția Angliei în legătură cu cele discutate de cei doi șefi de guverne. „Guvernul britanic — se spune în document — este, în consecință, dispus să-și ia angajamentul ca, dacă se produce o agresiune germană neprovocată împotriva teritoriului francez, poporul britanic se va plasa cu forțele sale alături de Franța” Erau puse, însă, anumite condiții : „Totuși, pentru ca acest tratat să poată fi urnat de rezultate, este necesar să fie însoțit de o înțelegere completă între cele două țări”. Adică, să se evite o rivalitate navală anglo-franceză, deci Franța să renunțe la construcția de submarine ; „ . . . Franța să coopereze din toată inima cu Marea Britanie la reconstrucția economică a Europei”, deci Franța să-și dea acordul „pentru convocarea imediată a unei conferințe la care să fie reprezentate toate puterile Europei, inclusiv Rusia” ; să existe un acord complet între Anglia și Franța în problemele Orientului, adică nu negocieri franco-kemaliste, ci cooperarea Franței la războiul împotriva Turciei.

În finalul memoriului Curzon se arăta : „Poporul britanic înțelege că Franța reclamă dreptul de a i se da garanții împotriva unei invazii a teritoriului său. Dar el nu ar accepta cu plăcere să-și asume obligații cu caracter militar dacă pacea ar fi încălcată aiurea. Participarea la operațiuni militare în Europa Centrală sau Orientală nu ar răspunde intențiilor sale”. Era răspunsul la cererea lui Briand ca garanția oferită Franței să fie extinsă și asupra aliaților ei din această parte a continentului¹¹.

Aceste chestiuni au fost discutate în principal la Conferința Consiliului Suprem aliat (Anglia, Franța, Belgia, Italia, Japonia), desfășurată la Cannes între 6 și 12 ianuarie 1922.

În schimbul convocării Conferinței economice internaționale, la care urmau să participe Germania și Rusia Sovietică, la Cannes, Lloyd George a fost de acord să încheie un pact de asistență anglo-francez. „Ceea ce dorim noi — declara Briand lui Lloyd George — este să se considere Rinul drept o frontieră comună a Marii Britanii, Belgiei și Franței, să se spună și să se declare că în cazul în care ea ar fi atacată, cele trei țări, cu toate forțele lor, o vor apăra”¹².

Un complex de factori a intervenit, punind capăt acțiunii lui Briand, care, chemat de urgență la Paris de președintele Millerand și criticat violent în Adunarea Națională a fost obligat să-și prezinte demisia. Ce i s-a reproșat? De ce a acceptat participarea la conferința economică internațională a Rusiei bolșevice? De ce a acceptat aminarea datoriei germane fără garanții? De ce a renunțat la orice posibilitate de constrângere unilaterală împotriva Germaniei? A fost blamat deoarece a făcut „tirguieli pe seama reparațiilor și s-a înfeudat total inamicului permanent al Franței — Lloyd George”¹³.

Șef al guvernului devenea Raymond Poincaré, adeptul unei politici intransigente față de Germania, deoarece, era el convins, aceasta trișa-

La 24 februarie 1922, la Boulogne a avut loc întrevederea dintre Poincaré și Lloyd George, episod pe care francezul încercase să-l evite. Poincaré a fost de acord cu convocarea conferinței economice la Genova, dar aceasta să nu discute problema reparațiilor sau tratatelor de pace, iar prezența Rusiei netrebuind să fie considerată ca o recunoaștere *de jure* a Sovietelor¹⁴. În legătură cu Pactul de garanție anglo-francez, Poincaré îl vedea ca o alianță între cele două puteri, valabilă timp de o generație și nu pe 10 ani cum se propusese la Cannes. Or, acest mod de a vedea lucrurile a contrariat pe Lloyd George, întrucît o asemenea alianță era străină tradițiilor politicii Marii Britanii¹⁵. S-a ajuns la un impas care va dura mai multe luni.

Poincaré a refuzat să conducă delegația țării sale la Conferința economică, sarcină ce i-a revenit lui Louis Barthou, ministrul de finanțe.

Conferința de la Genova (10 aprilie — 19 mai 1922) continuată la Haga (15 iunie — 20 iulie) deși a constituit un eșec din punctul de vedere al scopului pentru care fusese convocată — reconstrucția economică — a rămas importantă pe de o parte prin aceea că a adus în jurul aceleiași mese pe marii absenți de la Conferința de pace de la Paris — Rusia și Germania, pe de altă parte pentru că, la 16 aprilie 1922, la Rapallo s-a produs acel eveniment senzațional care a zguduit cancelariile diplomatice — s-a încheiat *Tratatul de prietenie și neutralitate* între Germania și Rusia Sovietică, ceea ce marca un moment important în acțiunea celor două țări de a se debarasa de blocada economică și politico-diplomatică ce le fusese impusă.

Pentru francezi, gestul Germaniei era o probă a dorinței sale de revanșă și o nouă manifestare a duplicității ei¹⁶.

Poincaré a reacționat violent, avertizînd guvernul de la Berlin că dacă nu-și execută obligațiile înainte de 31 mai 1922, Franța va fi nevoită să acționeze, eventual chiar singură. Francul pierduse și continua să piardă din valoare, ceea ce amplifică dificultățile economice în Franța, tocmai atunci cînd Statele Unite au cerut europenilor să-și plătească datoriile contractate în anii războiului. Franța nu putea să plătească dacă nu-și primea cotele datorate de Germania. Dar, marca germană nu înceta să se deprecieze, iar la 12 iulie 1922, guvernul german a solicitat

o nouă amânare a plății tuturor datoriei pentru un interval de doi ani. Parcă pentru a stîrni și mai mult furia naționaliștilor francezi, Lloyd George a autorizat pe Balfour să publice o notă prin care Marea Britanie declara că renunță la reparații, dacă se renunță la datoriile interaliate. Datoriile interaliate însemnau în primul rînd datoriile Angliei și Franței către Statele Unite care, însă, nu agreează această propunere¹⁷. În același timp, Franța avea mari datorii față de Marea Britanie. Deci, pentru ca Franța să și le onoreze, Germania trebuia să plătească. Cum aceasta nu o poate face, guvernul Poincaré a acceptat, la 30 iulie 1922, moratoriul cerut de germani cu condiția obținerii unor gajuri productive — controlul asupra veniturilor întreprinderilor din Ruhr și asupra pădurilor germane¹⁸.

Problema moratoriului german și a gajurilor productive a constituit obiectul Conferinței interaliate de la Londra din zilele de 7—14 august 1922. Anglia a propus un moratoriu de 2—4 ani pentru orice plăți în numerar sau în natură datorate de Germania. Franța s-a declarat de acord cu un moratoriu pe doi ani în schimbul unor „gajuri productive”. Atunci, anglo-americanii au somat pe francezi să-și achite datoriile față de ei, ceea ce a dus, evident, la eșuarea conferinței. Se ajunsese din nou la o înăsprire a relațiilor anglo-franceze. La 20 august 1922, Paul Cambon spunea : „Între noi și englezi, raporturile se încordează tot mai mult și s-ar putea crede într-o ruptură iminentă. Din păcate, Poincaré face situația sa din ce în ce mai dificilă încăpățînîndu-se să repete că va obliga Germania să cedeze, fără să lase poarta deschisă vreunui aranjament”¹⁹. Totodată, dezacordurile dintre cei doi foști aliați în problema reparațiilor au ușurat, întrucîtva, rezistența germană la presiunile și somațiile franceze.

La sfîrșitul anului 1922 evenimentele sau problemele în care erau implicate Anglia, Franța și Germania s-au precipitat. La 16 octombrie, Louis Barthou a cerut Comisiei de reparații, în numele Franței, gajuri sigure. Peste trei zile, Lloyd George era constrîns să-și dea demisia din cauza disensiunilor din cadrul cabinetului său în privința conflictului cu Turcia, eveniment care, firesc dar neîntemeiat, a produs accese de entuziasm în Franța. Dar, speranțele puse în urmașul acestuia la conducerea guvernului britanic, conservatorul Bonar Law, s-au dovedit excesive, întrucît acesta a dat repede să se înțeleagă că ceea ce-l interesa cu precădere era nu reparațiile germane, ci refacerea economică a Germaniei²⁰.

La 14 noiembrie 1922, guvernul german a solicitat un nou moratoriu pe 3—4 ani. Comisia de reparații a constatat, în reuniunea din 26 noiembrie, că livrările germane de cărbune, stîlpi de telegraf, cherestea nu s-au efectuat decît parțial (pentru anul 1922 în proporție de 12—16%). A fost convocată o întrunire a șefilor guvernelor britanic, francez, belgian și italian, la Londra, la 9 decembrie 1922, la care s-a discutat chestiunea datoriei de război a Germaniei, partea franceză acceptînd reducerea datoriei germane cu echivalentul creanței britanice asupra Franței²¹. Dar, la 26 decembrie 1922, guvernul francez a informat Comisia de reparații asupra nerespectării de către Germania a obligațiilor sale de plată. Comisia s-a reunit la Paris, în zilele de 2—4 ianuarie 1923. Reprezentantul Marii Britanii, Sir John Bradbury, a propus scutirea Germaniei de plata reparațiilor pînă în 1926. Francezii, belgienii și italienii s-au opus și au declarat Germania vinovată, Comisia votînd cu 3 la 1 aplicarea de sancțiuni. Plecînd de la Paris după anunțarea acestei decizii grave, Bonar Law a declarat : „Există între noi o prăpastie pe care nu o poate trece

nici un pod !”²². Între Anglia și Franța s-a produs, aprecia presa, „ruptura cordială”²³. G. Clemenceau a spus : „Sînt împotriva ocupării Ruhrului. Ea ar fi fost poate utilă într-un anumit moment, dar acum este prea tîrziu. Închipuiți-vă o grevă generală a minerilor (din Ruhr, n.n.) și reprezentați-vă consecințele !”²⁴ La 11 ianuarie 1923, forțe militare franceze și belgiene au trecut la ocuparea regiunii industriale Ruhr.

Politica de forță înlocuia tentativa de conciliere spre care înclinase cu un an înainte Aristide Briand.

Guvernul german a adresat, la 12 ianuarie, un protest solemn „împotriva actului de violență comis față de un popor fără apărare”²⁵.

Ceea ce intuise Clemenceau s-a produs la 30 ianuarie 1922, în Ruhr a început greva generală la căile ferate, apoi, la apelul guvernului Cuno, s-a trecut la „rezistența pasivă” față de ocupanții franco-belgieni, ceea ce a însemnat încetarea întregii activități economice în regiunea Ruhr. Și ceea ce era greu de conceput s-a petrecut : forța armelor a cedat în fața brațelor încrucișate !

Poincaré justificase astfel măsura la care a recurs : „Nu mergem în Ruhr pentru a anexa Franței populații care nu sînt franceze și care nu se gîndesc să devină. Noi mergem în Ruhr pentru a căuta cărbunele nostru, atît !”²⁶. Franța nu a dobîndit plata reparațiilor germane, ocuparea Ruhrului devenind dacă nu o tragedie, oricum o aventură cu urmări dure de natură economică, financiară, morală și politică pentru Franța. Ocuparea Ruhrului a fost rezultatul unei deliberări politice care nu a luat în seamă părerile economiștilor²⁷. În același timp, ea a făcut jocul extremiștilor, a dat apă la moară naționaliștilor, militarismului și nazismului în ascensiune. Americanii și-au retras cei 10 000 soldați de la Coblenz, iar englezii, după ce și-au manifestat fără echivoc nemulțumirea, erau pe punctul să-și retragă și ei trupele de pe Rin. N-au făcut-o la cererile insistente ale germanilor.

Dezorganizarea economică a Germaniei la care au contribuit decisiv ocupația militară a Ruhrului și rezistența pasivă a germanilor reprezenta pentru britanici un atentat serios la viața economică a Europei și aducea mari pierderi comerțului exterior al Marii Britanii, cu deosebire din cauza imposibilității în care se aflau germanii de a achiziționa produsele industriei britanice.

Modul în care englezii vedeau rezolvate problemele relațiilor fostilor aliați cu Germania diferea net de cel al francezilor. Ei vedeau soluția în redresarea economiei germane, una din economiile pilot din Europa. Lordul Curzon afirma că „trebuie acordate credite Germaniei”, declarație înregistrată cu deosebită satisfacție la Berlin unde, la 22 aprilie 1923, Gustav Stresemann a spus : „Recunoaștem cu satisfacție că lordul Curzon vorbește despre Germania pe un cu tot alt ton decît cel cu care sîntem obișnuiți din partea Franței”²⁸.

Apoi, guvernul britanic, s-a adresat direct celui francez atrăgîndu-i atenția că „Anglia . . . consideră că Franța, fără consimțămîntul celorlalți aliați, nu are dreptul să procedeze la sancțiuni militare în afara teritoriilor ocupate inițial”²⁹.

Cel care a încurajat pe germani în politica lor de rezistență și și-a oferit „bunele oficii” în vederea realizării unui „gentlemen's agreement” a fost ambasadorul Marii Britanii la Berlin, lordul D'Abernon.

La sfatul lui D'Abernon, la 2 mai 1923, cancelarul Cuno a adresat o notă puterilor interesate în cercetarea evacuarea Ruhrului și restabilirea

„legalității” în Renania și se oferea să plătească în decurs de opt ani suma de 30 miliarde mărci aur. Franco-belgienii nu au fost de acord. Englezii au cerut lui Cuno să revină, ceea ce acesta a făcut la 7 iunie 1923³⁰. Rezultatul? Belgia a alunecat pe pozițiile engleze lăsînd Franța singură. La 5 iunie, germanii acceptaseră propunerea guvernului american de a se supune, în problema reparațiilor, deciziilor unui organism internațional.

Prin notele din 20 iulie și 11 august 1923, guvernul britanic cerea francezilor să se retragă din Ruhr, oferindu-le în schimb semnătura Angliei pe un pact de garantare a frontierelor Franței. Nota din august cerea încetarea „rezistenței pasive” și propunea ca problema reparațiilor să fie încredințată unui comitet internațional de experți³¹.

Guvernul francez a dat un răspuns negativ la 20 august. Între timp, la 13 august 1923, guvernul „rezistenței pasive” al lui Cuno a fost înlocuit cu guvernul prezidat de Gustav Stresemann, înclinat spre rezolvarea diferendelor la masa tratativilor. În discursul rostit în Reichstag, Stresemann a spus: „Pentru ce luptăm noi? Pentru integritatea pămîntului nostru și pentru a găsi o soluție realistă problemei reparațiilor. Atunci va fi închis capitolul Ruhr al acestei rezistențe . . . ”³².

La 4 septembrie 1923, Stresemann a cerut imperios lordului D'Abernon să determine guvernul de la Londra să întreprindă ceva întrucît țara sa nu mai putea continua rezistența pasivă în Ruhr.

Urmarea? La 7 septembrie, lordul Robert Cecil l-a informat pe Hanotaux, șeful efectiv al delegației Franței la Societatea Națiunilor, că va pune în discuția Adunării Societății problema reparațiilor. Poincaré a răspuns că problema era de competența Comisiei reparațiilor, altfel Societatea Națiunilor se făcea vinovată de încălcarea Tratatului de la Versailles³³.

Nefiind convins de intransigența Londrei, constatînd falimentul mărcii și nutrînd speranța de a ajunge la o soluție cu francezii, Stresemann, la 26 septembrie 1923, a pus capăt rezistenței pasive, act care a fost interpretat de mulți ca o victorie a Franței. Dacă a fost, ea nu a avut urmări sau, cum s-a spus, guvernul Poincaré a obținut un succes fără profit³⁴. Aceasta, deoarece Poincaré, în loc să anunțe imediat guvernului german condițiile sale, a refuzat orice negociere, adoptînd „o atitudine negativă care surprinde pe diplomații francezi și miră pe amicii lui politici”³⁵. Intransigența de acest fel a șefului guvernului francez a durat două luni, suficiente pentru britanici, ca și pentru americani, pentru a prelua inițiativa. Mai ales că în acest interval de timp în zona renană au izbucnit mișcări separatiste, eșuate, dar de care trupele de ocupație franceze nu erau străine. Desolidarizarea Belgiei s-a manifestat prin retrăgerea trupelor sale.

La 12 octombrie 1923, primul ministru britanic, Stanley Baldwin, a apelat la concursul Statelor Unite pentru a găsi o soluție problemei reparațiilor. Americanii au răspuns afirmativ la 13 octombrie.

Sfătuit de britanici, Stresemann s-a declarat de acord, la 24 octombrie 1923, să reia plățile și livrările în contul reparațiilor și a solicitat Comisiei de reparații reexaminarea capacității de plată a Germaniei. Poincaré răspundea la 26 octombrie prin a se declara dispus să accepte reuniunea unor experți (din Anglia, Franța, Belgia, Italia și Statele Unite) care să procedeze la examinarea capacității de plată a Germaniei, fără, însă, să se pună în discuție totalul reparațiilor³⁶. Cedarea lui Poincaré își găsea explicația, între altele, în prăbușirea francului și nevoia Parisului de a obține eventuale împrumuturi de la anglo-americani³⁷.

La 30 noiembrie 1923, aliații au fost de acord să înceapă negocierile multilaterale în problema reparațiilor în cadrul unui comitet prezidat de bancherul american Charles G. Dawes. Noul organism și-a început lucrările la 14 ianuarie și la 9 aprilie 1924 își depunea raportul. Între timp au avut loc alegerile parlamentare în Marea Britanie — decembrie 1923 —, plecarea guvernului conservator Baldwin la 22 ianuarie și instalarea, la 24 ianuarie 1924, a primului guvern laburist condus de James Ramsay Mac Donald, eveniment care, se aprecia la Paris, a însemnat o lovitură pentru Poincaré ³⁸.

În politica externă a celor trei puteri — Anglia, Franța și Germania — se produceau modificări însemnate. La 11 ianuarie 1924, Edouard Herriot, liderul Partidului Radical, afirma că Franța nu putea depăși dificultățile interne decât printr-o cooperare cu puterile anglo-saxone ³⁹.

Același Herriot, prin victoria Cartelului Stângii din 11 mai 1924 în alegerile parlamentare, a fost desemnat președinte al Consiliului de Miniștri al Franței în locul lipsitului de glorie Raymond Poincaré, șeful Blocului Național. În acel moment Franța era izolată, simțea nevoia revigorării vechilor alianțe și realizarea altora. Aceasta explică de ce, la 27 martie 1924, Quai d'Orsay-ul a înaintat guvernului român proiectul unui tratat de alianță și prietenie, care *trebuia încheiat imediat* ⁴⁰. Constantin Diamandy, pe baza indicațiilor date de Ion I.C. Brătianu a expus lui E. Herriot concepția generală a politicii externe românești: realizarea unui acord ferm anglo-francez și gruparea în jurul Franței a tuturor aliaților ei continentali. Herriot și-a declarat acordul, evidențiind „avantajul de a încercui Germania cu un lanț de aliați ai Franței”. Premierul francez, ceva mai târziu, arăta însă că „dacă se poate spera până la un punct un acord de garanție pentru granița Rinului, ea (Anglia — n.n.) nu va întinde aceste angajamente pentru granițele Europei Orientale” ⁴¹. Nu era nimic nou în această poziție a Angliei, ea era cunoscută demult. Ceea ce era sau părea să fie nou era începutul de pliere sau modelare a politicii internaționale a Franței după cea a Marii Britanii.

Pentru a fi înțeles în ceea ce își propunea să facă, Herriot de clarase imediat după ce acceptase formarea guvernului, în iunie 1924: „Noi sintem ostili politicii de izolare și de forță care a dus la ocuparea și luarea de gajuri teritoriale” ⁴². Conform acestui crez, Herriot a trecut, la nă iunie 1924, în Anglia pentru a-și armoniza intențiile de politică exter21 cu cele ale lui Mac Donald și pentru a pregăbi Conferința din capitala britanică pentru discutarea și aprobarea Planului Dawes. Șeful guvernului francez, mai conciliant decât predecesorul său, a promis retragerea trupelor din Ruhr dacă Germania se angaja să-și respecte cu strictețe obligațiile ce-i erau fixate. În caz contrar, anglo-francezii erau decizi să recurgă la „eventuale sancțiuni”. „Vom da, de pe acum — a declarat Mac Donald — un avertisment Germaniei, care va ști că în caz de nerespectare se va găsi în fața aceleiași coaliții a aliaților ca și în 1914” ⁴³.

Herriot dorea să obțină mai mult, eventual un Pact de garanție mutuală în cadrul Societății Națiunilor, la care să participe și Germania și prin care toți semnatarii să-și asume angajamentul reciproc de a nu se ataca. Premierul britanic s-a eschivat motivînd cu opoziția marinei, armatei de uscat, aviației și Foreign Office-ului, deoarece un asemenea Pact, deci obligații noi pentru Anglia, ar fi antrenat sporirea cheltuielilor și a armamentelor ⁴⁴. Herriot a revenit, a argumentat, a căutat să convingă pe Mac Donald că „eforturile comune, sacrificiile, cei căzuți în răz-

boi, totul va fi inutil dacă Germania va putea să recurgă din nou la violență . . . ” și că Franța „nu poate conta numai pe o conferință internațională, iar Statele Unite sînt foarte departe”. Într-o asemenea situație, spunea Herriot, el „prefera ca Franța să rămînă fără despăgubiri, decît să trebuiască să renunțe la securitatea ei”⁴⁵. Ceea ce a putut obține Herriot a fost nota comună anglo-franceză din 22 iunie 1924 adresată guvernului german prin care acesta era somat să pună capăt acțiunilor organizațiilor paramilitare și să-și îndeplinească cu scrupulozitate obligațiile prevăzute în Partea a V-a a Tratatului de la Versailles⁴⁶.

Cîteva zile mai tîrziu, Edouard Herriot declara în fața Senatului : „Statele Unite, Anglia și Franța obligă Germania să-și caute evoluția într-o direcție pașnică. Dacă, din nenorocire, aceste două țări, care trebuie considerate, pentru a le putea judeca mai bine, nu ca fiind asemănătoare, ci complementare, n-ar mai rămîne unite, Germania ar încăpea pe mîna oamenilor revanșei și ai războiului”.

La rîndul său, Mac Donald a afirmat în Camera Comunelor la 14 iulie 1924 : „N-am crezut și nu cred nici astăzi că am putea asigura pacea în Europa atîta vreme cît Marea Britanie și Franța nu vor fi ajuns la un anumit grad de unitate, pe care nu l-au cunoscut în ultimii cîțiva ani . . .”⁴⁷. Era, desigur, un progres evident : Franța abandonase politica gajului productiv în schimbul garanției britanice și se relua controlul militar în Germania.

Conferința de la Londra din 16 iulie — 5 august și 6—16 august 1924 a statelor învingătoare a aprobat *Planul Dawes* care urma să intre în vigoare de la 1 septembrie. Fără a intra în amănunte, este de reamintit că Planul Dawes, sub deviza *Business not politics*, pornea de la necesitatea ca economia germană să fie refăcută și procesul trebuia să înceapă cu revalorizarea mărcii. Pentru aceasta Germania primea un prim împrumut de 800 milioane mărci și se lăsa poarta deschisă investițiilor de capital străin. Autoritatea de stat germană trebuia să dispună de control asupra întregului teritoriu național. Deci Ruhrul trebuia evacuat. Herriot s-a angajat să retragă ultimii soldați pînă la împlinirea unui an după acceptarea Planului Dawes de către Germania, mai ales că, fiind consultați, șefii militari francezi, între care mareșalul Foch, au afirmat categoric că ocuparea Ruhrului „n-are nimic comun cu o ocupație militară . . . Securitatea Franței stă în ocuparea regiunii Renane și nu în ocuparea Ruhrului”⁴⁸.

Planul Dawes, pus în aplicare prin acordul de la Londra, „avea drept caracteristică esențială și complet nouă faptul că era liber acceptat de Germania. Ea nu mai putea vorbi despre un dictat”⁴⁹.

La 22 august 1924, vorbind în Adunarea Națională, Aristide Briand arăta că cea mai mare primejdie pentru Franța era izolarea, că s-a greșit serios renunțîndu-se la politica de solidaritate între aliați, că slăbirea unității dintre aceștia făcea imposibil controlul asupra Germaniei și că „ocuparea Ruhrului preocupase serios pe șefii noștri militari, îngrijorați la ideea că incidente ca cel de la Pirmasens puteau să ducă la vărsări de sînge, să angajeze drapelul nostru și să readucă războiul”⁵⁰.

În această atmosferă mai destinsă, în care spiritul de cooperare și încredere își făcea loc, s-a putut actualiza un mai vechi proiect de Tratat de asistență mutuală întocmit de Robert Cecil, prin care semnatarii, în cazul unei agresiuni, recurgeau imediat la blocusul economic și financiar și la acordarea de ajutor armat statului atacat. Se constituia astfel o

adevărată coaliție. Proiectul a fost criticat de francezi deoarece ajutorul militar ce trebuia dat victimei agresiunii depindea de bunăvoința guvernelor și de votul parlamentelor. Trebuie completat cu tratate particulare de asistență. A rezultat un proiect anglo-francez supus la 15 august 1923 celei de a 4-a Sesiuni a Adunării Societății Națiunilor. Prelucrat de Eduard Beneș, acest document a luat forma unui tratat de asistență care „constituia instrumentul cel mai eficace pe care politica franco-polonă-cehă putea să-l viseze pentru menținerea Europei în cadrele sale din 1919”⁵¹.

Tratatul proclama că războiul de agresiune „constituie o crimă internațională”, angaja părțile semnatare individual și colectiv să acorde ajutor „oricăreia dintre ele în care ar fi victima unui război de agresiune”. Erau prevăzute, de asemenea, acorduri particulare „complementare prezentului tratat”, care să permită semnatarilor lor „să asigure apărarea lor mutuală și să faciliteze executarea măsurilor prescrise în acest Tratat, reglementînd dinainte asistența pe care ele ar da-o în această eventualitate determinată”⁵².

Momentul cînd acest proiect de tratat general de neagresiune și de asistență se discuta în Adunarea Societății Națiunilor — toamna lui 1923 — era cu totul neprielnic. S-au conturat două tabere: Franța și aliații ei (Belgia, Polonia, Mica Înțelegerere) care se simțeau amenințați și cei care nu aveau motive de îngrijorare, în primul rînd Anglia. Englezii nu vroiau să-și asume alte obligații de natură militară pentru apărarea Europei noi.

Prin nota din 5 iulie 1924, guvernul Mac Donald a respins ideea asumării obligațiilor înscrise în Tratatul amintit, refuz reafirmat în cursul pe care premierul britanic l-a rostit la Geneva la 4 septembrie 1924. Atunci a lansat Mac Donald ideea arbitrajului, însușită imediat de Herriot care a propus formula — *Arbitraj, securitate, dezarmare*, pe care N. Politis și E. Beneș au îmbrăcat-o în haina *Protocolului pentru reglementarea pașnică a diferendelor internaționale* adoptat la Geneva la 2 octombrie 1924.

Protocolul urmărea transformarea Societății Națiunilor într-o alianță universală care să garanteze securitatea și integritatea tuturor statelor aderente. Interzicea războiul și preconiza rezolvarea pe cale pașnică a diferendelor, prevedea sancțiuni față de actele de agresiune etc.⁵³.

Odată aceste obligații acceptate de toate statele, Societatea Națiunilor urma să treacă la limitarea și reducerea armamentelor.

Protocolul acorda dreptul Adunării de la Geneva de a stabili dinainte atitudinea guvernelor, „Societatea Națiunilor și nu Parlamentul britanic judeca dacă era vorba de agresiune sau nu”⁵⁴. Or, tocmai din această cauză, „ingeniosul plan de securitate și dezarmare” care a fost Protocolul de la Geneva din 2 octombrie 1924 a rămas bun numai pentru arhivele diplomatice. Coautorul lui, James Ramsay Mac Donald, era obligat, la 4 noiembrie 1924, să părăsească Downing Street, locul său fiind luat de un guvern conservator condus de Stanley Baldwin și avînd la externe pe Austen Chamberlain. Era o schimbare politică care a provocat satisfacție la Berlin, deoarece Protocolul nu numai că preconiza reprimarea oricărei agresiuni, dar urmărea și consolidarea *statu-quo*-ului, cu care Germania nu se împăcase. Guvernul conservator al lui Baldwin era ostil Protocolului și Chamberlain nu a întîrziat s-o declare imediat, în decembrie 1924, iar la 12 martie 1925, în Ședința Consiliului Societății Națiunilor, să-l respingă, țara sa refuzînd „să se angajeze într-un sistem rigid bazat

pe arbitrajul obligatoriu”⁵⁵. Herriot constata cu această tristă ocazie că „omorînd protocolul, Marea Britanie a condamnat la moarte, cu aceeași lovitură, dezarmarea”⁵⁶.

Se acreditase ideea că intrarea Germaniei în Societatea Națiunilor o va constringe să respecte Statutul organizației și să îndeplinească prevederile tratatelor. Germania, ca partener, se credea, ar fi mult mai maleabilă, mai rezonabilă. Jacques Bainville afirma: „Nu este bine, chiar pentru Franța republicană, să devină Domnul Veto”⁵⁷.

De partea engleză se gîdea că efortul de refacere economică a Europei nu putea fi continuat decît acordînd Germaniei unele „facilități”, dar și garanții Franței. Pe acest teren mișcător în iarna 1924/1925 și-a început Gustav Stresemann, sfătuit de lordul D’Abernon, acțiunea de găsire a unei noi formule de politică externă, fiind convins că renașterea Germaniei ca mare putere nu era posibilă decît printr-o cooperare cu puterile apusene, mai ales că unele schimbări se produsese atît în modul de a judeca al guvernelor de la Londra și Paris, cît și al opiniei publice din aceste țări. Fusese promisă evacuarea Ruhrului pentru 1925, ocuparea Renaniei urma să ia sfîrșit în 1935. „Trebuia ca Franța să scape de coșmarul securității sale amenințate după 1870”⁵⁸.

Stresemann mai știa că Austen Chamberlain era favorabil unei garanții britanice directe pentru securitatea Franței și această garanție nu putea să nu aibă, cel puțin aparent, o tentă antigermană⁵⁹, fie și pentru a atenua nemulțumirea provocată în Franța de ostilitatea noului guvern conservator față de Protocolul de la Geneva.

În urma îndemnului primit de la D’Abernon, în decembrie 1924, guvernul german a amorșat negocieri cu Londra și Parisul în vederea realizării concilierii, deci a securității la frontierele apusene ale Germaniei.

În acest sens, la 20 ianuarie 1925⁶⁰, guvernul german a adresat celui britanic un memorandum prin care arăta că „problemele acute de dezarmare și evacuare . . .” ar putea fi soluționate mai ușor, dacă s-ar încheia un acord general centrat pe „asigurarea păcii între Germania și Franța”.

Analizînd diferitele posibilități existente atunci în perspectiva încheierii unui pact de securitate, guvernul german se declara de acord cu un astfel de pact „prin care puterile interesate de zona Rinului, mai ales Anglia, Franța, Italia și Germania, să se angajeze solemn în fața guvernului Statelor Unite ale Americii, ca putere neutră, ca, pe o perioadă mai lungă de timp [. . .] să nu ridice armele una împotriva celeilalte”. Totodată, se sugera și un „acord amplu de arbitraj între Germania și Franța”, precum și alte acorduri care să asigure „soluționarea pașnică a tuturor conflictelor legale și politice, cu toate celelalte state”⁶¹.

Guvernul Luther-Stresemann sugera posibilitatea unui acord prin care statele cu interese în zona Rinului să se angajeze reciproc „să respecte necondiționat integritatea frontierelor actuale la Rin, să garanteze mai apoi, atît toate statele împreună, cît și fiecare stat în parte, îndeplinirea acestui angajament și în final să considere orice acțiune, care contravine angajamentului, ca o problemă comună și proprie în același timp”⁶².

Stresemann și colaboratorii săi erau conștienți de faptul că realizarea unei apropieri de anglo-francezi ar putea provoca dificultăți colaborării germano-sovietice. De aceea, ambasadorul Germaniei la Moscova, fost ministru de externe, contele Brockdorff-Rantzau, a fost prevenit, printr-o scrisoare din 22 ianuarie 1925, a Secretarului de Stat la Oficiul

Afacerilor Externe, Schubert, de demersul declanșat de diplomația germană în apus. Astfel, scria Schubert, „planurile noastre în problema securității ar putea fi considerate, într-un fel oarecare, ca un prejudiciu adus raporturilor germano-ruse”. Ce trebuia să se spună sovieticilor? „Nu este vorba despre altceva decât de o apărare germană împotriva încălcărilor comise de Franța în politica ei de expansiune și nu despre o afirmare pozitivă a politicii noastre, care ar putea în vreun fel să afecteze relațiile germano-ruse”⁶³.

Foarte interesat și preocupat de modul în care vor debuta discuțiile cu guvernul francez, Stresemann a transmis, la 5 februarie 1925, un ordin⁶⁴, cu instrucțiuni speciale, ambasadorului său la Paris, Hoesch.

Stresemann sugera acestuia o întrevedere cu Herriot pentru a-i înmîna memorandumul guvernului german, eveniment de „extraordinară importanță” pentru Germania.

Neștiind care va fi decizia finală a guvernului englez față de Protocolul de la Geneva, Stresemann afirma că „împreună cu nerespectarea angajamentului de garanție anglo-american din 1919, protocolul de la Geneva oferă guvernului francez un punct de sprijin, pentru a exercita o presiune puternică asupra Angliei, pentru ca aceasta să convină cu o altă modalitate de reglementare a problemei securității, convenabilă Franței”⁶⁵.

Teama lui Stresemann de o asemenea perspectivă era evidentă. „Franța nu va accepta evacuarea zonei Köln fără un acord de securitate, dar, pe de altă parte, un astfel de acord de securitate poate eventual să conțină condiții insuportabile pentru noi”⁶⁶ scria Stresemann.

Ce rezulta de aici? „Trebuie să preîntîmpinăm realizarea unor garanții periculoase, în măsura posibilităților”, prin propuneri avansate înaintea celorlalți.

Ambasadorul trebuia să insiste, în discuțiile cu premierul francez, asupra următoarelor direcții:

1. Problema securității să fie discutată odată deschis, complet independent de problema dezarmării, cu participarea Germaniei, ceea ce „ar contribui la destinderea situației și ar fi în interesul unei dezvoltări rezonabile a politicii generale”;

2. Guvernul german intenționează să rezolve problema dezarmării „pe o bază pur realistă” și să elimine eventualele neregularități care-i sînt imputate. Interesele Germaniei cer să se împiedice asocierea problemei dezarmării și evacuării cu problema generală a securității;

3. Demersul german trebuie să rămînă secret, „nu este destinat galeriei, ci reprezintă o ofertă absolut serioasă”;

4. Guvernul german nu are „nici cel mai mic interes să trateze problema securității cu Anglia în spatele Franței sau chiar de a produce o ruptură între Anglia și Franța. Sîntem perfect conștienți că partenerul nostru direct este Franța și de aceea trebuie mai întîi să convenim cu ea”⁶⁷.

5. Guvernul german oferea „acum o legare voluntară, pe bază de acord, a Germaniei” și își exprima direct, încă o dată, renunțarea la Alsacia-Lorena. Dacă guvernul francez ar da prioritate garanțiilor fizice în Renania față de garanțiile politice, „trebuie să i se spună deschis [...] nici un guvern german nu s-ar putea declara de acord cu astfel de garanții fizice unilaterale”⁶⁸.

6. Problema granițelor răsăritene ale Germaniei trebuia separată de cea a granițelor ei apusene. „Nu ne gîndim la o modificare cu forța

a granițelor răsăritene cu mijloace războinice. Ar fi însă insuportabil pentru noi — scria Stresemann —, [. . .] de a semna un acord care să fie considerat o nouă recunoaștere oficială a granițelor răsăritene⁷¹. Germania era, însă, de acord să încheie acorduri ample de arbitraj cu toate statele vecine⁶⁹.

La 9 februarie, ambasadorul Hoesch înmina lui Edouard Herriot memorandumul guvernului german⁷⁰ care „formula vechiul proiect de reglementare a vestului grație unui pact de garanție”⁷¹.

Pentru soluționarea problemei securității, guvernul german, se arăta în document, era, în principiu, „de acord cu încheierea unui pact”, puterile interesate în zona Rinului, mai ales Anglia, Franța, Italia și Germania „să se angajeze solemn în fața unei puteri neutre, guvernul Statelor Unite ale Americii, pentru o perioadă de timp mai lungă, ce urma să fie stabilită în detaliu, de a nu purta război una cu alta”⁷². Un asemenea pact putea fi completat cu un amplu acord de arbitraj între Germania și Franța, așa cum guvernul german era dispus să încheie acorduri similare de arbitraj, „care să asigure o reglementare pașnică a conflictelor juridice și politice, cu toate celelalte state”⁷³.

Germania accepta liber ceea ce era obligație prin tratatul de la Versailles: Alsacia și Lorena erau părți ale teritoriului francez. De asemenea, se angaja să nu reocupe cu forțe militare regiunea renană, demilitarizată.

Guvernul german acceptă și respectă *statu-quo*-ul teritorial la frontiera de apus, nu și la cea de răsărit și sud cu Polonia, Cehoslovacia și Austria.

Aflat mai devreme în posesia unor asemenea propuneri germane, convins că i se cuvenea rolul de arbitru, guvernul conservator britanic și-a manifestat fără rețineră aprobarea. Astfel, la 24 martie 1925, în Camera Comunelor, ministrul de externe, A. Chamberlain, declara: „Imperiul[. . .] poate face ceea ce nici o națiune de pe suprafața globului nu poate face. Și din est și din vest aud strigătul că în sfârșit pacea se află în miinile Imperiului britanic și că, dacă Imperiul o vrea, nu va mai fi niciodată război”⁷⁴.

În Franța, memorandumul Stresemann a provocat iritare și critici întrucât propunerea germană „a fost considerată ca indecentă venind ca o garanție oferită de învinși învingătorilor”⁷⁵. Apoi, nu se garantau frontierele răsăritene ale Germaniei cu aliații Franței — polonii și cehoslovacii, ceea ce a provocat nemulțumire și îngrijorare la Varșovia și Praga.

Șansa lui Stresemann și a demersului său diplomatic a constat, s-ar putea spune, în schimbarea de guvern survenită la Paris la 10 aprilie 1925, și intrarea în guvernul prezidat de Paul Painlevé (de la 17 aprilie 1925) a lui Aristide Briand, ca ministru de externe.

Briand a propus lui Chamberlain, la 12 mai 1925, încheierea unui tratat anglo-franco-belgian pentru garantarea frontierelor din Europa occidentală. Chamberlain era de acord, dar Baldwin și Churchill nu s-au lăsat convinși, iar lordul D'Abernon a obiectat decisiv că „propunerea franceză urmărește să trateze Germania drept inamic permanent și o aruncă în brațele Rusiei Sovietice”⁷⁶. Atunci, Briand s-a convins că trebuie să vină în întâmpinarea avansurilor lui Stresemann și, la 16 iunie 1925, guvernul francez a adresat o notă⁷⁷ celui german în care răspundea memorandumului din februarie.

Germania trebuia să intre în Societatea Națiunilor întrucît,, nu s-ar putea realiza un acord fără ca Germania, la rîndul său, să preia îndatoririle și să se bucure de drepturile care sînt prevăzute în Statutul Ligii Națiunilor”⁷⁸.

Tratatele de pace trebuiau respectate, iar aliații nu puteau renunța în nici un caz la dreptul de a se opune oricărei neîndepliniri a prevederilor lor. La Pactul propus de Germania trebuia asociată și Belgia, „ca stat nemijlocit interesat”. Pactul propus nu trebuia să afecteze „nici hotărîrile tratatului privind ocuparea zonei Rinului, nici îndeplinirea condițiilor stabilite în acest sens în acordul privind zona Rinului”⁷⁹.

Partea franceză se declara de acord cu acordurile de arbitraj, deoarece fără astfel de acorduri între Germania și aliații dintre vecinii săi care, chiar dacă nu erau părți ale eventualului pact al Rinului, dar care au semnat tratatul de la Versailles, „pacea europeană, a cărei consolidare o aspiră pactul Rinului și pentru care el reprezintă o bază esențială, nu ar putea fi pe deplin asigurată”⁸⁰.

La 20 iulie 1925, ambasadorul german la Paris înmîna lui Briand o notă⁸¹ a guvernului german care cuprindea aprecieri în legătură cu răspunsul francez din 16 iunie, cu care, în general, era de acord.

Se preciza că încheierea unui acord de securitate, așa cum au propus germanii, nu însemna modificarea acordurilor existente, dar guvernul german considera că, pentru viitor, „nu se va exclude posibilitatea ca tratatele existente să fie adaptate, pe calea înțelegerii pașnice, la condițiile schimbate într-un moment dat”⁸².

În legătură cu intrarea în Societatea Națiunilor, nota germană arăta că „Germania poate fi egală în drepturi, ca membru al Societății Națiunilor, doar atunci cînd dezarmarea sa ar fi urmată de o dezarmare generală...”. Pînă atunci, însă, trebuia găsită o soluție care să țină cont „atît de poziția specială militară și economică, cît și de poziția geografică specială a Germaniei”⁸³.

Se propunea grăbirea negocierilor pentru a se ajunge cît mai repede la „un rezultat pozitiv” și „a satisfacă dorința arzătoare a popoarelor de a avea garanții sigure de liniște și dezvoltare pașnică... ”⁸⁴.

Schimbul de note a continuat. La 24 august, de Margerie, ambasadorul francez la Berlin, a înmînat lui Stresemann opiniile guvernului său⁸⁵.

În nota franceză se exprimau regrete în legătură cu rezervele germane în legătură cu intrarea Germaniei în Societatea Națiunilor și se întărea părerea că „aderarea Germaniei la Liga Națiunilor, conform dreptului valabil pentru toți, rămîne baza oricărei înțelegeri privind securitatea; tocmai inexistența unei astfel de securități a împiedicat pînă acum dezarmarea generală prevăzută în statut”⁸⁶.

Guvernul francez susținea principiul arbitrajului obligatoriu, „pre-misa indispensabilă” pentru un pact de felul celui propus de memorandumul german⁸⁷.

La 27 august 1925, guvernul german își declara acordul cu propunerea franceză ca experți juridici din Germania, Belgia, Franța, Italia și Marea Britanie să se întîlnească în cel mai scurt timp pentru a dezbate îndeaproape toate aspectele legate de finalizarea problematicii abordate în schimbul de note între aliați și Germania⁸⁸.

Reuniunea acestor experți juridici s-a desfășurat la Londra, în perioada 31 august — 4 septembrie, prilej cu care, în mare, s-au conciliat punctele de vedere divergente și au fost proiectate documentele preconizate a fi discutate în cadrul unei conferințe.

La Londra, așa cum raporta reprezentantul Germaniei, directorul ministerial Gaus, pentru delegația germană problema principală a constituit-o frontierele răsăritene ale Germaniei, problemă în care Stresemann nu a admis nici o concesie și a refuzat cu obstinație ca o terță putere să garanteze tratatele sale de arbitraj cu vecinii răsăriteni.

Prin nota din 15 septembrie 1925 adresată guvernului german, guvernul francez își exprima acordul privind grăbirea încheierii tratativilor începute de experții juridici prin organizarea unei reuniuni a miniștrilor afacerilor externe ai statelor participante. În acest sens, se avansa sugestia că sfârșitul lunii septembrie sau, cel mai târziu, primele zile ale lunii octombrie ar fi timpul potrivit, conferința trebuind să se desfășoare pe un teritoriu neutru, „cel mai recomandabil în Elveția”⁹⁰.

Note cu același conținut fuseseră adresate guvernului german, la 15 și 16 septembrie 1925, de către guvernele Marii Britanii, Italiei și Belgiei⁹⁰. La 26 septembrie, guvernul german răspundea tuturor că „împărtășește întru totul dorința guvernelor aliate de a nu tergiversa negocierile privind încheierea unui pact de securitate” și propunea, ca dată a întilnirii prevăzute a avea loc în Elveția, ziua de 5 octombrie⁹¹.

Tot în ziua de 26 septembrie, însă, guvernul german dădea și o *Declarație verbală*, motivată de necesitatea în care se vedea pus de a reveni asupra unei chestiuni, și anume, de a repeta că „o eventuală aderare a Germaniei la Liga Națiunilor nu trebuie astfel înțeleasă ca și cum se acceptă afirmații menite să justifice îndatoririle internaționale ale Germaniei, care cuprind în sine o împovărare morală a poporului german”⁹³.

Numai respectul reciproc și egalitatea în drepturi constituiau „premisă pentru succesul negocierilor”.

Realizarea înțelegerii și concilierii ar fi fost afectate dacă nu se reușea eliminarea, înainte de aderarea Germaniei la Societatea Națiunilor, a acestui litigiu care separa Germania de puterile aliate, adică „evacuarea zonei Renaniei de nord și clarificarea definitivă a problemelor germane de dezarmare”⁹⁴.

În finalul acestei declarații se arăta că atâta timp cât va persista „starea prelungirii ocupării unui mare teritoriu german, considerată ca nedreaptă de poporul german, nu se poate restabili încrederea în dezvoltarea pașnică, de care depinde eficiența înțelegerilor internaționale în perspectivă”⁹⁵. Asemenea declarații puteau să pară un fel de șantaj sau un mic ultimatum dat în preajma deschiderii lucrărilor de la Locarno.

Această revenire de ultim moment a guvernului german se datora presiunilor la care Stresemann era supus de către adversarii înțelegerii cu Occidentul. Ambasadorul Brockdorff-Rantzau a venit precipitat la Berlin pentru a-l preveni pe Stresemann că noile angajamente și obligații pe care Germania era pe punctul de a-și asuma puneau în pericol tratatul de la Rapallo.

Apoi, a avut loc vizita comisarului pentru afaceri externe al Uniunii Sovietice, G. Cicerin, care a purtat convorbiri cu Stresemann în septembrie 1925, prilej cu care a confirmat cele spuse de ambasadorul german la Moscova și a cerut ca Germania, în cazul aderării la Societatea Națiunilor, să nu-și asume obligațiile ce rezultau din prevederile articolelor 16 și 17 ale Pactului Societății⁹⁶.

Guvernul francez, în numele aliaților, în nota de răspuns din 29 septembrie 1925, arăta clar că declarația verbală germană se referea

la două probleme „care nu pot face în nici un caz obiectul negocierilor de la Locarno, deoarece nu au nici o legătură cu discuțiile privind un pact de securitate”⁹⁷.

Obligațiile Germaniei erau înscrise în Tratatul de la Versailles care „nu a suferit nici un fel de modificare prin negocierile privind pactul de securitate”, iar în ceea ce privea evacuarea zonei Köln și problema dezarmării Germaniei, guvernul francez menționa că „depinde de Germania însăși de a grăbi soluționarea prin efectuarea îndatoririlor sale”⁹⁸. Intrarea Germaniei în Societatea Națiunilor trebuia să aibă loc, deci, fără condiții.

La începutul lui septembrie, vorbind despre reuniunea plănuită, la care avea să-l întâlnească pe Stresemann, Aristide Briand declara unui ziarist social-democrat german :

„Depinde acum de Germania ca să pronunțe cuvinte hotărâtoare. Puteți spune că voi juca pe față și că vrem să vorbim deschis asupra tuturor chestiunilor.

Trebuie să ajungem la o soluție definitivă între cele două țări, dacă nu, mergem spre prăpastie.

Eu mi-am arătat bunăvoința : am evacuat Ruhrul, Düsseldorf, Duisburg și Ruhrort. Am fost îngăduitori față de d-l Stresemann pentru a-i ușura politica.

Vom vorbi împreună și despre dezarmare și despre evacuarea teritoriilor ocupate ... O înțelegere franco-germană pe tărîmul economic este foarte posibilă ; de fapt a și început. Pe tărîmul politic, înțelegerea este mai grea, dar nu imposibilă. Încă o dată vă spun că eu voiesc pacea și că toată politica mea n-are altă țintă”⁹⁹.

Conferința de la Locarno s-a desfășurat între 5 și 16 octombrie 1925, la ea luînd parte reprezentanții Marii Britanii, Franței, Belgiei, Germaniei, Italiei, Poloniei și Cehoslovaciei.

Tratativele s-au purtat în ședințe plenare, dar cu deosebire prin contacte bilaterale, așa cum au fost cu precădere cele dintre Aristide Briand și Gustav Stresemann.

Germanii nu au acceptat decît garantarea securității frontierelor apusene ale Germaniei, cu Franța și Belgia, nu și a celor răsăritene, cu Polonia și Cehoslovacia. Au beneficiat de poziția britanică, de garantare a securității în vest, dar de refuz categoric în a-și asuma obligații asemănătoare în Europa Centrală. Nerecunoscînd frontierele Germaniei cu Polonia și Cehoslovacia, pentru a nu nemulțumi prea mult Franța, Stresemann s-a declarat de acord să încheie tratate de arbitraj cu aliații răsăriteni ai acesteia. În același timp, Franța, care încerca sentimentul vinovăției față de acești aliați, în semn oarecum ostentativ, dar fără valoare practică, a încheiat tratate prin care le garanta integritatea teritorială.

La 16 octombrie 1925 au fost parafate nouă documente :

1. Pactul de garanție renan, încheiat între Franța, Belgia, Germania, Marea Britanie și Italia.

2. Nota colectivă a statelor participante la Conferința de la Locarno cu privire la art. 16 din Pact în vederea intrării Germaniei în Societatea Națiunilor.

3. Tratat de arbitraj germano-belgian.

4. Tratat de arbitraj germano-francez.

5. Tratat de arbitraj germano-polon.

6. Tratat de arbitraj germano-cehoslovac.

7. Tratatul de garanție franco-polon.

8. Tratatul de garanție franco-ceshlovac.

9. Protocolul final al Conferinței.

Evident, principalul document locarnian era *Pactul de garanție renan*¹⁰⁰, prin care semnataii, așa cum prevedea primul articol, garantau fiecare pentru sine și toți împreună, „menținerea *statu-quo*-ului teritorial care rezultă din frontierele dintre Germania și Franța, inviolabilitatea acestor frontiere, așa cum au fost stabilite prin Tratatul de pace semnat la Versailles la 28 iunie 1919 [. . .], precum și respectarea prevederilor art. 42 și 43 din menționatul tratat, referitoare la zona demilitarizată”.

Prin articolul al doilea, Germania și Belgia, Germania și Franța se obligau în mod reciproc ca, în raporturile lor, „să nu recurgă în nici un caz la agresiune sau cotofire și să nu recurgă la război una împotriva celeilalte . . . ”.

Germania și Belgia, Germania și Franța se obligau, conform articolului al treilea, „să rezolve pe cale pașnică toate problemele, de orice natură ar fi, care le despart și care nu ar putea fi soluționate prin obișnuitele căi diplomatice”.

În cazul unei încălcări evidente a articolului al doilea sau a nerespectării articolelor 42 și 43 ale Tratatului de la Versailles de către unul din semnatori, fiecare din ceilalți semnatori se obliga ca, în cazul constatării că era vorba de o agresiune neprovocată, „să acorde fără întârziere sprijinul său acelei părți față de care s-a săvârșit o astfel de încălcare sau o astfel de nerespectare”. Marea Britanie și Italia deveneau garanții pactului¹⁰¹, ceea ce îndreptățește aprecierea că acesta „garanta o asistență concertată împotriva oricărui dictator eventual”¹⁰².

Tratatele de arbitraj pe care Germania le-a încheiat cu Polonia și Cehoslovacia constituiau un compromis, întrucât Germania renunța la posibilitatea de a relua prin forță teritoriile care făceau parte din cele două țări vecine, dar refuza orice recunoaștere a *statu-quo*-ului în această parte a Europei.

La 1 decembrie 1925, la Londra, s-a desfășurat ceremonia semnării documentelor de la Locarno care, la 14 decembrie același an, au fost depuse la Societatea Națiunilor de către ministrul britanic de externe.

Tratatele și acordurile de la Locarno au fost interpretate și apreciate diferit, atât în momentul elaborării lor, cât și mai târziu. Unii le-au supraapreciat însemnătatea, alții le-au negat-o.

Foarte mulți au văzut în aceste documente „adevăratul tratat de pace între Franța și Germania”¹⁰³.

Ziua de 16 octombrie 1925 a fost marcată, spune un contemporan al evenimentului, „de o explozie sentimentală care a atras atenția întregii lumi. Au fost lacrimi și aplauze, acolade și unele sărutări. Dar, mai ales, a fost în lume un sentiment foarte net că o perioadă a istoriei europene a luat sfârșit și că o alta începea”¹⁰⁴.

Aveau acest sentiment, dacă nu convingerea, în primul rând autorii momentului Lacarno. Astfel, lordul D'Aberton spusese : „Data de 16 octombrie marchează turnanta în istoria Europei de după război. A fost abolirea liniei de demarcație între învingători și învinși, restabilirea balanței puterii”¹⁰⁵. Și trebuie recunoscut că, cel puțin în parte, avea dreptate.

În discursul rostit la încheierea lucrărilor Conferinței de la Locarno, Austen Chamberlain elogia opera întreprinsă, iar ziariștilor aflați în mare număr le-a spus : „www.dacoromanica.ro istoriei Europei, care aduce

nu numai pacea pe hirtie, ci și în sfatul guvernelor și în inimile oamenilor. Tratatul de la Locarno va fi un dig puternic între război și pace, mai mult decât a fost Tratatul de la Versailles”¹⁰⁶.

Speranțele erau atât de mari încât mulți oameni politici și diplomați, probabil din cei care împărtășeau gândurile lui Aristide Briand, erau convinși că spiritul de la Locarno va duce negreșit la realizarea înțelegerii totale și a armoniei pe continent, va da naștere Statelor Unite ale Europei.

Geneviève Tabouis, foarte cunoscută și apreciată interpretă a fenomenului diplomatic, denumită Casandra pentru prezicerile și ipotezele sale confirmate de evenimentele ulterioare, mai reținută în aprecieri, socotea că Pactul Renan avea un punct slab și anume „absența între puterile garante și puterile garantate a vreunui acord de stat major care să fixeze modalitățile unei eventuale concentrări de trupe, importanța numerică a efectivelor de trimis etc.”¹⁰⁷.

Georges Clemenceau a apreciat cu deosebită severitate realizările conferinței din Elveția. „Pactele de la Locarno — scria el — nu au decât o șubredă aparență de garanție, este o iluzie menită să înșele conștiințele slabe și să adoarmă pe cei cu ochii deschiși. Pericolul constă tocmai în insuficiența lor”¹⁰⁸.

Winston Churchill, membru al cabinetului conservator prezidat de Stanley Baldwin, sesiza un aspect important al lucrurilor, anume că „prevederile tratatelor de pace rămăneau în vigoare pînă cînd ele ar fi fost modificate de comun acord [...] și chiar Germania lui Stresemann refuză să abandoneze orice revendicare privind frontierele răsăritene sau să accepte statutul teritorial al Poloniei, Dantzigul, culoarul din Silezia Superioară”¹⁰⁸.

Pactul de la Locarno, construit pe ruinele Protocolului de la Geneva, a fost din punctul de vedere al Societății Națiunilor și al Franței, „o situație puțin satisfăcătoare”¹¹⁰ și, cu trecerea timpului, părerea scepticilor după care „Conferința și tratatele de la Locarno au creat o iluzie a păcii”¹¹¹ s-a adevărit.

Pentru Germania cîștigul era evident însă. Ea începuse să fie tratată, din nou, pe picior de egalitate, obținuse rezolvarea evacuării Renaniei, era admisă în Societatea Națiunilor, cu un loc permanent în Consiliul acesteia. Cu deplin temei s-a afirmat că la Locarno, Stresemann „a cedat puțin și a obținut mult”¹¹².

Aceasta nu a însemnat că nu au fost destui care, în Germania, au criticat, uneori cu violență, rezultatele conferinței de la Locarno. Au făcut-o, cu precădere, naționaliștii și revanșarzii.

Interesante din acest punct de vedere sînt însemnările ambasadorului german la Moscova, Brockdorff-Rantzau, privind acordurile de la Locarno, însemnări purtînd data de 7 noiembrie 1925¹¹³. El socotea că rezultatele Conferinței de la Locarno puteau fi apreciate din punct de vedere al politicii internaționale și din punct de vedere al politicii interne. Sub aspect internațional, după opinia ambasadorului, ele nu puteau fi apreciate „nicidecum ca optimiste” și, arăta el, „ar fi o greșală regretabilă și plină de urmări să închidem ochii în fața faptului că acordul (Pactul Renan — n.n.), dacă va intra în vigoare, ar însemna recunoașterea ulterioară, de bunăvoie, fără presiuni militare sau economice, a Dictatului de la Versailles, cu toate consecințele care rezultă din aceasta”¹¹⁴.

Dacă Pactul Renan nu avea implicații asupra relațiilor germano-sovietice, prin intrarea Germaniei în Societatea Națiunilor, aceste relații

„vor fi modificate fundamental și pentru totdeauna” deoarece acordurile de la Locarno însemnau orientarea Germaniei către apus și „așa va fi privită aderarea de către partea rusă”. Or, acest fapt va avea urmări nefavorabile asupra relațiilor economice germano-ruse ¹¹⁵.

„Lucrul cel mai îngrijorător, însă, — sublinia Brockdorff-Rantzau — este că noi [. . .] vom pierde din mână atu-ul pe care l-am avut de la Rapallo față de aliați, prin aceea că am putut să afirmăm posibilitatea unei conlucrări strinse cu Rusia, chiar și pînă la eventualitatea conlucrării pe plan militar” (s.n.) ¹¹⁶.

Aceasta înseamnă că, adăuga diplomatul german, „vom fi puși în situația de a fi lipsiți de cel mai important mijloc de presiune pentru a ne asigura autoritate în planul politicii internaționale” ¹¹⁷.

În legătură cu aceste observații ale lui Brockdorff-Rantzau adresate președintelui Hindenburg, cancelarului Hans Luther și ministrului de externe Gustav Stresemann, la 28 noiembrie 1925 președintele adresa o scrisoare ¹¹⁸ șefului diplomației germane în care își exprima opinia în legătură cu documentele încheiate în luna precedentă. Astfel, scria Hindenburg, „prin încheierea pactului de la Locarno, relațiile noastre cu Rusia vor fi expuse și în viitor unei anumite presiuni”, ceea ce va necesita „o atenție și un efort continuu din partea reprezentantului nostru la Moscova și din partea serviciilor noastre externe de a înlătura obiecțiile și nemulțumirile existente”. Hindenburg amintea de intenția lui Brockdorff-Rantzau de a cere eliberarea din postul de ambasador, intenție abandonată la rugămintea bătrînului soldat. „Aș considera dezavantajos pentru interesele țării noastre, — opina președintele —, dacă domnul ambasador s-ar retrage din funcție acum sau în viitorul apropiat, pentru că Rusia ar vedea într-o astfel de retragere intenția unei schimbări a politicii noastre și, fără îndoială, ar trece la rîndul său la o altă linie decît cea urmărită în ultimii ani în politica sa față de noi” ¹¹⁹.

Pe linia acestui interes marcat de a avea în continuare bune relații cu Uniunea Sovietică, la 24 aprilie 1926 s-a încheiat Tratatul de neagresiune și neutralitate germano-sovietic care prevedea că, în caz de atac asupra uneia din părți, cealaltă parte va avea față de ea o atitudine pașnică. Una din anexele la tratat cuprindea declarația guvernului sovietic prin care lua act de promisiunea guvernului german că în cazul intrării în Societatea Națiunilor (ceea ce s-a întîmplat la 10 septembrie 1926 — n.n.), Germania nu se va socoti obligată să participe la aplicarea eventualelor sancțiuni la care ar recurge Societatea Națiunilor în conformitate cu articolele 16 și 17 ale Statutului ei ¹²⁰.

În același timp, diplomația franceză părea conștientă de semi-eșecul suferit la Locarno, cel puțin în ceea ce privește refuzul german de a recunoaște frontierele germano-polonă și germano-cehoslovacă. De aceea au continuat acțiunile de a găsi noi elemente care să contribuie la edificarea securității, tratativele bilaterale purtate de Franța cu țările a căror politică externă convergea cu cea franceză concretizîndu-se, între altele, în Tratatul de alianță și prietenie franco-român, din 10 iunie 1926 și Tratatul de garanție și alianță franco-îugoslav din 11 noiembrie 1926.

România și Mica Înțelegere au receptat din plin sinuozitățile politicii externe anglo-franceze cu care încercau să-și adapteze demersurile internaționale bazate pe apărarea tratatelor și a *satu-quo*-ului teritorial.

Ar fi suficient de urmărit modul în care Nicolae Titulescu, în acea perioadă ambasador la Londra și delegat permanent al României la Soci-

etatea Națiunilor, a reacționat la evenimentele ce se produceau, pentru a înregistra atitudinea României și, implicit, a Micii Înțelegeri.

N. Titulescu a propus la 18 martie 1925 lui E. Herriot încheierea unui „pact general de securitate” care să exprime „solidaritatea tuturor semnatarilor tratatului față de orice agresiune, de oriunde ar veni ea”, pentru că, adăuga el, „sentimentele n-ajung, ne trebuie o politică constructivă pe care n-o văd”¹²¹. Trecuseră abia șase zile de la respingerea de către Marea Britanie a Protocolului de la Geneva.

La 20 aprilie 1925, N. Titulescu a avut o întrevedere la Foreign Office cu diplomatul Sir Miles Lampson căruia i-a precizat că România nu va mai participa la nici o conferință decât pe picior de egalitate și a dezaprobat procedenul britanic de a face distincție între granițe, ceea ce contravenea „adevăratelor exigente ale păcii”. Atacînd direct miezul problemei atunci în dezbaterile Londrei, Parisului și Berlinului, Titulescu a declarat lui Lampson: „Anglia va vedea în curînd că, dacă problema securității există pentru ea, securitatea nu poate fi decât generală. În așteptare, Anglia nu s-a mărginit a spune că garantează anume granițe, ci a descoperit toate granițele Europei Centrale și Orientale prin afirmarea că nu le garantează. Or, dacă nu pot obliga Anglia să mă garanteze contra voinței ei, pot să-i cer să nu mă descopere provocînd pe vecinii mei să mă atace prin afirmarea că se dezinteresează de soarta mea. Aceasta e contra Pactului Societății Națiunilor”¹²².

Titulescu avertiza asupra primejdiei care ar amenința pacea dacă s-ar ajunge la „împărțirea Europei în două, în țări cu granițele garantate și în țări cu granițele negarantate”¹²³.

Titulescu era de-a dreptul îngrijorat de modul în care evoluau evenimentele și, la 19 mai 1925, s-a prezentat la ministrul de externe britanic pentru a declara că nu era de acord cu „politica întortocheată a Angliei care, în ceea ce privea România, nu-i asigura granițele”¹²⁴.

Era de înțeles, deci, atitudinea rezervată adoptată de Titulescu față de tratatele și acordurile de la Locarno.

Aceasta, poate și explică de ce, în decembrie 1925, Aristide Briand declara lui C. Diamandy, ministrul României la Paris: „Locarno este numai o experiență de laborator; rămîne de văzut rezultatul lucrărilor diplomatice în aplicarea reală și dacă începutul de încredere ce se acordă Germaniei ea îl va merita [...] De aceea, socotesc că pactele particulare care constituie și o contraasigurare sînt indispensabile pentru crearea unei rețele pacifice pe baza *statu-quo*-ului”¹²⁵. Erau cuvinte pentru a atenua nemulțumirea și începutul de neîncredere în politica franceză pentru ceea ce reprezenta Locarno în ochii aliaților Franței sau însuși Briand își dădea seama de neîmplinirile propriei diplomații, ajungînd, poate, să se întrebe în legătură cu Locarno: cine pe cine a înșelat?

NOTE

¹ Geneviève Tabouis, *Albion perfid ou loyale. De la guerre de cent ans à nos jours* Payot, Paris, 1938, p. 165.

² *Ibidem*, p. 166.

³ Raymond Cartier, *La monde entre les deux guerres 1919—1939*, Paris, 1974, p. 41.

⁴ Pierre Renouvin, *Histoire des relations internationales. Les crises du XXe siècle, I. De 1914 à 1929*, Librairie Hachette, Paris, 1969, p. 248.

⁵ Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 110.

⁶ *Ibidem*, p. 109.

- ⁷ Frank H. Simonds, *Histoire de L'Europe d'après guerre, De Versailles au lendemain de Locarno*, Payot, Paris, 1929, p. 145.
- ⁸ Bertrand de Jouvenel, *D'une guerre à l'autre, I, De Versailles à Locarno*, Calman Levy, Paris, 1940, p. 254.
- ⁹ *Ibidem*.
- ¹⁰ *Ibidem*, p. 255.
- ¹¹ *Ibidem*, pp. 255—257.
- ¹² *Ibidem*, p. 258.
- ¹³ Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 110.
- ¹⁴ Frank H. Simonds, *op. cit.*, pp. 161—162.
- ¹⁵ *Ibidem*, p. 162.
- ¹⁶ Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 115; Frank H. Simonds, *op. cit.*, pp. 163—164.
- ¹⁷ Bertrand de Jouvenel, *op. cit.*, pp. 296—297; Frank H. Simonds, *op. cit.*, p. 165.
- ¹⁸ Frank H. Simonds, *op. cit.*, pp. 167—168.
- ¹⁹ Geneviève Tabouis, *op. cit.*, p. 200.
- ²⁰ Bertrand de Jouvenel, *op. cit.*, p. 304.
- ²¹ Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, *Reperce de cronologie internațională 1914—1945*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 176.
- ²² Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 117.
- ²³ Frank H. Simonds, *op. cit.*, p. 177.
- ²⁴ Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 117.
- ²⁵ Bertrand de Jouvenel, *op. cit.*, p. 313; Jacques Madaule, *Istoria Franței*, vol. III, Edit. politică, București, 1973, p. 138.
- ²⁶ Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 118.
- ²⁷ Pierre Renouvin, *op. cit.*, p. 251.
- ²⁸ Geneviève Tabouis, *op. cit.*, p. 202.
- ²⁹ *Ibidem*.
- ³⁰ Bertrand de Jouvenel, *op. cit.*, p. 316.
- ³¹ Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, *op. cit.*, p. 178; Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 126.
- ³² Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 125.
- ³³ Bertrand de Jouvenel, *op. cit.*, p. 319.
- ³⁴ Frank H. Simonds, *op. cit.*, p. 185.
- ³⁵ Pierre Renouvin, *op. cit.*, p. 253.
- ³⁶ Bertrand de Jouvenel, *op. cit.*, p. 324; Pierre Renouvin, *op. cit.*, p. 255.
- ³⁷ Pierre Renouvin, *op. cit.*, p. 255.
- ³⁸ Bertrand de Jouvenel, *op. cit.*, p. 350.
- ³⁹ *Ibidem*, p. 339.
- ⁴⁰ Vezi Eliza Campus, *Din politica externă a României. 1913—1947*, Edit. politică, București, 1980, p. 259.
- ⁴¹ *Ibidem*, pp. 260—261.
- ⁴² Bertrand de Jouvenel, *op. cit.*, p. 354.
- ⁴³ Edouard Herriot, *Pagini de jurnal*, Edit. politică, București, 1968, p. 130.
- ⁴⁴ *Ibidem*, p. 133.
- ⁴⁵ *Ibidem*, pp. 133—134.
- ⁴⁶ *Ibidem*, pp. 135—136.
- ⁴⁷ *Ibidem*, pp. 142—143.
- ⁴⁸ *Ibidem*, p. 149.
- ⁴⁹ *Ibidem*, p. 153.
- ⁵⁰ *Ibidem*, p. 157.
- ⁵¹ Bertrand de Jouvenel, *op. cit.*, p. 372.
- ⁵² *Ibidem*.
- ⁵³ David Davies, *Le problème du XXe siècle. Essai sur les relations internationales*, Payot, Paris, 1931, pp. 817—828; Frank H. Simonds, *op. cit.*, pp. 219—220.
- ⁵⁴ Frank H. Simonds, *op. cit.*, p. 221.
- ⁵⁵ Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 144; Refuzul Protocolului „trebuie atribuit într-o largă măsură temerii (Marii Britanii, n. n.) de complicații cu Statele Unite”, care se mulțumneau „să-și dea aere de protecție și să delege observatori la delibărările de la Geneva” (David Davies, *op. cit.*, p. 654).
- ⁵⁶ Edouard Herriot, *op. cit.*, p. 160.
- ⁵⁷ Geneviève Tabouis, *op. cit.*, p. 206.
- ⁵⁸ Frank H. Simonds, *op. cit.*, p. 229.
- ⁵⁹ *Ibidem*, p. 231.
- ⁶⁰ *Locarno Konferenz, 1925. Eine Dokumentensammlung* Herausgegeben von Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten Iliciten der Deutschen Demokratischen Republik, Berlin, 1962, pp. 52—53. (În continuare: *Locarno Konferenz*.)

- ⁴¹ *Ibidem*, p. 53.
- ⁶² *Ibidem*.
- ⁶³ *Ibidem*, p. 54.
- ⁶⁴ *Ibidem*, pp. 55—60.
- ⁶⁵ *Ibidem*, p. 56.
- ⁶⁶ *Ibidem*.
- ⁶⁷ *Ibidem*, pp. 56—57.
- ⁶⁸ *Ibidem*, p. 58.
- ⁶⁹ *Ibidem*, pp. 58—59.
- ⁷⁰ *Ibidem*, pp. 61—62.
- ⁷¹ Peter Rassow, *Istorie de l'Allemagne, des origines à nos jours, III*, Editions Horvath, Lyon, 1969, p. 153.
- ⁷² *Locarno Konferenz*, p. 61.
- ⁷³ *Ibidem*, p. 62.
- ⁷⁴ Geneviève Tabouis, *op. cit.*, p. 208; David Davies, *op. cit.*, p. 677.
- ⁷⁵ Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 145.
- ⁷⁶ *Ibidem*.
- ⁷⁷ *Locarno Konferenz*, pp. 100—103.
- ⁷⁸ *Ibidem*, p. 100.
- ⁷⁹ *Ibidem*, p. 101.
- ⁸⁰ *Ibidem*, p. 102.
- ⁸¹ *Ibidem*, pp. 109—113.
- ⁸² *Ibidem*, pp. 109—110.
- ⁸³ *Ibidem*, pp. 112.
- ⁸⁴ *Ibidem*, p. 113.
- ⁸⁵ *Ibidem*, pp. 114—116.
- ⁸⁶ *Ibidem*, p. 115.
- ⁸⁷ *Ibidem*, pp. 116.
- ⁸⁸ *Ibidem*, p. 118.
- ⁸⁹ *Ibidem*, p. 119.
- ⁹⁰ *Ibidem*, p. 139.
- ⁹¹ *Ibidem*.
- ⁹² *Ibidem*, pp. 140—141.
- ⁹³ *Ibidem*, p. 140.
- ⁹¹ *Ibidem*, p. 141.
- ⁹⁵ *Ibidem*.
- ⁹⁶ Raymond Cartier, *op. cit.*, p. 146; Frank H. Simonds, *op. cit.*, p. 236; Peter Rassow, *op. cit.*, p. 153.
- ⁹⁷ *Locarno Konferenz*, p. 142.
- ⁹⁸ *Ibidem*.
- ⁹⁹ G. Clemenceau, *Măreția și amărăciunile unei victorii, Memorii*, Cartea Românească, Bucuaresti, 1930, pp. 277—278.
- ¹⁰⁰ *Locarno Konferenz*, pp. 197—202; *Relații internaționale în acte și documente. 1917—1939*, vol. I, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1974, pp. 114—115.
- ¹⁰¹ *Locarno Konferenz*, p. 197; *Relații internaționale în acte și documente*, vol. I, p. 114; Frank H. Simonds, *op. cit.*, pp. 235—236.
- ¹⁰² David Davies, *op. cit.*, p. 631.
- ¹⁰³ Peter Rassow, *op. cit.*, p. 154.
- ¹⁰⁴ Frank H. Simonds, *op. cit.*, p. 236.
- ¹⁰⁵ Bertrand de Jouvenel, *op. cit.*, p. 400.
- ¹⁰⁶ „Dimineața”, XXI, nr. 6792, 17 octombrie 1925.
- ¹⁰⁷ Geneviève Tabouis, *op. cit.*, p. 221.
- ¹⁰⁸ G. Clemenceau, *op. cit.*, p. 286.
- ¹⁰⁹ Eliza Campus, *Tratatule de la Locarno și semnificația lor în crearea unui Locarno balcanic*, „Studii, Revistă de Istorie”, 21, 1968, nr. 1, p. 103.
- ¹¹⁰ David Davies, *op. cit.*, p. 681.
- ¹¹¹ Sally Marks, *The Illusion of Peace, International Relation in Europe 1918—1933*, The Macmillan Press Ltd., London and Basingstoke, 1976, p. 74.
- ¹¹² *Ibidem*, p. 70, „Cind ultimele trupe franceze părăsesc Ruhrul, în august 1925, era clar că Franța câștigase o bătălie, dar pierduse războiul” (Sally Marks, *op. cit.*, p. 54).
- ¹¹³ *Locarno Konferenz*, pp. 220—222.
- ¹¹⁴ *Ibidem*, p. 220.
- ¹¹⁴ *Ibidem*, p. 221.
- ¹¹⁶ *Ibidem*, pp. 221—222.
- ¹¹⁷ *Ibidem*, p. 222.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 223.

¹¹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰ *Relații internaționale în acte și documente*, vol. I, p. 98, Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, *op. cit.*, p. 219.

¹²¹ N. Titulescu, *Pagini din „Jurnal”*, in *N. Titulescu și strategia păcii*, Junimea, Iași, 1982, p. 402.

¹²² *Ibidem*, p. 413.

¹²³ Arh. MAE, fond 71 Germania, vol. 112, f. 12; Valeriu Dobrinescu, *Noi documente străine privind activitatea diplomatică a lui N. Titulescu*, in *N. Titulescu și strategia păcii*, p. 331.

¹²⁴ N. Titulescu, *op. cit.*, in *loc cit.*, p. 403.

¹²⁵ Arh. MAE, al Franței, fond Europa 1918—1929, dosar 37 România, Telegrama 7049 din 12 decembrie 1925, C. Diamandy către M.A.S., vezi și Eliza Campus, *Din politica externă a României*, p. 265.

LA CONFÉRENCE DE LOCARNO—UN ESSAI DE CONSOLIDATION DE LA PAIX EN EUROPE

Résumé

A l'issue de la Conférence de paix de Paris (1919—1920) il est avéré que les problèmes apparus pendant et comme suite de la première guerre mondiale étaient fort difficiles à résoudre pour que l'on puisse satisfaire les intérêts de tous les Etats : vainqueurs et vaincus, grands et petits. Au contraire, les asperités et les dissensions entre vainqueurs se sont accentuées, les tendances à éluder les prévisions du Pacte de la Société des Nations et les obligations figurant aux traités de paix se sont multipliées, soit par mauvaise foi, soit par impuissance. Une telle situation, ainsi que les tendances révisionnistes ont suscité l'inquiétude des partisans du statu-quo qui se sont appliqués à trouver de nouveaux moyens, de nouvelles voies permettant de renforcer la sécurité pour garantir les frontières. C'est ce que s'est proposé de dépeindre l'auteur de la présente étude.

L'insuccès de la politique française dans la zone de Ruhr, l'abandon par la Grande-Bretagne du Protocole de Genève du 2 octobre 1924, la nécessité réciproque franco-allemande de promouvoir un nouveau type de relations ont conduit à l'intense échange de notes diplomatiques au printemps et à l'été 1925 qui ont déterminé la convocation de la Conférence de Locarno (5—16 octobre 1925) ainsi que des pourparlers et accords qui y furent conclus, dont le plus important fut le Pacte Rhénan, de garantie des frontières franco-allemande et belgo-allemande.

Le refus de l'Allemagne de garantir ses frontières avec la Tchécoslovaquie et la Pologne, refus accepté par les Anglo-Franco-Italiens a engendré une situation qui menait à l'apparition d'Etats ayant des frontières garanties et des Etats à frontières non-garanties, c'est-à-dire le début de la démolition de l'édifice érigé à Versailles, de la cession et des compromis, certes, au détriment de la sécurité, de la paix européenne.

Comme il résulte de l'étude, Locarno et l'esprit locarnien ont constitué un grand espoir, transformé en grande illusion et qui, au bout de quelques années, s'est avérée être une grande désillusion.

DESPRE PROIECTELE DE PACE UNIVERSALĂ DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

MILAI MANEA

Războiul a marcat din totdeauna spiritul uman generind frică, deznădejde și scepticism. În secolul al XVIII-lea alternativa *PACE* sau *RĂZBOI* s-a impus cu și mai multă acuitate în contextul unor confruntări militare de anvergură, ce au costat viața a cinci milioane de oameni. Obiectivul principal a fost garantarea unui loc de frunte în lupta pentru supremație economică, politică și colonială. Diplomația Luminilor, puternic influențată de doctrina Rațiunii de Stat¹, s-a constituit în instrumentarul unei politici externe active, agresive și expansioniste². Respectarea principiilor dreptului internațional a rămas la dispoziția monarhilor, care le-au încălcat ori de câte ori acționau interesele dinastice. În 1740 baronul de Bielfeld declara că „totul se reduce în cele din urmă la putere”³. Războiul nu a cunoscut în secolul al XVIII-lea „nici legi, nici tradiții; pentru a dejuca o amenințare de cele mai multe ori imaginară s-a practicat curent «războiul preventiv» și pentru a câștiga timp s-a neglijat să fie declarat”⁴. Dorința de pace și preocuparea pentru organizarea sa în forme durabile s-a relevat de timpuriu ca o constantă a gândirii politice. Philippe de Comines, Francesco Guicciardini, Erasm din Rotterdam, Gheorghe Podiebrad, Pierre Dubois, Jean Bodin, Francis Bacon, Emeric Crucé, Hugo Grotius, Balthazar de Ayala, François de Fenelon, Sebastian Vauban, Henric al IV-lea de Bourbon, Gottfried Wilhelm Leibnitz au fost doar câțiva străluciți precursori ai ideii de bună înțelegere și colaborare între popoare⁵. Prin caracterul particular al concepției sale asupra raporturilor internaționale iluminismul a susținut curentul pacifist criticând violent războaiele de cotropire ce au atentat la drepturile naturale ale oamenilor. Conform opiniei lui Herder „istoria ... a devenit o frescă tristă de vinători de oameni și cuceriri; aproape fiecare neînsemnată frontieră de stat, fiecare epocă nouă este consemnată în cartea vremurilor cu singele celor sacrificați și cu lacrimile celor asupriți”⁶.

Otitorirea păcii în secolul al XVIII-lea a vizat două planuri — echilibrul între puterile europene și proiectele succesive de reorganizare a hărții continentului nostru ca o comunitate de națiuni⁷. Teoretizat prin excelență în Evul Mediu și Renaștere de Nicolo Machiavelli, Francesco Guicciardini, Marsilio Ficino și Pico della Mirandola principiul echilibrului european a reprezentat în Secolul Luminilor o axiomă în activitatea diplomatică⁸. Solicitat de situația politică internațională echilibrul de forțe a fost conștientizat prin articolul al doilea al tratatului de pace de la Utrecht din 1713, ce l-a denumit drept „*justo potentiae equilibrio, quod optimum et maximae solidum mutuae amicitiae et duraturae concordie fundamentum est*”⁹ (subl. ns.). Totuși în numele său s-au întreprins numeroase campanii militare cu scopul de a ieși și cucerii teritorii străine. În instrucțiunile

trimise în 1750 marchizului de Hautefort, ambasadorul Franței la Viena se menționa : „Echilibrul de putere în Europa ... reunește de aceeași parte, fiecare din motive separate, curțile de la Viena și Londra, Statele Generale ale Provinciilor Unite și cîțiva din principii germani. Indiferent dacă acest echilibru este un fapt ... , pe care fiecare îl interpretează în funcție de viziunile și interesele sale particulare, el a servit ca pretext ... alianțelor care de peste optzeci de ani ... se formează contra Franței”¹⁰. Marea Britanie s-a numărat printre statele care au urmărit asiduu începînd cu secolul al XVIII-lea păstrarea echilibrului în Europa, la adăpostul căruia și-a asigurat supremația maritimă¹¹. În 1712 scriitorul britanic Daniel Defoe a publicat lucrarea *The Ballance of Europe*, în care nota că : „Pacea Regatului Unit, liniștea generală a Europei trebuie să prevaleze asupra ideii de dreptate absolută”¹². Filozoful David Hume a apreciat principiul mai sus citat ca o garanție a perpetuării preponderenței maritime și coloniale a Londrei¹³. În același an cu opera lui Defoe a văzut lumina tiparului contribuția semnată de Francisc Ráckozi al II-lea, *Déduction des droits de la Principauté de la Transylvanie*. Angajat în lupta contra Habsburgilor principele Transilvaniei a încercat să demonstreze utilitatea independenței statului pe care l-a condus ca o formațiune tampon între Imperiul Otoman și cel Austriac, în salvagardarea echilibrului în Europa centrală și răsăriteană¹⁴. Conflictele dinastice ca și drama inaugurată în 1772 a împărțirilor Poloniei¹⁵ au evidențiat ineficiența mecanismului raportului just de forțe și jocul diplomatic ascuns al caselor domnitoare ce și-au disimulat interesele particulare. Georg von Justi în lucrarea *Die Chimäre des Gleichgewichts von Europa* apărută la Altona în 1758 a desfășurat printre primii o investigație severă a echilibrului politic și militar în Europa indicînd că singurul indiciu valabil al puterii unui stat era buna funcționare a sistemului de guvernămînt.

Proiectele de pace universală din secolul al XVIII-lea au fost opera unor oameni politici și intelectuali, care au avut girul formal al monarhilor dar au aflat audiență în cercuri restrînse¹⁶. În paginile lor s-a regăsit ca un leit-motiv ideea desemnării statelor într-un vast sistem politic ordonat cu caracter internațional. Ele au acreditat formula *Uniunii* sau *Confederației* drept unica modalitate de instaurare a păcii și în care orice modificare teritorială să se efectueze cu acordul tuturor partenerilor pe baza unor tratative și proceduri de arbitraj. Însă „ori de cîte ori ideea unei uniuni de state realizate de suverani era preluată ca scop practic de unul sau altul dintre aceștia ... ea capătă un caracter reacționar, deoarece devenea imediat expresia unor tendințe hegemoniste”¹⁷. La sfîrșitul secolului al XVII-lea William Penn din colonia Pennsylvania a reluat în discuție vasta problematică a refacerii Europei pe baza lui *Jus Gentium*. În *Essai pour la paix présente et future de l'Europe par l'établissement d'une diète, d'un parlement ou d'un Etat européen* (1693) Penn a propus crearea unei federații europene pe baza unei înțelegeri între suverani. Un rol important a fost rezervat dietei însărcinată cu elaborarea unor măsuri pentru conservarea păcii. De remarcat că repartitia voturilor a fost în funcție de capacitatea economică și demografică a membrilor federației. Germania a dispus de 12 delegați, Anglia și Franța 10, Italia 8, Polonia, Suedia și Provinciile Unite 4 și Veneția și Portugalia 3¹⁸. Înriurit profund de scrierea lui Penn în 1710 englezul John Bellers a dat la iveală un nou proiect, *Some reasons for an European State*¹⁹.

Majoritatea autorilor s-au raportat însă la proiectul model al epocii, cel al abatelui Charles-Irénéé Castel de Saint-Pierre ²⁰. Sub titlul *Projet de traité pour rendre la paix perpetuelle en Europe* ²¹ tomul s-a tipărit mai întâi în 1712 la Colonia fără a se specifica numele autorului. Un an mai târziu s-a imprimat la Utrecht o versiune îmbunătățită în două volume la care s-a adăugat în 1717 un al treilea. Un rezumat dedicat lui Ludovic al XV-lea s-a editat în 1729 la Amsterdam ²². Condamnând războaiele și insistând asupra consecințelor lor de Saint-Pierre a respins principiul echilibrului european, în care a sesizat „un idol zadarnic . . . , căruia națiunile au sacrificat cu așa larghețe și în mod inutil . . . atîția oameni și bogății” ²³. Soluția păcii universale a transpărut din opera lui de Saint-Pierre încă din 1706 —1707 în *Mémoire sur la réparation des chemins*, în care abatele a sugerat perfectarea unei înțelegeri permanente între principii pentru clarificarea pașnică a diferendelor. Proiectul din 1712 a cuprins în amănunt condițiile necesare păcii între popoare ²⁴. Articolul 1 a prevăzut Uniunea „veșnică și permanentă” a tuturor statelor din Europa ²⁵. Potrivit articolului 2 toți membrii Uniunii s-au obligat să coopereze la pedepsirea celor ce încălcau pacea generală ²⁶. Articolul 4 a proclamat inalienabilitatea posesiunilor teritoriale și eradicarea folosirii forței ²⁷. Schimbul de teritorii trebuia să se execute sub egida Uniunii și doar cu acordul a trei pătrimi din membrii săi. Elucidarea diferendelor a fost de competența Congresului sau Senatului Europei cu sediul într-unul din orașele libere sau neutre — Aachen, Haga, Colonia, Utrecht sau Geneva. Articolul 9 a enumerat membrii săi în număr de 24, și anume : Franța, Anglia, Spania, Savoia, Olanda, Portugalia, Bavaria, Genova, Veneția, Lorena, Danemarca, Suedia, Polonia, Rusia, Austria, Papalitatea, Curlanda, Prusia, Saxonia, Hanovra, Palatinatul, arhiepiscopii electori germani și cantoanele elvețiene. Prin articolul 10 membrii și-au luat angajamentul să suporte cheltuielile Uniunii proporțional cu veniturile lor. Nici un membru nu a avut dreptul să întrețină forțe militare superioare cifrei de 12000 dragoni. Fiind cel mai amănunțit și precis proiectul lui de Saint Pierre a suscitat un viu interes. În martie 1761 Voltaire a scris *Rescrit de l'empereur de Chine à l'occasion du projet de paix perpetuelle* ²⁸, în care a făcut primele remarci critice asupra operei abatelui. Opt ani mai târziu în opusculul semnat „Doctor Goodhart” același afirma : „Singura pace universală stabilită între oameni este toleranța ; pacea imaginată de un francez numit abatele de Saint-Pierre este o himeră . . .” ²⁹. La rîndul său Jean-Jacques Rousseau a recunoscut eforturile lui de Saint-Pierre. „Cum niciodată un proiect mai mare, mai frumos, mai util, nu a preocupat spiritul uman decît cel al unei păci permanente . . . , niciodată un autor nu a meritat mai mult atenția publicului decît acela care propune mijloace pentru a transpune acest proiect în viață” ³⁰.

Într-o Europă dominată în plan intelectual de Franța Secolul Luminilor a profesat idealul *unității* civilizației. „Republica Literelor” a devenit o realitate grație cosmopolitismului ³¹. Continentul s-a transformat din punct de vedere cultural într-un areal fără frontiere ceea ce a ușurat definirea noțiunii de *Europă modernă și concert de forțe* ³². Interdependența a cerut imperios pacea generală ca o condiție primordială a progresului umanității. Semnificative au fost în acest sens cuvintele lui Montesquieu. „Situția este astfel în Europa încît toate statele depind unele de altele.” Franța are nevoie de bogățiile Poloniei și Moscoviei, precum Guyenne are nevoie de Bretagne iar Bretagne de Anjou. Europa este un stat format

din mai multe provincii”³³. Rousseau a întrevăzut în *Contractul social* o premisă a păcii universale. Stabilirea sa a fost încurajată de existența unor formațiuni politice de tip federativ ca : Imperiul Romano-German³⁴, Provinciile Unite, cantoanele elvețiene, Statele Unite ale Americii. Studiind proiectul lui de Saint-Pierre, Rousseau l-a găsit realizabil doar pe cale revoluționară și prin unirea mai multor state mici. „Nu vezi formându-se ligi federative altfel decât prin revoluții”³⁵. Voltaire s-a manifestat ca unul din adversarii cei mai neîmpăcați ai războaielor³⁶. În 1764 în *Le Dictionnaire philosophique* el consemna : „Foamea, boala și războiul sînt cele trei nenorociri ... ale maselor”³⁷. Polemica sa vehementă a țintit deopotrivă războaiele religioase și cele dinastice. „Ce devine și ce importanță are unanitatea, binefacerea, modestia, calmul ... , mila, cînd o jumătate de livră de plumb trasă de la șase sute de pași îmi sfirteacă trupul și mor la douăzeci de ani în dureri de nedescris, în mijlocul a cinci sau șase mii de muribunzi, cînd ochii mei se deschid pentru ultima oară și văd orașul în care m-am născut distrus ... și cînd ultimele sunete, care le aud sînt țipetele femeilor și copiilor ce mor în ruine și totul pentru preținsele interese ale unui om pe care nu îl cunoaștem ?”³⁸. Pacifist convins Voltaire s-a pronunțat pentru înlăturarea războaielor și instituirea păcii eterne. „Nu ar mai fi războaie minate de ambiții ... , dacă toți oamenii ar ști că nu au nimic de cîștigat decât pentru un număr mic de miniștri și generali ... Dacă toți oamenii ar fi convinși că este în interesul fiecăruia ca comerțul să fie absolut liber, nu ar mai avea loc războaie comerciale ; dacă toți oamenii ar înțelege că dacă moștenirea unui principe este contestată este de datoria supușilor din statele sale să judece ... între competitori, nu ar mai avea loc războaie de succesiune”³⁹.

Orientarea pacifistă s-a întrevăzut în numeroase alte lucrări publicate în secolul al XVIII-lea. Dorind restaurarea prestigiului monarhiei Bourbonilor spanioli și recuperarea fostelor sale posesiuni mediteraneene cardinalul Giulio Alberoni a alcătuit în 1735 un proiect de organizare a Europei. În *Progetto ... per ridurre l'Impero Turchesco all'obediienza dei Principi Christiani e per dividere tra di essi la conquista del medesimo*⁴⁰ înaltul prelat spaniol a recomandat o uniune paneuropeană de rit creștin condusă de un Congres cu sediul la Rastibona. Statuarea păcii europene în mod durabil a fost întrezărită pe seama dezmembrării Imperiului Otoman, factor de dispută internațională. Un rol esențial a avut Congresul ce determina efectivele armate furnizate de membri, un tarif vamal unic și veghea asupra situației popoarelor supuse sultanului de la Constantinopol⁴¹. Evident exagerat planul lui Alberoni a inclus detailat lista posesiunilor redistribuite. Austria ar fi ocupat Bosnia, Serbia, Slovenia și Țara Românească, Rusia Azovul și Tartaria, Franța Tunisia, Spania, Algerul, Portugalia, Tripoli, Anglia, Creta, Olanda, Rhodos, Suedia, întreaga Finlandă, Prusia Eubeea, Veneția Moreea, Danemarca Hollstein iar Genova Corsica⁴². Cu privire la Imperiul Otoman s-a prescris reducerea la zona Strîmtorilor demilitarizate și conducerea de către un membru al familiei Hollstein-Gotlorp.⁴³ *Interesul public și dreptul natural* al oamenilor au prevalat în literatura politică iluministă. În contextul războiului pentru succesiunea la tronul Austriei, într-o broșură din 1743, *Histoire de la grande crise de l'Europe* autorul anonim a declarat că afacerile particulare ale despoților luminați neccsitan o subordonare absolută interesului public european și cu precădere păcii⁴⁴. În perioada aceluiași conflict ce a răvășit lumea germană ostilitatea declarată față de Franța a condus la elaborarea lui

Projet d'un nouveau système de l'Europe préférable au système de l'équilibre entre la Maison de France et celle de l'Autriche, 32 p. Autorul anonim a opinat ferm pentru înjghebarea uniunii statale în locul echilibrului politic. „Este mai puțin dificil și costisitor să formezi Uniunea ... decât să stabilești ... echilibrul”⁴⁵. Fr. Palaski a identificat în biblioteca de la Nancy un manuscris întocmit foarte probabil de Stanislas Leszczynski după 1748, în care proiectul lui de Saint-Pierre era respins ca nefondat⁴⁶. În 1756 principele luminat se întreba : „Nu este oare Europa împărțită în două sisteme de guvernare ? Unul este monarhic ca în Franța, Spania, Portugalia, Neapolul, Sardinia, Danemarca, Prusia și Rusia fără să ținem seama de micile state din Italia și din Germania ... Guvernele republicane sînt Anglia, Olanda, Suedia, Polonia, Veneția, Cantoanele Elvețiene și Genova”⁴⁷. După părerea lui Leszczynski *republica* a fost singura pavăză în calea războiului. „Niciodată republica nu va întreprinde un război pentru a-și mări teritoriul”⁴⁸.

De fapt, rezerva față de război și consecințele sale a caracterizat toate contribuțiile cu tentă pacifistă. În 1745 a ieșit de sub teascurile unei tipografii din Amsterdam lucrarea *La paix de l'Europe ne peut s'établir qu'a la suite d'une longue trêve ou projet de pacification générale* sub semnătura Chevalier G., în realitate Ange Goudar. Ea evidențiază că : „nu a mai rămas de spus decât că bolile, foametea și alte nenorociri care afectează pe om sînt la fel de necesare ... (ca războiul — *M.M.*)”⁴⁹. Goudar a preconizat soluția *armistițiilor* pe cite 20 ani în vederea stabilirii păcii universale. Totodată el a cerut reunirea eforturilor oamenilor politici pentru preîntîmpinarea conflictelor militare. Lupta între Franța și Anglia pentru dominație colonială a scos în evidență și în alte zone — Marea Caraibilor și Oceanul Indian — precaritatea balanței de forțe. Fitu de negustor din Santo-Domingo Saintard a extins tema păcii la zonele extra-europene. În 1757 a apărut *Roman politique sur l'état présent des affaires de l'Amerique ou Lettres de M ... a M ... sur les moyens d'établir une paix solide et durable dans les colonies et la liberté générale du commerce*, în care Saintard a abordat pacea legată de imunitatea comerțului și libertatea mărilor⁵⁰. Pacea ca garant a unei economii prospere a individualizat concepția lui Thomas Pownell, guvernatorul coloniei Massachusetts, adeptul constituirii unui „Consiliu de Comerț pentru întreaga Europă și Americă de Nord”⁵¹. În conformitate cu orientarea politică și apartenența etnică unii autori au delegat marilor puteri funcția conducătoare în noua configurație politico-teritorială a continentului. Louis-René d'Argenson a oferit Franței rolul de arbitru universal. În *Essai de l'Exercice du Tribunal Européen pour la France seule, pour la pacification Universelle appliquée au temps courant*, (1765) scriitorul francez a mărturisit : „Franța este astăzi singura capabilă să joace rolul frumos de arbitru universal ... O Putere precum a noastră poate pronunța aprecieri asupra fiecărui conflict ... și poate înlocui (forța — *M.M.*) ... prin negocieri permanente”⁵². În proiectul anonim din 1782 intitulat *Causes politiques secrètes ou pensées philosophiques sur divers événements qui se sont passés depuis 1763 jusqu'en 1772 suivies d'un projet de Haut Pouvoir Conservateur dirigé par les quatres grandes Puissances de l'Europe* patru puteri : Austria, Prusia, Spania și Franța hotărau viitorul Europei. Autorul a avertizat asupra amenințării expansiunii țariste în centrul Europei⁵³. Extrem de revelatoriu a fost proiectul dat publicității în 1794 la Paris de Delauney, *Plan d'une pacification générale de l'Europe*. El a

subsumat refacerea hărții Europei făuririi unei vaste alianțe antiruse. „Dacă reflectăm asupra măririi enorme a puterii Rusiei în vreme de un secol, se va ajunge la concluzia că trebuie să ne opunem singurei puteri a Europei, care produce tulburări”⁵⁴. Delauney a imaginat un continent divizat în două *Confederații*: cea a *Occidentului* (Franța, Anglia și Spania) cu sediul în Elveția și cea a *Orientului* (Rusia, Austria și statele germane) dirijată din Danzig. Teoretician al curentului utilitarist Jeremy Bentham s-a adresat popoarelor în *Principles of international law*, în care un capitol a fost numit *A Plan for an Universal and Perpetual Peace*. El a subliniat că era în favoarea maselor populare să conlucreze pentru înlăturarea pașnică a litigiilor. Țările europene erau constrinse să subsemneze unor măsuri, precum: formarea unui tribunal internațional de arbitraj, reducerea forțelor armate, libertatea presei și a comerțului, abandonarea coloniilor⁵⁵.

Lupta pentru pace s-a intensificat în secolul XVIII-lea în Germania, dat fiind că sectorul dintre Elba și Rin a fost teatru permanent de operații militare. Proiectul etalon a aparținut lui Immanuel Kant cu titlul *Zum ewigen Frieden, Ein philosophischer Entwurf*, Königsberg, 1759⁵⁶. Prilejuită de semnarea în 1795 a păcii de la Basel între Franța și Prusia opera lui Kant a stat mărturie devenirii pacifismului în Epoca Luminilor⁵⁷. Concepția lui Kant despre pace a fost profund impregnată de filozofia sa. El a cunoscut dezideratele păcii în principiile rațiunii practice. În viziune kantiană *politica și diplomația* au derivat din actul moral. Pentru filozoful german, departe de a fi o existență efemeră, pacea s-a vrut un principiu coerent provenit dintr-un sistem de valori circumscris *Binelui*. Pentru întemeierea păcii Kant s-a oprit la încetarea agresiunilor armate și desființarea efectivelor regulate, interzicerea folosirii forței și o federație de state libere⁵⁸. Alături de Kant s-au impus numeroși alți intelectuali pacifiști. J. M. von Loen a publicat în 1747 *Entwurf einer Staatskunst*, ce a cunoscut trei ediții. Preluând idei ale lui Fenelon von Loen și-a închipuit un Consiliu cu 50 membri, ce arbitra conflictele. Doar în cazul eșecului Consiliul putea iniția represalii⁵⁹. Profesor în Württemberg Eobald Toze a combătut echilibrul politic dar și misiunea unui for internațional. În *Die allgemeine Christliche Republik in Europa* (1752) el a pretins „o îndelungată educație a spiritului de dreptate, de dragoste pentru aproapele tău și pentru tine ...”⁶⁰. Poetul J. F. von Palthen a scos în 1758 la Rostock și Wismar volumul *Projekt eines immerwährenden Friedens in Europa*. În plin război de șapte ani (1756—1763) el a definit „Parlamentul european” ca un organ absolut necesar omenirii pentru pace și bună vecinătate⁶¹. Nobilul de origine din Livonia J. H. Lilienfeld a editat în 1767 la Leipzig lucrarea *Neues Staats-Gebunde*. Aristocratul a proscris războiul reclamând reunirea „Congresului Puterilor Creștine” ce să ratifice „tratatul de bază” (*Grund-vertrag*) al noii Europe și să redacteze un cod al dreptului internațional⁶². Teologul Schindler, rectorul școlilor de la Leignitz din Silezia a înaintat în 1788 curților de la Viena, Berlin și Petersburg memoriul *Was ist den Grossen Fuersten zu raten um das Wohl und Glueck der Laender zu Beforden*. Autorul a pretins parafarea „Alianței Generale a Păcii” pe baza tratatului de la Paris din 1763 și anularea oricărei amenințări cu războiul⁶³.

Rivalitățile politice, interesele divergente, lipsa de interes a politicienilor și suveranilor, ce au urmărit împlinirea unor scopuri expansioniste și a unor ambiții personale în ciuda apelurilor cărturarilor iluminiști au metamorfozat proiectele de pace în „utopii politico-mistice ... , anticipări

pacifiste sau chiar elucubrații”⁶⁴. Ele au rămas simple, petice de hirtie într-o epocă în care pacea dorită de popoare a fost o iluzie. Desfășurarea relațiilor internaționale s-a dovedit structurată, pe raporturi tensionate, obstacol insurmontabil în pacificarea generală.

NOTE

¹ Matthew Anderson, *L'Europe au XVIII-e siècle*, Sirey, Paris, 1968, p. 162; vezi și F. Meinecke, *Die Idee der Staatsräson in der neuen Geschichte*, Monaco-Berlin, 1924; Bela Kópeczi, *Staatsräson und Christliche Solidarität, Die ungarische Aufstände und Europa in der Zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts*, Budapest, 1983.

² Vezi pe larg P. Segur, *Politique des tous les cabinets de l'Europe pendant les règnes de Louis XV et Louis XVI*, 2 vol., Paris, 1824; Emile Bourgeois, *La diplomatie secrète du XVIII-e siècle*, 3 vol., Paris, 1909; P. Rhoden, *Die Klassische Diplomatie von Kaunitz bis Metternich*, Leipzig, 1939; Walter Dorn, *Competition for Empire 1740—1763*, New York, 1964; M. Braubach, *Diplomatie und geistes Leben im 17. und 18. Jahrhundert*, Bonn, 1969; Gaston Bouthoul, René Carrère, *La défi de la guerre (1740—1974)*, Deux siècles de guerres et des revolutions, Paris, 1976; Robert Mandrou, *L'Europe „Absolutiste”, Raison et raison d'Etat 1649—1775*, Paris, 1977.

³ Theodore Ruysen, *Les sources doctrinales de l'internationalisme*, t. II, *De la Paix de Westphalie à la Révolution Française*, P.U.F., Paris, 1958, p. 330.

⁴ *Ibidem*, p. 331.

⁵ Pentru detalii Gaston Zeller, *Le principe d'équilibre dans la politique internationale avant 1789* în *Aspects de la politique française sous l'Ancien Régime*, P.U.F., Paris, 1964, p. 173—178; Eliza Constantinescu-Bagdat, *Études d'Histoire Pacifiste*, t. I, III, Paris, 1924—1928; vezi și *Bibliographie du mouvement de la paix 1480—1776*, ed. par J. Ter Meulen, J. Huizinga, G. Berlage, La Haye, 1938; H. La Fontaine, *Histoire sommaire des arbitrages internationaux*, Paris, 1902; A.C. Beales, *The History of Peace, A short account of the organized movements for international peace*, London, 1931; W. Fritzemeyer, *Christenheit und Europa, Zur Geschichte des europäischen Gemeinschaftsgefühls von Dante bis Leibnitz*, Monaco-Berlin, 1931; Raymond Aron, *Paix et guerre entre les nations*, Paris, 1962; M. Merle, *Pacifisme et internationalisme XVII-e—XX-e siècle*, Paris, 1966; Georges Livet, *Guerre et paix de Machiavel à Hobbes*, Paris, 1972; Gordon A. Craig, Alexander L. George, *Zwischen Krieg und Frieden, Konfliktlösung in Geschichte und Gegenwart*, München, 1984.

⁶ G.J. Herder, *Scrieri*, Edit. Univers, București, 1973, p. 170; Romul Munteanu, *Cultura europeană în Epoca Luminilor*, vol. 1, Edit. Minerva, București, 1981, p. 172.

⁷ Gheorghe I. Brătianu, *Formules d'organisation de la paix dans l'histoire universelle*, (II) în „Revue historique du Sud-Est Européen”, XXII, 1945, p. 93.

⁸ Charles Dupuis, *Le principe d'équilibre et le concert européen de la paix de Westphalie à l'acte d'Algeriras*, Perrin, Paris, 1909; p. 32; M. Keyhan, *La Force et le droit dans les relations internationales*, Paris, 1937, p. 164 și urm.; vezi și L.M. Kahle, *La Balance de l'Europe considérée comme la règle de la paix et de la guerre*, Berlin, 1744; L. Donnadieu, *La théorie de l'équilibre*, Aix, 1900; C. Morandi, *Il concerto della politica di equilibrio nell'Europa moderna* în „Archivio Storico”, I, 1940, p. 3—19; Ludwig W. Dehio, *The Precarious Balance, The Politics of Power 1494—1945*, London, 1963; M.S. Anderson, *18-th Century Theories of the Balance of Power in Studies in Diplomatic History, Essay in memory of David Bayne Horn*, London, 1970.

⁹ Enrico Serra, *Introduzione alla storia dei trattati e alla diplomazia*, Ispì, Milano, 1975, p. 90.

¹⁰ Charles Dupuis, *op. cit.*, p. 36.

¹¹ Vezi pe larg și R.W. Seton-Watson, *Britain in Europe 1789—1914. A survey of Foreign Policy*, Cambridge, 1937.

¹² E. Kaerber, *Die idee des europäischen Gleichgewichts in der politischen Literatur von 16. bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts*, Berlin, 1907, p. 66; Bela Kópeczi, *La Formation des Grandes Puissances au XVII-e et au XVIII-e siècle* în *XV-e Congrès International des Sciences Historiques*, Bucarest, 10—17 août 1980, vol. II, *Rapports, Chronologie*, Bucaresti, 1980, p. 449, subsol.; vezi și L. Poston, *Defoe and the Peace Campaign of 1710—1713* în „Huntington Library Quarterly”, XXVII, 1963—1964, p. 1—20.

¹³ Enrico Serra, *op. cit.*, p. 91; vezi și David Hume, *De la balance du pouvoir* în *Discours politiques*, vol. VI, Amsterdam, 1754.

¹⁴ Bela Kópeczi, *La Formation des Grandes Puissances*, p. 450; vezi și idem, *A Rákóczi szabadságharc es Europa (Războiul de independență a lui Rákóczi și Europa)*, Budapesta, 1970.

¹⁵ Vezi M.II. Serejski, *Europa a rozbiory Polski*, Warszawa, 1869.

¹⁶ Pentru o bibliografie generală Eliza Constantinescu-Bagdât, *op. cit.*, t. II, p. 437—449; vezi și E. Nyss, *Les Théories politiques et le droit international en France jusqu'au XVIIIe siècle*, Bruxelles, 1899; Jacob Ter Meulen, *Der Gedanke der Internationalen Organisation 1300—1800*, vol. I, Haag, 1917; Jacques Hodé, *L'Idée de Fédération internationale dans l'histoire*, Paris, 1921; Camille Sérour d'Agincourt, *Exposé des Projets de Paix perpétuelle de l'abbé de Saint-Pierre et de Henri IV, de Bentham et de Kant*, Paris, 1932; V. Ledermann, *Les précurseurs de l'organisation internationale*, Neuchâtel, 1945; N. Petrescu, *Problema organizării internationale* în „Revista Fundațiilor Regale”, XII, 1945, p. 530 și urm.; Armando Saitta, *Dalla Repubblica Christiana agli Stati Uniti di Europa sviluppo dell'idea pacifista in Francia nei secoli XVII—XIX*, Roma, 1948; André Dharré, *Les projets d'organisation européenne d'après le Grand Dessin de Henri IV et de Sully*, Paris, 1954.

¹⁷ Ion Popescu-Puțuri, *Indemn la creație (IV)* în „Anale de istorie”, XXVIII, nr. 6, 1982, p. 18.

¹⁸ Bernard Voyenne, *Petite histoire de l'idée européenne*, Ed. de C.E.J., Paris, 1954, p. 84.

¹⁹ *Ibidem*, p. 85.

²⁰ Eliza Constantinescu-Bagdât, *op. cit.*, t. II, p. 105—170; vezi și Abbé de Saint-Pierre, *Annales politiques*, 2 vol., Londres, 1757; G. de Molinari, *L'Abbé de Saint-Pierre, sa vie et ses oeuvres*, Paris, 1857; E. Goumy, *Étude sur la vie et les écrits de l'Abbé de Saint-Pierre*, Paris, 1859; Joseph Drouet, *L'Abbé de Saint-Pierre, L'homme et l'oeuvre*, Paris, 1912.

²¹ Abbé de Saint-Pierre, *Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe*, présenté par Simone Goyard-Fabre. col. „Classiques de la Politique”, Paris, 1981.

²² Theodore Ruyssen, *op. cit.*, p. 580.

²³ Matthew Anderson, *op. cit.*, p. 169.

²⁴ Theodore Ruyssen, *op. cit.*, p. 583—584; Denis de Rougemont, *Vingt-huit siècles d'Europe, La conscience européenne à travers les textes, D'Hésiode à nos jours*, Payot, Paris, 1961, p. 109—112; T.G. Djuvara, *Cent projets de partage de la Turquie (1281—1913)* Felix Alcan, Paris, 1914, p. 245—251.

²⁵ *Les Écrivains politiques du XVIIIe siècle*. Extraits publiées par Albert Bayet, François Albert, Armand Colin, Paris, 1904. p. 17—19.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Voltaire, *Oeuvres complètes*, vol. 24, Garnier Frères, Paris, 1879, p. 231 și 233; Bernard Voyenne, *op. cit.*, p. 96.

²⁹ *Ibidem*, vol. 28, 1879.

³⁰ Denis de Rougemont, *op. cit.*, p. 136.

³¹ Vezi și A. Rivarol, *Discours sur l'universalité de la langue française*, Paris, 1784.

³² Federico Chabot, *Storia dell'idea d'Europa*, Editori Laterza, Bari, 1967, p. 168.

³³ Bernard Voyenne, *op. cit.*, p. 96; vezi și Eliza Constantinescu-Bagdât, *op. cit.*, t. II, p. 171—247.

³⁴ Vezi pe larg J. Bryce, *The Holy Roman Empire*, London, 1904; Johnathan W. Zophy, *The Holy Roman Empire, A Dictionary Handbook*, London, 1980.

³⁵ Bernard Voyenne, *op. cit.*, p. 95; vezi și Eliza Constantinescu-Bagdât, *op. cit.*, t. II, p. 247—315; J. I. Windenberger, *Essai sur le système de politique étrangère de Jean-Jacques Rousseau, La République confédérative des petits États*, Paris, 1899.

³⁶ Vezi pe larg Eliza Constantinescu-Bagdât, *op. cit.*, t. II, p. 315—429; *Oda a VIII-a asupra păcii din 1736* în Voltaire, *op. cit.*, vol. 8, 1877, p. 435; Herbert Lamm, *Voltaire et l'idée de la paix, À l'occasion du bicentenaire de la mort de Voltaire* în „Revue d'Histoire Diplomatique” (în continuare „R. H. D.”), 92-e année, nr. 3—4, 1978, p. 262—274.

³⁷ Voltaire, *op. cit.*, vol. 19, 1879, p. 318.

³⁸ *Ibidem*, p. 231; *Les Écrivains politiques du XVIIIe siècle*, p. 152—153.

³⁹ Voltaire, *op. cit.*, vol. 28, 1879, p. 103—104.

⁴⁰ Textul în „Revista di Dritto Internazionale”, VII, Scia 2, t. II, 1913, p. 20—36; Théodore Ruyssen, *op. cit.*, p. 593; Denis de Rougemont, *op. cit.*, p. 113; Mil. R. Vesni ob, *Le Cardinal Auberger Pacifique* în „R.H.D.”, 25-ème Année, nr. 3, 1912, p. 376—386.

⁴¹ T. G. Djuvara, *op. cit.*, p. 258—268.

⁴² I. C. Filitti, *Rôle diplomatique des Phanariotes 1700—1821*, Paris, 1901, p. 56.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ E. Kaeber, *op. cit.*, p. 93; pentru o imagine de ansamblu vezi și studiul nostru *Conflictul pentru succesiunea la tronul Austriei (1741—1748); implicații diplomatice și militare* (în curs de apariție).

⁴⁵ Jacob Ter Meulen, *op. cit.*, p. 230—236.

⁴⁶ Textul în „Revue de Genève”, t. II, 1930, p. 273—283; Theodore Ruyssen, *op. cit.*, p. 595; vezi și Jacques Levron, Stanislas Leszczyński, roi de Pologne, duc de Lorraine, *Un roi philosophe au Siècle des Lumières*, Paris, 1981.

⁴⁷ Emmanuel Rostworowski, *Stanislas Leszczyński et l'idée de la paix générale* in *Lorraine dans l'Europe des Lumières*, Actes du colloque organisé par la Faculté des Lettres et des Sciences humaines de l'Université de Nancy, 24–27 octobre 1966, Nancy, 1968, p. 65.

⁴⁸ Theodore Ruyssen, *op. cit.*, p. 596.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 598–599.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 597.

⁵¹ Thomas Pownell, *A Memorial most humbly addressed to the Sovereigns of Europe on the Present State of Affairs between the Old and the New World*, London, 1780, p. 120–122.

⁵² Theodore Ruyssen, *op. cit.*, p. 590–591 ; vezi și Elizabeth V. Souleyman, *The Vision of World Peace in Seventeenth – and Eighteenth-Century France*, New York, 1941.

⁵³ Theodore Ruyssen, *op. cit.*, p. 601–602.

⁵⁴ Denis de Rougemont, *op. cit.*, p. 115.

⁵⁵ Bernard Voyenne, *op. cit.*, p. 97–98.

⁵⁶ Vezi pe larg și Kant's : *Zum ewigen Frieden*, Leipzig, 1919 ; Immanuel Kant, *Spre Pacca Eternă, Un proiect filozofic*, traducere de Traian Brăileanu, București, 1943.

⁵⁷ Federico Chabod, *op. cit.*, p. 127.

⁵⁸ Dan Pavel, *Immanuel Kant – un precursor al politicii de destindere și pace* în „Viața Studentească”, anul XXIX, nr. 4 (1028), 30 ianuarie 1985, p. 9 ; vezi și Lucien Goldmann, *La Communauté humaine et l'Univers chez Kant*, Paris, 1948.

⁵⁹ Theodore Ruyssen, *op. cit.*, p. 605.

⁶⁰ Christian Lange, *Histoire de l'Internationalisme*, t. II, Paris, 1954, p. 260–270.

⁶¹ Theodore Ruyssen, *op. cit.*, p. 605–606.

⁶² *Ibidem*, p. 603.

⁶³ *Ibidem*, p. 606.

⁶⁴ Denis de Rougemont, *op. cit.*, p. 112.

A PROPOS DES PROJETS DE PAIX UNIVERSELLE DU XVIIIe SIÈCLE

Résumé

La Paix a constitué depuis toujours un desideratum ardent de l'humanité. Au cours du XVIIIe siècle, dénommé également le Siècle de la Raison et des Lumières l'on a vu se dérouler de nombreux conflits militaires pour la suprématie politique et la domination coloniale et maritime, qui ont attiré les principaux Etats européens. Ils ont démontré la fragilité de l'équilibre de forces entre les grandes puissances.

La littérature politique des Lumières a consigné les projets de paix universelle en tant qu'antithèse théorique à la guerre. Ces projets ont été élaborés par des intellectuels et des hommes politiques avec l'approbation du monarque et ont circulé uniquement dans les milieux des savants. En France, Angleterre, Espagne, Allemagne, les colonies britanniques de l'Amérique du Nord, les auteurs se sont préoccupés de réorganiser la carte du continent sous une formule fédérative, où *l'Union* a constitué un facteur d'arbitrage des litiges et de maintien de la paix. Les problèmes dynastiques et personnelles, les contradictions politiques et économiques ont hâté l'échec des projets qui n'ont jamais été traduits dans les faits.

AL VIII-LEA SIMPOZION NAȚIONAL DE ISTORIE ȘI RETROLOGIE AGRARĂ A ROMÂNIEI

Între 14—16 iunie 1984 s-au desfășurat la Craiova lucrările celui de al VIII-lea Simpozion național de istorie și retrologie agrară a României sub patronajul Academiei de Științe Agricole și Silvice, Academiei de Științe Sociale și Politice, Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, Universității din Craiova, Direcției Generale a Arhivelor Statului, Comitetului Executiv al Consiliului popular al județului Dolj, Direcției pentru agricultură și industrie alimentară a județului Dolj și a Muzeului Oltenici.

Ședința inaugurală a avut loc în dimineața zilei de 14 iunie în Sala albastră a Universității din Craiova, în fața unor numeroși specialiști cadre didactice, cercetători științifici, arheologi, agronomi, zootehniști, muzeografi, etc. (care-și desfășoară activitatea la Universitățile din București, Iași, Cluj-Napoca, Craiova, Timișoara, în Institute de învățământ superior, Institute de cercetare, Muze județene și orașenești, Filiale ale arhivelor statului, Stațiuni de cercetări agricole, Oficii de studii pedologice și agrochimice, de cercetare și producție viti-vinicole, licee agro-industriale, etc) sub conducerea prof. univ. dr. Silviu Pușcașu, rectorul Universității din Craiova. Cuvânt de salut au rostit mai întâi rectorul Universității din Craiova în numele cadrelor didactice universitare locale apoi prof. univ. dr. doc. Tiberiu Mureșan, vicepreședinte al Academiei de Științe Agricole și Silvice care a scos în evidență importanța lucrărilor simpozionului pentru elaborarea unei istorii a agriculturii românești pe baza unei bogate informații din arhive și din literatura de specialitate și prof. univ. dr. doc. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice care a remarcat ambianța favorabilă pe care o crează acest simpozion pentru elaborarea ulterior a unei istorii a țărânimii din țara noastră la care-și pot aduce un serios aport istoricii. Au fost prezentate apoi următoarele comunicări: Constantin Tudor, prim secretar al Comitetului județean Dolj al P.C.R., *Politica P.C.R. pentru construirea socialismului în județul Dolj*; Prof. univ. dr. ing. Ion Ceaușescu, Ministru secretar de stat, prim-vicepreședinte al Comitetului de stat al Planificării, *Resursele și perspectivele de dezvoltare a agriculturii în România*; conf. univ. Elisabeta Trăistaru, secretar al Comitetului județean Dolj al P.C.R., *Transformări calitative în viața satului socialist*; Ion Rușinaru, președintele Băncii pentru agricultură și industrie alimentară București, *Creditul bancar în sprijinul dezvoltării agriculturii (1865—1983)*. La sfârșitul ședinței inaugurale, într-o atmosferă de puternic entuziasm participanții la plenară au adresat o telegramă tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R. în care și-au exprimat deplina adeviere la sarcinile ce revin cadrelor de cercetare înscrise în hotărârile Congresului al XIII-lea al P.C.R.

A doua ședință plenară a avut loc în dimineața zilei de 15 iunie la Facultatea de Agronomie, aula prof. Alex. Buia, unde au fost expuse alte trei comunicări și anume: Dumitru Dumitru, Institutul de Economie agrară București, *Agricultura în economia națională*; prof. dr. Costin Murgescu, Virginia Cîmpeanu, Institutul de economie mondială București, *Rolul agriculturii în dezvoltarea relațiilor economice externe ale României*; dr. ing. Eugen Mewes, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, *Cu privire la conținutul și metodele cercetării retrologice*.

În după amiaza zilei de 14 iunie și în dimineața zilei de 15 iunie lucrările simpozionului s-au desfășurat și în cadrul a nouă secții unde au fost expuse și discutate un număr de 142 comunicări avînd o problematică extrem de variată, și anume: secția I-a *Agricultura generală*: agricultura reflectată în izvoare narative, numismatice, sigilare, literare (D. Bălașa, V. Droz, M. Dogaru, G. Mudura, H. I. Groza); sisteme de agrimensură (M. Budiș); practicarea agriculturii în diferite epoci istorice (Șt. Olteanu, R. Cosorobă, C. Giurgiulescu, P. Todea, H. C. Dosedla), noi unelte agricole descoperite în săpături arheologice (M. Neagu, I. Dragomir), măsuri de fertilizare a solului și mecanizare a agriculturii în epoca contemporană (A. Lup, D. Stegăroiu, I. Zarzără), noi domenii de cercetare agrară: Palcoctnologia (G. Morariu) resurse agro-silvice în Bucovina în epoca modernă (E. Emandi); secția II-a *Cultura plantelor*: cultura plantelor în perspectivă istorică în cadrul unor județe și în România (C. Bulugiu, M. Georgescu, A. Ilea, C. Teodorescu, S. Lascu, M. Guziec, S. Hartia), evoluția cultivării și a producției de grâu, și porumb (V. Cosma, O. Diaconu, S. Ilievcici), combaterea dăunătorilor plantelor cultivate (B. Bobîrnac, I. Mateci, I. Păunescu), cultura plantelor textile (D. Gavrilcescu), a sfeclei de zahăr și a cartofului (A. Cristescu, V. Bobateret, D. Romer), a legumelor (N. Bogdan, T. Condratenco), cultura viței de vie (S. Teodorescu, A. Popa, P. Pituc, L. Pituc, I. Lazăr, L. Oproiu, S. Mihai, V. Popa, A. Tudose, G. Leț), pomicultura în perspectivă istorică (T. Mateescu, T. Mavrodin, C.

Doi rescu, C. Bociăneal, A. Nistor, I. Tomescu, M. Popescu, E. Voica, I. Murariu, etc.); secția a III-a *Cresterea animalelor*: documente noi despre șeptelul în Moldova în evul mediu (C. Șerban, V. Șerban), ameliorarea raselor de animale în epoca modernă și contemporană (M. Gilcă, M. Rîmbu, noi tehnologii pentru sporul produselor animale (R. Cosoroabă, V. Teodor, S. Crăciun, O. Scinteic, V. Singiorzan), sericicultura în epoca modernă (I. Suciuc), evoluția pisciculturii din evul mediu în epoca contemporană (E. Maxim), instalații pentru adăparea animalelor (Gh. Iordache), comerțul de vite în evul mediu (M. Lazăr) secția a IV-a *Înstituții și ideologii agrare*: noi cercetări privind crearea și funcționarea școlilor de agricultură în epoca modernă (V. Cernătescu, L. Pop C. Avram, A. Petringel, N. Cerchez, M. Chivu, A. Cernica, A. Negrilă), apariția și evoluția învățământului agronomic în epoca modernă și contemporană (Gr. Sorop, I. Militiu, V. Nicolaescu, M. Mihalache), mișcarea cooperatistă în epoca modernă (M. Drecin), cooperativizarea socialistă (I. Boghicanu, I. Moșoiu), politica agrară în țara noastră în secolul al XIX-lea și XX-lea (A. Spiridon, D. Ivănescu, A. Matei, M. Oprea, V. Bozga), personalități românești reprezentative militante ale dezvoltării agriculturii în epoca modernă și contemporană (I. Maxim, Gh. Mihai, D. Murșan, V. Tomescu, N. Stamatin, B. Mănescu, Gh. Pricop, M. Botcazan, M. Motoc), congresele economice din epoca modernă (C. Botez, I. Saizu), popularizarea agriculturii reflectată în presa vremii (D. Jumară, E. Cozma), secția a V-a *Proprietatea agrară*: sistemul de stăpânire al pământului în antichitate și evul mediu (V. Bauman, M. Savin), reforma agrară din 1864 și aplicarea ei în diferite provincii și județe (I. Pătroiuc), aplicarea reformei agrare din 1921 și consecințele socio-economice (C. Decca, V. Chiriță, M. Stănilă, T. Rus, A. Băruță), reforma agrară din 1945 și aportul ei la întărirea alianței țărănimii cu muncitorimea (R. Ionescu); secția a VI-a *Relații agrare*: mișcarea țărănească în evul mediu și epoca modernă (E. Gheran-Mewes, T. Rădulescu, V. Joița, G. Jdrcălă), relații agrare în diferite provincii istorice în epoca modernă și contemporană (I. Petrescu, P. Barbu, S. Tudor, I. Muncanu, T. Potică), problema agrară în gândirea economică românească în secolul al XIX-lea (G. Socol, H. Rabinovici, I. Moțiu, A. Matei), lupta țărănimii pentru apărarea independenței țării în perioada interbelică (L. Deaconu). Secția a VII-a *Viața rurală*: industria casnică țărănească (C. Tudor, V. Tătuța, M. Pachieru, E. Hanganu, C. Dobrescu), dinamica populației rurale în epoca modernă și contemporană (C. Bărbăciaru, C. Belu, E. Tobă, C. Stănescu, A. Losonți, F. Cătinănu), obstacolele sătești și rolul lor cultural (A. Florescu), evoluția satelor de moșneni (D. Ciobotă, I. Vulpe) satul românesc în cercetările socio-filozofice (R. Atanasescu Tușui, V. Vetișanu, E. Fructer), arta și arhitectura țărănească în epoca contemporană (S. Părău, S. Enache), rolul familiei și în special al femeii în comunitatea rurală (G. Comănici, D. Otovescu), secția a VIII-a *Silvicultura*: dezvoltarea fondului forestier în perspectivă istorică (I. Lupe, C. Maior, T. Rățoi, I. Rădulescu), combaterea dăunătorilor pădurilor (D. Pirvulescu), culturi forestiere de protecție (I. Vulpescu), economia forestieră în epoca modernă (F. Dumitrică, I. Dumitrică), exploatarea sistematică a fondului forestier în epoca modernă și contemporană (C. Costea, S. Iosipescu), fauna cinegetică și importanța ei economică în epoca modernă și contemporană (E. Bazilescu), documente noi privind învățământul silvic în perioada interbelică (L. Mihăilescu). Secția a IX-a *Apicultura*: noi documente despre apicultura din evul mediu și epoca modernă (D. Zaharia, R. Maier, C. Ionescu, Gr. Tudose, E. Tartă), rolul albinelor în cultura plantelor (E. Eșanu, A. Dima), practicarea apiculturii din evul mediu până în epoca contemporană (A. Mălaiu, M. Șerban, I. V. Lupșan, C. Antonescu, V. Alexandru, O. Viteu), valorificarea produselor apicole în evul mediu (I. Ciută), apicultura reflectată în literatură (G. Dumitrescu-Bistrița) și în presă (F. Niculiță).

În ziua de 15 iunie după încheierea lucrărilor pe secții a avut loc ședința plenară de încheiere a simpozionului sub președinția dr. ing. E. Mewes (Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare), în cursul căreia au fost prezentate de către conducătorii secțiilor concluziile parțiale care s-au desprins în urma prezentării și discutării comunicărilor. Cu acest prilej s-a subliniat faptul că spre deosebire de simpoziunile anterioare la cel puțin la Craiova participanții au avut posibilitatea să cunoască în prealabil conținutul lucrărilor din program prin intermediul unui volum special (280 pag.) care cuprindea rezumatul acestora. De asemenea s-a remarcat faptul că organele locale de partid și de stat au asigurat condiții optime pentru desfășurarea acestei manifestări științifice de nivel național de o mare importanță pentru dezvoltarea pe mai departe a cercetărilor în domeniul istoriei agriculturii și retrologiei agrare. Concluziile parțiale au mai scos în evidență faptul că lucrările prezentate s-au bazat pe materiale documentare arheologice și de arhivă, că problematica acestora a fost extinsă pe o varietate și extrem de interesantă, că se impune ca rezultatele acestora cercetări să vadă lumina tiparului în volume speciale continuând colecția „Terra nostra” care se bucură de un prestigiu în rândul specialiștilor din țară și de peste hotare. În continuare dr. ing. E. Mewes a făcut un interesant bilanț al celor opt simpoziune de acest fel desfășurate în diferite centre universitare și regiuni din țară în ultimii 15 ani scoțind în evidență interesul tot mai mare care se constată în rândul cercetătorilor din diferite domenii de specialitate pentru istoria agriculturii din țara noastră.

În cadrul lucrărilor simpozionului au fost organizate două expoziții documentare, una la Universitatea din Craiova cu tema „Unitatea națională și problema agrară” unde au fost expuse unelte agricole tradiționale cu tracțiune animală și mecanizate, lucrări de specialitate apărute

în secolele XIX și XX privind agricultura din România, periodice din domeniul agriculturii, silviculturii, zootehnicii, viticulturii, sericiculturii, etc. și alta în localul Filialei Arhivelor Statului din Craiova unde au fost prezentate documente din arhive care oglindesc viața agrară din Oltenia în secolele XVIII și XIX.

... Tot cu acest prilej au fost organizate pentru participanți și două excursii documentare în județul Dolj. Prima: în ziua de 15 iunie la stațiunea didactică experimentală Banu Vărăcine din apropierea Craiovei unde au fost vizitate fermele pentru cultura cerealelor și viței de vie în cursul căreia cadre specializate universitare au dat explicațiile necesare privind programul de cercetare în aceste ferme și realizarea lui prin lucrări practice pe terenul experimental al stațiunii efectuate de studenți. În ziua de 16 iunie s-a efectuat a doua excursie documentară pe traseul Craiova—Timburești—Sădova—Dăbuleni—Zăval—Segarcea—Craiova. La Timburești (35 km. sud de Craiova) au fost vizitate fermele legumicole, horticole, viticole aflate în zona solurilor nisipoase, la Dăbuleni a fost vizitată ferma viticolă I.A.S. Tot aici participanții la simpozion au asistat la un spectacol cultural artistic la Găminul cultural din localitate intitulat „O cunună-întreaga” dat de ansamblul folcloric local iar apoi a fost vizionat filmul documentar „Încununarea” (producție 1982) care ilustrează succesele fermei viticole Dăbuleni, la Bechet a fost vizitat punctul muzeistic istoric care cuprinde documente, obiecte, unele agricole tradiționale menite să ateste vechimea și continuitatea poporului român pe aceste meleaguri. În final la Segarcea au fost vizitate fermele zootehnice și viticole ale I.A.S.-ului.

Constantin S. rban

SIMPOZIONUL „VALORI BIBLIOFILE DIN PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL. CERCETARE ȘI VALORIFICARE”

În zilele de 24—25 mai 1985 s-au desfășurat la Tîrgul Mureș lucrările celui de-al VII-lea Simpozion intitulat „Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Cercetare și valorificare”. Desfășurat sub egida Consiliului Culturii și Educației Socialiste și cu sprijinul organelor de partid și de stat și a instituțiilor de cultură din județul Mureș, manifestarea s-a inserat în ar. acțiunilor menite să valorifice moștenirea culturală națională.

Simpozionul a reunit specialiști din bibliotecă, muzee, arhive, instituții de învățămînt superior, institute de cercetare, precum și de la oficiile de Patrimoniu din întreaga țară.

La deschiderea lucrărilor au fost de față Iulian Vereș, secretar al Comitetului Județean de partid Mureș și Tamara Dobrin, vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Cu acest prilej a avut loc și vernisajul a trei expoziții. Prima, deschisă în holul Teatrului Național a fost o expoziție de carte contemporană dedicată aniversării a 20 de ani de la Congresul al IX-lea al P.C.R., a 40 de ani de la victoria asupra fascismului și sărbătoririi Zilei Independenței României. Cealaltă, intitulată „România în istoriografia universală (sec. XV—XIX)” a fost organizată de Complexul muzeal județean, iar cea de-a treia expoziție „Unitate și continuitate. Prezența și circulația cărții vechi românești în județul Mureș” a fost deschisă în localul Bibliotecii Teleki-Bolyai.

Lucrările simpozionului s-au desfășurat în cadrul a șase secții: carte veche românească, manuscrise, bibliofile, Daco-România, carte rară, artă și conservare-restaurare.

Comunicările prezentate în cadrul secției Cartea veche românească au fost fie contribuții la Bibliografia românească veche, fie au surprins aspecte din circulația cărții vechi românești sau au subliniat importanța înscunmărilor de pe aceste tipărituri pentru istoria noastră.

... La Secția a doua s-au înfățișat aspecte legate de bogatul tezaur pe care-l reprezintă manuscrisele existente în diferite biblioteci sau arhive din țară, izvor pentru cunoașterea mai adâncă a unor aspecte legate de cultura românească.

... Studii interesante au fost prezentate în secția de bibliofilie, în care valorile existente în bibliotecile unor cărturari (exemplu Gheorghe Asachi, B. P. Hasdeu, N. Iorga, Liviu Rebreanu etc.) sau ale unor instituții, au venit să îmbogățească informația științifică.

Deosebite s-au dovedit a fi lucrările prezentate în cadrul celei de-a patra secțiuni (Daco-România, carte rară). Au fost înfățișate opere din sec. XVI—XVIII în care sînt surprinse momente din zbuciumata noastră istorie sau cărți rare existente în colecțiile unor diverse biblioteci din țară.

De la miniatura muncană a primei jumătăți a secolului al XVII-lea la „motivul cărții în pictură” și de la „arta reclamei în presa românească” la spectacolul liric românesc sau la „Matei Caragiale heraldistul”. — secțiunea de artă a fost una din cele mai interesante din cadrul simpozionului, ea bucurîndu-se și de prezența scriitorului Romulus Vulpescu.

Problemele de conservare-restaurare dezbătute au scos în relief nu numai aspecte privind recuperarea valorilor aflate în stare de deteriorare, dar și grija pentru organizarea, depozitarea și conservarea cărților de patrimoniu.

Lucrările simpozionului au inclus, în ultima zi, și o întâlnire cu redacția „Revistei de istorie și teorie literară” cu tema: „Aspecte ale valorificării celor mai importante contribuții ale cercetării documentaristice în vederea elaborării lucrărilor de sinteză în domeniul istoriei literaturii și al literaturii contemporane”.

Cea de-a șaptea manifestare consacrată valorilor bibliofile a grupat, în ansamblu, peste o sută de comunicări la un înalt nivel științific, caracteristică, de altfel, a tuturor celorlalte ediții.

Nu putem încheia fără a sublinia condițiile bune de desfășurare asigurate de organizatori, condiții care au permis ca bilanțul întâlnirii să fie dintre cele mai fructuoase.

Această manifestare culturală la care ne-am referit se înscrie în seria manifestărilor menite a sublinia grija permanentă a conducerii de partid și de stat, personal a tovarășului Nicolae Ceaușescu, pentru valorile culturale ale României socialiste.

Mariana Mihăilescu

A XI-A ÎNTÎLNIRE A COMISIEI MIXTE ROMÂNNO-SOVIETICE DE ISTORIE

Desfășurată la București, în zilele de 28—31 mai 1985 în sala Prezidiului Academiei de Științe Sociale și Politice, cea de-a XI-a întâlnire a Comisiei mixte româno-sovietice de istorie și-a propus să dezbătă două probleme extrem de importante: prima dintre ele — „Cel de al doilea război mondial și procesele revoluționare din Europa de sud-est” — a vizat, firește, în primul rând, evenimentele complexe ale anilor celui de-al doilea război mondial cu toate implicațiile pe care le-a avut pentru istoria României și U.R.S.S., până la victoria deplină și definitivă asupra fascismului, dobândită în remarcabila zi de 9 Mai 1945; cea de-a doua problemă a vizat „Trăsăturile comune și specifice în dezvoltarea istorică a popoarelor din România și Rusia în evul mediu”.

Delegația română la întâlnire a fost alcătuită din: prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, membru corespondent al Academiei R. S. România, președintele părții române în Comisia mixtă, directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga”, prof. univ. dr. Gh. I. Ioaiță, vicepreședintele părții române în Comisia mixtă, decanul facultății de istorie-filosofie, directorul Institutului de studii sud-est europene, conf. univ. dr. Gh. Zaharia, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., dr. Ioan Chiper, secretarul părții române în Comisia mixtă, cercetător științific principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”, conf. univ. dr. Gh. N. Căzan de la facultatea de istorie-filosofie din București, dr. Ioan Talpeș, șef de redacție la Editura militară, dr. Florin Constantin, cercetător științific principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” și dr. Ioana Constantinescu, cercetător științific la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”.

Partea sovietică în comisia mixtă a fost reprezentată de: dr. Vladlen N. Vinogradov, vicepreședinte al părții sovietice în comisia mixtă, director adjunct al Institutului de slavistică și balcanistică al Academiei de Științe a U.R.S.S., candidat în științe istorice Lidia E. Semeonova, secretarul părții sovietice în comisia mixtă, cercetător științific principal la Institutul de slavistică și balcanistică, dr. A. N. Saharov, director adjunct al Institutului de istoria U.R.S.S., dr. Alla A. Iazkova de la Institutul de economie a sistemului mondial socialist, dr. Mihail A. Muntean, șef de secție la Institutul de economie a sistemului mondial socialist, candidat în științe istorice, Tatiana A. Pokivailova, cercetător științific principal la Institutul de slavistică și balcanistică, Natalia I. Kalașnikova, cercetător la Institutul de slavistică și balcanistică și dr. Pavel V. Sovetov, șef de secție la Institutul de istorie al Academiei R. S. S. Moldovenești.

La întâlnire a participat B. G. Kurbatov, prim-secretar al Ambasadei U.R.S.S. la București.

Înainte de începerea lucrărilor reuniunii comisiei mixte, președintele părții sovietice, V. N. Vinogradov a fost primit de Președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, acad. Mihnea Gheorghiu.

Reuniunea a început în dimineața zilei de 28 mai prin cuvântările introductive ale conducătorilor celor două părți în comisia mixtă: Ștefan Ștefănescu și V. N. Vinogradov, care au subliniat semnificațiile întâlnirilor anuale ale istoricilor români și sovietici în cadrul activității acestei comisii.

www.dacoromanica.ro

În continuare au fost prezentate — în cadrul primei teme înscrisă în program — următoarele referate: *Semnificația istorică a revoluției de eliberare socială și națională din România* (Gh. Zaharia), *Al doilea război mondial și procesele revoluționare din Balcani* (V. N. Vinogradov), *Revoluția de eliberare socială și națională din România în context internațional* (Florin Constantiniu și Milai Ionescu), *Insemnătatea istorică mondială a victoriei poporului sovietic în Marele război pentru Apărarea Patriei și influența sa asupra dezvoltării lumii postbelice* (A. A. Iazkova), *Ecoul internațional al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România* (Gh. I. Ioniță și Ioan Chiper), *Misiunea eliberatoare a forțelor armate ale Uniunii Sovietice în cel de-al doilea război mondial și țările Europei centrale și de sud-est* (M. A. Muntean), *Considerații istoriografice privind semnificația proceselor revoluționare petrecute în România în contextul celui de-al doilea război mondial* (Gh. Căzan și Ion Talpeș), *Despre caracterul și etapele transformărilor social-economice din România în perioada 1944—1947* (T. A. Pokivailova), *Dinamica structurii sociale, de clasă în România în perioada 1944—1947* (N. I. Kalașnikova).

Pe marginea referatelor, dezvoltând problematica pusă de ele în evidență și formulând o serie de interesante sugestii și discuții noi de cercetare, au luat cuvântul, în cursul zilelor de 30 și 31 mai a.e., A. M. Saharov, Gh. N. Căzan, T. A. Pokivailova, F. Constantiniu, A. A. Iazkova, I. Chiper, Gh. Zaharia, M. A. Muntean, I. Talpeș, P. Sovietov, Gh. I. Ioniță, V. N. Vinogradov, Șt. Ștefănescu.

În cadrul celei de-a doua teme din programul reuniunii în ziua de 31 mai a.e., au fost prezentate următoarele referate: *Trăsături comune și specifice în dezvoltarea istorică a popoarelor din România și U.R.S.S. în evul mediu* (Ioana Constantinescu), *General și particular în tipologia feudalismului în Rusia* (A. N. Saharov), *General și particular în tipologia feudalismului în Rusia și în Principatele dunărene* (P. V. Sovietov), *Relațiile politice ruso-moldovenești în a doua jumătate a secolului al XV-lea* (L. E. Semeonova).

Pe marginea referatelor au luat apoi cuvântul: Florin Constantiniu, P. V. Sovietov, L. E. Semeonova, Ștefan Ștefănescu.

În cadrul unei ședințe speciale, cele două părți în comisie au semnat protocolul întâlnirii, consemnând rezultatele științifice în cadrul celei de-a XI-a întâlniri și hotărând în legătură cu organizarea, în toamna anului viitor, în Uniunea Sovietică, a viitoarei reuniuni care va dezbată „Teoria și practica construirii socialismului și comunismului în România și U.R.S.S. în lumina documentelor Congreselor al XIII-lea și al XXVII-lea ale P.C.R. și P.C.U.S.

În acest fel, o nouă întâlnire a istoricilor din cele două țări s-a înscris în cronica tradiționalei cooperări bilaterale pe acest țărm. Și de această dată, prin întreaga ei desfășurare, reuniunea de la București a comisiei mixte a istoricilor români și sovietici a reflectat stadiul înalt atins de relațiile dintre partidele, popoarele și țările noastre.

Gh. I. Ioniță

CRONICA

În ziua de 15 iulie 1985 în fața comisiei de doctorat a Facultății de istorie-filosofie a Universității din Cluj-Napoca a avut loc susținerea publică a tezei de doctorat *Școlile superioare de la Blaj și rolul lor în procesul de formare al intelectualității românești din Transilvania (de la momentul Supplexului până în ajunul Revoluției de la 1848)* elaborată de Iacob Mârza.

Lucrarea cuprinde următoarele capitole: Capitolul I: „Cadrul istorico-politic al Transilvaniei (de la mijlocul secolului al XVIII-lea până în ajunul revoluției de la 1848)”; Capitolul II: „Dezvoltarea învățământului românesc din Transilvania (de la mijlocul secolului al XVIII-lea până în ajunul revoluției de la 1848)”; Capitolul III: „Istoriografia cu privire la școlile din Blaj”; Capitolul IV: „Istoricul școlilor superioare de la Blaj”; Capitolul V: „Conținutul învățământului la școlile de la Blaj”; Capitolul VI: „Profesorii școlilor de la Blaj”; Capitolul VII: „Elevii de la școlile superioare din Blaj”; Capitolul VIII: „Rolul școlilor de la Blaj în formarea intelectualității transilvănene (de la Supplex la ajunul revoluției de la 1848)”.

În afara acestor capitole lucrarea mai cuprinde: „Bibliografie”; „Anexe”.

Comisia de doctorat a fost alcătuită din prof. univ. dr. Camil Mureșan, decanul facultății de istorie-filosofie a Universității din Cluj-Napoca, președinte; acad. Ștefan Păseta, conducător științific; prof. univ. dr. Gheorghe Platon, prof. univ. dr. Pompiliu Teodor, conf. univ. dr. Nicolae Edroiu, membri.

În unanimitate comisia a acordat lui Iacob Mârza titlul științific de *doctor în istorie*.

* ** Prin Țările Române. Călători străini din secolul al XIX-lea. Antologie, traducere, studiu introductiv și note de Simona Vârzaru, Edit. Sport-Turism, București, 1984, 203 p. + il.

Ideea de a alcătui o antologie cuprinzând aspecte variate din trecutul țărilor române în secolul al XIX-lea spicuite din jurnalele călătorilor străini este cit se poate de folositoare și necesară, dacă ar fi alcătuită corect din punct de vedere tematic și metodologic și cu toată acuratețea profesională necesară unei asemenea dificile întreprinderi. Simona Vârzaru și-a luat misiunea îngrată de a încerca să redea o imagine — firește parțială — a societății românești din veacul trecut în lumina descrierilor peregrinilor de peste hotare, găsindu-și, bine înțeles, sursa de inspirație fundamentală în nefîntreputa operă a lui Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători* (ed. a II-a adăugită, 4 vol., București, 1928—1929). Cunoscînd doar în treacăt abundența bibliografică existentă în acest domeniu, editoarea caută în studiul ei introductiv să-și stabilească citeva repere spre a-și fundamenta selecția celor 18 fragmente prezentate din scrierile unor călători, traduse de dînsa „după originalele aflate în bibliotecile publice din țară”, deși, după cum voi indica la locul cuvenit, trei din textele prezentate au cunoscut de mult talmăcirii în românește. Relatările călătorilor sînt reflectate mai ales printr-o prisnă literar-estetizantă și considerate mai puțin autentice izvoare de informație — cu toate limitele inerente — și de aceea și literatura istorică de specialitate citată în subsol este aproape inexistentă. Desigur a trata călătorii din punct de vedere strict descriptiv-imagologic constituie una din opțiunile posibile, dar inadecvată, mi se pare, în lucrarea de față, care se dorește o antologie amintind vag de modelul utilizat de colectivul editorial al colecției *Călători străini despre țările române* (8 volume, București, 1968—1983). Nu dorește să insiste prea mult asupra studiului introductiv, deoarece din punct de vedere al analizei istorice interesul său este prea scăzut, dar acest lucru nu mă poate împiedica să semnalnez lacune sau erori supărătoare care figurează în conținutul său; desigur, nu mă voi opri decît la cele mai semnificative. De pildă, citind la p. 6 și în nota 2 autorii români care s-au ocupat în serierile lor de călătorii străini, editoarea omite, în mod nedrept, pe Constantin Karadja, ce s-a aplecat asupra peregrinilor nordici (scandinavi, englezi și germani), pe Marcu Beza (studiînd pe drumeții englezi), pe N. A. Constantinescu, Vasile Mihordea și Th. Holban (interesați de francezi), Al. Marcu (de cei italieni) Raoul Bossy (de finlandezi) și George Bevilconi (de cei ruși); cu toții au acordat atenția cuvenită călătorilor menționați — nu în mod incidental ca D. Papazoglu, H. Stahl, George D. Florescu (nu D. Florescu !), Em. Ilagi Moscu ș.a. — ci în studii sau monografiile speciale dedicate acestora, ignorate cu dezinvoltură în lucrarea recenzată.

La p. 12 editoarea amintește în cadrul literaturii fanteziste de călătorie „că la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, un scriitor își lua pseudonimul de *Tote de la Moldavie*, pentru a sugera cititorilor un loc îndepărtat și învăluit în ceața puținelor cunoștințe” etc. Eroarea și confuzia se împletesc în mod desăvîrșit! De fapt *Titus de Moldavia* este eroul unui pseudo-roman istoric apărut mai întîi în franceză la Amsterdam în 1684 și apoi în engleză la Londra în 8 volume între 1687 — 1693, prelucrare liberă și adaptare a unui prototip italian datorat scriitorului *Giovanni Paolo Marana*¹. Dacă Simona Vârzaru înțeoa că ori și ce preț să amintesc de o ficțiune literară din secolul al XVIII-lea (și nu al XVII-lea !) avînd cîr'erou pe un român, atunci putea să se refere la acel imaginar boier muntean „Romani”, pseudo-călător în Occident, produs al fanteziei pastorului german Johanni Friedrich Mäver din Kupferzell și purtător de cuvînt al ideologiei iluministe a creatorului său².

Trebuie cu regret să atrag atenția editoarei la p. 47 că savanții italieni Domenico Sestini (c.c. 1750—1832) și Lazzaro Spallanzani (1729—1799) n-au călătorit în țările române „la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea” ci numai în 1779 apoi 1788 și respectiv 1786. De altfel nu vîd indicată prezența lor într-o antologie dedicată *călătorilor din secolul al XIX-lea*, alături de Porter, Boskovič, Sulzer și Raicevich aparținînd de asemenea veacului „luminilor”, ca și a pictorilor Jean Etienne Liotard și Luigi Mayer (p. 28) din aceeași epocă. În schimb datele furnizate de Simona Vârzaru asupra lui „Domenico Preziosi, pictor italian, care a călătorit în România între 1867—1868” (p. 28, n. 23) sînt greșite. Pictorul se numea *Amadeo Preziosi* (1816—1882), era de origine maltez și a călătorit în România între 1868—1869.³

Luînd, acum, în considerare „nota asupra lucrării” prezentată de editoare, ea declară că „ideea care a stat la baza selecției textelor a fost schițarea, prin intermediul fragmentelor literare, a unei imagini generale a României în secolul trecut din punctul de vedere al istoriei

„civilizației” (p. 34) fără a avea pretenția de a epuiza subiectul. Mai mărturisește că „opt dintre autorii autologiei nu figurează în *Istoria românilor prin călători străini* de Nicolae Iorga” iar doi au mențiuni incomplete în amintita monografie. Nu știu dacă goana după un înedit, relativ andoielnic, poate să constituie un criteriu de selecție și să i se impute lui Iorga ceea ce nu descoperise la vremea lui — deși lucrarea sa rămâne fundamentală prin imensitatea materialului adunat și tratarea inteligentă a subiectului — dar în schimb nu sînt permise greșelile și lacunele de informare care abundă în cartea Simonei Vărzaru, ca să nu mai vorbesc de bibliografia anexată la sfîrșitul ei, care, deși selectivă, este după cum voi demonstra, neglijent alcătuită, plină de erori (atît de fond cit și de tipar) și lipsită de o concepție tematică.

Dar să mă aplec mai întii asupra notelor biobibliografice privind pe cei 17 călători selecționați. Mai întii, nu pricep ce caută Domenico Sestini într-o antologie dedicată călătorilor străini în țările române în secolul al XIX-lea? Apoi, de ce lipsește biobibliografia lui J. W. Ozanne și Florence K. Berger iar despre H. L. Sazerac (p. 37) să se indice doar că a fost autorul prefetei însoțind ediția franceză din 1843 a albumului desenelor alcătuite de pictorul englez Bartlett⁴, lucrul de care și-ar fi dat seama singur cititorul răsfoind paginile amintitului album?

Trecînd acum la analiza notelor biobibliografice existente, țin să remarc luîndu-le pe rînd că despre peregrinările lui Sestini în țările române au mai scris Iorga⁵ și Ramiro Ortiz⁶. Apoi relativ la „M. (!) Cochelet, fost agent și consul general al Franței în Valahia (!) și Moldova între 1834—1839” (p. 36), trebuia precizat faptul că este vorba de diplomatul *Adrien Louis Cochelet* (1788—1858), consul general al Franței în Principate, cu sediul la București între 19 august 1834 — septembrie 1836 și despre ale cărui călătorii în Țara Românească și Moldova⁷ — traduse în românește încă din 1887⁸ — s-a ocupat Alexandru Rally⁹. De asemenea nu trebuia omis amănuntul că scriitorul și omul politic Saint Marc Girardin, de care se ocupă editoarea (p. 36—37), a fost un convins filoromân, omagiat și de Vasile Alecsandri¹⁰. La nota privind pe Bellanger (p. 37), lacunele sînt și mai supărătoare și de aceea se impune să aduc completările de rigoare. Eugène-Stanislas Bellanger (1814—1859), nepot de soră al lui Louis-Joseph Parant, reprezentantul consular al Franței la Iași (1797—1798, 1805—1806) și București (1806), unde a și murit în post, s-a născut la Tours ca fiu al unui fabricant și negustor de postavuri. După ce a audiat cursuri la Sorbona și Colegiul Franței din Paris, Bellanger a întreprins o călătorie de trei ani (1835—1838) în răsăritul Europei și în Levant, cu care prilej a vizitat și Principatele dunărene în 1836, sub pretextul revendicării și recuperării bunurilor rămase de la răposatul său unchi, Parant. La întoarcerea în Franța, el a fost un activ colaborator al presei pariziene. („Le Siècle”, „Le Temps”, „La revue de Paris”, „L’Écho-Français”, „La Reuve Pittoresque” etc) unde a publicat sub formă de foiletonistică amintiri din călătoriile sale. După o a doua călătorie în Orient, înfăptuită la Ierusalim între 1840—1844, Bellanger a întreprins o a treia și ultimă deplasare în 1846—1847 peste hotare, anume din nou la București (1846), la Constantinopol și Egipt (1847), fiind însărcinat cu o misiune de ordin cultural, încredințată de ministrul instrucțiunii publice, Salvandy. Despre această cea din urmă drumetie, Bellanger n-a mai tipărit vre o relatare, datele asupra ei rămînînd în rapoartele oficiale trimise din București și Constantinopol ministrului Salvandy în iarna anilor 1846—1847 — pînă de curînd inedite — conținînd date prețioase despre principate pe care le-a privit cu alți ochi, la revederea lor după zece ani. A murit destul de tînr la Paris, lăsînd în urma sa 24 de serieri (articole, studii și cărți)¹¹. Tot atît de inexplicabile mi se par și lacunele biobibliografice privind pe Vaillant (p. 37), mai ales că despre acest inimos dascăl francez filo-român s-a scris destul de abundent în literatura noastră de specialitate, traducîndu-se și din opera lui¹². Pentru călătoria lui Adolphe Joanne (p. 37), mai semnalez un scurt articol datorat lui Rudolf Suțu¹³ iar referitor la baroana Aloyse Christine de Carlowitz, scriitoare franceză de origine austriacă (p. 37), țin să precizez anii ei de viață (1797—1863) precum și faptul că a publicat diferite romane de factură sentimental-romantică și a tradus în franceză din opera lui Schiller, Goethe și Herder. Asupra persoanei lui Ulysse de Marsillac (p. 38) s-a aplecat și cunoscutul nostru critic literar D. Popovici¹⁴ iar cu privire la Léon Hugonnet (1842—?) (p. 38), publicist francez originar din Dôle (Jura), doresc să adaug că a fost redactor principal al ziarului „La France” și a mai publicat cărțile *La crise algérienne et la démocratie* (1869); *En Égypte: le Caire, Alexandrie, les Pyramides* (1883); *La Grèce nouvelle* (1883) și *La Turquie inconnue* (1885). Cîteva cuvinte și despre J. W. Ozanne a cărui notă biobibliografică nu există în carte: a fost un ziarist englez desfășurîndu-și 3 ani activitatea în București între 1870—1873 iar mai tîrziu devenind corespondent șef al ziarului „Daily Telegraph” la Paris între 1882—1912¹⁵. În sfîrșit mai menționez — la notele respective — că despre Gubernatis (p. 38) a amintit și Iorga¹⁶ iar lucrarea lui Roberto Fava (p. 37—38), citată în lucrare, a fost tradusă chiar din 1894 în românește¹⁷.

Conținutul lucrării recenzate constă din redarea în traducere românească (din italiană, franceză și engleză) a 18 fragmente de dimensiuni inegale — de la o pagină și jumătate pînă la douăzeci — din călătorii selecțate, însoțite de note succinte, nu totdeauna exacte, utile sau suficient de inspirate. De pildă în nota 7 de la p. 52, la textul lui Sestini, se indică greșit durata războiului ruso-turc „1772—1774” în loc de 1768—1774. În notele însoțind fragmentul din

Cochelet (p. 58), Simona Vărzaru se simte obligată să indice cine au fost domnitorii Alexandru D. Ghica și Mihail Sturza cu respectivi ani de guvernare, dar în schimb nu identifică pe Constantin (Cantacuzino) Pașcanu, pe domnul Moldovei Scarlat Callimachi, pe Nicolache (Rosetti) Roznovanu sau pe Ștefan Voghride, bei de Samos (1834—1849) și pe fiica sa, Smaranda, soția lui Sturza.

La textul destul de romanțat al străbaterii Bucegilor în timpul iernii de către Bellanger de la Brașov în drum spre București, editoarea recunoaște că n-a putut identifica numele corect al munților „Brasilisi” (n. 1, p. 86), copios estropiat de autor, dar aceiași mărturisire trebuia s-o facă și pentru tot atât de misteriosul sat „Michinca” (p. 75—77), popas înainte de Cimpina, așezare la fel de greu de localizat. Traducând din același scriitor pasajul privind băile din București, Simona Vărzaru a identificat pe Petipas dar nu și pe dansatorul Mabile, fondator al celebrelor baluri publice organizate la Paris în sala din rue Montaigne între 1840 și 1875.

Privitor la peregrinările lui Vaillant prin Moldova, unde a făcut o ascensiune și pe Ceahlău, ar fi fost util ca editoarea să identifice în notele sale unele localități ale itinerarului străbătut de călătorul francez între Iași și mănăstirea Hangu, anume Crăiești (nu Grăiești!) (p. 99), sat în comuna Bozieni, în drum spre Roman apoi Văleni (azi încorporat municipiului Piatra-Neamț) și Crăcăoani (p. 100), sat, toate în jud. Neamț, până la Hangu, lăcșsa pe poalele Ceahlăului.

În textul reprodus din călătoria lui Adolphe Joanne se află inserat și un pasaj din relația din 1837 a principelui rus Anatole de Dêmidoŋ (Anatoli Nicolaevici Demidov) (1812—1870), despre care editoarea, deși îl menționează lucrarea în bibliografia sa (p. 201), ar fi putut da, într-o notă, succinte date biografice asupra lui. La fel, în traducerea din Sazerac, Simona Vărzaru identifică pe Saint-Léon, dar nu și pe Fanny Cerrito (1817—1907), balerină italiană de renume internațional.

La textul lui Ulysse de Marsillac (p. 130), editoarea putea să precizeze că Mihail Ilnski (1810—1861) (nu Alexandru cum afirmă greșit autorul francez), emigrant polonez și participant la revoluția din 1848 din Ungaria și Transilvania, în strinse legături cu N. Bălcescu, s-a islamizat ulterior sub numele de Skender bey (nu Iskender!), luând parte la războiul Crimeii. La fel ar fi meritat o notă și boierul Batiște Vevelli (Constantin Baptista), grec din insula Creta, cumnat al lui Alexandru vodă Iliăș, masacrat în 1633 de moldovenii răsculați din pricina abuzurilor comise sau favorizate de acest puțin scrupulos personaj²⁸.

Trecând acum la traducerea din Florence K. Berger, țin să remarc că editoarea n-a identificat pe Sulpice Guillaume Chevalier (1804—1866), desenator și pictor francez cunoscut sub pseudonimul Paul Gavarni (p. 152), colaborator la prestigiosul ziar umoristic „Charivari” și nu a comentat faptul că autoarea engleză a considerat Bucureștii ca „orașul lui Vlad Dracula” (p. 153), o afirmație destul de bizară dacă ținem seama de faptul că faimosul roman de senzație *Dracula*, al scriitorului de origine irlandeză Bram Stoker, a fost tipărit la Londra, pentru prima oară, de abea în 1897²⁹. La textul J.W. Ozanne se putea face o trimitere privind târgul Moșilor la recenta lucrare a lui George Potra²⁰, iar la traducerea din Emile de Laveleye erau necesare unele lămuriri privind pe Sir William White (1824—1891) (p. 165), cel dintâi reprezentant diplomatic al Marelui Britanii în România independentă²¹. În schimb la fragmentul redat din Roberto Fava, editoarea se simte obligată să ne lămurască în note cine au fost Mazzini, Gladstone, Clémenceau, Zola, Coppée, Cantù sau Carducci (p. 184—185), dar n-a simțit nevoia să identifice pe avocatul Periețeanu-Buzău, membru al Comitetului Central al Ligii Române (p. 176), Eugen Balș și George T. Brătianu (p. 177), pe parlamentarii Grădișteanu și Stoiloian (p. 178), pe avocatul Ștefan Silceanu sau poetul Polihroniade (p. 179), ca și pe unii ziaristi ca Emil Frunzescu, Sever Moșuna, Christodulo, Luigi Cazzavillan și o mulțime de alte personaje din societatea românească a vremii (p. 180). La traducerea din Angelo de Gubernatis, unde se reproduce în textul original un pasaj din Léo Bachelin (p. 187), trebuia amintit că acest publicist francez a călătorit și a scris despre România în 1890 și 1894—1895. Nota 4 de la p. 197 privitoare la proiectele de construire a canalului Dunăre-Marea Neagră în secolul XIX conține erori și lacune de informație²². La n.6 de la 196 editoarea trebuia să precizeze că Mazeppa a fost într-adevăr (nu prezumtiv!) îngropat la 1709 în biserica Sf. Gheorghe din Galați, ulterior lăcșul fiind jefuit de tătari în 1711 în timpul războiului ruso-turc, mormântul profanat iar osemintele fostului hatman aruncate pe malul Dunării, cf. *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695—1754* (ed. N. Camariano și A. Camariano-Cioran), București, 1965, p. 47 și 117.

În sfârșit la ultimul fragment redat din René Paillot, nota despre Franz Liszt este inutilă în măsura în care editoarea n-a menționat bibliografia referitoare la concertele date de celebrul compozitor maghiar în țara noastră în anii 1846—1847.²³

Iată-ne ajunși la finele antologiei analizate. Dintre toți călătorii traduși de Simona Vărzaru — este drept în mod corect și fluent, denotând o bună cunoaștere a limbilor engleză, franceză și italiană, deși textele redate din Cochelet, Vaillant și Fava au mai fost lălmăcite anterior în românește — numai unul singur este realmente inedit și neîntlnit în nici o bibliografie românească și anume fizicianul belgian René Paillot, autor al lucrării *La Roumanie. Notes de*

voyage, Lille, 1899. Dar din acest text, necunoscut istoriografiei noastre, autoarea nu traduce decât o singură pagină și jumătate referitoare la Șoseana Kiseleff din București și la virtuțile muzicale ale țăranului român (p. 198—199). Este prea puțin și e păcat! De asemenea apreciez că editoarea ar fi trebuit să indice la toate fragmentele traduse, paginile din cărțile respective pentru a ușura cititorului confruntarea cu textul original.

În sfârșit nu pot încheia recenzia acestei antologii fără a-mi înfățișa regretul pentru modul extrem de neglijent și haotic în care a fost întocmită bibliografia selectivă (p. 200—204), cu confuzii de conținut și greșeli tipografice nepermise, care mai mult induc în eroare pe cititor decât să-l lămurească. În primul rând ea trebuind să constituie o bibliografie a călătorilor străini din secolul al XIX-lea în țările române, nu înțeleg ce caută în rindul lor peregrini din secolul al XVIII-lea ca Bosković, Sestini sau Sulzer și alții din secolul al XX-lea ca Alfred Muzet sau Paul Morand? Pe de altă parte, dacă autoarea ar fi consultat *Bibliografia istorică a României*, vol. II, *Secolul XIX*, tom I, *Cadrul general. Țara și locuitorii*, volum îngrijit de Cornelia Bodea, Edit. Academiei R.S.R., București, 1972, capitolul *Călători străini în România* (p. 70—109), alcătuit aproape exhaustiv, ar fi fost scutită de multe erori și ar fi avut prilejul să facă o selecție mai judicioasă a traducerilor din antologie precum și a titlurilor prezentate în bibliografia finală, oarecum, la întâmplare.

Nu pot înșira aici greșelile ce abundă în bibliografia antologiei analizate, pe care cititorul le poate singur detecta comparând-o cu cea într-adevăr științific întocmită de crudita cercetătoare dr. doc. Cornelia Bodea. Acest lucru nu mă împiedică însă, să semnaliez — numai ca mostre — două dintre cele mai flagrante confuzii, ilustrând, în mod nefericit, metoda de lucru a editoarei. Astfel, la p. 200, consulul francez Adolphe Etienne Billecoq este trecut ca autor al lui *Album Valaque, vues ... dessinées d'après nature par Michel Bouquet*, Paris, 1848 (!), cînd de fapt el a alcătuit *Album Moldo-Valaque, ou guide politique et pittoresque, à travers les Principautés du Danube*, Paris, 1848, 24 p. cu reproduceri după desenele lui *Charles Doussaull*, care a vizitat principatele în 1843—1844. *Album Valaque* ... menționat mai sus aparține numai lui Michel Bouquet (1807—1890), pictor de talent ce a trecut prin țările române în 1840 și și-a publicat lucrarea la Paris în 1843. A doua gravă confuzie constă în a atribui căpitanului Charles Colville, Frankland (p. 202) cartea altui călător englez din secolul al XVIII-lea, anume William Hunter, ce a drumet în meleagurile noastre în 1792. Titlul adevărat al lucrării lui Frankland este *Travels to and from Constantinople, in the years 1827 and 1828; or personal narrative of a journey ... through ... Transylvania, Walachia ... to Constantinople ...*, London, 2 vol., 1829.

Este cazul să mă opresc aici. Dacă am insistat prea mult și am analizat cu atîta migală antologia întocmită de Simona Vărzaru, faptul se datorează considerațiilor că o asemenea temerară tentativă — pentru a fi într-adevăr reușită — presupune o muncă de elaborare foarte susținută, o temeinică pregătire profesională și o deosebită erudiție pentru a stăpîni bibliografia temei și a întocmi identificările de rigoare. Așa cum și-a realizat editoarea culegerea, se poate constata că — în pofida cunoștințelor de limbi străine — ea n-a depus eforturile adecvate pentru alcătuirea unei antologii serioase, deoarece, prin lipsurile și superficialitatea tratării, ea nu este utilă specialiștilor și nici instructivă pentru publicul larg cititor²⁴, constituint în realitate un *anti-model* de făurire a unui asemenea gen de lucrare.

Paul Cernovodeanu

NOTE

¹ Eroul moldovean imaginar al lui Marana juca în această ficțiune fantasmagorică rolul unui agent secret trăind în taină în Parisul lui Ludovic al XIV-lea și care înștiința pe ascuns Poarta otomană de politica dusă de cabinetele europene, prin corespondentul său de la Viena, evreul Ben Saddy; în cursul acțiunii romanului se fac referiri și la țările române, de cele mai multe ori greșite. Amănunte și bibliografia respectivă la Alexandru Dușu, *Romanian Humanists and European Culture. A Contribution to comparative cultural history*, București, 1977, p. 57—63.

² Cf. D. C. Amzăr, *Der walachische Fremdenroman Johann Friedrich Meyers. Ein Beitrag zur Kenntnis der deutschen Rumänenbildes im 18 Jahrhundert*, Wiesbaden, 1961, X + 164 p.

³ Vezi Marin Nicolau — Gollin, *Amadeo Preziosi*, București, Edit. Meridiane, 1976, 46 p. + il.

⁴ Țin să semnaliez faptul că William Henry Bartlett (1809—1854) și-a publicat inițial lucrarea sub titlul *The Danube, its history, scenery, and topography splendidly illustrated from sketches taken on the spot by ... engraved by C. Cousen*. Ed. by William Beattie, London, (1840), IV + 236 p. + pl.

⁵ *Călătoriile lui Domenico Sestini în Muntenia* în „Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași”, IV (1893), nr. 11—12, p. 572—575.

⁶ *Per la storia della cultura italiana in Rumania ...*, Bucarest, 1916, p. 128—142.
⁷ *Extrait d'un journal de voyage fait en 1834 et 1835* în „Bulletin de la Société de Géographie”, 11e série, Paris, vol. XIX (1843), p. 249—274; publicat apoi separat sub titlul *Itinéraire des Principautés de Valachie et de Moldavie ...*, Paris, f.a., 27 p. și nu cum este indicat incomplet de autoare în *Bibliografie*, p. 201.

⁸ *O călătorie în Muntenia și Moldova, în anii 1834—1835* în „Buletinul Societății Române de Geografie”, VIII (1887), p. 123—144.

⁹ *Adrien Cochelet et la Valachie* în „Revue historique du sud-est européen”, VII (1930), nr. 1—3, p. 86—88 și *Le voyage de Cochelet dans les principautés roumaines (1834—1835)* în *ibidem*, VIII (1931), nr. 10—12, p. 276—294.

¹⁰ *Prietenii românilor* în „România liberă”, Iași, I (1855), p. 141—144, unde i se reproduce și un articol publicat în „Débats” din 18 martie 1855 în legătură cu conferința marilor puteri de la Viena, privind războiul Crimeii și soarta Principatelor.

¹¹ Vezi toate amănunțel bio-biografice la Georges Gioranescu, *La mission de Stanislas Bellanger dans l'Empire Ottoman*, Thessaloniki, 1981, 295 p. + il.

¹² Menționăm — printre alții — pe Vasile V. Haneș, *Formarea opiniei franceze asupra României în secolul al XIX-lea*, vol. I, București, 1929, p. 63—86; C. Turcu, *Un călător francez acum un veac prin județul Neamț: J. A. Vaillant. Note biografice asupra vieții și activității lui Vaillant în Principate și traducerea călătoriei prin județul Neamț ...*, Piatra Neamț, 1934, 46 p. + 1 h.; Oltea Cudalbu — Slușanșchi, *Contributions à la biographie et à l'œuvre de J. A. Vaillant (1804—1886)*, Paris, 1939, 113 p. Mai semnalam din traducerile făcute din Vaillant pe acelea datorate lui I. Grămadă, *Fragment din călătoriile lui J. A. Vaillant în Moldova și Muntenia prin 1840* în „Neamul românesc literar”, Vălenii de Munte, III (1911), p. 330—332 și Michai I. Gold-Haret, *O excursie în Bucegi în 1839 și alte descrieri de excursiuni*, București, 1916, 57 p. + 2 pl.

¹³ *Cum arăta acum o sută de ani Iașul. Notele unui călător francez asupra orașului nostru* în „Cetatea Moldovei”, Iași, II (1951), vol. III, nr. 15, p. 304—306.

¹⁴ *Studii franco-române* în „Studii Literare”, Sibiu, vol. I (1942), p. 1—58.

¹⁵ M. Beza, *Cu prilejul unei sărbătoriri* în „Românul”, Arad, II (1912), nr. 141 (2 iun/10 iul), p. 10.

¹⁶ *Cetind pe Gubernatis* în „Revista istorică”, XVIII (1932), nr. 7—9, p. 218—219.

¹⁷ *Amintiri din Țările Române. Note dintr-o călătorie în Transilvania și România*, Edit. Universul, București, Luigi Cazzavillan, 1894, 141 p. + portr.

¹⁸ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova* (sec. XIV—XVII), București, 1971, p. 346—347.

¹⁹ Raymond T. Mc. Nally and Radu Florescu, *In search of Dracula ...*, New York, 1979, p. 13—29, 155—157.

²⁰ *Din Bucureștii de altădată*, București, 1981, p. 157—172.

²¹ Dan A. Lăzărescu, *Sir William White, le premier Ministre plénipotentiaire de la Grande-Bretagne à Bucarest (1880—1885) et ses observations sur les Roumains* în „Revue roumaine d'histoire”, XIX, (1980), nr. 4, p. 653—668.

²² Vezi Paul Cernovodeanu, *Români și primele proiecte de construire a canalului Dunăre-Marea Neagră (1838—1856)* în „Revista de istoric”, tom 29 (1976), nr. 2, p. 189—209 și Stoica Gh. Lascu, *Mărturii documentare privind elaborarea unor proiecte ale canalului Dunăre-Marea Neagră* în *ibidem*, tom 37 (1984), nr. 6, p. 534—555.

²³ Din care amintim în special cartea lui Octavian Bcu, *Franz Liszt în țara noastră*, Sibiu, f.a., 99 p. + 9 pl. și articolele lui H. Besa, *Liszt dans les Principautés Danubiennes*, în „Revue de Transylvanie”, III (1937), nr. 3, p. 349—354; C. Opreșcu, *Cîteva episoade necunoscute din viața lui Franz Liszt* în „Revista istorică”, XXVIII (1941), p. 101—114; I. D. Suciuc, *În legătură cu vizita lui Franz Liszt în țara noastră* în „Studii și cercetări de istoria artei”, I (1954), nr. 1—2, p. 239—240.

²⁴ Din acest punct de vedere, fără a emite pretenții de antologie, culegere sau altă formă de tratat științific, esul lui Constantin Cioroiu, *Călători la Pontul Euxin*, București, Editura Sport-Turism, 1984, 273 p. + pl., mi se pare mult mai onest și inspirat alcătuit, după criteriul tematic, cu o documentație sîrguincios colectată, îngrijit ilustrat și prin spontaneitatea dovedită prezentînd un conținut suficient de atractiv și interesant.

VICTOR NEUMANN, Vasile Maniu. Monografie istorică, Edit. Facla, Timișoara, 1984, 212 p.

Afirmația rostită de excgcti și demonstrată pînă în prezent cu privire la faptul că dezvoltarea istoriografiei românești în ansamblu favorizează intrinsec aportul constructiv reprezentat de cercetarea istorică locală se concretizează în mod vădit, la cumpăna anilor 70—80

actuali, în cazul studierii trecutului Banatului ca parte componentă inseparabilă a istoriei autohtone, prin infuzia de tineri specialiști care contribuie prin rezultatele imediate dobândite, prin diversificarea și extinderea demersurilor creează la modificarea reliefului tematic și structural interpretativ al problematicei în cauză. Un sondaj provizoriu în timp și estimativ din punct de vedere calitativ-cantitativ pentru istoricii afirmați acum și aflați în „ofensiva editorială”² relevă câteva concluzii necesare de menționat pentru înțelegerea activității de cercetare propriuzisă: a) formarea universitară în majoritate la Cluj unde școala istorică locală oferea posibilități temeinice aprofundării problemelor istoriei transilvane românești b) revenirea în zona natală după absolvirea studiilor de profil, cu unele mici excepții pentru situațiile celor rămasi să își continue și desăvârșească activitatea în alte părți c) tratarea unor aspecte legate de istoria Banatului ori abordarea unor chestiuni generale ale trecutului autohton. În acest climat din ultimii ani se afirmă și autorul monografiei de față care străbate aceleași faze cunoscute, de „uccelnicie” ce prefațează logic procesul compunerii lucrării de sinteză. Prin publicarea și intrarea sa în circuitul științific național, mediată primordial de revistele de specialitate din zonă, V. Neumann anunța prin fragmente disparate ale corespondenței lui V. Maniu rezultatele imediate ale analizei întreprinse pe tema strict delimitată³. Articolele și studiile apărute în mod regulat relevau deja câteva din constantele încercării sale monografice care prin intermediul cărții editate recent recomandă fără putință de tăgădat pe istoricul tânăr pe calea afirmării și maturizării și care reușește să sintetizeze paleta dovezilor privitoare la viața și activitatea unei personalități puțin cunoscute în istoriografia epocii. Cuvintele introductive ale istoricului literar Paul Cornea subliniază reușita volumului prin faptul că se reduce în atenția cititorului și a specialistului totodată figura interesantă, „simpatcă și atașantă”, plină de entuziasm și spirit de sacrificiu a patriotului cărturar, exigent cu sine și modest în perioada frământată din devenirea României moderne marcată de revoluție, unire, independență.

„Reconsiderarea avizată” realizată astfel, se bazează pe cercetarea unui bogat și semnificativ fond arhivistic⁴ și adoptă o metodologie de lucru modificată în raport cu alte realizări monografice similare. Latura narativă, descriptivistă este restrânsă în bariere arbitrar impuse pentru ca să se permită dezvoltarea analizei interpretative esențiale pe fondul faptic existent și redat în mod succint dar edificator.

„Capitolul prim intitulat „Formația intelectuală” relevă alcătuirea fundamentului teoretic, explicat cu necesitate pentru înțelegerea ulterioară a activității întregi desfășurate de către V. Maniu. Referirile permanente la încadrarea expunerii în contextul istoric respectiv îngăduie autorului să creioneze mediul românesc bănățean la granița secolelor XVIII—XIX, drept factor important în formarea intelectuală a tânărului născut la Lugoj în anul 1824 și care după studii școlare locale urmează dreptul la Pesta, vădind preocupări de istorie, filozofie și literatură. Se subliniază pertinent faptul că interesul deosebit nutrit față de carte și materializat în biblioteca proprie strânsă cu osidie netezește contactul cu mișcarea de idei și constituie astfel temelul realizărilor științifice viitoare.

Preocuparea asiduă față de chestiunile politico-naționale ca și cultivarea metodică a istoriei facilitează treptat implicarea lui V. Maniu în suita evenimentelor cruciale pentru eliberare națională și unitate statală. Rolul de intermediar între revoluționarii din Țara Românească și cei din Transilvania, calitatea practică asumată de factor de legătură — subliniată în debutul capitolului doi al cărții — se coroborează eficient cu dezvoltarea publicistică denotată de articolele din „Popolul Sveran”, cu discursurile publice și intervențiile din diferite reuniuni politice ale vremii. Autorul enumeră stațiile mai importante din traseul activității desfășurate de subiectul lucrării pînă la stabilirea sa definitivă în capitala țării (1858) și evidențiază latura națională a strădaniilor de împlinire a dezideratelor social-democratice în intervalul descris mai sus. Prin acțiunile desfășurate la București în calitate de avocat, înalt magistrat și parlamentar, Vasile Maniu are în vedere și atrage atenția asupra situației românilor din Transilvania și Banat, menține în continuare legături strinse cu V. Babeș și A. Mocioni, între 1866—1888 concură la dezvoltarea politicii de forță a guvernelor Ungariei dualiste vizavi de naționalitățile subjugate. Deputatul și senatorul se manifestă între anii 1876—1888 referitor la chestiunile dezvoltării social-economice și naționale moderne a țării. Alături de M. Kogălniceanu, de exemplu, promovează tactica rezistenței fătășe în chestiunea Dunării (1880—1883). Publicistica politică exersată acum constituie un mijloc de difuzare a concepției despre unitate, independența și organizarea statală modernă. Temperamentul combativ încorporat se validează plenar și în direcția necesității conservării latinității nord-dunărene și a afărării stării românilor de pe teritoriile străine prin manifestări politice-juridice cu caracter militar și progresist.

După trecerea în revistă efectuată vizavi de activitatea luptătorului pașoptist, unionistului, parlamentarului în 1877—1878 și bănățeanului receptiv la statutul politic al fraților oprimați în Transilvania dualistă, V. Neumann se ocupă de travaliul științific a lui V. Maniu. Scrierile fundamentale ale istoricului se bazează pe rezultatele cercetărilor efectuate în timp la Pesta, București și în Banat. Fenomenul etnogenezei și continuității constituie o temă prioritară de analiză în adiacența latinismului Școlii Ardelene asumat chiar dacă lipsa specializării în filologie sau în științele auxiliare cauzează greutăți inerente demersului științific. Autorul

studiază astfel concepția și metoda de lucru reflectate de *Disertațiunea istorico-critică și literară* " . . . din 1857 și constată că cercetarea teoretică respectivă are meritul că introduce în circuitul științific referințe bibliografice noi și că acordă totodată atenție problemelor de istorie a Banatului. Se subliniază cu îndreptățire în continuare că însemnătatea lucrării următoare de popularizare din anul 1878 constă în favorizarea celui dintâi contact cu opera lui Julius Jung și în prezentarea savantului străin în cadrul Academiei Române. Studiile despre literatura istorică autohtonă și cea externă cu referințe totuși la români (1879, 1881) includ calitatea și mesajul informării ca și nararea modului evoluției științei istorice, a nivelului acesteia și ținutei sale la scara extins europeană. Proiectul monografiei cu privire direct la trecutul Banatului timișean rămâne numai la stadiul inițiativei nefructificate din păcate. Istoricul de natură romantică și aflat în competiție cu un Hașdeu, Xenopol sau Onciul utilizează din plin calitatea de secretar la secția istorică a Academiei (1876—1901) ca să stimuleze cercetarea istorică românească de pretutindeni. Dărilor de seamă și rapoartele pe teme concrete întocmite, relațiile permanente cu A. Roman și V. Babeș din Transilvania, propunerile cu privire la calitățile de netăgăduit manifestate de A.D. Xenopol sau mai tânărul N. Iorga rămân mărturie peremptorii în acest

Ultimul capitol al cărții ce posedă un conținut deosebit despre un aspect al activității multilaterale a lui V. Maniu, autorul ne incită atenția prin prezentarea actorului, traducătorului și dramaturgului, înainte și în timpul revoluției de la 1848. Piesele analizate reflectă totuși preponderența gândirii istoricului asupra și la detrimentul talentului artistic. Considerăm că despre ultimii ani, îndeosebi pentru perioada de tăcere inexplicabilă a contemporanilor și posterității după martie 1901, V. Neumann trebuia să scrie mai mult, să detalieze și să insiste cu încredere de la ecoul nu numai din presă ci și din literatura de specialitate. Aportul lui V. Maniu constatat sub multiple fațete și ignorat de urmași trebuia restituit primordial sub raport istoriografic pentru ea să se poată justifica titulatura încorporată cărții de primă lucrare monografică substanțială. Opiniem că se impunea în final rezumarea ideilor principale sub forma densă a unor concluzii despre viața și activitatea figurii însemnate în peisajul cultural și politic românesc din a doua jumătate a veacului trecut. Hiatusul menționat este suplinit de rezumatul în limba germană, ilustrația, indicele de nume și mai ales de compartimentul documentar care reunește nota autobiografică, un discurs (1882), articole de presă (1848, 1859), raportul de cercetare din 1892, semnificative pentru demersul științific al cărturarului și omului politic bănățean.

Părerile noastre din finalul recenziei de față nu știrbesc cu nimic din lucrarea temerară a tânărului istoric timișorean care reușește o lucrare notabilă în peisajul volumelor monografice autohtone. Sperăm în cercetări viitoare pe linia scrierii cărții așteptate despre istoriografia trecută și prezentă a Banatului românesc.

Stelian Mindruș

NOTE

¹ vezi N. Boeyan, C. Feneșan, I. Pászka R. Păiușan, etc.

² în *Tibiscus*, 5, 1979, p. 287—292; *Ziridava*, 12, 1980, p. 859—867; *Mitr. Banat.* 30, 1980, nr. 5—6, p. 352—364; *Studii de istorie a Banatului*, 9, 1983, p. 59—66; *Echinox*, 1983, 3, p. 10.

³ fondul personal respectiv în Arhiva Ștefan Niculescu; D.G.A.S; Arh. Acad. RSR; Bibl. Acad. RSR; Filialele Arh. Stat. Baia Mare, Cluj-Napoca, Timișoara; Arhivele naționale maghiare, Biblioteca națională „Széchenyi” și cea a Universității de la Budapesta.

NICOLAE CONSTANTINESCU. *Curtea de Argeș (1200—1400) Asupra începuturilor Țării Românești*, Edit. Academiei R.S.R., București, 1984, 170 p.

Rod al cercetărilor efectuate de autor în anii 1967—1973, cartea lui Nicolae Constantinescu este o monografie a așezării medievale de la Curtea de Argeș, concentrată asupra perioadei 1200—1400. Lucrarea este cu atât mai valoroasă cu cât înfățișează cititorilor nu numai datele cele mai noi privind evoluția acestui centru de civilizație românească, ci și integrarea lui în cadrul mai larg al societății românești de la sud de Carpați în epoca de întemeiere a statului feudal.

Investigația este prezentată într-o structură foarte modernă, al cărei merit esențial este acela de a asigura expunerii o claritate desăvârșită — chiar dacă pentru cititorul neavizat aceasta este greu de urmărit, datorită precizărilor de ordin frazeologic, folosirii siglelor, a trimiterilor de o dată la mai multe figuri, note, părți din lucrare etc.

Cele cinci capitole prezintă pe rînd : stadiul cercetării, obiectivul arheologic Curtea de Argeș, stratigrafia așezării și periodizarea, materialul arheologic, iar în final, concluziile.

Dintre acestea, primul care atrage atenția asupra valorii lucrării este capitolul al III-lea, rod al unei munci sistematice și minuțioase, al cărei obiectiv este mărturiist de autorul însuși : „Preocuparea de căpetenie și constantă a cercetării noastre a fost să definim, pe cît posibil în amănunțime, componentele registrului stratigrafic de pe teritoriul cercetat. Așa cum era și de așteptat, stratigrafia ne-a ajutat să lămurim *altfel decît prin simpla impresie* (subl. ns.), faze de construcție și de refacere, amploarea locuirii, determinări cronologice, articulara monumentelor între ele și nu pe ultimul loc, etapizarea morfologică a fiecăruia” (p. 47). Această încercare de a lămuri — pentru înția oară — pe baze științifice, folosind argumente arheologice, problemele legate de așezarea de la Curtea de Argeș, paralele cu reinterpretările observațiilor făcute de Virgil N. Drăghiceanu și corelarea lor cu analiza antropologică a lui Fr. Rainer, reprezintă, fără îndoială, meritul fundamental al acestei lucrări. Efortul de reinterpretare este completat de semnalarea unor noi descoperiri, de importanță majoră pentru tabloul general al dezvoltării Țării Românești la începuturile feudalismului. Să amintim Biserica Argeș I (c. 1200), o „variantă de sprijin” (p. 92) și precizarea relației sale cu Biserica Argeșul și aceasta din urmă datat, cu siguranță pentru prima dată, acum, între 1365—1369, precum și descoperirea atelierului monetar, probabil o anexă a bătăriei Țării Românești, înființată în timpul domniei lui Vladislav I. Vlaicu. Stabilirea registrului stratigrafic al așezării, mai întii pe sectoare și apoi pe ansamblu (însoțită de un număr impresionant de desene de profil), a permis autorului periodizarea etapelor de locuire de la Curtea de Argeș (neîntreruptă dinainte de secolul al XIII-lea pînă în zilele noastre).

Există însă și scăderi și ele sînt remarcate chiar de autor. Nu a fost identificată prima curte domnească, cea corespunzătoare bisericii Argeș I, și nici așezarea de dinainte de 1200, deși existența acesteia este documentată de materialul arheologic rezultat din sondaje : amfore cu torți suprainălțate și catarama în formă de liră. Faptul se datorează unor condiții obiective, zona din care provine materialul de secolul al XII-lea, precum și aceea unde după părerea autorului — se află vechea curte domnească fiind azi ocupată de clădirea Spitalului municipal.

Cît privește materialul arheologic, acesta este prezentat și comentat într-un capitol separat. Calitățile ce țin de prezentarea (sistematică și cu desenele de rigoare) și de interpretarea acestui material sînt evidente. Se remarcă în primul rînd comentariul centurii lui Vladislav I Vlaicu, căreia nu numai că li stabilește posesorul și locul confecționării (în apropiere de Țara Românească sau chiar pe teritoriul ei), dar arată că ea este reprezentativă pentru modul de viață al feudalilor români.

Importantă este și concluzia desprinsă de Nicolae Constantinescu din analiza tipologică a materialului ceramic de secol XIII, despre care arată că este rezultatul unei evoluții continue, de la începutul mileniului al II-lea pînă în secolul al XIV-lea, fapt ce dovedește încă o dată caracterul polivalent al perioadei 1200—1300. Dar autorul nu prezintă integral materialul rezultat din săpăturile pe care le-a întreprins între 1967—1973 și nu reia materialul descoperit de V. Drăghiceanu. Dacă putem admite că prezentarea întregului material descoperit în campaniile din 1967—1973 ar fi dăunat unității lucrării, depășind tema anunțată în titlu, publicarea și reluarea discuției asupra materialului din 1920 ar fi fost binevenită (dar — după cum aflăm din lucrare — o parte a lui a fost inaccesibilă autorului însuși). Să adăugăm că nu este publicat materialul ceramic propriu-zis, ci doar o tipologie a sa. Ori, ceramica evului mediu timpuriu în Țara Românească este puțin studiată, iar descoperirile de la Curtea de Argeș și pregătirea autorului în această problemă ar fi adus contribuții din cele mai însemnate la cunoașterea ei.

În final — cum e și firesc — cititorul găsește concluziile. „Locuire neîntreruptă : a curți (una veche — c. 1200 — și alta mai nouă — c. 1340) — 2 epoci în strînsă legătură, dovadă efortul permanent de a zidi și a adăuga. (...) o locuire care coboară cu cel puțin un secol (pînă la c. 1180, după cum o dovedește mai cu seamă existența Bisericii Argeș I) în raport cu datele acceptate pînă acum de istoriografie” (p. 143). Importanța acestei precizări se impune de la sine. Expunerea succintă a fazelor succesive de locuire — bazată pe coroborarea permanentă a informațiilor arheologice cu cele documentare — oferă, pentru înția oară în istoriografia noastră, imaginea dezvoltării organice a acestui centru voievodal. Această dezvoltare este integrată în evoluția generală a societății medievale din această parte a Europei, prin evidențierea relațiilor dintre Țara Românească (al cărei centru vital a fost pînă în sec. XIV Curtea de Argeș) și vecinii săi (Regatul Ungariei și regiunile sud-dunărene), relații care dovedesc „*afirmarea tot mai puternică a românilor de pe ambele maluri ale Dunării*” (p. 154) ș.a.

„Ne rămîne, așadar, să vedem cine au fost exponenții acestei lumi românești și cum au încrustat ei la Argeș înseși treptele viitoarei Țări Românești — problemă pe care o vom aborda cu alt prilej (p. 154).

În final, trebuie subliniat efortul continuu de a corela datele arheologice (constând atât în descoperiri de valoare deosebită, cât și în observații stratigrafice minuțioase), cu datele oferite de documente și de tradiția istorică. La capătul acestui efort, autorul oferă cititorului o lucrare fundamentală, care aruncă lumini noi asupra începuturilor organizării statale și a nivelului de civilizație al românilor din primele secole ale evului mediu. Lista abrevierilor bibliografice, indicele nominal și cele 231 de note fac ca lucrarea să fie un bun instrument de lucru. ar rezumatul în limba germană (o traducere de Hilda Constantinescu) o face accesibilă și cercetătorilor străini, interesați în studierea acestui capitol fundamental din istoria poporului român.

Nona Palincas

MIROSLAV KROPILÁK, *Povstanie a Revolucia* (Răscoală și revoluție),
Vydavateľstvo „Obzor”, Bratislava, 1984, 208p. + 48 anexe.

Despre „răscoala” slovacă din 1944-45 s-au scris numeroase articole, reportaje, studii și lucrări, în care s-au arătat condițiile și țelurile luptelor purtate, cu o neabătută hotărâre, împotriva trupelor germane de ocupație. Neavizării nu vor putea realiza niciodată avântul și îndeosebi amploarea acestei rezistențe, care a pus în mișcare resorturile sociale adânci ale poporului slovac.

În legătură cu aceasta, incerc o explicație utilă pentru înțelegerea acestor realități. Nu e vorba de o *răscoală* în înțelesul nostru obișnuit, ci de ceva mai mult. Avem aici de-a face cu două *sinonime*, al căror conținut nu este absolut identic. Forma românească, *răscoala*, nu acoperă în întregime conținutul expresiei slovace, *povstanie*, al cărei sens e mult mai cuprinzător. Dacă *răscoala* are, de cele mai multe ori, în înțelesul nostru, un caracter spontan și local, luptele din Slovacia s-au desfășurat după un plan bine întocmit, ea pentru unitățile și detașamentele de campanie. Participarea slovacilor la luptele împotriva naziștilor n-a avut aspectul unui „ostrov izolat”, după cum remarcă autorul, ci, dimpotrivă, s-a bucurat tot timpul de sprijin și ajutor efectiv din partea puterilor aliate, — îndeosebi al trupelor sovietice. Așadar, nu e vorba de o simplă *răscoală*, chiar dacă e denumită uneori cu un termen mai larg, *răscoală națională*, ci avem mai degrabă de-a face cu o *insurecție armată*. De altfel și autorul, academicianul *Miroslav Kropilák*, nu numai că în scurta sa *Introducere* subliniază caracterul ei internațional. nsă, înțelegând că această denumire e deficitară și nu redă întru totul tensiunea și amploarea evenimentelor, afirmă că operațiile s-au desfășurat de-a lungul a trei ipostaze: *răscoală — insurecție armată și revoluție*.

Pe temelul datelor istorice, autorul ne informează că răscoala slovacă a izbucnit în seara zilei de 29 august 1944 și a durat, într-o primă perioadă, până la 21 septembrie. A doua etapă e cuprinsă între 22 septembrie și jumătatea lunii octombrie 1944. În sfârșit, a treia începe de la jumătatea lunii octombrie și se caracterizează printr-o puternică presiune a inamicului și retrăgerea spre munți a detașamentelor slovace (p. 64—65). Periodizarea de mai sus nu trebuie apreciată dimensional, în timp, ci în adâncime, adică până acolo, unde omul, în dorința fierbinte după libertate își leapădă hlamida omeniei și se aruncă în luptă cu prețul vieții sale. Din păcate spațiul nu ne permite să porzim pe urmele autorului, spre a ne da seama cât de grele și colțuroase au fost acele zile pentru poporul slovac.

★

Față de contribuțiile și studiile anterioare, monografia de față ne apare ca o sinteză, evident nu a operațiilor strict militare, ci a evenimentelor politice, a negocierilor la toate nivelele, a organizării administrative (comitete, consilii) și de state, inegale ca putere militară. Până la urmă, o sinteză a eforturilor, a sacrificiilor dar și a carențelor morale manifestate între 1939 și 1945. Lucrarea academicianului Kropilák cuprinde un număr de 14 capitole, inegale ca întințere. Ea începe cu actul de la München din 14 martie 1939, când s-a hotărât soarta cehilor și slovacilor, dar fără a fi consultați și urmărește, pas cu pas, toate acțiunile legate de înaintarea spre victorie a insurecției armate.

Privită în ansamblu, mișcarea de eliberare a Slovaciei prezintă, — ca orice fenomen social de o atare natură, — trei aspecte deosebite. însă strins legate între ele: relații și confruntări politice interne și externe, operații militare și activitatea de reorganizare din spatele frontului, sau mai bine zis a teritoriului eliberat de către detașamentele de partizani (ostași proveniți din armata slovacă și voluntari din rândurile populației civile). În această privință, autorul izbutește să ne prezinte aproape concomitent situații și momente care, deși uneori diametral opuse, totuși se leagă și se completează într-o înlănțuire cursivă și unitară. Mi se pare foarte interesantă promptitudinea cu care anumite organizații nu pierd timpul și, pe măsură ce se

eliberează regiuni ale țării, trec fără întârziere la reorganizarea socială și politică a țării. Astfel Consiliul național revoluționar slovac părăsește starea de ilegalitate la 1 septembrie 1944 și prin reprezentanții săi, Karol Šmidke, Gustav Husak, actualul președinte al republicii și Ladislav Novomeský, dă publicității, la Banská Bystrica, o proclamație în care, printre altele principii și idei majore, precizează că acest consiliu era, la data aceea, singurul reprezentant al poporului slovac. Unul din capitolele proclamației se intitula : Partidul comunist — forța conducătoare a răscobalei. Chiar a doua zi, la 2 septembrie 1944, Partidul, care la 5 octombrie 1938 fusese interzis de guvernul lui Tiso, împreună cu alte organizații de stînga, adresează intelectualilor, muncitorilor și țăranilor o chemare, menită să le faciliteze orientarea asupra organizării politice și sociale a viitorului stat cehoslovac.

Concomitent, se înființează la Banská Bystrica un Secretariat general sindical și se iau măsuri pentru unificarea mișcării. În mai multe localități urbane, din Slovacia centrală, eliberată de către insurecția, apar secretariate sindicale. Momentul cel mai important al eforturilor pentru unificarea sindicală îl constituie *Conferința comitetelor de fabrică*, din 5 octombrie 1944, cu participarea a 200 de organizații din 137 întreprinderi. Referatul principal, precizează autorul, a fost ținut de Gustav Husak. Cu acel prilej, s-au mai discutat și alte probleme cu conținut mai larg : presa, învățămîntul, soarta proprietății particulare, exproprierea marilor moșii și altele. Așadar, se proiectau transformări revoluționare. Foarte interesant e faptul asupra căruia autorul revine de citeva ori în cursul expunerii sale și anume că : insurecția slovacă a generat situații și postulate noi care, în timp, au devenit adevărate cuceriri revoluționare. De pildă : poporul slovac are dreptul la independență totală ; dreptul de a-și hotări singuri soarta ; dorința de a trăi în viitor cu drepturi egale, alături de poporul frate ceh, în viitorul stat, Republica Cehoslovacă.

Mai ales această din urmă problemă este mereu prezentă în timpul insurecției, a cărei semnificație a fost subliniată cu toată tăria și de Gustav Husak în *Declarația* intitulată : *Sensul politic al insurecției*. Problema aceasta era pusă în discuție încă de la adunările și consfătuirile din spatele frontului.

La 2 noiembrie 1944, Klement Gottwald afirmă și el că insurecția conferă poporului slovac dreptul de a-și hotări singur soarta sa. Într-o altă conferință, din 3 octombrie 1944, s-a spus din nou că slovacii sînt un popor slav, și ca orice alt popor au dreptul să fie singuri stăpîni la ei acasă (p. 126). Sub acest aspect *problema slovacă* devine tot mai actuală și capătă o inevitabilă acuitate. Ea trebuia soluționată. Pe această linie urmează un dialog la distanță cu guvernul cehoslovac aflat în exil la Londra, — de fapt cu dr. Eduard Beneš. Acesta din urmă, adept al așa-zisului „cehoslovakism”, se situa pe cu totul altă poziție în ceea ce privește raportul politic dintre cehi și slovaci în viitoarea Republică cehoslovacă. În cursul acestor tratative de la distanță, slovacii n-au cedat cu nimic din revendicările lor. La 8 noiembrie 1944, în urma vizitei la Londra a unei delegații de slovaci, guvernul condus de Eduard Beneš a sfîrșit prin a recunoaște Consiliul național slovac ca singurul organ cu puteri legislativ și de guvernămînt în Slovacia.

Stilul lucrării e dens și prestigios. Uneori expunerea capătă caracterul unei răfuicli cu toți protagoniștii anticomuniști. În această privință autorul nu cruță pe nimeni. E categoric și neîndurător. Această atitudine împrumută stilului o anumită gravitate din partea autorului, hotărît să nu facă nici o concesie.

Monografia academicianului Kropilák, care constituie ultimul cuvînt despre insurecția armată din Slovacia, nu e însoțită de un aparat critic obișnuit. În schimb, o bogată bibliografie, pe capitole, cu pagini de referință, înlocuiește cu succes această absență. Soluția e ingenioasă, fiindcă altfel textul ar fi căpătat aspectul unei pedanterii greoaie și obositoare. În sfîrșit, un *Indice* selectiv și cumulativ, totodată, îndeplinește, pe de o parte, funcția de „mic dicționar” cu date biografice mai ample, precum și pe aceea de indice propriu-zis, cu paginația corespunzătoare, pe de altă parte. Bogăția datelor și dinamica acțiunilor politice și militare conferă acestei lucrări un caracter oarecum fabulos. Cele 48 de anexe, cu un total de 76 de reproduceri alb-negru, după diferite scene și momente din cursul insurecției sporesc atît interesul lectorului cît și veracitatea textului : clădiri triste, despuiate de furia bombardamentelor, multe figuri de partizani și ostași, deplasări de trupe, oameni pașnici pornind în bejenie, cupuri de ziare, manifeste, circulări, proclamații, afișe, manifestații, consfătuiri politice și militare, momente din colaborarea slovaco-sovietică și altele. Un număr de 23 scene și motive color, foarte sugestive, reproduse după tablouri picturale, se adaugă la această lucrare, scrisă cu pasiune și competență.

Istoricul albanez Zija Shkodra, cunoscut pentru lucrările sale referitoare la aplicarea reformelor tanzimatului în Albania, dezvoltarea comerțului în Albania în secolul al XIX-lea, esnafurile în viața orașelor balcanice, cu fructuoase cercetări privind diaspora albaneză, prin monografia *Orașul albanez în vremea Renașterii naționale* continuă și aprofundează studiile asupra vieții social-economice și politico-culturale a poporului albanez în timpul dominației otomane. Bazat pe o bogată documentare de specialitate, cu cercetări personale întreprinse în arhive albaneze, iugoslave, turcești, franceze, Zija Shkodra completează informațiile asupra perioadei Renașterii naționale albaneze cu multe date și statistici din domeniul economic, al administrației și dezvoltării orașelor, al comerțului interior și exterior, al relațiilor dintre vilaete, creșterea populației etc., justificând astfel mai clar formarea conștiinței naționale, forțele politice care au acționat în acest sens, profundele mutații petrecute în întregul Imperiu Otoman și consecințele lor în viața internă a orașelor și satelor albaneze. De altfel, este foarte interesantă împărțirea perioadei Renașterii naționale albaneze dintre anii 30 ai secolului al XIX-lea și anul 1912 (la 28 noiembrie 1912, Albania devine independentă) în patru faze, cu caracteristici proprii. Prima fază se desfășoară între anii 30 și 70 ai secolului al XIX-lea, cu răscoale populare țărănești și orașenești, faza a doua este cea a existenței Ligii de la Prizren (1878—1881) cu o bună organizare politică, a treia este cuprinsă între anii 1881—1908 (victoria revoluției burghize a junilor turci) caracterizată printr-o susținută activitate ideologico-culturală desfășurată de societățile culturale patriotice albaneze (un rol de seamă fiind atribuit și celor ce au activat în țara noastră, bucurându-se de caldă ospitalitate a poporului român), iar faza a patra (1908—1912) caracterizată de o puternică dezvoltare a mișcării naționale pe plan politic și cultural, cu răscoalele din anii 1910—1912, se încheie prin cucerirea independenței de stat a Albaniei de la 28 noiembrie 1912. Deși împărțim o parte din părerile autorului asupra condițiilor în care a apărut și s-a dezvoltat mișcarea de renaștere națională a poporului albanez, cit și asupra intențiilor de a se pune accentul pe forțele interne, pe rolul lor în impulsionearea luptei, nu trebuie uitat faptul că datorită unor specificități în care s-a desfășurat această mișcare politico-culturală de formare a conștiinței naționale, în condițiile unei apăsătoare administrații turcești, mulți patrioți au fost obligați să ia calea exilului, să activeze în străinătate, de obicei în țările în care se aflau nuclee mai puternice de emigranți albanezi, de unde au acționat pentru organizarea la scară națională a luptei antiotomane. Așa se explică faptul că primul abecedar albanez și primul manifest politic național au fost elaborate și trimise din țara noastră de patriotul albanez Naum Veqilharxi socotit, pe bună dreptate, ca întemeietor al mișcării de Renaștere națională albaneză. O însemnată contribuție au adus-o patrioții albanezi ce au activat la Constantinopol, Cairo, Sofia, cei din S.U.A. sau Italia și Franța. În situația luptei pentru independență a Albaniei, printre puținele cazuri din istoria universală, rolul de seamă a revenit acțiunii energice a albanezilor din diasporă, deoarece în teritoriile albaneze, aflate sub chinga administrației otomane orice mișcare era reprimată cu brutalitate, așa cum a fost și cazul luptătorilor din Liga de la Prizren. De aceea a subestima sau a eticheta greșit unele cercetări mai vechi, precum și a trece cu vederea unele studii substanțiale tipărite în alte țări, diminuează calitățile unei lucrări de asemenea proporții și vastă documentație, cum este monografia de față. Amintim că perioada Renașterii naționale albaneze, una dintre cele mai interesante din multiseculara istorie a poporului albanez, s-a bucurat de o largă tratare în istoriografia universală contemporană. Pe această cale amintim și contribuțiile unor istorici români ca Nicolae Ciachir, Cătălina Vătășescu, Liviu Marcu, Gelcu Maksutovici și alții.

Cercetătorul Zija Shkodra se dovedește a fi un istoric remarcabil, dublat de un bun cunoscător al problemelor economice, de sociologie, cu valoroase idei despre rolul demografiei, al statisticii matematice, al analizei tuturor factorilor ce caracterizează dezvoltarea societății umane, dându-ne și reușite ilustrații de epocă, mai ales din domeniul urbanistic, pentru a ne convinge asupra concluziilor sale. Mai mult, pe tot parcursul lucrării caută să întregască informațiile din epoca modernă cu date și fapte din trecutul istoriei, cu referiri chiar la antichitate, atunci când se referă la vechimea unor orașe, a unor meșteșuguri sau la relațiile comerciale de-a lungul secolelor. Bun cunoscător al istoriei Imperiului Otoman și a istoriei popoarelor din Balcani, autorul se străduiește și reușește să integreze dezvoltarea social-economică și politică a orașelor albaneze, și implicit a istoriei Albaniei, în contextul general al acestei regiuni a sud-estului european, fără a neglija particularitățile, specificitățile proprii. Astfel creionează mai bine aportul poporului albanez la dezvoltarea civilizației din Balcani, contribuția sa la lupta antiotomană, pentru libertate și independență.

Monografia *Orașul albanez în vremea Renașterii naționale*, apărută sub egida Institutului de istorie al Academiei de Științe a R.P.S. Albania, se înscrie pe linia celor mai bune realizări ale istoriografiei contemporane albaneze, constituind o lucrare de referință asupra temei abordate, istoricul Zija Shkodra dovedindu-se și de această dată un cercetător competent, minuțios

în redarea detaliilor, cu putere de sinteză și vaste cunoștințe și în domeniul altor științe sociale. Cu toate că referirile la relațiile cu țara noastră nu reflectă amploarea existentă în perioada la care se referă cartea, cercelătorul român găsește în această monografie un vast și valoros material asupra raporturilor dintre orașele albaneze cu Poarta Otomană, particularități ale administrației turcești în stăpînirea acestora, dezvoltarea comerțului și a meșteșugurilor în Balcani, într-o zonă de confluență și cu alte orașe ale Adriaticei, de pe ambele versante, imixtiunea marilor puteri europene în această regiune. Interesant este și modul de tratare a temei, seriozitatea istoricului Zija Shkodra de a cuprinde toate aspectele vieții social-economice și politice. Mai puțin realizate rămîn aspectele dezvoltării conștiinței naționale, ale culturii și luptei pentru limbă și scriere națională, a aportului societăților culturale albaneze ce au activat în străinătate, la cauza luptei și cuceririi independenței de stat a Albaniei. În dezvoltarea școlii în limba albaneză, a presei naționale, un rol important au revenit acestor societăți, mai ales celor ce au activat pe teritoriul României. Unele rezerve rămîn și asupra interpretării unor scrieri și a alcătuirii unor schițe și statistici. Cu toate acestea, așa cum am mai subliniat, cartea de față este o lucrare de referință, cu substanțiale contribuții la cunoașterea istoriei poporului albanez și la unele aspecte social-economice și politice din întregul spațiu balcanic, cu deosebire cel apusean.

Gelcu Maksutovici

PIERRE VILAR, *Une histoire en construction. Approche marxiste et problématiques conjoncturelles*, Gallimard, Le Seuil, Paris, 1982, 428 p.

Marcantă personalitate a culturii franceze, promotor al școlii de la „Annales”, Pierre Vilar întreprinde analize teoretice, legate organic de realitățile concret-istorice și expuse dintr-o perspectivă marxistă¹. Lucrarea de față cuprinde 17 studii publicate de autor între 1960—1973 în diferite periodice de specialitate. Autorul se implică astfel în dezbaterile actuală în jurul semnificației istoriei în lumea contemporană. Vilar respinge în mod ferm definiția dată de Paul Valery, științei istorice drept „produsul cel mai nociv pe care l-a creat *chimia intelectului*” (subl. ns) (p. 8). Dezbaterile în jurul semnificației istoriei capătă cu totul alte valențe în învățămînt, care este în opinia autorului „o adunătură de ideologii economice elementare, de sociologie prezentată greșit ... „un esanțion neregulat de civilizații arbitrar alese” (p. 8). Utilizarea metodelor de cercetare „antiistorică”, precum : pandemografia, dezvoltată de Malthus, panmonetarismul inspirat de Keynes, subiectivismul lui Henri Marrou, afectează evoluția pe o cale normală a cercetării istorice. Vilar este de părere că orice operă istorică se încadrează într-o *structură și conjunctură*. Cei doi termeni devin concepte fundamentale pe care se sprijină argumentația autorului. Problematika conjuncturală a lui Ernest Labrousse introduce elementul *timp* în analiza concretă a societății, în evoluția sa, care are o *structură* sau o *structură de structuri*, pe care conjunctura o dezvoltă în componentele sale esențiale. Autorul încearcă să demonstreze că singura teorie valabilă a istoriei, aflată în plin proces de edificare, este cea marxistă. Marxismul devine la Vilar, o opțiune „politico-morală”, la care, cel din urmă, a ajuns în urma propriilor sale cercetări. Astfel, analiza polemică a altor curente de gândire istorică îi oferă ocazia autorului să întreprindă o cercetare critică asupra istoriografiei franceze contemporane.

Primul capitol al lucrării, intitulat *Pentru o problematică a dezvoltării* (p. 14—121) cuprinde două studii. Primul poartă titlul, *Creșterea economică și analiza istorică* și pledează, pe baza unor reflexii de ordin metodologic, pentru o strînsă colaborare între istoric și economist. Colaborarea este cu atât mai importantă, cu cît istoria și economia analizează și interpretează în mod diferit realitatea socială. Autorul se preocupă în special de problemele creșterii economice. În Evul Mediu, gîndirea scolastică a avansat ideea caracterului stagnant al economiei. „Creșterea economiei medievale s-a realizat prin reocuparea terenurilor în pirloagă, în cadrul raportului demografie-defrișare-structură feudală-seniorie” (p. 15). Gîndirea economică din secolul al XVIII-lea, concentrată în curentul mercantilist a ajuns la o înțelegere mult mai netă a termenului de *creștere economică*. Principalii săi reprezentanți au privit, pe de o parte, în ansamblu bogăția și puterea suveranului, și pe de altă parte, numărul și puterea supușilor. Comerțul a fost interpretat în acest context drept o sursă de profit, prin dezvoltarea agriculturii și a industriei. Marx a cercetat creșterea economică sub aspectul acumulării și reproducției lărgite, care s-a aplicat în sens general, atît întreprinderii izolate, cît și economiei globale. Pentru istoric, sînt foarte importante observațiile economistului, modul său specific de a „descompune” timpul economic în perioade, de a-și baza ipotezele de judecăți de gîndire sau anticipații și avîndu-le la bază, de a trece la elaborarea unor www.dacoromanca.ro modelului de creștere economică

ține seama de aspectele demografice, structura socială și lupta de clasă. Deși majoritatea autorilor, precum : Colin Clark, Jean Fourastie, William Rostow, François Perroux admit un caracter structural și chiar, istoric al condițiilor de dezvoltare economică, problema creșterii economice se impune în discuțiile organizate pe plan internațional, în legătură cu țările în curs de dezvoltare și în fruntarea ideologică între capitalism și socialism. Ernest Labrousse, a pus, în sensul cel mai larg, observația economică în serviciul istoriei, insistând asupra evoluției prețurilor. În aceste condiții, creșterea economică „nu este un fenomen abstract, de economie pură, nici rezultatul voinței umane eliberate de orice alegere sau constrângere, ci un proces sociologic în care istoricul nu are dreptul să-i negligeze vreuna din componente” (p. 30). Istoricul are sarcina de a alege și delimita cazul cărui i se aplică creșterea economică. Alegerea se face în spațiu și în timp, într-un cadru instituțional delimitat și ține seama de creșterea demografică, producția de bunuri, tipurile de venit, totalul schimburilor și echilibrul social-politic. Vilar accentuează faptul că analiza de tip istoric se deosebește de cea de tip economic, deoarece ea regrupează factorii de creștere în loc să-i izoleze. În epoca contemporană este absurd să studiezi creșterea economică ignorând luptele de clasă și trăsăturile imperialismului, după cum analiza privind secolul al XVI-lea nu poate ignora exploatarea indienilor din America și războaiele țărănești din Germania.

În al doilea studiu, *Dezvoltarea istorică și progresul social. Elope și criterii*, autorul critică unele modele ale creșterii economice, subliniind superioritatea ideilor teoriei marxiste cu privire la istorie. Marx, bazându-se pe o serie de noțiuni, ca de exemplu : *nivelul* forțelor de producție, *tipul* de mod de producție, *sistemul* raporturilor de clasă, a distins mai multe etape de evoluție ale societății umane, fiecare cu trăsăturile sale specifice. Economisții nemarxiști au însă tendința de a căuta în istorie modele general valabile pentru dezvoltarea societății. Societatea este definită prin opoziție cu schema lui Marx și având drept criterii : *nivelul* producției și *natura* producției dominante. Pe baza acestor coordonate, William Rostow distinge între societățile *tradiționale* și cele *industriale*. Conform opiniei sale, societatea umană a trecut prin cinci etape și anume : 1) societatea *tradițională* (din preistorie până în 1780); 2) faza de pregătire a trecerii la o nouă etapă (*preconditions*); 3) faza de demaraj (*take off*); 4) maturizarea; 5) faza consumului de masă. Societatea *tradițională* se caracterizează prin : o producție economică limitată și plafonată, o structură socială foarte ierarhicizată și în care mobilitatea este redusă și prin absența oricărei preocupări științifice. Se încearcă să se identifice acest tip de societate cu cea din țările subdezvoltate, argumentându-se că țărănul francez din timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea a avut un venit mediu și o speranță de viață apropiată de cele ale locuitorilor din India sau Egiptul contemporan. Mai mult, se apreciază că nu există nici o deosebire între situația Turciei, Irakului, Braziliei, Guatemalei din epoca contemporană și cea a Spaniei din secolul al XVI-lea sau a Franței din secolul al XVIII-lea. Astfel de „apropieri” exagerate nu iau în considerare transformările structurale, care au survenit pe parcursul a patru secole și nici faptul că studiul producției nu poate fi detașat de cel al condițiilor sociale. Rostow declară că o societate *tradițională*, care se pregătește de „demaraj” trebuie să acționeze pentru reducerea de la 75 la 50 % a agricultorilor în cadrul populației active, să promoveze o politică demografică restrictivă și să înureze crearea unui capital consacrat sectoarelor de interes global (*social overhead capital*). Rostow alcătuiește și un tabel cronologic, în care înscrie perioadele propice „demarajului” : Anglia 1783—1802; Japonia 1878—1890; S U A 1843—1860, Canada 1896—1914. Modelul propus de Rostow este criticat de către Vilar, când acesta scrie : „Ni se pare că diferitele metode și experimente pe care le propune nu sînt decît juxtapuse, amestecate ... fără o combinație chimică ... între economie și istorie, între inducție și deducție, între noțiunea de necesitate și cea de libertate, care determină superioritatea sintezei lui Marx” (p. 102—103). Rostow nu acordă decît o importanță redusă claselor și grupurilor sociale în cîmpul creșterii economice, care rămîne, prin excelență, unul de natură biologică. Vilar consideră necesară o mai atentă interpretare a noțiunilor de tip sociologic din lucrarea lui Rostow : *structură*, *mobilitate socială* și *naționalism*, deoarece nu întotdeauna ele sînt definite în mod corect. „Marx le-a înțeles bine ... făcînd ca progresul social să reiasă din contradicțiile istorice, hotărîte prin victoria maselor populare și definind omniarea prin dominația omului asupra istoriei” (p. 121).

¹ Probleme interesante ale istoriei economice sînt dezbătute de autor în capitoul al doilea *Structuri și conjuncturi în problematica istorică* (p. 125—230), care cuprinde șase studii. Studiul *Problemele formării capitalismului* surprinde în mod critic principalele teorii din știința contemporană privind acest subiect controversat. Vilar încearcă să demonstreze gravele consecințe pe care le-a avut în cadrul istoriei economice o interpretare fără sprijinul teoriei marxiste. Autorul ia drept punct de plecare opera lui Earl J. Hamilton, care a reinterpretat, în lumina unor noi documente din arhivele spaniole, trei fenomene cu profunde implicații economice : creșterea generală a prețurilor în secolul al XVI-lea, pătrunderea metalului prețios sud-american pe piața europeană, transformarea raporturilor sociale, economice și politice. Hamilton a emis ipoteza, cu titlu personal, conform căreia elementul principal care a generat dezvoltarea capitalismului a fost intruziunea creșterii salariilor în raport cu cea a prețurilor. Keynes a relnut demonstrația lui Hamilton și a afirmat că bogăția unei națiuni se lega nu de inflația veniturilor, ci de cea a

profiturilor. El a devenit astfel promotorul unui curent monetarist cu baze psihologice. Vilar repropune lui Hamilton și Keynes folosirea abuzivă a statisticilor, care determină rezultate eronate. Realizarea unei analize pertinente a începuturilor societății capitaliste, impune, în spiritul teoriei marxiste, folosirea corectă a următoarelor concepte : *profit, rentă funciară, mișcare generală a prețurilor și acumularea primitivă de capital*. De asemenea trebuie să se explice și să se înțeleagă transformările cele mai importante din structura societății, deoarece conjunctura nu este importantă decât în măsura în care ne ajută să înțelegem structura, în evoluția căreia joacă un rol deosebit. Critica ipotezei lui Hamilton este continuată de autor și în articolul următor, intitulat *Istoria prețurilor. Istoria generală. O nouă lucrare a lui E.J. Hamilton*. Publicarea unei noi lucrări de către Hamilton³ a stîrnit o dezbateră aprinsă. Vilar apreciază efortul autorului pentru vasta documentare în legătură cu evoluția prețurilor, dar consideră că el trebuie limitat strict la cazul Spaniei. Încercînd să stabilească efectele războaielor purtate de monarhia spaniolă, asupra situației economice a țării, Hamilton deosebește între războaiele purtate pe teritoriul Spaniei, care au atras moneda străină și cele din exterior, care au provocat dezechilibrul balanței de plăți. Vilar respinge sistemul cronologic propus de Hamilton și anume : 1650, 1700, 1750, 1800 și propune unul nou în care data simbolizează importante transformări în evoluția societății spaniole : 1640, 1643, 1640—1680, 1713, 1808. Astfel, tabloul statistic cu privire la situația financiară ia o altă configurație, după cum urmează :

1640—1680 — haos financiar

1681—1732 — stabilitate financiară crescîndă pînă către 1713

1732—1800 — creștere a prețurilor

Deci, în secolul al XVIII-lea cauza principală a refacerii economiei spaniole a fost „săcriciul nedorit al veniturilor clasei muncitoare care a finanțat refacerea materială a Spaniei” (p. 171).

Evoluția prețurilor este analizată în studiul *Remarci cu privire la istoria prețurilor*: Vilar pune în discuție ideea lui Hamilton, după care *prețul* este cea mai importantă dată de care dispune istoricul economiei. Deși Vilar se declară de acord cu necesitatea publicării datelor statistice, el consideră că o mai mare importanță are studiul demografiei, al producției agricole și industriale și a circulației comerciale. Autorul este de părere că singura metodă corectă folosită în analiza prețurilor agricole și industriale este cea a mijloacelor ciclice elaborată și utilizată de Ernest Labrousse. Este mai corect să se afirme că destinul Spaniei a fost legat nu de evoluția generală a prețurilor, ci de prețul argintului (cf. p. 177). Articolul următor, *Introducere în istoria faptelor monetare*, reprezintă o încercare de clasificare în sens pedagogic a problemelor puse de monedă și evoluția sa în decursul istoriei. „Vechile teorii cu referiri la monedă au relevat pe rînd, prin permanența temelor, marile probleme de fond și varietatea interpretărilor, faptele pe de-a întregul noi pe care le-au produs conjuncturile” (p. 184). Interpretarea rolului monedei a evoluat de la 1570 la 1780 sau de la 1923 la 1973. Între monedă, ca măsură a valorii, aur și istorie există un raport strîns și plin de sugestii. Despre el au scris Hamilton și Chanu pentru cazul spaniol, Magalhães pentru cel portughez³ sau Frederic Mauro pentru cel brazilian. În gândirea economică contemporană, principala problemă economică este acum, raportul între monedă obișnuită, a cărui curs depinde de stat și monedă valabilă pe plan internațional. Aceasta deoarece, după părerea lui Pierre Berger, monedă și sistemul de credit actual se aseamănă foarte puțin cu creditul epocilor anterioare. Studiul *Reflexii cu privire la criza de tip vechi, Inegalitatea de recoltă și subdezvoltarea* cuprinde un splendid omagiu adus lui Ernest Labrousse. Analiza sa nu este „... nici descriere empirică înprumutată contemporanilor și încadrată în prejudecățile lor... , nici modelul economic sau matematic fondat pe o ipoteză izolată de dezvoltare umană” (p. 191). Fiind un veritabil fenomen istoric, analiza lui Labrousse definește aspectul specific și particular al obiectului istoric. În acest sens, rolul istoric al fenomenelor meteorologice neregulate și al ciclurilor agricole trebuie analizate, fără a fi exagerate, determinîndu-se răspunsul sistemului structural, socio-economic la sfidarea mediului înconjurător. S-a studiat în zona Veneției, Toulousului de către Maury, Georgelin, Soubies, legătura dintre variația randamentului culturilor de grâu și porumb și seriile pluviometrice, adică cantitatea de precipitații căzută în anumite luni ale anului. Modelul de analiză al lui Labrousse este aplicat de E. Florescano la situația Mexicului din secolul al XVIII-lea, de G. Anes, Pensot, Le Flem și H. Moreu, la cea a Spaniei din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea. Pentru a se folosi în modul cel mai corect aspectele de *termen lung și mijlociu*, Vilar susține că este necesar să se respingă modelele parțiale și să se alcătuiască „o teorie a prețului” (p. 205). Formarea și dezvoltarea primelor unități de producție economică capitalistă este studiată în articolul intitulat *Întreprinderi și profit. Introducere la un studiu istoric*. Istoriografia anglo-saxonă înregistrează o bogată producție editorială pe tema „istoriei întreprinderilor”. Termenii de *întreprindere, întreprinzător, patron de întreprindere* sînt interpretați în mod diferit. Vilar identifică primele întreprinderi capitaliste în „ferma generală” din Franța în secolul al XVIII-lea și „fermele” drepturilor regale și senioriale din Catalonia în Evul Mediu. Autorul declară că între poziția antreprenorului și cea a întreprinderii, s-a manifestat o incompatibilitate totală, cea din urmă, fiind mai ales, o realitate contabilă, iar primul, un om de afaceri, „girantul efectiv al unității de schimb și de producție” (p. 223).

Trei studii concentrează al treilea capitol, *Moduri de producție, moduri de gândire* (p. 233—291). Remarcabil este alcătuit cel denumit *Epoca lui Quichotte*, strălucită analiză a reflectării istoriei Spaniei în opera lui Cervantes. Vilar plasează între 1598 și 1620, prima eriză de amploare a puterii monarhiei spaniole. Creșterea prețurilor, foametea, sărăcirea unor zone întregi, creșterea enormă a datoriei publice au marcat decăderea Spaniei, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Autorul apreciază Spania, drept „un stat modern și mercantilist” (p. 239), care a fost martorul dezvoltării unui viguros „imperialism”. „Imperialismul” spaniol a reprezentat etapa principală a feudalismului și s-a confundat cu epoca Reconquistei (cf. 238—240)⁴. Aceasta a permis acumularea primitivă de capital și a inaugurat piața modernă capitalistă. Politica de rang european promovată de la Escorial a determinat creșterea fluxului de metal prețios din Spania spre Europa, contribuind la dezvoltarea economiei capitaliste aflată la începuturile sale. La sfârșitul secolului al XVII-lea, Spania s-a aflat în fața unor grave contradicții : „Spania este bogată. Ea este săracă. Ea are Indiile. Ea este Indiile din străinătate. Ea face risipă (și) moare de foame. Ea deține un imperiu. Ea nu are oameni” (p. 242). Astfel, s-au conturat caracteristicile unui irealism, a cărui „pictor de caractere” sau „romancier social” a fost Cervantes și eroul său, Don Quichotte. Concepția lui Michel Foucault despre bogăție este investigată în studiul *Cuvintele și situațiile în gândirea economică*. Adept al „analizei arhologice” (p. 264) în domeniul gândirii economice și a axiologiei, Michel Foucault leagă interpretarea bogăției de practica cotidiană și instituțiile epocii. Vilar combate vehement teza lui Foucault, după care europenii din secolele al XVI-lea și al XVII-lea nu cunoșteau și nu apreciau noțiunea de producție materială. Înlocuirea termenilor de *bogăție* și *schimb* cu cei de *producție* și *muncă* a însemnat o gravă greșeală, ca și folosirea limbajului specific unei epoci istorice în interpretarea altei epoci. La fel de combătută este și ideea lui Foucault, conform căreia „marxismul a fost în gândirea secolului al XIX-lea precum otrăvă în apă: adică a încetat să mai respire” (p. 264). Articolul, *Istoria dreptului, istoria totală* încearcă să sublinieze rolul și locul istoriei dreptului în cadrul istoriei generale. Ziarul „Rheinische Zeitung”, condus de către Karl Marx a relevat opoziția dintre dreptul definit prin raționalitatea lui Kant și Hegel și concepția istorică despre instituții în care dreptul era produsul istoriei umane. Marx a transformat dreptul într-un element constitutiv al infrastructurii, garant al raporturilor materiale, dar constituit istoric. Transformarea valorii de folosință în valoare de schimb a impus o nouă concepție asupra proprietății. „Un principiu nou al modului de producție generează o nouă viziune juridică a lucrurilor” (p. 271). Istoria dreptului ocupă un loc aparte în cadrul istoriei totale, denumită de autor drept „coerență, dinamică și totală, istoria istoricilor” (p. 276). Dreptul devine semnul unei societăți, produs al istoriei și cauză a dezvoltării sale. Ca întindere, cel mai important capitol din lucrare este ultimul *Pentru o dezbateră metodologică. Istorie marxistă, istorie totală* (p. 295—425), care grupează șase studii și articole. O nouă pledoarie pentru înțelegerea și colaborarea între istorici și economiști apare în articolul *Pentru o mai bună înțelegere între economiști și istorici. Istorie cantitativă sau econometrie retrospectivă?* Vilar se pronunță împotriva influenței exercitate de către curentul istoriei cantitative, inițiat în economia franceză de Jean Marczewski. Acest curent a fost combătut de către Pierre Chanu, în ceea ce privește metodele de lucru folosite. Cel din urmă, a propus „să se asimileze în liniște, exigențe, atitudini, obiceiuri, o cultură complementară între istoric și economist” (p. 296). Timidă încă, în fața integrării altor tehnici noi de cercetare, dar multumită pentru respectarea caracterului său științific, istoria îmbracă un caracter cantitativ pentru a evita pe cel descriptiv și evenimentțial. În dezbateră de tip epistemologic între istorici și economiști, Chanu propune sprijinul istoriei tuturor științelor umaniste cu condiția reciprocității. Marczewski consideră că știința istorică are ca obiect de studiu „faptele unice localizate în timp și spațiu” (p. 301). El se îndoiește de eficiența metodelor de cercetare ale istoricilor, care au progresat foarte puțin. Alternativa pe care o oferă este *istoria cantitativă*, „o istorie a maselor, considerate în evoluția lor fundamentală și continuă, de lungă durată. Ea ignoră oamenii și faptele excepționale. Ea poate servi la cunoașterea marilor transformări cantitative, dar ea singură este incapabilă să le descopere originea” (p. 303). Transformarea își află motorul în afara istoriei, în eroi, idei sau hazard. Vilar afirmă că istoricul poate utiliza din cadrul *istoriei cantitative* definițiile produsului național brut, a venitului național și a balanței de plăți. În schimb, economistul poate cere istoricului să-l ajute să afle „limitele exacte ale posibilităților unei informații retrospective sau concluziile deja existente, care însoțesc demersurile” (p. 310). Studiul următor se intitulează *De la economie la istorie trecând prin societate*. Încercând să stabilească un raport între cadrul didactic și cercetător în domeniul istoriei, autorul afirmă că primul studiază dogma, deoarece învățămîntul este unidisciplinar, iar cea din urmă este prin excelență, pluridisciplinară. Colaborarea între cei doi intelectuali este necesară pentru progresul științei și implică exigența teoretică, experimentală și diahronică. Minimalizarea problemelor sociale sau chiar negarea lor cere cultivarea cu precădere a științelor sociale, umaniste, la toate nivelele de instrucție. Impactul teoriei marxiste asupra istoriei este surprins în articolul, *Marxism și istorie în dezvoltarea științelor umaniste. Pentru o dezbateră metodologică*. În înfruntarea ideologică între marxism și antimarxism, pe tema raportului între om și istorie au scris Goldmann, Hans von Balhssar, Karl Popper, Raymond Aron. Ultimul acuza marxismul că este o filozofie

primară și contradictorie, iar cauzalitatea de tip istoric se stabilește între elemente izolate și nu între unități globale (cf. p. 323). Istoria cuprinde, conform teoriei lui Aron, o serie de evenimente, deloc inteligibile și care sînt adăpost al ignoranței umane. Vilar îi reproșează lui Aron, că rupe în mod artificial științele umaniste de realitatea istorică, în care se încadrează, că nu respectă cronologia necesară. „Cîmpul de experiență al marxismului este istoria... Or, în acest cadru, marxismul nu doar explică. El acționează. El intervine. El.. se modifică și se îmbogățește, devenind o veritabilă teorie” (p. 335).

Superioritatea marxismului provine din analiza dreaptă, corectă asupra proceselor fundamentale, din structură calitativ nouă și metodele de interpretare. Opera lui Marx incununează cîteva secole de gîndire umană, fiind nu o inovație filozofică, ci o concluzie științifică firească, care îi asigură perenitatea. Cele mai originale idei ale autorului apar în articolul *Istoria socială și filozofia istoriei*. Vilar este adeptul ideii că marxismul nu este o filozofie a istoriei, ci doar o filozofie care respinge metafizica și pozitivismul (cf. p. 353). Conțin o filozofie a istoriei, doar acele teorii care admit un *sens* al istoriei. Explicația proceselor și fenomenelor istorice nu înseamnă că ar exista o filozofie, ci că știința istorică este condiționată. Mai mult, definirea marxismului drept o teorie generală a societății, oferă un nou argument autorului, care scrie : „o teorie generală nu este o filozofie” (p. 355). O interesantă privire retrospectivă realizează autorul în studiul intitulat, *Istoria după Marx*. Între 1847 și 1867, prin operele sale principale, marxismul s-a afirmat ca o teorie a istoriei. Trecerea la o nouă teorie a istoriei nu a semnificat renunțarea tot la menținerea faptelor politice, diplomatice și militare. Marx a fost acela care prin teoria sa a dovedit caracterul rațional, propriu istoriei, care se degajă din însăși analiza sa. Lui Marx i se datorează mai ales intensificarea cercetării mecanismelor, care leagă succesiunea evenimentelor în dinamica proprie structurilor lor interne. Istoria marxistă este o știință a „istoricului (faptului istoric — *M.M.*)... a structurilor sale, a nașterii, transformărilor și dispariției lor” (p. 377). Ultimul studiu din lucrare, *Istoria marxistă, istoria în construcție. Încercare de dialog cu Althusser*, are o pronunțată tentă polemică. Autorul declară că nimic nu este mai dificil decît să fii istoric și mai ales, de orientare marxistă. Aceasta implică un mod de analiză, elaborat în mod teoretic, care vizează raporturile sociale și direcția lor de transformare. La fel ca și Althusser Vilar interpretează istoria contemporană drept o știință în construcție. Deși, Marx a formulat principiile generale ale științei istorice, în cadrul unui stil „istorico-politico-polemic” (p. 385), mulți se întrebă dacă el a putut să intruchipeze trăsăturile istoricului de orientare marxistă. Vilar propune o investigație în ceea ce privește permanențele sau modificările din limbajul istorie al lui Marx. În teoria pe care singur o numește „filozofică” sau „teoretică”, Althusser, consideră că economiștii nemarxiști făcînd apel la faptul istoric concret, în med empiric au ridicat teoria la rangul de pură antropologie. Astfel, Vilar consideră că istoricii cunoașterii trebuie să cerceteze mai ales temele filozofiei, să vegheze asupra evoluției materialismului dialectic, deoarece istoria marxistă se gîndește și se scrie *din* perspectivă marxistă.

Adresîndu-se cu precădere unui cerc restrîns de specialiști, lucrarea se impune prin bogatul conținut de idei, prin folosirea celor mai recente lucrări de specialitate și a unui stil de exprimare pur teoretic. Rodul a 14 ani de cercetări intense, în cadrul unei științe ce se îmbogățește mereu, lucrarea lui Vilar propune o reflexie epistemologică asupra meseriei de istoric și un efort de cercetare sistematică asupra fenomenului istoric.

Mihai Manea

NOTE

¹ Vezi *La Catalogne dans l'Espagne moderne. Recherche sur les fondements économiques des structures nationales*, Paris, 1962; *Or et Monnaie dans l'histoire*, Paris, 1974.

² *War and Prices in Spain, 1651—1800*, Cambridge, 1947.

³ Vezi V. Magalhaes Godinho, *Prix et Monnaies au Portugal 1750—1850*, Paris, 1950.

⁴ Vezi pe larg Mareclin Defourneaux, *Viața de fiecare zi în Spania secolului de aur*, București, 1981.

„REVISTA DE ISTORIE” publică în prima parte studii, note și comunicări originale, de nivel științific superior, din domeniul istoriei vechi, medii, moderne și contemporane a României și universale. În partea a doua a revistei, de informare științifică, sumarul este completat cu rubricile: Probleme ale istoriografiei contemporane. Cronica vieții științifice, Cartea românească și străină de istorie, în care se publică materiale privitoare la manifestări științifice din țară și străinătate și sînt prezentate cele mai recente lucrări și reviste de specialitate apărute în țară și peste hotare.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sînt rugați să trimită studiile, notele și comunicările, precum și materialele ce se încadrează în celelalte rubrici, dactilografiate la două rînduri, trimerile infrapaginate fiind numerotate în continuare. De asemenea, documentele vor fi dactilografiate, iar pentru cele în limbi străine se va anexa traducerea. Notele vor fi plasate la sfîrșitul textului.

Numele autorilor va fi precedat de inițială, titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Correspondența privind manuscrisele, schimbul de publicații se va trimite pe adresa Comitetului de Redacție, B-dul Aviatorilor, nr. 1, București — 71247.

**REVISTE PUBLICATE ÎN EDITURA
ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

- REVISTA DE ISTORIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE
- STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHĂ ȘI ARHEOLOGIE
- DACIA, REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE
- REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES
- STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI
 - SERIA ARTA PLASTICĂ
 - SERIA TEATRU-MUZICĂ-CINEMATOGRAFIE
- REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART
 - SÉRIE BEAUX-ARTS
 - SÉRIE THÉÂTRE-MUSIQUE-CINÉMA

DIN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE

Sarmații și relațiilor lor cu geto-dacii.

Politica osmană față de gurile Dunării în secolul al XV-lea.

Radu Mihnea Corvin domn al Moldovei și Țării Românești.

Pretendentul Neagu „Vodă”, fiul lui Basarab voevod” (1633—1644).

Politica internă și externă a domnitorului Grigore al II-lea Ghica.

Relațiile lui Francisc al II-lea Rakoezi cu Spania.

Înființarea consulatelor franceze în țările române și impactul asupra spiritului public românesc.

Poziția Marii Britanii la Congresul de pace de la Viena (1814—1815).

Trăsături liberale ale revoluției române de la 1848.

Participarea țărănimii la marile evenimente militare din epoca modernă.

Politica economică a Partidului Național în deceniul de după cucerirea independenței.

Oamenii de știință în viața politică a României.

Aspecte ale genezei „noului activism” al popoarelor asuprite din Ungaria (1900—1905).

România și țările balcanice în perioada 1900—1911.

Considerații privind social-democrația germană 1869—1914.

„Noaptea cușitelor lungi” în viziunea diplomației românești și americane.

Relațiile culturale dintre România și Marea Britanie (1929—1939).

Curenți social-economice românești în perioada interbelică : doctrina economică a țărănismului.

Aspecte ale procesului de creare a Frontului Național Unit Antijaponez al poporului chinez.

Istorieul Cartei Națiunilor Unite.

RM ISSO 567—630

www.dacoromanica.ro

43 856

